

ΣΥΝΟΔΙΚΑ ΙV - 1980

ΣΥΝΟΔΙΚΑ ΙV - 1980

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΣΥΝΟΔΙΚΑ

IV

ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
CHAMBÉSY - ΓΕΝΕΥΗΣ 1980

ΣΥΝΟΔΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ: ΒΛΑΣΙΟΣ ΙΩ. ΦΕΙΔΑΣ

Εἰς τὰ «ΣΥΝΟΔΙΚΑ» δημοσιεύονται ἢ ἀναδημοσιεύονται ἄρθρα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ὀρθόδοξον συνοδικὴν παράδοσιν καὶ εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἁγίας Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὰ ἄρθρα ἀποστέλλονται εἰς τὴν Γραμματεῖαν ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου εἰς τὸ Ὀρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου: Centre Orthodoxe du Patriarchat Oecumenique, 37, Chemin de Chambésy, 1292 Chambésy (Genève), SUISSE.

SYNODICA

PUBLICATION PERIODIQUE DU SECRETARIAT POUR LA PREPARATION DU SAINT ET GRAND CONCILE DE L'EGLISE ORTHODOXE

RESPONSABLE POUR L'EDITION: VLASSIOS J. PHEIDAS

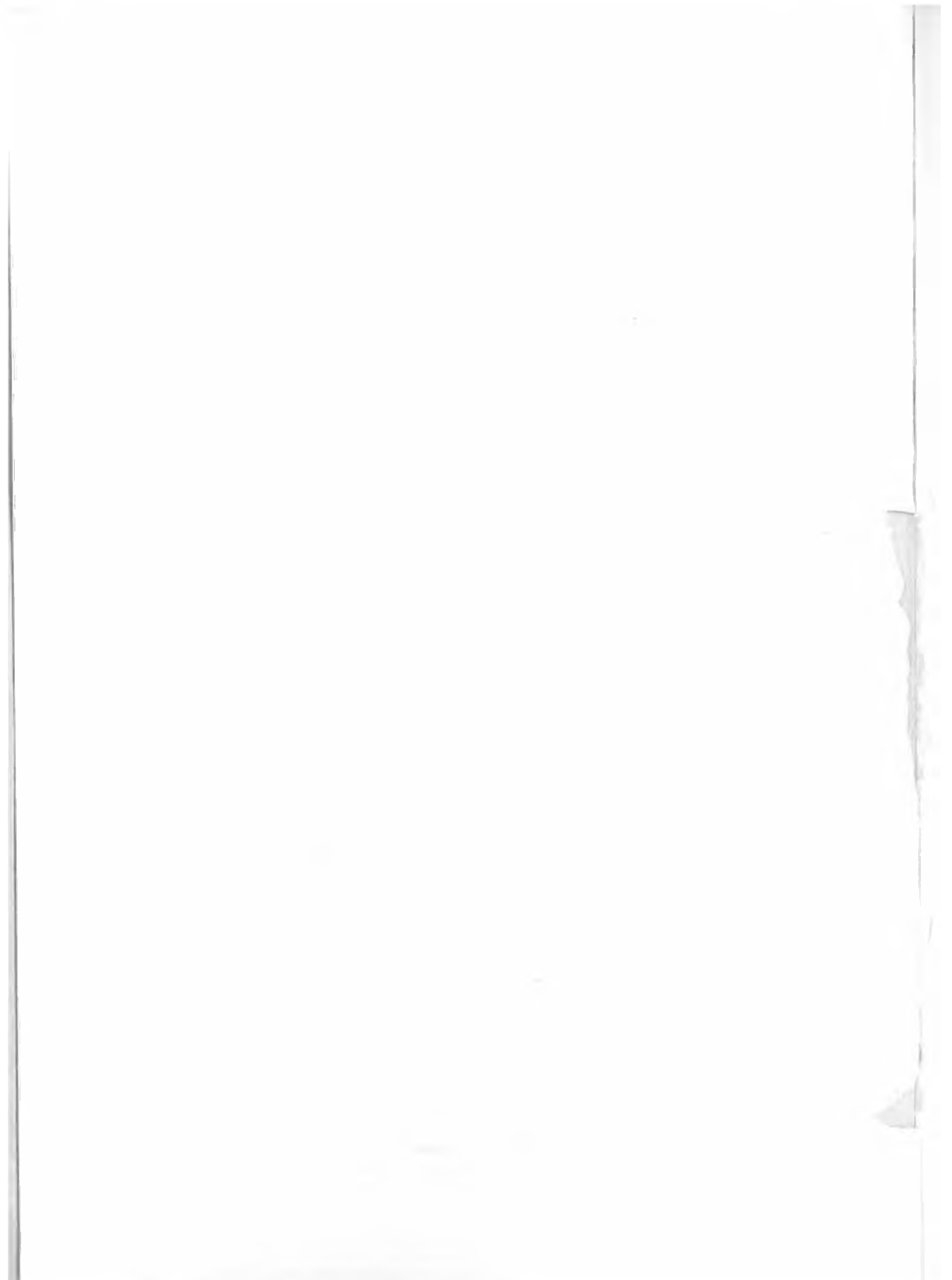
Dans «SYNODICA» sont publiés ou republiés des articles se référant à la tradition conciliaire orthodoxe et à la préparation du Saint et Grand Concile de l'Eglise Orthodoxe. Les articles sont à envoyer au Secretariat pour la préparation du Saint et Grand Concile de l'Eglise Orthodoxe: Centre Orthodoxe du Patriarchat Oecumenique, 37, Chemin de Chambésy, 1292 Chambésy (Genève), SUISSE.

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΣΥΝΟΔΙΚΑ

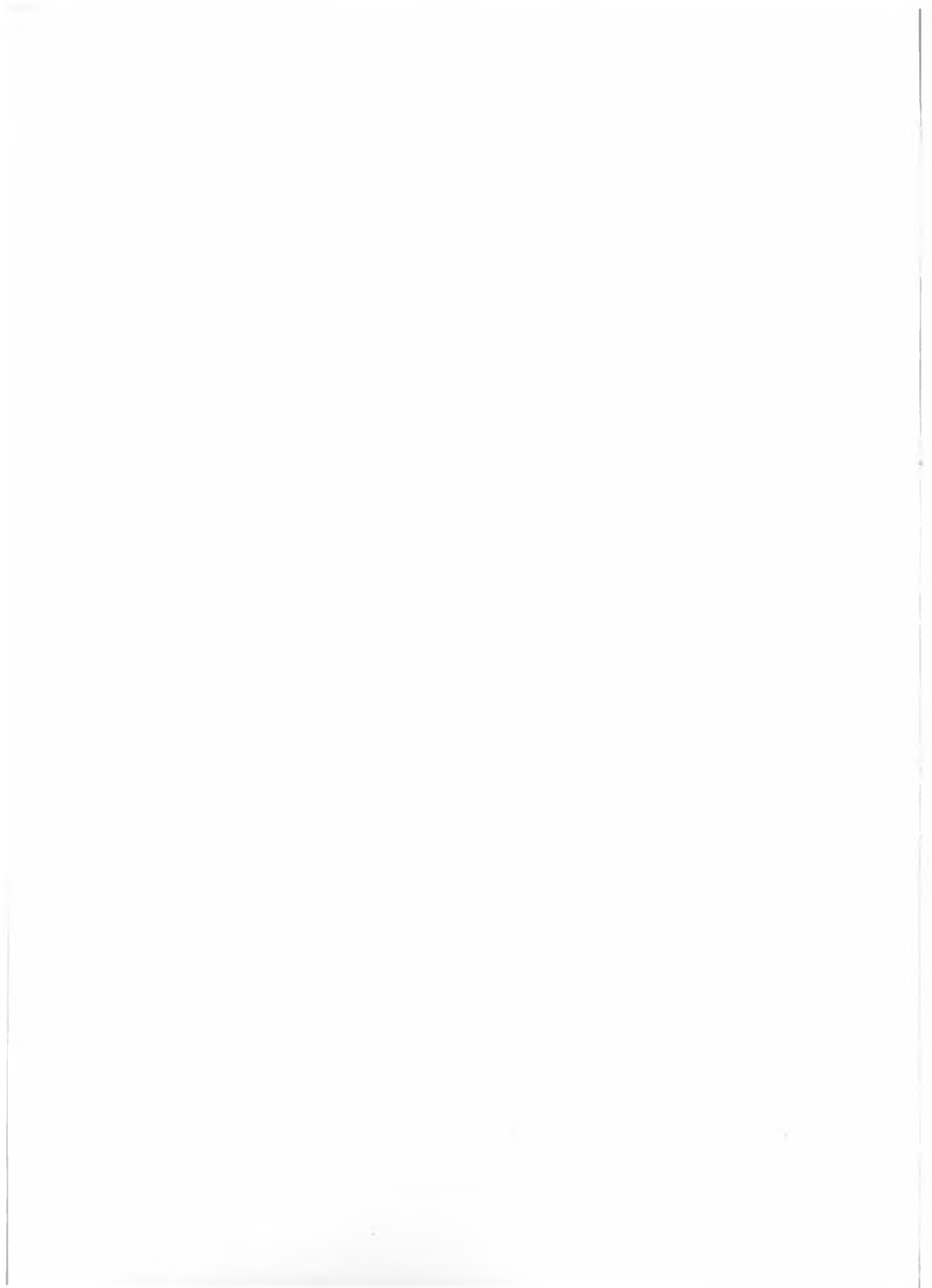
ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
CHAMBÉSY - ΓΕΝΕΥΗΣ 1980

ΣΥΝΟΔΙΚΑ

IV

**ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΠΡΟΣ ΕΞΕΤΑΣΙΝ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ ΤΟΥ
ΚΟΙΝΟΥ ΥΦ' ΑΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ
ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΕΝ ΩΡΙΣΜΕΝΗ ΚΥΡΙΑΚΗ
ΠΡΑΚΤΙΚΑ - ΚΕΙΜΕΝΑ
CHAMBÉSY - ΓΕΝΕΥΗΣ, ΙΟΥΛΙΟΣ 1977**

**ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΠΡΟΣ ΕΞΕΤΑΣΙΝ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ ΤΟΥ
ΚΟΙΝΟΥ ΥΦ' ΑΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ
ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΕΝ ΩΡΙΣΜΕΝΗ ΚΥΡΙΑΚΗ
ΠΡΑΚΤΙΚΑ - ΚΕΙΜΕΝΑ
CHAMBÉSY - ΓΕΝΕΥΗΣ, ΙΟΥΛΙΟΣ 1977**

Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἀναθέσει τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκεύσεως ὅπως συγκαλέσῃ Συνέδριον, τοῦ ὁποίου νὰ μετὰσχωσιν ὑπεύθυνοι ποιμενάρχαι, κανονολόγοι, ἀστρονόμοι, ἱστορικοὶ καὶ κοινωνιολόγοι καὶ τὸ ὁποῖον νὰ ὑποβάλλῃ τὰ συμπεράσματα τῆς ἐργασίας αὐτοῦ διὰ τῆς Γραμματείας εἰς τὴν ἐπομένην Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, προέβῃ εἰς τὴν σύγκλησιν τοῦ Συνεδρίου τούτου. Τὸ Συνέδριον, ἔχον τὴν ἐντολὴν νὰ ἐξετάσῃ τὴν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρχουσαν ἐπιθυμίαν τοῦ κοινοῦ εορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ὑφ' ἀπάντων τῶν Χριστιανῶν, ὧφειλε συγχρόνως νὰ σταθμίσῃ καὶ τὰς εἰς ὠρισμένας τοπικὰς Ἐκκλησίας ὑφισταμένας ποιμαντικὰς δυσχερείας ὑφ' ἀπάσας αὐτῶν τὰς πλευράς, ὡς καὶ τὰς συγχρόνους ποιμαντικὰς ἀνάγκας τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν τῇ Δύσει, προκειμένου νὰ ὀδηγηθῇ εἰς ἰσορροπημένην θεώρησιν τῶν πραγμάτων ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀποφυγῆς λήψεως ἐσπευσμένης πανορθοδόξου ἀποφάσεως.

Τὸ Συνέδριον συνήλθεν εἰς τὸ ἐν Σαμπεζὺ Γενεύης Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ 28 Ἰουνίου ἕως 3 Ἰουλίου 1977, μετέσχον δὲ τούτου οἱ ἀκόλουθοι:

- Σεβ. Μητροπολίτης Σουηδίας Παῦλος
- Σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας Ἰγνάτιος
- Σεβ. Μητροπολίτης Πέτρας Γερμανός
- Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Βρυξελλῶν Βασίλειος
- Σεβ. Μητροπολίτης Ξάνθης Ἀντώνιος
- Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Χερσῶνος Πέτρος
- Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Δυτικῆς Εὐρώπης Λαυρέντιος
- Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης Νίκων Πατριναῆκος
- Αἰδεσιμολ. Καθηγητῆς Ene Braniste
- Αἰδεσιμολ. Καθηγητῆς Nicolas Chivaroff
- Αἰδεσιμολ. Matti Sidorof
- Ἑλλογιμ. Καθηγητῆς Nicolas Ossorgin

- Έλλογιμ. Καθηγητής Νικόλαος Κοντόπουλος
- Έλλογιμ. Καθηγητής John Errickson
- Έλλογιμ. κ. Γεώργιος Μπεκατώρος.

Παρίστατο ώσαύτως ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Τρανουπόλεως Δαμασκηνός, Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Ὡσαύτως ἐκλήθησαν ὅπως μετάσχωσιν ὡς παρατηρηταὶ ὁ Mgr Eleuterio Fortino ἐκ μέρους τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν, ὁ Αἰδεσιμολ. John Wynburne ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, κατόπιν ἐκφρασθεῖσης προσωπικῆς ἐπιθυμίας τῆς Α.Χ. τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας, καὶ ὁ Αἰδεσιμολ. Δρ. L. Vischer ἐκ μέρους τοῦ Γραφείου “Πίστις καὶ Τάξις” τοῦ Π.Σ. Ἐκκλησιῶν.

ΤΕΤΑΡΤΗ 29.6.1977

ΕΝΑΡΞΙΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Μετὰ τὴν εἰθισμένην προσευχὴν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Τρανουπόλεως Δαμασκηνός ἀπευθύνει τοῖς Συνέδροις ἐκ μέρους τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου τὸ ὡς εἰς παρέστηκε καὶ εὐχεται αὐτοῖς εὐδόωσιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν.

Ἐν συνεχείᾳ οὗτος ἀναφέρεται εἰσηγητικῶς καὶ ἀναλυτικῶς εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ Συνεδρίου:

ΕΞΕΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΥΦ' ΑΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΕΝ ΩΡΙΣΜΕΝῃ ΚΥΡΙΑΚῃ

Τὸ θέμα τοῦ Πασχαλίου συνυφασμένον μετὰ τοῦ Ἡμερολογιακοῦ, συμπεριελήφθη, ὡς γνωρίζετε, εἰς τὸν Κατάλογον θεμάτων τῆς Ἁγίας καὶ Μ. Συνόδου, τὸν ὅποιον κατήρτισεν ἡ Α' Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ρόδου (1961), ὑπὸ τὴν ἀκόλουθον διατύπωσιν:

“Ἡμερολογιακὸν Ζήτημα: Μελέτη τοῦ ζητήματος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν περὶ Πασχαλίου ἀπόφασιν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐξεύρεσις τρόπου πρὸς ἀποκατάστασιν συμπράξεως μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ”.

Ἡ Τετάρτη Πανορθόδοξος Διάσκεψις (Σαμπεζὺ 1968) ἀνέθεσε τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος κειχωρισμένως.

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος “Ἡμερολογιακὸν Ζήτημα - Μελέτη τοῦ ζητήματος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν περὶ Πασχαλίου ἀπόφασιν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐξεύρεσις τρόπου πρὸς ἀπο-

κατάστασιν συμπράξεως μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ” εἰσηγήσεις τῶν Ἐκκλησιῶν Ρωσίας καὶ Ἑλλάδος, τὰς παρατηρήσεις τῶν Ἐκκλησιῶν Ρουμανίας, Βουλγαρίας, Κύπρου καὶ Τσεχοσλοβακίας ὡς καὶ τὰς ἐν ὀλομελείᾳ διατυπωθείσας ἀπόψεις τῶν Ὀρθοδόξων Ἀντιπροσωπειῶν καὶ κατόπιν συζητήσεως καὶ ἐρεῦνης τοῦ θέματος, εἰσηγείται:

“Τὸ ὑπὸ ἔρευναν θέμα παρουσιάζει ἀφ’ ἐνὸς μὲν τὴν θεωρητικὴν - θεολογικὴν αὐτοῦ πλευρὰν, ἀφ’ ἑτέρου δὲ τὴν πρακτικὴν - ποιμαντικὴν.

1. Ὁ θεῖος Παῦλος λέγει: “Νῦν δὲ γνόντες Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ, πῶς ἐπιστρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα, οἷς πάλιν ἄνωθεν δουλεῦσαι θέλετε; ἡμέρας παρατηρεῖσθε καὶ μῆνας καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτοὺς. Φοβοῦμαι ὑμᾶς μήπως εἰκὴ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς” (Γαλ. 4, 9 - 11). Τὸ θέμα δὲν εἶναι δογματικόν, ἀλλὰ τάξεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐδὲ ὑπάρχουν κανονικαὶ διατάξεις περὶ ἡμερολογίου, εἰ μὴ μόνον περὶ καθορισμοῦ τοῦ Πασχαλίου. Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἠκολούθησε τὸ ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ Πολιτείᾳ κρατοῦν ἡμερολόγιον.

Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, ὡς γνωστόν, δὲν κρατεῖ ἡ ἀρμόζουσα ἐνότης ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ. Αἱ ἐπὶ μέρους Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι δὲν ἐφαρμόζουν ἐν τῇ πράξει τὸ αὐτὸ ἡμερολόγιον διὰ τὰς ἀκινήτους ἐορτὰς καὶ τὸ ὀρθὸν κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Α΄ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου Πασχάλιον.

Ἡ ποικιλομορφία ἐν τῇ λατρευτικῇ πράξει καὶ ἐν ἐκκλησιαστικοῖς ἐθίμοις ἀποτελεῖ βεβαίως φαινόμενον ἀποδεκτὸν κατ’ ἀρχὴν ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἐφ’ ὅσον ἐν τῇ ποικιλομορφίᾳ τῶν ἐξωτερικῶν μορφῶν ἐκδηλοῦται ἡ ἐσωτερικὴ ὀργανικὴ ἐνότης τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐν τῷ ἡμερολογίῳ ὁμοιομορφία ἀποτελεῖ διάφορον φαινόμενον, καθ’ ὅσον δι’ αὐτῆς προκαλεῖται χαλάρωσις τοῦ συνδέσμου τῆς ἐν λόγῳ ἐνότητος. Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων τῆς ἱστορίας αὐτῆς προσεπάθει νὰ ὑπερникήσῃ τὰς διαφορὰς ἐν τῷ καθορισμῷ τοῦ ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Ἡ ἀπόφασις τῆς Α΄ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἶχεν ἀκριβῶς τὸν καιρῖον σκοπὸν νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐνότητα τῶν χριστιανῶν ἐν τῷ κοινῷ ἐορτασμῷ τοῦ Πάσχα. Ἐν προκειμένῳ ὁμοιομορφία ἢ ἐνότης τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐκδηλοῦται διὰ τῆς παραβάσεως ὑπ’ αὐτῶν, ἀκολουθουσῶν εἴτε τὸ παλαιὸν εἴτε τὸ νέον ἡμερολόγιον, τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καθ’ ἣν ὁ κοινὸς ἐορτασμός τοῦ Πάσχα ὀρίζεται νὰ τελῆται ἐν Κυριακῇ μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν, μετὰ τὴν πρώτην ἑαρινὴν πανσέληνον.

Ἡ ἀνωμαλία αὕτη καθίσταται ὀφθαλμοφανεστέρα, ἐὰν θεωρήσωμεν ταύτην ἐν τῇ προοπτικῇ τῶν συγχρόνων ἀστρονομικῶν ἐξελιξεων, σχετιζομένων πρὸς τὸ ἡμερολόγιον, ὑποχρεουμένης τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως λάβῃ ὑπ’ ὄψιν τὰς ἐξελίξεις αὐτάς, δεδομένου ὅτι ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἐπραξε τὸ αὐτὸ διὰ τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Αὕτη, ὡς γνωστόν, ἀνέθετο τῷ Ἐπισκόπῳ Ἀλεξανδρείας τὴν πληροφόρησιν κατ’ ἔτος (Πασχάλιοι Ἐπιστολαὶ) πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν περὶ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Τοῦτο δὲ, διότι ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας εἶχεν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ τὰς ἐπιστημονικὰς ἀστρονομικὰς δυνατότητας πρὸς ἀκριβέστερον

καθορισμόν τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας καί τῆς ἐξ αὐτῆς ἐξαρτωμένης ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Εἶναι, λοιπόν, πλέον ἢ φανερόν ὅτι ἡ Α' Οἰκουμενική Σύνοδος ἐθεώρει τόν εἰδικόν - ἀστρονομικόν παράγοντα ἀποφασιστικόν εἰς τόν καθορισμόν τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα καί γενικῶς τοῦ ἡμερολογίου. Συνεπῶς, ἐπιβάλλεται ὅπως ἅπασαι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ἀκολουθοῦσαι τὰς ἀποφάσεις τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἑορτάζουν τὸ Πάσχα τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πανσέληνον τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας κατὰ τὸν ἀκριβέστερον ὑπολογισμόν αὐτῆς ὑπὸ τῆς ἀστρονομικῆς ἐπιστήμης. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἀστρονόμων θεωρουμένου ἀκριβεστεροῦ ἡμερολογίου. Τοιοῦτον θεωρεῖται ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑπὸ τῶν εἰδικῶν τὸ νέον ὀρθόδοξον ἡμερολόγιον.

2. Ἐν ὄψει τῶν ἀνωτέρω καί ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἀποφάσεως τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ προτείνει διὰ τὰ περαιτέρω τὰ ἑξῆς:

Ὁ ἑορτασμός τοῦ Πάσχα θὰ ἔδει νὰ εἶναι ταυτόχρονος δι' ὅλην τὴν Ὁρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἤτοι τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πρώτην πανσέληνον, μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν.

Πρὸς καλυτέραν ἐφαρμογὴν τῶν κανονικῶν διατάξεων περὶ ἐξαρτήσεως τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας χρειάζεται ἡμερολόγιον κατὰ τὸ δυνατόν ἀκριβέστερον εἰς τροπικὴν σχέσιν. Τό γε νῦν ἔχον, κατὰ τὴν γνώμην τῶν εἰδικῶν ἀστρονόμων τὸ νέο - ὀρθόδοξον ἡμερολόγιον εἶναι ἀκριβέστερον ἢ τὸ παλαιόν. Ὅθεν, ἡ καλύτερα ὁδὸς πρὸς λύσιν τοῦ ἡμερολογιακοῦ - πασχαλίου προβλήματος εἶναι ἢ ὑπὸ πασῶν τῶν ἐπὶ μέρος Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀποδοχὴ τοῦ νέου - ὀρθοδόξου ἡμερολογίου, ὡς πρὸς τὰς ἀκινήτους ἑορτὰς καί ὡς πρὸς τὸ Πασχάλιον. Ἡ συνοδικὴ πανορθόδοξος ἀπόφασις περὶ ἐνιαίου ἡμερολογίου καὶ ἐνιαίου πασχαλίου θὰ δεῖσθαι νὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ πάσας τὰς ἐπὶ μέρος τοπικὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας.

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ὁμοῦς ἀναγνωρίζουσα τὰς εἰς τινὰς τοπικὰς Ἐκκλησίας ὑφισταμένας ποιμαντικὰς δυσκολίας (ὡς προκύπτουσιν αὐταὶ ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἐκθέσεως τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τὴν δήλωσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας καὶ ἀπὸ τὴν εἰδικὴν δήλωσιν τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων) προτείνει, ὅπως ἡ πραγματοποίησις τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν χρόνον καὶ τὴν μέθοδον ἐφαρμογῆς, ἀφεθῆι εἰς τὴν διάκρισιν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν.

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ μετ' εὐχαριστήσεως ἐπισημαίνει τὸ κατὰ ἀγαστὴν συνήθειαν ἐπικρατήσαν ἔθος, καθ' ὃ ἐν τισὶ περιοχαῖς, ἐνθα μία ἐπὶ μέρος Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐφαρμόζει τὸ ἑορτολόγιον καὶ Πασχάλιον κατὰ τὸ νέον Ὁρθόδοξον Ἠμερολόγιον καὶ ὑπάρχουσι παρ' αὐτῇ Κοινότητες ἢ παροικίαι ἑτέρας Ἐκκλησίας, ἀκολουθούσης τὸ παλαιόν Ἠμερολόγιον καὶ Πασχάλιον, αἱ τελευταῖαι αὐταὶ προσαρμόζονται πρὸς τὸ ἐπιτοπίως κρατοῦν σύστημα. Τοῦτο ἰσχύει καὶ τάναπαλιν. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ συνιστᾷ ὁ-

πως τὸ ἔθος τοῦτο γενικευθῆ παρά πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις, ὡς πρῶτον βῆμα ἐν τῷ ἀπὸ κοινοῦ ἑορτασμῷ τοῦ Πάσχα.

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ συνιστᾷ ἐπίσης τὴν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν μὴ Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν μελέτην τῶν περὶ ἡμερολογίου καὶ πασχαλίου ζητημάτων, ἵνα ἐπιτευχθῆ εἰς τὸ μέλλον ὁ ὑπὸ πάντων ἐπιθυμητός ταυτόχρονος ἑορτασμός τῶν μεγάλων χριστιανικῶν ἑορτῶν ὑφ' ὄλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου”.

Ἡ τελευταία παράγραφος τοῦ εἰσηγητικοῦ κειμένου τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἀναφέρεται εἰς τὰς ἐκτὸς τῆς Ὀρθοδοξίας ἀναληφθείσας πρωτοβουλίας. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Π.Σ. Ἐκκλησιῶν, κατὰ τὴν μεταξὺ 14 καὶ 18 Ἀπριλίου 1975 Σύσκεψιν αὐτῆς, ἀπεφάσισε τὴν ἐπεξεργασίαν προτάσεως διὰ τὸν συνεορτασμόν τοῦ Πάσχα, προκειμένου ἵνα ὑποβληθῆ αὕτη εἰς τὴν Πέμπτην Γενικὴν Συνέλευσιν τοῦ Π.Σ. Ἐκκλησιῶν ἐν Ναϊρόμπι. Διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς προτάσεως ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν καὶ προτάσεις τῆς Συσκεψέως τοῦ Σαμπεζῦ τοῦ ἔτους 1970, καὶ ἡ τρίτη ἐπίσημος ἐκθεσις τῆς μικτῆς ομάδος ἐργασίας μεταξὺ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Π.Σ. Ἐκκλησιῶν (Ἄντις - Ἀμπέμπα 1970, σ. 227). Ἡ Αὐτοῦ Ἀγιότης ὁ Πάπας Παῦλος ὁ ΣΤ' ἤνοιξεν ὡσαύτως ἀπὸ ἰδικῆς του πλευρᾶς τὴν περὶ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα συζήτησιν, ἣτις καὶ διεκόπη ἐν ἀναμονῇ προφανῶς τῆς Πανορθόδοξου ἐπὶ τοῦ θέματος ἐξελιξέως. Τόσον τὸ Π.Σ. Ἐκκλησιῶν, ὅσον καὶ ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἐγνωστοποίησαν τὰς πρωτοβουλίας αὐτῶν εἰς τὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας. Ὅτε τὸ θέμα τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐτέθη πρὸς συζήτησιν εἰς Ναϊρόμπι, ἀπουσιάζοντος τοῦ Προέδρου τῆς Ἀντιπροσωπείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σεβ. Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνης κ. Μελίτωνος, ἔσχον τὸ προνόμιον νὰ θέσω ὑπ' ὄψιν τῆς Διασκεψέως τὴν ἀκόλουθον Δήλωσιν τῶν ὀρθοδόξων Ἀντιπροσωπειῶν:

“Ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ Πέμπτῃ Συνελεύσει παρόντες ἀντιπρόσωποι τῶν Ἀνατολικῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν - μελῶν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, ἐκφράζοντες τὴν ὁμόφωνον ἀπόφασιν τῶν ἡμετέρων Ἐκκλησιῶν, συσκεφθέντες δὲ καὶ ἐν Ναϊρόμπι ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς σταθερᾶς ἡμερομηνίας πρὸς κοινὸν ἑορτασμόν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ὑπὸ πάντων τῶν Χριστιανῶν, δηλοῦμεν:

α) Χαιρετίζομεν τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Π.Σ. Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν τοῦ Βατικανοῦ, ὅπως φέρωσι τὸ ζήτημα τοῦτο ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως ταύτης καὶ ἐφελκύσωσιν ἐπ' αὐτοῦ τὴν προσοχὴν πασῶν τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.

β) Ὑπομινύσκομεν εἰς πάντας τοὺς Χριστιανούς, ὅτι ἡ ἐπιθυμία πρὸς ἐπίτευξιν κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα καὶ κοινῆς μαρτυρίας τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν, κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἐξεφράσθη πρὸ ἑτῶν ὑπὸ τῆς Ὀρθόδοξου κατ' Ἀνατολὰς Ἐκκλησίας· εἴμεθα δὲ εὐτυχεῖς, ὅτι τὸ θέμα τοῦτο ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον σοβαρᾶς ἐκτιμήσεως ἐκ μέρους τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ Βατικανοῦ.

γ) Καίτοι αναγνωρίζομεν καὶ ἐκτιμῶμεν τὰς προσπάθειας τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν πρὸς ἐπίτευξιν κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ὑπὸ πάντων τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐννοοῦμεν τὴν σημασίαν τῶν ὀπισθεν τῶν προσπαθειῶν τούτων κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐκτιμήσεων, ἐν τούτοις ἐπιθυμοῦμεν, ὅπως δώσωμεν προτεραιότητα εἰς τὴν ἱερότητα τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν, συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

δ) Τούτων ἕνεκεν, αἱ Ἐκκλησῖαι ἡμῶν, κατόπιν σχετικῆς ἀλληλογραφίας, ἀπεφάσισαν, ὅπως μηδεμία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία λάβει κεχωρισμένως οἰανδήποτε θέσιν ἐν προκειμένῳ, ἄνευ προηγουμένης γενικῆς, Πανορθοδόξου ἀποφάσεως.

ε) Συμφώνως καὶ συνεπῶς πρὸς τὴν ἀνωτέρω πρωτοβουλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς ἐπίτευξιν κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, δηλοῦμεν, ὅτι: τοῦ ζητήματος ἐν τῇ ὁλότητι αὐτοῦ εὐρισκομένου ἤδη ὑπὸ μελέτην ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἐναπόκειται ἡμῖν ἵνα προτείνωμεν εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ὅπως τὸ θέμα τοῦτο ἐξετασθῇ ἐν προσεχεῖ Πανορθοδόξῳ Διασκέψει πρὸς λήψιν σχετικῆς ἀποφάσεως.

ς) Παρακαλοῦμεν τὴν ἐπὶ κεφαλῆς ἡμῶν Ἀντιπροσωπείαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅπως παρουσιάσῃ τὴν δῆλωσιν ταύτην ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως”.

Ἡ μετὰ τὸ Ναϊρόμπι Πανορθόδοξος Διάσκεψις ὑπῆρξεν ἡ Πρώτη Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, ἣτις συνεκλήθη εἰς τὸ ἐνταῦθα Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μεταξύ 21 καὶ 28 Νοεμβρίου 1976. Τὸ τέταρτον θέμα τῆς Ἡμερησίας Διατάξεως ἦτο: “Ἐξέτασις τοῦ θέματος τοῦ κοινοῦ ὑφ’ ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὀρισμένῃ Κυριακῇ”. Ἡ Τρίτη Ἐπιτροπὴ, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ μελέτη τοῦ θέματος, ὑπέβαλεν εἰς τὴν ὀλομέλειαν τὴν ἀκόλουθον ἐκθεσιν:

ΠΡΟΣ ΤΗΝ Α΄ ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗΝ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΔΙΑΣΚΕΨΙΝ

Σεβασμιώτατε Πρόεδρε,

1. Ἡ Γ΄ Ἐπιτροπὴ τῆς Α΄ Πανορθοδόξου Προσυνοδικῆς Διασκέψεως ἐμελέτησε τὸ θέμα τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ὑφ’ ὅλων τῶν Χριστιανῶν τὴν αὐτὴν Κυριακὴν. Ἐνήργησεν ὑπευθύνως ὡς πρὸς τὸ σύνολον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας λαμβάνουσα ὑπ’ ὄψιν τὰς συγχρόνους οἰκουμενικὰς τάσεις πρὸς ἔνωσιν τῶν Χριστιανῶν.

2. Ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν ἐπέμεινε εἰς τὸ βάθος τοῦ προβλήματος, διότι τοῦτο ὑπερβαίνει τὴν ἀρμοδιότητα αὐτῆς, ἀλλ’ εἰς τὸ ἐπίκαιρον ἢ ἄκαιρον τῆς ἐγγραφῆς τοῦ θέματος τούτου εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς συγκληθσομένης Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῶν Ὁρθοδόξων.

3. Οἱ ἐκπρόσωποι, ὡς πλήρως ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ὑπεγράμμισαν τὰ ἀκόλουθα σημεῖα:

α) **Ποιμαντικὴ διάστασις τοῦ προβλήματος.** Δεδομένης τῆς σημερινῆς θέσεως πολλῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τόσον ἐξ ἐπόψεως κοινωνιολο-

γικής ὄσον καί ἐξ ἐπόψεως τῶν ὀδυνηρῶν αὐτῶν ἐμπειριῶν τοῦ παρελθόντος, ἀλλαγὴ τις τῆς ἡμερομηνίας ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα θά προεκάλει ἐνδεχομένως ἀναταραχάς καί θά προσέθετε νέα σχίσματα εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πληρώματος. Οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν θεωροῦν ὅτι μέγας ἀριθμὸς πιστῶν δὲν εἶναι ψυχολογικῶς καί ἐν γένει ποιμαντικῶς ἕτοιμος διὰ τοιαύτην ἀλλαγὴν.

β) **Μέριμνα τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.** Ἡ ἡμερομηνία ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων ὡς διαφέρουσα ἐκείνης τῶν λοιπῶν Χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν παρουσιάζεται ὡς ἀναζήτησις ταυτότητος καί πιστότητος δι' ὅσας Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας εὐρίσκονται εἰς ἅμεσον ἐπαφὴν μετὰ τοῦ σοβαροῦ προβλήματος τοῦ προσηλυτισμοῦ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ υἱοθέτησις κοινῆς ἡμερομηνίας ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα δύναται νὰ διευκολύνῃ τὸν προσηλυτισμὸν τῶν πιστῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων.

γ) **Ἀνάγκη πιστότητος ὡς πρὸς τὴν Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆν Σύνοδον.** Ὁρισμένοι ἐκπρόσωποι διεπίστωσαν ὅτι ἡ ἀλλαγὴ ἡμερομηνίας τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἀποτελεῖ παραβίασιν τῶν ἀποφάσεων τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου καί ἐνέχει τὸν κίνδυνον ὅπως ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ πληρώματος κλονισθῇ ὑπὸ αὐτῆς τῆς ἀλλαγῆς. Πρέπει νὰ διατηρηθῇ ἡ ἰδίᾳ διάκρισις μεταξὺ τοῦ ἐβραϊκοῦ καί τοῦ χριστιανικοῦ Πάσχα.

δ) **Μὴ Ὁρθόδοξος προέλευσις τοῦ αἰτήματος περὶ κοινῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα.** Ἐάν αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἤρχισαν τὴν συζήτησιν τοῦ προβλήματος τούτου, τὸ ἔπραξαν πιεζόμενοι ὑπὸ ἐξωτερικῶν παραγόντων, ξένων πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν ζωὴν. Οἱ Ὁρθόδοξοι αἰσθάνονται πρὸς τὸ παρὸν τὴν ἀνάγκην ἀλλαγῆς τῆς ἡμερομηνίας ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ὡς αὕτη ἔχει σήμερον. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ὀρισμένοι ἐκπρόσωποι πιστεύουν ὅτι ἡ Ἁγία καὶ μεγάλη Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δὲν θά ἔπρεπε νὰ λάβῃ ἀποφάσεις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

4. Συγχρόνως, ἐν πνεύματι εὐθύνης πρὸς τὰς Οἰκουμενικὰς ὑποχρεώσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καί ἀνταποκρινόμενοι εἰς τὸν πόθον ἐνότητος παντός τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ὀρισμένοι σύνοδροι ἐτόνισαν ὅτι:

α) Ὁ ὑπὸ τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἑορτασμὸς τοῦ Πάσχα εἰς διάφορον ἡμερομηνίαν ἀποτελεῖ πρόκλησιν πρὸς τὸν χριστιανικὸν κόσμον.

β) Ὁ ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν ἑορτασμὸς τοῦ Πάσχα εἰς διαφόρους ἡμερομηνίας ἀποτελεῖ σοβαρὸν πρόβλημα διὰ τοὺς ὀρθοδόξους ἐκείνους οἱ ὅποιοι ζοῦν εἰς χώρας ὅπου εἶναι ἀναμεμιγμένοι μετὰ χριστιανῶν ἄλλων Ὁμολογιῶν. Παρ' ὅλον ὅτι ὑπεγραμμίσθη ὁμοφώνως ὅτι ὁ ἑορτασμὸς τοῦ Πάσχα πρέπει νὰ εἶναι κοινός δι' ὅλας τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, ἐτέθη τὸ ἐρώτημα, ἐάν ἐκάστη τοπικὴ Ἐκκλησία θά ἠδύνατο νὰ ἑορτάζῃ ἐλευθέρως τὸ Πάσχα εἰς μίαν κοινὴν ἡμερομηνίαν μετὰ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν τῆς ἰδίας χώρας.

γ) Ἡ Α' ἐν Νικαία Οἰκουμενικῇ Σύνοδος, καθορίσασα τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ Πάσχα, δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τῆς ἢ μὴ μόνον τὸν μεσογειακὸν χῶρον. Ἡ παρουσία χριστιανῶν εἰς διαφόρους γεωγραφικὰς ζώνας τοῦ κόσμου θέτει νέα προβλήματα ὡς πρὸς τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ Πάσχα. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀπόφασις τῆς ἐν Νικαία Συνόδου θὰ ἔπρεπε νὰ ἐρμηνευθῆ κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς διατυπώσεώς τῆς.

δ) Θὰ ἦτο ἐπιθυμητέον νὰ μελετηθῆ καὶ ἐξευρεθῆ λύσις τῆς ὑφισταμένης ἀνωμαλίας εἰς ὅσας Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας υἰοθέτησαν τὸ νέον ἡμερολόγιον, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι, ἐν τῇ μερίμνῃ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς κοινωρίας αὐτῶν μετὰ τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐορτάζουν τὸ Πάσχα συμφώνως πρὸς τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον. Θὰ ἐπρόκειτο εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν περὶ ἑναρμονίσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡμερολογίου μετὰ τῶν ἀστρονομικῶν δεδομένων.

ε) Οἱ Ὁρθόδοξοι ἀντιπρόσωποι εἰς τὴν Ε' Γενικὴν Συνέλευσιν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν ἐδήλωσαν ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι τῶν θὰ ἐξετάσουν τὸ θέμα τοῦ κοινου ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα.

Εἰσήγησις:

Ἀναποκρινομένη εἰς τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην μετὰ γνησίου αἰσθήματος εὐθύνης καὶ μεριμνῶσα διὰ τὰς ποιμαντικὰς ἀνάγκας, αἵτινες ἐξεφράσθησαν ὑπὸ τινων Ὁρθοδόξων ἀδελφῶν, ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπὴ προτείνει εἰς τὴν Ὀλομέλειαν ὅπως εἰσηγηθῆ εἰς τὴν Γραμματείαν Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὴν σύντομον σύγκλησιν συσκέψεως μικρᾶς ομάδος ἐιδικῶν (ἀστρονόμων, ἱστορικῶν, κανονολόγων), ὡς καὶ Ποιμένων ἵνα ὑποβάλουν μίαν μελέτην ἀρμοδίων ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εἰσηγητικῆς ταύτης ἐκθέσεως τῆς Γ' Ἐπιτροπῆς, ἡ Πρώτη Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀπεφάσισεν: “Ὅπως λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἑνός μὲν τῆς ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ ὑπαρχούσης ἐπιθυμίας τοῦ κοινου ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν ὑφισταμένων ποιμαντικῶν δυσχερειῶν εἰς ὠρισμένας κατὰ τόπους Ἐκκλησίας, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τῆς ἀνάγκης σταθμίσεως καὶ τῶν ἄλλων ἐν τῇ Δύσει ὑπαρχουσῶν Ὁρθοδόξων ποιμαντικῶν ὑπαγορεύσεων καὶ ὅτι, ὡς ἐκ τούτου, ἐπιβάλλεται ἐξισοροπημένη ἀντιμετώπισις τοῦ ζητήματος καὶ, ἐπομένως, ἀποφυγὴ πάσης βεβιασμένης ἐπ' αὐτοῦ πανορθόδοξου ἀποφάνσεως, μελετηθῆ τὸ ὅλον ζήτημα ἐμπεριστατωμένως ἀπὸ πάσης πλευρᾶς. Πρὸς τοῦτο ἀνατίθησι τῇ Γραμματείᾳ ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου, ὅπως, τὸ ταχύτερον δυνατὸν, συγκαλέσῃ ἐπὶ τούτῳ συνέδριον, τοῦ ὁποίου νὰ μετᾶσχωσιν ὑπεύθυνοι ποιμενάρχαι, κανονολόγοι, ἀστρονόμοι, ἱστορικοὶ καὶ κοινωνιολόγοι, καὶ τὸ ὁποῖον νὰ ὑποβάλῃ τὰ πορίσματα τῆς ἐργασίας αὐτοῦ διὰ τῆς Γραμματείας εἰς τὴν ἐπομένην Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν”.

Ἀναποκρινομένη εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῆς Α' Προσυνοδικῆς

Πανορθόδοξου Διασκέψεως ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μ. Συνόδου συνεκάλεσε τὴν παροῦσαν ἐργαστηριακὴν Σύσκεψιν τῶν εἰδικῶν, εἰς ἣν εὐχεται καρποφόρον ἐκπλήρωσιν τῆς ἀνατεθείσης αὐτῇ διακονίας.

Μετὰ ταῦτα ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Τρανουπόλεως Δαμασκηνὸς ὑπογραμμίζει ἀπαξ ἔτι τὸν ἐργαστηριακὸν χαρακτήρα τοῦ Συνεδρίου, ὃπερ δὲν ἐκλήθη ἵνα λάβῃ ἀποφάσεις, ἀλλ' ἵνα εἰσηγηθῇ γνωματευτικῶς πρὸς τὴν προσεχῆ Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν κατὰ τὰ ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως ἀποφασισθέντα. Ὅθεν τὸ Συνέδριον δύναται νὰ ἐκλέξῃ τὸν Πρόεδρον αὐτοῦ ἐπὶ τῇ βάσει καθαρῶς ἐργαστηριακῶν κριτηρίων καὶ οὐχὶ ἐκκλησιαστικῆς τάξεως.

Μετὰ ταῦτα ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Τρανουπόλεως ἐκλέγεται ὁμοφώνως Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου.

Οὗτος εὐχαριστήσας τοὺς Συνέδρους ἐπὶ τῇ ἐκφρασθείσῃ ἐμπιστοσύνῃ αὐτῶν ἀποδέχεται τὴν ἐκλογὴν καὶ παρουσιάζει, ἐν συνεχείᾳ, πρὸς ἔγκρισιν σχέδιον προγράμματος ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου, ὃπερ καὶ κατόπιν μικρῶν τροποποιήσεων ἀποφασίζεται ὅπως τεθῆ εἰς ἐφαρμογὴν:

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Σαμπεζύ, 28 Ἰουνίου - 3 Ἰουλίου

Τρίτη, 28 Ἰουνίου

Ἐμφίση τῶν συνέδρων.

Τετάρτη, 29 Ἰουνίου

9.30 - 12.00	Θεία Λειτουργία. Ἑορτὴ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.
13.00 - 14.00	Γεῦμα.
15.00 - 15.30	Καφές.
15.30 - 17.00	Ἐναρξίς τῶν ἐργασιῶν. Παρουσίασις τῆς Ἐκθέσεως τῆς Γ' Ἐπιτροπῆς τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως. — Σεβ. Μητρ. Τρανουπόλεως Δαμασκηνός.
17.00	Ἑσπερινός.
19.00	Δεῖπνον.

Πέμπτη, 30 Ἰουνίου

8.00	Ἦρθρος.
8.30	Πρόγευμα.
9.00 - 10.30	Ἱστορικο-κανονικὴ θεώρησις τοῦ προβλήματος. — Αἰδεσιμολ. Καθηγητῆς Braniste — Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Χερσῶνος Πέτρος.
10.30	Διάλειμμα - Καφές.

11.00 - 12.30	Συζήτησις.
12.30 - 13.30	Γεῦμα.
15.00 - 15.30	Καφές.
15.30 - 17.00	Αἱ πλέον πισταὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Α' ἐν Νικαία Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀστρονομικαὶ προσεγγίσεις τοῦ θέματος. — Ἑλλογιμ. Καθ. John Ergickson — Ἑλλογιμ. Καθηγητῆς Κοντόπουλος.
17.00	Ἑσπερινός.
17.30 - 18.30	Συζήτησις.
19.00	Δεῖπνον.

Παρασκευή, 1 Ἰουλίου

8.00	Ὅρθρος.
8.30	Πρόγευμα.
9.30 - 10.30	Τὸ θέμα τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐξ ἐπόψεως ποιμαντικῆς διαστάσεως. — Σεβ. Μητρ. Λαττακίας Ἰγνάτιος.
10.30	Διάλειμμα - Καφές.
11.00 - 12.30	Συζήτησις. Κοινωνιολογικὴ θεώρησις τοῦ θέματος. — Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Νίκων Πατριναῖκος.
12.30 - 13.30	Γεῦμα.
15.00 - 15.30	Καφές.
15.30 - 17.00	Σύνταξις τοῦ ἡ τῶν κειμένων.
17.00	Ἑσπερινός.
17.30 - 18.30	Συζήτησις.
19.00	Δεῖπνον.

Σάββατον, 2 Ἰουλίου

8.00	Ὅρθρος.
8.30	Πρόγευμα.
9.30 - 10.30	Σύνταξις τοῦ ἡ τῶν κειμένων.
10.30	Διάλειμμα - Καφές.
11.00 - 12.30	Σύνταξις τοῦ ἡ τῶν κειμένων.
12.30 - 13.30	Γεῦμα.
15.00 - 15.30	Καφές.
15.30 - 17.00	Παρουσίασις καὶ ἔγκρισις τῶν κειμένων.
17.00	Ἑσπερινός.
19.00	Δεῖπνον.

Κυριακὴ, 3 Ἰουλίου

9.30 - 12.00	Θεία Λειτουργία.
13.00 - 14.00	Γεῦμα.

Ἀναχώρησις τῶν Συνέδρων.
Ἀκολουθῶς λύεται ἡ Συνεδρία.

ΠΕΜΠΤΗ 30.6.1977

Μετὰ τὴν εἰθισμένην προσευχὴν ὁ Σεβ. Πρόεδρος παρακαλεῖ τὸν Αἰδεσιμολ. Καθ. Ε. Βρανιστε δπως παρουσιάσῃ τὴν εἰσήγησιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θέματος “Τὸ θέμα τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Σύντομος ἱστορικὴ καὶ κανονικὴ μελέτη τοῦ προβλήματος”:

LA QUESTION D' UNE CELEBRATION COMMUNE DE PAQUES. BREVE ETUDE HISTORIQUE ET CANONIQUE DE LA QUESTION.

L' objet principal de notre rencontre et des discussions qui y vont commencer c' est l' examen de la question d' une célébration commune de Pâques par tous les chrétiens le même dimanche. On a bien espéré ces derniers temps qu' on pourrait résoudre ce problème par les différents projets pour la “stabilisation” de la date de Pâques, qui constitue le but de nombreuses rencontres et conférences interconfessionnelles (le symposium de Rome en mai 1969, celui d' Athènes en juin 1969, la consultation de Genève organisée par le C.O.E. en mars 1970 etc). D' ailleurs ce genre de projets n' est point nouveau; des propositions analogues avaient été faites à partir du XVIIIe siècle en Occident, mais leur reprise pendant notre temps n' a pas encore apporté de résultats concrets jusqu' ici et quant à moi je crois qu' ils resteront stérils aussi à l' avenir, pour des raisons que nous allons exposer plus loin.

Notre conviction est que le problème de la célébration simultanée de Pâques par tous les chrétiens est étroitement lié au problème de l' unification du calendrier ecclésiastique dans la chrétienté orthodoxe. Nous avons à résoudre une question de la célébration commune de Pâques parce que l' on a premièrement à résoudre le problème du calendrier. Voilà pourquoi le problème dont la discussion nous a rassemblé ici ne peut pas être ni compris ni résolu indépendamment de celui du calendrier commun. Et il me semble que l' analyse plus attentive de la situation actuelle de l' Orthodoxie à ce point de vue aboutira à la même conclusion.

I. La situation actuelle de la chrétienté orthodoxe.

Il y a un désagréable manque d' unité dans le monde orthodoxe en ce qui concerne le calendrier ecclésiastique et la célébration de Pâques et cette situation a ses répercussions défavorables sur l' unité chrétienne en général. A cet égard, les Eglises orthodoxes d' aujourd' hui sont divisées - à partir l' année 1924 - en deux grands groupes:

a) D' une part se trouvent les Eglises qui maintiennent “le vieux (ancien) style”, c' est - à - dire le calendrier julien encore non rectifié, avec une différence de 13 jours de retard: l' Eglise russe (le Patriarcat de Moscou), l' Eglise

se serbe (le Patriarcat de Belgrade) et le Patriarcat de Jérusalem, auxquels on peut ajouter les monastères d' Athos (à l' exception de Vatopedi) et celui de Sinaï.

b) D' autre part, se rangent les Eglises autocéphales et autonomes qui ont adopté les décisions de la Conférence interorthodoxe de Constantinople de 1923 pour la correction du calendrier, mais elles les ont appliquées seulement partiellement et emploient un calendrier mixte, c' est - à - dire le calendrier rectifié ou néo - julien (le "nouveau style"), tout en maintenant la pascalie (le cycle de Pâques et les fêtes mobiles) du vieux style, en célébrant donc Pâques le même dimanche comme les Eglises de la première catégorie. C' est la situation de la plupart des Eglises orthodoxes: le Patriarcat de Constantinople et ceux d' Antioche et d' Alexandrie, l' Archevêché de Grèce, l' Eglise orthodoxe de Roumanie et celle de Bulgarie, l' Archevêché de Chypre, l' Eglise d' Albanie, l' Eglise orthodoxe de Tchécoslovaquie¹, l' Archevêché autonome de Finlande (dès 1917).

Dans la même catégorie se situent les diocèses et les communautés de différentes nationalités constituant la "Diaspora" (dispersion) orthodoxe dans l' Europe occidentale et dans l' Amérique, qui suivent le calendrier et la pascalie des Eglises nationales dont elles appartiennent par leur origine ethnique ou par la juridiction canonique.

c) À côté de ces deux groupes principaux il y a le troisième, plus petit quant au nombre des fidèles, formé par les orthodoxes qui mènent leur vie dans les pays avec majorité catholique ou protestante, comme par ex. les italo - grecs de l' Italie méridionale et ceux qui habitent autour de Rome, les orthodoxes de Pologne² et ceux de Finlande, qui emploient exclusivement le calendrier grégorien même avant la Conférence de Constantinople de 1923; ceux - ci célèbrent donc Pâques à la même date avec les catholiques et les protestants, conformément au comput pascal grégorien. Quant à l' Eglise de Finlande elle avait obtenu la permission d' une telle pratique à partir même de 1917, de la part de l' Eglise russe, sous la juridiction canonique de laquelle elle se trouvait à l' époque. L' Eglise russe a donné aussi sa bénédiction aux orthodoxes du Japon pour l' usage du calendrier grégorien (adopté dans le Japon pour la vie civile à partir de 1875), bien que ceux - ci préfèrent encore le vieux style, favorisé par les russes; c' est aussi le Patriarcat russe de Moscou qui autorisa en 1936 les français orthodoxes de Paris (deux paroisses seulement à l' époque) de célébrer Pâques en conformité avec le nouveau style (le calendrier grégorien). De même, en 1967 le Patriarcat de Moscou a accordé aux russes qui vivent en Suisse la permission

1. Mais dans la Slovaquie on maintient le vieux style, avec la tendance d' être révisé (voir la revue "L' Eglise Orthodoxe Roumaine", 1953, nr. 11-12, p. 1115.)

2. Dans certains diocèses orthodoxes de Pologne, comme Bialystok, sont représentés tous les deux styles: dans les paroisses de campagne on maintient davantage le vieux style. dans les paroisses des villes on préfère le nouveau style.

de célébrer toutes les fêtes conformément au nouveau style.

d) La situation est encore plus délicate dans les pays où les orthodoxes constituent une infime minorité. Par ex., dans les communautés orthodoxes des Pays - Bas, constituées d' une part par des russes et d' autre part par des hollandais orthodoxes, qui sont tous sous l' autorité canonique de l' Exarchat du Patriarcat de Moscou pour l' Europe occidentale, les fêtes immobiles (par ex. la Nativité) sont célébrées en même temps que les catholiques, tandis que Pâques et les autres fêtes variables sont célébrées conformément au vieux style (donc exactement comme dans l' Eglise orthodoxe de Roumanie, quoiqu' il s' agit de fidèles appartenant à la juridiction de l' Eglise russe). C' est le même cas avec la communauté roumaine et celle des grecs , à Paris; par contre, les communautés russes de Paris, partagées entre plusieurs juridictions canoniques, célèbrent entièrement selon le vieux style. Deux paroisses russes dans des régions différentes sur le territoire du Patriarcat d' Alexandrie maintiennent encore le vieux style, bien que selon la résolution de la Conférence ecclésiastique interorthodoxe de Moscou 1948, elles seraient obligées d' adopter le calendrier julien rectifié, utilisé dans le Patriarcat d' Alexandrie. Il faut mentionner aussi les petits groupements "stylistes" existant dans les Eglises avec le calendrier néo - julien, par ex. en Roumanie et en Grèce (où il y a même deux Eglises "stylistes" différentes).

Pour mieux comprendre l' origine de ces différences et pour trouver la solution la plus convenable pour la réalisation de l' uniformité du calendrier et de la célébration pascale dans l' Orthodoxie entière, nous allons faire premièrement un bref exposé sur le calendrier utilisé aujourd' hui, dont l' histoire nous aide à mieux comprendre en même temps la question de la célébration commune de Pâques.

II. Brève histoire du calendrier et de la pascalie.

L' histoire de notre calendrier commence en l' année 46 avant notre ère; celui - ci représente l' oeuvre scientifique d' un grand astronome païen (Sosigène), effectuée sur l' ordre de l' empereur romain Jules César, qui en avait besoin pour régler les affaires publiques (économiques et financières) de son vaste empire. A son apparition sur la scène de l' histoire antique, l' Eglise chrétienne trouvait donc ce calendrier utilisé depuis près d' un demi - siècle et elle l' a adopté comme tel pour ses besoins religieux et liturgiques, en lui ajoutant le système de la division du temps en semaines, d' origine orientale, utilisé auparavant par les juifs.

On connaît bien le défaut congénital du calendrier "julien", qui a fait surgir un problème du calendrier: c' est la petite différence de 11 '14, 02" avec laquelle la durée de son année moyen ne (l' année dite civile) dépasse la durée exacte de l' année astronomique, tropique ou solaire (365 j, 5 h, 48', 45, 58"), arrondie par Sosigène en 365, 1/4 jours. L' année moyenne du calendrier julien est de fait plus longue de 11', 14,02" que l' année solaire;

jusqu' à ce que le calendrier julien accomplisse son année, la terre a déjà fini son mouvement de révolution autour du soleil. Par cela notre calendrier est en retard d' un jour après chaque période de 128 ou 129 ans environ.

Le défaut sera constaté premièrement à l' époque du premier concile oecuménique (Nicée, 325), lorsque le retard était déjà de trois jours. Mais les Pères du concile n'ont pas pris garde à remédier à ce défaut et à prévenir le retardement du calendrier à l' avenir. C' était la question d' une date unique pour la célébration de Pâques par tous les chrétiens qui les préoccupait alors, parce que cette grande fête du christianisme était célébrée à des dates et des manières très différentes. Les Pères du concile poursuivaient notamment l' extirpation des coutumes judaïsantes à cet égard et le détachement de Pâques chrétien de la Pâque des Hébreux, dont la date était très variable et souvent erronée, transgressant la loi biblique concernant le temps de sa célébration (Exode XII, 6, 18, 27; Lévit. XXIII, 5 - 8; Deut. XVI, 1 - 8 etc). En vue d' uniformiser la date de Pâques dans toute la chrétienté, les Pères du concile ont lié cette date aux deux phénomènes astronomiques approchés du temps de la Résurrection du Seigneur dans l' année 30 (33) de notre ère, à savoir l' équinoxe de printemps et la première pleine lune qui suivait l' équinoxe (la lune pascale). Pour cela ils ont fixé premièrement la date de l' équinoxe, qui tombait alors au 21 mars du calendrier romain (julien). Ensuite, en ce qui concerne la date de Pâques ils ont consacré le canon (comput) pascal alexandrin, c' est - à - dire la pratique régionale suivie dans l' Eglise d' Alexandrie, où la science astronomique était en fleur. Cette pratique peut être formulée dans la règle suivante: Pâques sera célébrée par tous les chrétiens le premier dimanche après la pleine lune du printemps (la première pleine lune après l' équinoxe); dans les années où ce dimanche coïnciderait avec la Pâque juive (14 Nisan), Pâques chrétiens sera remis au dimanche prochain. Suivant cette règle et à cause de la mobilité de la date de la lune pascale, qui apparaît tantôt, plus proche tantôt plus loin d' équinoxe, la date de Pâques peut varier d' une année à l' autre tout au long d' un grand interval de temps: cinq semaines (35 jours), entre le 22 mars (la date la plus proche) et le 25 avril (la date la plus tardive)³.

Il faut retenir que ni la disposition (δρος) concernant l' équinoxe et ni celle concernant la date de Pâques ne se trouvent parmi les décisions ou les "canons" du premier concile oecuménique et les actes du concile se sont perdus, en supposant qu' ils existaient. Seule la disposition concernant la date de Pâques peut être refaite à l' aide de la lettre encyclique par laquelle les membres du concile l' ont apportée à la connaissance des différentes Eglises provinciales⁴. D' autant plus on ne peut pas soutenir que le concile de

3. Beau commentaire sur le but et le sens de la disposition nicéenne à Vittorio Peri, *La date de la fête de Pâque. Note sur l'origine et le développement de la question pascale*, Vatican 1968.

4. Transmise par Socrate, *Hist. ecclési.* I, 9. - Cf. aussi l'épître de l'empereur Constantin le Grand aux évêques non présents au concile, conservée par Eusèbe, *De vita Constantini*, III.

Nicée aurait élaboré ou consacré une certaine règle ou méthode technique pour la détermination annuelle de la date variable de Pâques. C'est à peine beaucoup plus tard que les tableaux pascals (les "pascalies") ont apparu avec leur système compliqué et difficile dont l'usage est encore en vigueur chez les tenants du vieux style pour la détermination des dates de Pâques, comme par ex. la prétendue "table perpétuelle" attribuée aux Pères (nicéens) et transmise par le canoniste Mathieu Blastarès (XIVe siècle)⁵ ou celle qui est attribuée à saint Jean Damascène et qui nous a été transmise par le moine Isaac Argyre (XIVe siècle)⁶.

D'ailleurs on sait que malgré l'accord établi entre les Pères de Nicées on n'a pas réussi à établir une uniformité parfaite dans toute l'Eglise chrétienne au sujet de la date de Pâques longtemps après le concile. Dans certaines Eglises locales de l'Orient, par ex., on conservait encore les anciennes pratiques judaïsantes, qui obligent quelques conciles oecuméniques et locaux postérieurs au concile de Nicée à formuler certains canons par lesquels on interdisait et condamnait la célébration de Pâques chrétien en dépendance de la Pâque juive: canon 1 du concile local d'Antioche (341)⁷, can. 7 apostolique⁸, can. 7 de Laodicée⁹ et le 7 du IIe concile oecuménique (381)¹⁰, répété dans le can. 95 du concile V^e - VIe oecuménique (692)¹¹. Les historiens Socrate¹² et Sozomène¹³ confirment, eux aussi, dans le Ve siècle, la

17-20; Socrate, *Hist. ecclès.* I, 9 et V, 22; Theodoret, *Hist. ecclès.* I, 10.

5. Dans sa *Syntagmealphabétique*, lettre P, chapitre *Sur les Saintes Pâques*.

6. Migne, P. G., t. XIX, col. 1297 - 1298.

7. "Tous ceux qui osent mépriser la décision du saint et grand synode assemblé à Nicée ... en ce qui concerne la sainte fête des Pâques salutaires, qu'ils soient excommuniés. Et si quelqu'un des hommes de l'Eglise, évêque ou prêtre ou diacre, osera... célébrer les Pâques avec les juifs..., le saint concile ... dispose qu'ils soient défroqués ...".

8. "Si un certain évêque ou presbytre ou diacre célébrera le saint jour des Pâques avec les juifs avant l'équinoxe de printemps, qu'il soit défroqué".

9. Que les hérétiques quatordécimans (tétradits), ainsi que les novatiens et les fotiniens, après l'abandon de leur hérésie soient reçus de nouveau dans la communion de l'Eglise par l'onction avec le saint Chrême.

10. Disposition similaire à celle du 7ème canon de Laodicée (voir supra).

11. Une interprétation correcte de ces canons-ci, dans l'étude du Prof. russe D.P. Oghitziki, *Les normes canoniques de la Pâscalie orthodoxe et le problème de la datation des Pâques dans les conditions de notre temps* (en russe), dans "Bogoslovskie Trudi", t. VII (1971), p. 204-211.

12. *Hist. ecclès.*, V, 22 (P.G., t. LXVII, col. 628 A-B: «En effet, ni le Sauveur ni les Apôtres ne donnèrent de loi prescrivant ce mode d'observance (de la Pâque): et pas plus, comme le fait la loi de Moïse pour les juifs, les évangiles ou les apôtres nous l'imposèrent sous la menace d'une condamnation, d'un châtement ou d'une malédiction ... Les apôtres ne se proposèrent donc pas de légiférer au sujet des jours de fête, mais d'enseigner une vie droite et la piété envers Dieu. Il me semble que, de la même manière que beaucoup d'autres choses devinrent une coutume selon les régions, de même la fête de Pâques eut dans les différentes (communautés) chrétiennes son observance caractéristique à partir de quelque coutume traditionnelle, pour la simple raison, que déjà relevée, qu'aucun apôtre ne fixa à ce sujet, et pour personne, une prescription légale. Les faits eux-mêmes démontrent que dès l'antiquité

diversité dans la célébration de Pâques après le concile de Nicée.

Toutefois durant une longue période de plus d' un millénaire (525 - 1582) et notamment entre la fin du VIIIe siècle et la deuxième moitié du XVIe siècle, une unité presque parfaite s' est établie dans le monde chrétien tout entier relativement à la célébration de Pâques, entretenue par l' unité du calendrier. Les deux grandes parties de la chrétienté - l' Occident catholique et l' Orient orthodoxe -, séparées par le grand schisme à partir du 1054, étaient quand même d' accord en ce qui concerne la date de Pâques (ainsi que la date de toutes les fêtes qui étaient communes), parce qu' elles utilisaient alors le même calendrier, qui conservait encore sa structure originai-re. La réforme grégorienne du calendrier en 1582 a rompu pour la première fois l' unité chrétienne au sujet du calendrier, et par conséquent l' unité pascale, car les Eglises orthodoxes, représentées alors par le patriarche de Constantinople, ont refusé la réforme, comme provenant d' une initiative catholique romaine. Maintenant donc le calendrier julien non rectifié (le vieux ou l' ancien style), attardé jusqu' alors de dix jours, les Eglises orthodoxes ont continué à célébrer la fête de Pâques suivant "le vieux style" et ses tableaux pascals erronés, qui indiquaient l' équinoxe de printemps et la pleine lune pascale à des dates qui ne correspondaient plus depuis longtemps à leurs dates exactes, indiquées par la science astronomique.

La nouvelle réforme du calendrier, réalisée par la Conférence interorthodoxe de Constantinople de 1923, bien qu' issue d' une bonne initiative et bien supérieure à la réforme grégorienne, a compliqué encore davantage la situation. Acceptée jusqu' ici seulement par certaines Eglises orthodoxes, bien que celles - ci constituent la grande majorité, elles ont appliqué mal - parce que partiellement - la rectification du calendrier, maintenant la "pascalie" du vieux style encadrée dans le calendrier rectifié suivant la méthode constantinopolitaine (le calendrier néo - julien), afin que l' on conserve l' unité de l' Orthodoxie au moins dans la célébration de la plus grande fête chrétienne. A côté de deux grands groupes des Eglises chrétiennes existant jusqu' alors (1924), à savoir celles qui avaient maintenu le vieux style d' une part et celles qui avaient adopté le calendrier grégorien d' autre part, un nouveau groupe paraît sur la scène de l' histoire du calendrier chrétien, constitué par les Eglises orthodoxes qui se sont créés une sorte de "calendrier mixte", en célébrant Pâques et les fêtes mobiles suivant le vieux style et les fêtes fixes suivant le nouveau style, c' est - à - dire aux mêmes jours que les catholiques et les protestants.

La Conférence interorthodoxe de Moscou en 1948 n' a rien apporté de nouveau à cet égard (d' ailleurs elle n' avait ni le pouvoir d' en prendre des mêmes pas initiatives); en ce qui concerne la date de Pâques on a disposé

(la fête) trouva son observance dans les différentes communautés (en dérivant) plutôt de la coutume que de la loi".

13. *Hist. ecclés.* VII, 19.

que le vieux style sera maintenu dans toutes les Eglises orthodoxes; quant au calendrier, on a formulé la recommandation que tous les orthodoxes indépendamment de leur nationalité, soient obligés à respecter le style de l'Eglise orthodoxe dans le territoire où ils habitent, afin que l'on préserve ainsi au moins l'unité interne de chaque Eglise orthodoxe à cet égard.

Voilà comment au bout de sa longue histoire, le calendrier unique dont se servaient d'abord tous les chrétiens se présente de nos jours brisé en trois morceaux ou variantes différentes, qui expliquent aussi le manque d'unité chrétienne dans la célébration de Pâques, à laquelle ont contribué un peu aussi les dissensions confessionnelles qui ont rompu graduellement l'unité originaire du christianisme. Malheureusement quelques uns de nous ont érigé ces différences concernant le calendrier et la célébration pascale à la hauteur et la valeur des véritables dogmes de foi et symboles confessionnels, en maintenant l'abîme qui nous sépare les uns des autres.

Qu'est - ce qu'il faut faire? Ainsi que nous venons de le montrer, le manque d'unité pascale est la conséquence, le résultat ou l'effet du brisement graduel de l'unité du calendrier utilisé aujourd'hui par les chrétiens. Peut-on donc résoudre le problème de l'unité pascale sans résoudre premièrement la question du calendrier? Peut-on remédier à l'effet avant de déraciner la cause originaire du mal? La séparation faite parfois entre le problème du calendrier et celui de l'unité pascale est complètement artificielle et inopportune. Etant donnée la différence de 13 jours existant entre les deux calendriers utilisés dans le monde orthodoxe (le calendrier julien non rectifié ou le vieux style et le calendrier julien rectifié par la méthode constantino-politaine ou le calendrier néo - julien), les Eglises orthodoxes qui emploient le calendrier rectifié célèbrent en effet Pâques entre le 4 avril n. s. (= 22 mars v.s.) et le 8 mai n.s. (= 25 avril v.s.). C'est ainsi que s'explique la grande différence de temps qui sépare le Pâques des orthodoxes et celui des catholiques et des protestants dans certains ans. Par ex. en 1975, tous les orthodoxes ont célébré Pâques le même dimanche (21 avril v.s. ou le 4 mai n.s.) tandis que les catholiques et les protestants, en respectant la pascalie du style nouveau (grégorien), ont célébré cinq semaines plus tôt (le 30 mars), c'est - à - dire le premier dimanche après la pleine lune pascale, qui avait eu lieu jeudi 27 mars, tandis que selon la pascalie du vieux style utilisé par les orthodoxes, la pleine lune pascale était considérée à peine au 17 avril le vieux style ou 30 avril le nouveau style, le Pâques étant célébré donc le dimanche prochain (le 21 avril v.s. ou 4 mai n.s.), après la deuxième pleine lune de printemps.

C'est pourquoi beaucoup de monde - chrétiens ou non chrétiens - se demande à juste titre: le Christ n'est - il pas ressuscité une seule fois pour tous? N'y-a-t-il une seule Résurrection du Seigneur et par conséquent ne faudrait - il qu'elle soit célébrée le même jour par tous les chrétiens? La coïncidence de Pâques orthodoxe avec celui des catholiques et des protestants dans la situation actuelle de l'Orthodoxie touchant le calendrier est

tout à fait accidentelle, bien que cela arrive souvent (par ex. : en 1963, 1966, 1974, 1977, 1980, 1984, etc); ce sont des exceptions dues au hasard, mais non le résultat d'une initiative quelconque à cet égard.

III. Possibilités et propositions pour l'uniformisation du calendrier et de la pascalie.

A proprement parler, dans le monde orthodoxe oriental il y a unité parfaite concernant la date de la célébration de Pâques: tous les orthodoxes célèbrent Pâques suivant le vieux style. Plus difficile se présente le problème pour la Diaspora (dispersion) orthodoxe dans l'Europe occidentale et l'Amérique. En effet, c'est le calendrier qui divise l'Orthodoxie; l'emploi de deux calendriers différents aboutit à un manque d'unité dans la célébration des fêtes immobiles, qui n'est point moins ennuyeuse. Car dans ce cas on se demande: le Christ n'est-il pas une seule fois né pour tous? Pourquoi alors certains chrétiens orthodoxes célèbrent la Nativité 13 jours plus tard que les autres? Mais ni notre unité dans la célébration de Pâques ne doit pas nous laisser insoucieux, parce qu'elle a lieu à des dates erronées, conformes à un calendrier erroné.

Quelle solution s'impose pour la réalisation de l'uniformité du calendrier dans l'Orthodoxie? Pourrait-on en prendre comme plateforme la situation de trois Eglises orthodoxes autocéphales qui maintiennent encore le vieux style ou le calendrier julien non rectifié? - Pas du tout! D'ailleurs, ces Eglises - ci représentent numériquement qu'une minorité dans le monde orthodoxe et le retour des Eglises orthodoxes avec le calendrier mixte, beaucoup plus nombreuses, au calendrier non rectifié, serait inconcevable pour des raisons multiples et justifiées.

Premièrement, du point de vue scientifique, le calendrier julien non rectifié s'est suffisamment avéré erroné, parce que les tableaux pascals utilisés par les tenants du vieux style indiquent l'équinoxe de printemps avec un retard de 13 jours (l'équinoxe réel ne tombe point au 21 mars mais au 8 mars du calendrier non rectifié) ainsi que les dates des lunes pascales avec un retard de cinq jours; la conséquence en est que l'on aboutit à la célébration de Pâques à des dates aussi erronées et souvent après la deuxième pleine lune de printemps, la règle pascale consacrée par le premier concile oecuménique étant ainsi transgressée, ce qui arrive toutes les fois qu'on célèbre Pâques après le 25 avril n.s. ou le 12 avril v.s.

Deuxièmement, le retour des Eglises avec le calendrier mixte au vieux style ou le maintien à l'infini de celui-ci par les trois Eglises qui l'emploient encore aboutirait à un grand désagrément du point de vue de la vie sociale et pratique, c'est-à-dire l'emploi de deux calendriers différents dans les pays respectifs, ce que ne ferait que renouveler ou maintenir le désaccord ennuyeux entre l'Etat et l'Eglise, parce que tous les pays (l'Union Soviétique et la Serbie inclus) emploient depuis longtemps le calendrier grégorien (le style nouveau) qui manifeste la tendance de devenir un calendrier d'usage

universel, jusqu' à l' introduction éventuelle d'un autre meilleur.

Troisièmement, le maintien du vieux style maintiendrait aussi l'isolement de la chrétienté orthodoxe orientale à l'égard du monde catholique et protestant, ce que serait au détriment de l'unité générale du christianisme que nous tous désirons.

Mais ni la situation des Eglises orthodoxes avec le calendrier mixte (pascalie du vieux style dans le cadre du calendrier rectifié) ne peut pas être considérée comme un bon point de départ pour la réalisation de l'unité orthodoxe au sujet du calendrier et de la pascalie, parce que cette situation est tout à fait provisoire. La décision par laquelle les Eglises en question sont revenues à la pascalie du vieux style constituait à cette époque une concession momentanée faite aux Eglises - soeurs fidèles au vieux style, avec l'espérance que l'on pourra voir, tôt ou tard, l'adoption du calendrier néo-julien par ces Eglises.

Par conséquent, la seule solution possible pour la réalisation de l'unité parfaite et réelle dans l'Orthodoxie concernant le calendrier, c'est l'adoption du calendrier rectifié (le nouveau style) par les trois Eglises patriarcales qui emploient encore pour des différentes raisons, le calendrier julien non rectifié (le vieux style). Ce sont elles qui détiennent la clef de l'unité chrétienne à cet égard. Car la justesse et la nécessité de la rectification du calendrier reste, ainsi que l'on a déjà vu, au-dessus de toute évidence et de tous points de vue: scientifique, social et pratique. Quant au point de vue religieux, rien ne s'oppose à la rectification du calendrier ayant en vue que le calendrier ne constitue point une question de dogme ou de doctrine, mais de simple discipline ecclésiastique. Il n'appartient pas à l'Eglise d'élaborer des calendriers; le calendrier représente une affaire de l'Etat qui l'emploie pour ses besoins sociaux et que l'on peut changer ou améliorer lorsqu'il est nécessaire. Et il faut souligner que la rectification du calendrier ne signifie pas le changement ou le remplacement du calendrier actuel par un autre, comme le prétendent souvent les tenants du vieux style. Si les Eglises continueront à ne pas s'entendre entre elles à cet égard, on laisse la possibilité à l'O.N.U. ou à un autre forum international d'intervenir pour l'introduction d'un autre calendrier. Mais pour nous les chrétiens un nouveau calendrier, si meilleur qu'il soit que celui qui se trouve en usage depuis plus de 2.000 ans, n'est point souhaitable, car tous les projets ainsi nommés "calendriers universels ou perpétuels" connus jusqu'ici ignorent les raisons religieuses et liturgiques des Eglises, ayant en vue seulement les besoins économiques, financiers et politiques de la société civile. Et si ingénieux qu'ils pourraient paraître, il faut les rejeter par principe, surtout quand il s'agit de ceux - là qui abandonnent le système de la division du temps en semaines, spécifique au calendrier et à l'année ecclésiastique chrétienne.

Bien entendu, l'adoption du calendrier rectifié sera faite dans les trois Eglises orthodoxes qui maintiennent encore le vieux style, au moment que chacune d'elles considérera le plus opportun, avec toute la prudence néces-

saire et après une préparation psychologique du clergé et des fidèles, afin qu'on évite toute opposition, tout rupture de l'unité intérieure de ces Eglises. C'est sans doute une action difficile qui oblige à de multiples efforts, dont nous-mêmes sommes parfaitement conscients. Personne, à l'exception d'un synode panorthodoxe, ne peut imposer de dehors une telle mesure aux Eglises autocéphales quand il s'agit de questions concernant leur discipline intérieure. Mais c'est l'intérêt de l'unité orthodoxe et de l'unité chrétienne en général qui demande l'issue de l'impasse actuelle, parce que la fête commune de Pâques représente non seulement la plus grande fête de la chrétienté, mais aussi le signe visible de notre unité dans le mystère central de la Rédemption; sa célébration simultanée serait donc une réponse aux efforts œcuméniques dans lesquels l'Orthodoxie elle-même est aussi engagée, comme toutes les autres confessions chrétiennes.

Par la solution de l'unité du calendrier de cette manière, la question agaçante de l'unité pascale dans l'Orthodoxie trouverait elle aussi spontanément sa solution. Car alors aucune des Eglises orthodoxes n'aurait plus d'intérêt à conserver la célébration de Pâques conformément au vieux style, dont les anciens tableaux pascaux, basés sur les "cycles" des ans (le cycle solaire et le cycle lunaire), ont cessé depuis longtemps à correspondre aux dates réelles (exactes) concernant les mouvements des corps célestes, indiquées par les observatoires astronomiques existant dans tous les pays. L'acceptation universelle de la méthode scientifique et des lois contrôlables du progrès astronomique de nos jours permet maintenant, plus facilement qu'aux siècles passés, l'adoption d'un système de calcul pascal qui soit unanimement accepté du point de vue scientifique, technique, religieux et canonique et en même temps exempt de toute erreur. Au moment donc où le calendrier rectifié sera adopté dans toute l'Orthodoxie, la grande fête de Pâques sera elle aussi célébrée par toutes les Eglises orthodoxes conformément à la règle nicéenne, le premier dimanche après la vraie lune pascale qui suit l'équinoxe réel de printemps, c'est-à-dire entre le 22 mars et le 25 avril du nouveau style.

Mais il ne faut pas lier à tout prix la date de Pâques à l'idée du printemps. La solution adoptée par le synode de Nicée avait en vue le monde méditerranéen (l'hémisphère boréale de la terre), où les structures civiles d'alors reposaient principalement sur une organisation avant tout agricole, pastorale ou tout au plus artisanale, et où prédominaient les symboles empruntés directement aux phénomènes naturels les plus évidents et significatifs ayant un puissant reflet, par leur déroulement encyclique, sur la vie et l'activité des collectivités humaines. Mais dernièrement le christianisme s'est répandu aussi dans l'hémisphère méridional et dans tous les continents, dans des régions où les saisons diffèrent par rapport à notre hémisphère. Le monde contemporain est orienté, au contraire, vers une civilisation de plus en plus technique, industrielle et scientifique, de moins en moins soumise aux ryth-

mes de la nature¹⁴. Voilà des raisons pour lesquelles la connexion symbolique mais artificielle entre la Résurrection du Seigneur et le printemps ne correspond plus à la situation actuelle. Si nous cherchons donc une date commune pour la célébration de Pâques, fixée par rapport à l'équinoxe et à la première pleine lune de printemps selon la règle nicéenne, on doit prendre en considération l'équinoxe et la pleine lune d'un certain endroit fixe sur le globe terrestre, à savoir Jérusalem (Lieux - Saints), où s'est passée la Résurrection du Seigneur, ainsi que l'on a déjà proposé à la Conférence de Constantinople de 1923, et non l'équinoxe de chaque zone géographique du globe, prise séparément.

C'est à peine alors que sera réalisée implicitement l'unité générale dans toute la chrétienté en ce qui concerne la célébration de Pâques: tous les chrétiens, indépendamment de leur confession, arriveront à célébrer le Pâques le même dimanche, car nous espérons que l'on trouvera alors plus facilement une solution pour la disparition des petites différences existant encore entre le comput pascal alexandrin et celui de la réforme grégorienne du calendrier. Nous arriverons tous alors à respecter vraiment, dans la lettre et l'esprit, la disposition du premier concile oecuménique et l'on accomplira le désir du Seigneur que tous ceux qui croient en Lui "soient un" au moins en ce qui concerne la date de la célébration annuelle de Sa Résurrection, la plus grande fête du christianisme, dans laquelle les chrétiens des différentes nuances confessionnelles devraient être unis, et non désunis, comme aujourd'hui¹⁵.

IV. "Stabilisation" de la date de Pâques?

Nous répétons encore une fois à cette occasion: c'est en vain qu'on cherche maintenant une uniformisation ou une "stabilisation" de la date de Pâques, aussi longtemps que ne sera résolu d'abord le problème de l'unification du calendrier ecclésiastique dans l'Orthodoxie. Dans le moment où tout le monde chrétien utilisera de nouveau un seul calendrier - de préférence le calendrier néo - julien, le meilleur jusqu'ici selon l'opinion de la plupart des astronomes - on pourrait célébrer simultanément tant le Pâques, ainsi que toutes les autres fêtes qui sont communes à toutes les grandes confessions chrétiennes.

De même, c'est à peine après cela que l'on pourrait prendre en considération les différents projets visant "la stabilisation" de la date de Pâques, à savoir l'adoption d'une date commune et conventionnelle pour la célébration de cette grande fête, qui restreindrait sa variation à un interval de temps plus petit, à savoir à une seule semaine. Si l'on accorde confiance à

14. Ct. Vit. Peri. Op. cit., p. 46-48.

15. A propos de l'histoire du calendrier chrétien voir de détails en plus dans mon étude *Le problème de l'unification du calendrier ecclésiastique dans l'Orthodoxie*, dans la revue roumaine "L'Orthodoxie", (Bucarest), 1955, nr. 2.

une vieille tradition occidentale, transmise par l'écrit apocryphe les actes de Pilate, selon laquelle le dimanche de la Résurrection du Seigneur (le 16 Nisan de l'année 30 de notre ère selon les uns ou 33 selon les autres) aurait tombé au 27 mars du calendrier romain de l'époque qui correspond au 9 avril du calendrier actuel, la semaine de variation d'une date "stabilisée" de Pâques pourrait être limitée entre le 9 et le 15 avril, le dimanche pascal étant soit le deuxième d'avril¹⁶, soit le troisième¹⁷ soit le dimanche après le deux d'avril¹⁸. Le symposium d'Athènes en juin 1969 proposait le dimanche qui tombe entre les 15-21 avril. Mais c'est la proposition du professeur russe D.P. Oghitzki qui nous semble la plus acceptable: celui-ci recommande le quatrième dimanche après l'équinoxe, qui tombe entre le 12 et 18 avril et qui aurait l'avantage d'être toujours après la pleine lune pascale et avant la deuxième pleine lune de printemps, respectant ainsi les prescriptions des Pères nicéens concernant la date de Pâques¹⁹. Le maintien de tous les deux phénomènes naturels toujours observables et contrôlables, auxquels la date de Pâques est ancrée traditionnellement (l'équinoxe de printemps et la première pleine lune après l'équinoxe) - ajoutons nous - présente aussi l'avantage de maintenir une célébration pascale unitaire même dans l'éventualité d'une modification essentielle ou d'une substitution intégrale du calendrier actuel par un nouveau et complètement différent²⁰.

Le saint Synode de l'Eglise orthodoxe roumaine que j'ai l'honneur de représenter ici, à l'invitation du Secrétariat Général du C.O.E. en 1962, a publié déjà sa décision prise dans la séance du 8 mai 1963, où il exprime son adhésion de principe à une éventuelle introduction d'un nouveau calendrier qui serait vraiment meilleur que l'actuel et aussi à une stabilisation de la date de Pâques à la manière indiquée, à condition qu'elle soit acceptée par toutes les autres Eglises orthodoxes ainsi que par toutes les autres confessions chrétiennes²¹. Mais ensuite le IIIe Comité de la première Conférence panorthodoxe présynodale réunie à Chambésy en novembre 1976 s'est prononcé, à bon droit, contre de tels projets, pour beaucoup de raisons; entre autres, parce que leur adoption représenterait une déviation des dispositions nicéennes concernant la date de la célébration de Pâques²².

16. C'est la proposition de l'Alliance Réformée Mondiale (Francfort août 1964), du feu patriarche oecuménique Athénagoras (au symposium d'Athènes en juin 1969) et de la Consultation de Genève, organisée par le C.O.E. en mars 1970.

17. Proposition du pape Paul VI.

18. Proposition du Comité Spécial de l'ancienne Société des Nations, reprise dernièrement par les anciennes Eglises orientales, l'Eglise anglicane et le C.O.E.

19. Voir Prof. D.P. Oghitzki, *Op. cit.*, p. 209-210.

20. *Vit. Peri*, *Op. cit.*, p. 45.

21. Voir le texte roumain de cette décision dans la revue "L'Eglise Orthodoxe Roumaine", 1963, nr. 5-6, p. 577-578.

22. Voir la revue "Epispepsis" (Genève), nr. 158, 1 dec. 1976, p. 11-13.

En tout cas, nous considérons prématurée et inopportune leur prise en considération avant la solution de l'unité du calendrier ecclésiastique dans l'Orthodoxie, à laquelle il faut accorder toute l'attention et la priorité dans nos préoccupations et efforts coordonnés à la recherche de l'unité.

Μετά ταῦτα ὁ Σεβ. Πρόεδρος εὐχαριστήσας θερμῶς τὸν ὀμιλητὴν διὰ τὴν ἐμπεριστατωμένην αὐτοῦ μελέτην, παρέχει τὸν λόγον εἰς τὸν Θεοφιλ. Ἐπίσκοπον Χερσῶνος κ. Πέτρον ὅπως παρουσιάσῃ τὴν εἰσήγησιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θέματος “Αἱ ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τῆς Νικαίας περὶ τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα καὶ ἡ σύγχρονος αὐτῶν σημασία”:

LES DECISIONS DU CONCILE DE NICEE SUR LA CELEBRATION COMMUNE DE PAQUES ET LEUR SIGNIFICATION ACTUELLE.

Les dispositions prises par les Pères de Nicée pour la célébration un même jour dans toute la chrétienté de la fête de Pâques répondaient à une nécessité impérieuse car les divergences entre les Eglises locales à ce sujet avaient créé un réel malaise. Saint Athanase devait écrire plus tard du Concile de Nicée qu' "il avait été réuni à cause de l'hérésie arienne et à cause de Pâques" (1). Ce que décidèrent les membres de cette assemblée bénéficia certes d'un grand respect dû au prestige inégalé dont a joui le Concile tant en Orient qu'en Occident. Le Pape Saint Léon alla jusqu'à déclarer que ses prescriptions disciplinaires demeurent valables "usque in finem mundi" (2).

De nos jours, les chrétiens appartenant aux confessions occidentales lorsqu'ils envisagent la question de la date de Pâques en vue d'une uniformisation se sentent dans l'ensemble peu concernés par les stipulations à cet égard du premier concile oecuménique comme l'attestent des réponses sur ce point au questionnaire distribué par «Foi et Constitution» (3). Il n'en va pas de même pour les Orthodoxes. Encore convient-il de savoir ce qui fut effectivement décidé au dit concile et de situer la chose dans son contexte historique.

Une première controverse pascale avait secoué l'Eglise au deuxième siècle: Les communautés d'Asie célébraient le Pâques le 14 nisan quel que fut le jour de la semaine tandis que les autres la reportaient au dimanche (4). Bien que le conflit ait revêtu une forme aigue, il s'apaisa assez rapidement. Les Eglises qui suivaient la pratique de célébrer pâques le 14 nisan, quel que fut le jour de la semaine, se conformèrent à l'usage général. Il n'y

(1) Epist ad Afros episc., 2, P.G., 26, col. 1032 c.

(2) Epist. CVI, Ed. Schwartz. A.C.O., 11, IV., p. 61.

(3) Prof. -Archiprêtre Livéry Voronov, Kalendarnaja problema. Ee izutshenie v svete reshenija Pervogo Vselenskogo Sobora o paskhalii i izyskanie puti k sotrudnitshestvu mezhdu Tserkvami v etom voprose, Bogoslovskie Troudy, 7, Moscou 1971, p. 203.

(4) Eusèbe, Hist. eccl., V. XXIII - XXV, S. chr. 41, pp. 66 - 72. Sur cette affaire voir A. Strobel, Ursprung und Geschichte des frühchristlichen Osterkalendars. T.U. 121, Berlin 1977, pp. 17 - 69.

eut dès lors qu'une minorité de réfractaires. Ces "Quartodécimans" (Τεσσαρεσκαίδεκαῖται), comme on les appela, constituèrent des groupuscules dissidents dont les adeptes étaient reçus dans l'Église catholique par l'onction chrismale après abjuration (5). Il est à remarquer que dans les débats soulevés par la coutume particulière des Asiates, personne n'avait accusé ces derniers de "judaiser". Dans l'Église primitive on ne mettait pas en question le mode de calcul des juifs pour leur fête de Pesah; c'était sur celui-ci qu'on se fondait pour fixer annuellement la date de la solennité chrétienne. Il n'y avait à ce sujet aucune divergence entre les Asiates et les autres chrétiens. Cependant l'alignement sur le mode de calcul des juifs ne pouvait pas tarder à poser un problème. Après l'écrasement en 135 de la révolte de Simon Bar - Kochba, le judaïsme perdit son attache avec la Palestine (6). Or si la Bible indique bien quand doit être célébrée pâques, elle ne fait pas expressément référence à l'équinoxe, mais, en fait, vu l'offrande prévue des prémices de la moisson, une célébration avant ce moment eût été impossible (7). Un tel critère perdit sa précision avec la perte d'un centre géographique et un flottement se produisit (8). A la fin du deuxième siècle ou au début du troisième, les juifs établirent pour déterminer la date annuelle de la pâque un nouveau système qui ne tenait nullement compte de l'équinoxe vernal de telle sorte qu'au moins une fois sur trois, la fête se trouvait tomber avant celui-ci (9). Bien des chrétiens en furent étonnés, voire choqués. Pourquoi, se demandaient ils, célébrer le mémorial de la Passion et de la Résurrection de Notre Seigneur en tenant compte d'un calcul qui n'était pas le même que celui en usage du temps de Jésus - Christ? D'autre part, avec le nouveau système juif, en considérant les choses d'un point de vue équinoxialiste, il pouvait se produire une double anomalie: Soit que la pâque fût célébrée deux fois en une année, c'est à dire d'un équinoxe vernal au suivant, soit qu'on ne la célébrait point d'un équinoxe à l'autre, de sorte qu'il y avait une année sans pâque. Dans l'ensemble, les chrétiens donnaient une grande importance à la relation de Pâques avec l'équinoxe vernal à cause du temps de la Passion, lui-même rattaché à l'hexaméron de la Création (10). D'ailleurs, à mesure que s'accroissait l'écart entre l'Église et

(5) Concile de Laodicée, can. 7; document du cinquième siècle figurant dans les recueils canoniques comme canon 7 du deuxième concile oecuménique.

(6) M. Noth. Histoire d'Israël, Paris 1954, pp. 448 - 453. C'est alors que la province perdit son nom de Judaea et reçut celui de Palaestina afin que même la toponymie n'évoquât plus l'idée que c'était la patrie des Juifs.

(7) Exode, XII, 1 - 3; Lev., XXIII, 9 - 14; Nb., XXVIII, 16. Après l'exil, le mois d'Abib, c'est-à-dire mois des épis, fut appelé Nisan. Voir l'article «Pâque» par H. Haag, Diction. de la Bible, suppl., t. 6, col. 1120 - 1149, Paris 1960.

(8) Voir Ed. Schwartz, Christliche und jüdische Ostertafeln, Berlin 1905.

(9) V. Grumel. Le problème de la date pascale aux IIIe et IVe siècles. Revue des Etudes byzantines, t. XVIII, 1960, pp. 165 - 166.

(10) Ce thème est particulièrement développé dans un sermon d'un auteur inconnu à la fin du quatrième siècle: Homélies pascales. III. Une homélie anatolienne sur la date de

la Synagogue, il paraissait anormal pour la majorité des chrétiens de dépendre des juifs pour la détermination de la date de Pâques. Cette considération fut sans doute à l'origine de travaux qui furent faits au troisième siècle. A Rome, on composa un cycle de seize ans auquel l'auteur d'un "De pascha computus" achevé en 243 apporta ensuite des corrections (11). Denys d'Alexandrie, de son côté, dans une lettre à Dométios et Didyme, proposait un cycle de huit années et exposait qu'il ne convenait pas de célébrer la fête de Pâques autrement qu'après l'équinoxe de printemps (12). Un peu plus tard un savant alexandrin qui devint évêque de Laodicée en Syrie appliqua aux déterminations pascales un cycle de dix-neuf ans, lequel, "incomparablement plus exact que les autres", comme le fait remarquer S. Duchesne (13), devait s'imposer par la suite d'abord en Orient puis en Occident (14). Ces deux derniers computs tenaient rigoureusement compte du principe selon lequel, sans aucune dérogation, la fête de Pâques doit tomber après l'équinoxe vernal. Les calculs romains n'étaient pas si stricts sur ce point puisque la pâque pouvait tomber un peu avant le 25 mars, date de l'équinoxe romain, mais, ainsi que l'observe U. Grumel "la différence réelle entre les Pâques de l'Occident et celles de tenants de la limite de l'équinoxe en Orient devait être assez rare et ne devait guère être aperçue de ces derniers" (15). Leur attention était retenue par une différence autrement considérable quant à l'écart et à la fréquence, celle entre les Eglises équinoxialistes et les autres, nombreuses dans la zone d'Antioche qui continuaient à déterminer la date de Pâques d'après le calendrier juif sans tenir compte du fait que celui-ci avait été modifié. Les tenants de cette pratique attribuaient aux Apôtres la prescription suivante: "Vous autres, ne calculez pas, mais quand vos frères de la circoncision font leur pâque, faites aussi la vôtre ... et même s'ils se trompent, ne vous en inquiétez pas" (16). Au début du quatrième siècle, les juifs modifièrent leur mode de calcul pascal, incluant dans le seul mois de mars toutes les dates éventuelles de la fête, ce qui

Pâques en l' an 387, étude, édition et traduction par F. Floëri et P. Nautin. S. chr., 48, Paris 1957.

(11) Sur le comput attribué à Hippolyte voir V. Grumel, *La chronologie*, Paris 1958, pp. 6-17; voir aussi A. Strobel, *op. cit.*, pp. 122 - 133. «De Pascha computus», éd. Hartel (C.S.E.L., 40), pp. 248 - 271. Voir Grumel, *ibid.*, pp. 17 - 18, et Strobel, *ibid.*, p. 137.

(12) Eusèbe, *Hist. eccl.*, VII, XX, S. chr., 41, p. 193.

(13) La question de la Pâque au concile de Nicée, *Revue des questions historiques*, t. 28, 1880, *loc. cit.*, p. 20.

(14) Eusèbe, *Hist. eccl.*, VII, XXII, 13 - 19, *ibid.*, pp. 225 - 227. Voir Grumel, *Chron.*, pp. 31 - 36.

(15) Le problème de la date pascale, *loc. cit.*, p. 168.

(16) Saint Epiphane, *Haer. LXX*, P.G., 42, col. 356C et 357B. Sur le rapport de cette prescription avec la Didascalie voir Fr. X. Funk, *Didascalia et Constitutiones Apostolorum*, Paderborn 1905. *Testimonia Veterum*, p. 7. Voir aussi A. Strobel, *op. cit.*, pp. 347 - 352. C'était aussi la position exprimée par un certain Trecentios, contemporain de Pierre d' Alexandrie (310 - 311): *Chronicon Paschale*, P.G., 92, col. 73 - 76.

constituait une accentuation du système pré-équinoxialiste (17). Cela ne manqua pas d'accentuer automatiquement le décalage entre les Eglises qui suivaient le calendrier juif et les autres.

Le désir d'une date unique de la célébration de Pâques pour toutes les Eglises n'était d'ailleurs nullement étranger aux chrétiens d'Occident. En 314, le concile d'Arles suggérait que l'évêque de Rome indiquât à toutes les Eglises la date annuelle de la fête (18). Probablement, comme nous le verrons, quelque chose de cette suggestion devait être retenu par le Concile de Nicée.

Constantin après avoir vaincu définitivement Licinius près de Chrysopolis le 18 septembre 324, devint le seul maître de l'Empire. Libéré de toute opposition politique, il envisagea de mettre fin au plus tôt à ce qui agitait l'Eglise en Orient, la discorde à propos de la divinité du Logos et la controverse pascale. Selon l'historien Sozomène, l'empereur aurait envoyé en mission à Alexandrie pour examiner ces deux problèmes son conseiller religieux l'évêque Ossius de Cordoue (19). C'était en Syrie, en Mésopotamie et en Cilicie, régions où l'influence juive restait forte que se trouvaient les Eglises attachées à l'usage protopaschite. La question fut soumise aux Pères assemblés en concile à Nicée au début de l'été 325. Il n'existe pas d'"Actes" authentiques du concile, parvenus jusqu'à nous. S'il y eut des procès-verbaux des séances, ils n'ont point été conservés. Les seuls documents émanant incontestablement du concile sont le symbole de foi, les vingt canons, la liste des membres et une lettre synodale adressée à l'Eglise d'Alexandrie (20). Le document sur le Pâques que Jean le Scolastique a placé en appendice à sa Synagoge et que certains identifient avec le "décret" auquel fait allusion le premier canon du concile d'Antioche, n'est pas à proprement parler un faux; c'est un arrangement rédactionnel d'origine inconnue compilé à partir de documents authentiques qui, eux, nous sont parvenus (21). Comme tel, il ne nous en apprend pas davantage que ceux-ci. Voici la teneur de ce texte: "Du saint concile de Nicée sur le saint Pâques. C'est ainsi qu'on a mis à exécution l'avis de tous ceux qui se sont réunis au saint concile au temps du pieux et grand basileus Constantin qui non seulement a rassemblé les évêques susmentionnés pour procurer la paix à notre nation mais, assistant lui-même à leur réunion, a examiné avec eux ce qui conve-

(17) V. Grumel, *Le problème de la date pascale*, pp. 174 - 176.

(18) Canon I: «Primo loco de observatione paschae Domini, ut uno die, et uno tempore per omnem a nobis obserbatur et juxta consuetudinem ad omnes dirigas», Hefele - Leclercq, *Histoire des conciles II*, p. 280.

(19) *Hist. eccl.*, I, 16, P.G., 67, col. 912 A.

(20) Prof. - Archiprêtre Livéry Voronov, *Dokumenty i akty, vkhodjashtie v sostav «Dejanij Pervogo Vselenskogo Sobora 325 goda»*, Bogoslovskie Trudy, II, Moscou 1973, pp. 90 - 111.

(21) J. Schmid, *Die Osterfestfrage auf dem ersten allgemeinen Konzil von Nicäa*, Vienne 1905, p. 66.

nait à l'Église catholique. Après donc avoir examiné l'affaire concernant le devoir de célébrer unanimement Pâques par toute l'Église qui est sous le ciel, on trouva que les trois parties de l'univers étaient d'accord avec les Romains et les Alexandrins; seulement une région de l'Orient était en désaccord. Il a été jugé bon, toute question et contradiction ayant été laissées de côté que les frères de l'Orient fassent comme les Romains, les Alexandrins et tous les autres pour que tous en un seul jour d'une voix unanime fassent monter leurs prières au saint jour de Pâques. Et tous ceux de l'Orient qui diffèrent des autres ont souscrit (22).

Y eut-il un "décret" stricto sensu du concile de Nicée, dont le texte aurait été perdu? Il est difficile de donner une réponse catégorique. S'il y eut un décret il serait étrange qu'un document de cette importance ait été égaré dès l'antiquité alors que les vingt canons édictés par cette haute assemblée se sont bien conservés. Il est vrai que le concile d'Antioche mentionne "τὸν ὄρον τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθείσης ... περὶ τῆς ἀγίας ἑορτῆς τοῦ σωτηριώδους Πάσχα". D'autre part, Saint Athanase dans son "De synodis" fait allusion à un texte par ailleurs inconnu qui commençait par les mots "Ἐδοξε τὰ ὑποτεταγμένα" (23). Ces témoignages sont à prendre en considération à cause de leur origine et de leur antiquité. Le concile d'Antioche qui formula le canon relatif au Pâques ne doit pas être confondu avec la "synodus in engeniis" qui se tint dans cette ville en 341; il eut lieu une dizaine d'années plus tôt, ce qui le place chronologiquement très près de celui de Nicée (24). Mais le terme "ὄρος" signifie définition et n'implique pas nécessairement qu'il s'agisse d'un texte écrit en forme de décret. Quant à l'allusion que l'on trouve dans le "De synodis" composé en 359, comme elle fut faite en passant, elle est peu explicite de sorte qu'elle ne nous oblige nullement à conclure qu'elle se rapporte à un décret proprement dit. Un passage du "Panarion" de Saint Epiphane établit bien la distinction dans les décisions adoptées par les Pères de Nicée: "ils édictèrent, lors du concile quelques règles ecclésiastiques; d'autre part, en même temps, au sujet de Pâques ils prescrivirent (ὄρισαν) l'union et l'entente pour le jour saint et très vertueux de Dieu" (25). Il est certain qu'un accord portant sur plusieurs points a été conclu à Nicée mais pas plus que pour l'affaire du schisme mélitien, il n'y a eu un décret proprement dit (26). L'absence d'un

(22) Vl. Benešević, Joannis Scholastici Synagoga L titulorum, Munich 1937, p. 156.

(23) De synodis, 5, P.G., 26, col. 688 C.

(24) Voir à ce sujet Ed. Schwartz, Zur Geschichte des Athanasius, Gesammelte Schriften, 3, Berlin 1959, pp. 216 - 226.

(25) Haer. LXIX, P.G., 42, col. 220 A.

(26) E. Danoy, La question pascale au concile de Nicée, Echos d'Orient, XXIV, 1925, pp. 424 - 444, en particulier, p. 435. Prof. - Archiprêtre Livéry Voronov, Kalendarnaja problema, p. 177. Sur la tentative de résorption du schisme mélitien à Nicée voir la contribution d'Annik Martin au recueil «Politique et théologie chez Athanase d'Alexandrie, Paris 1974, pp. 31 - 61, spécialement pp. 33 - 38.

compte-rendu des décisions de Nicée relatives à l'unification de la date de Pâques peut être palliée par des témoignages anciens directs et indirects.

La lettre synodale à l'Église d'Alexandrie déclare: "Tous nos frères de l'Orient qui jusqu'à présent n'étaient pas d'accord avec les Romains, avec vous et avec tous ceux qui dès le commencement font comme vous, célébreront désormais Pâques en même temps que vous" (27).

La lettre circulaire de l'Empereur Constantin aux Églises sur le concile de Nicée évoque la question pascale et la résolution adoptée (28): Le Pâques chrétien doit être célébré par tous le même jour et pour la détermination de la date, il ne faut pas s'en remettre aux juifs. Cela est humiliant et d'ailleurs il arrive que ceux-ci aient deux pâques dans une seule année — nous avons vu ce que signifiait cette assertion —. En conséquence, les Églises doivent se conformer à l'usage que suivent la ville de Rome, l'Afrique, l'Italie, l'Égypte, l'Espagne, la Gaule, la Bretagne, la Libye, la Grèce, l'Asie, le Pont, la Cilicie.

Saint Athanase mentionnait la Cilicie comme l'une des régions où existait l'usage de célébrer Pâques selon le comput juif (29). En fait la différence de pratique y coexistait comme en d'autres lieux ainsi que l'atteste Socrate (30). En 369, dans sa lettre aux évêques africains, Saint Athanase réitère son affirmation: Les chrétiens de Syrie, de Cilicie et de Mésopotamie étaient en désaccord avec la majorité, ils célébraient Pâques "au temps où le font les juifs" (τῷ καιρῷ ᾧ ποιοῦσιν οἱ Ἰουδαῖοι). Il ajoute que l'on parvient à un accord (31). Dans le "De Synodis", il avait précisé que "ceux de Syrie se soumirent".

Il est fait référence à la décision de Nicée sur Pâques dans le canon 1 du concile d'Antioche. En voici le texte: "Tous ceux qui oseront enfreindre l'ordonnance (τὸν ὅρον) du grand et saint concile assemblé à Nicée en présence du pieux basileus Constantin, à propos de la sainte fête de Pâques salutaire seront excommuniés et rejetés de l'Église s'ils s'obstinent par esprit de dispute à l'élever contre ce qui a été sagement stipulé (πρὸς τὰ καλῶς δεδογμένα). Et cela concerne les laïcs. Quant à ceux qui ont la présence dans l'Église, évêques, prêtres ou diacres, si l'un d'entre eux après la présente ordonnance osait se singulariser en pervertissant les gens et en causant du trouble dans les affaires ecclésiastiques et célébrer Pâques avec les Juifs (μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἐπιτελεῖν τὸ Πάσχα), le saint concile le tiendrait dès lors pour étranger à l'Église, car non seulement il commet une faute, mais il devient pour beaucoup une cause de corruption et de perver-

(27) Théodoret. Hist. eccl., I, 9, éd. Parmentier, p. 41.

(28) Eusèbe, Vita Const., III, 18 - 19, P.G., 20, col. 1073 - 1077.

(29) De synodis, 5, P.G., 26, col. 688 BC.

(30) Hist. eccl., I, 8, P.G., 67, col. 60 D.

(31) Epist. ad Afros episc., 2, P.G., 26, 1032 CD.

sion. De tels individus non seulement seront déposés de leur ministère, mais encore ceux qui oseront être en communion avec eux après leur déposition. Ceux qui sont déposés doivent être privés des honneurs extérieurs réservés à ceux qui sont inscrits au saint canon et au sacerdoce de Dieu" (32). Ce texte ne nous apporte pas de lumières particulières sur les stipulations du concile de Nicée. D'autres indices nous permettent de savoir plus précisément sur quelle base on s'entendit. Les "Constitutions apostoliques", ouvrage pseudépigraphique de la seconde moitié du quatrième siècle nous montre comment le texte de la "Didascalie" fut quant aux prescriptions sur Pâques profondément remanié pour l'harmoniser avec les décisions de Nicée. On y lit: "Vous autres, frères ... célébrez les jours de Pâques avec un soin minutieux, après l'équinoxe, afin de ne pas faire deux fois mémoire de la Passion dans une seule année. Dans une année, vous ne ferez qu'une fois mémoire de Celui qui n'a souffert qu'une fois et vous ne cherchez plus à avoir votre solennité avec les juifs" (33).

Les "canons des Saints Apôtres" qui ont été placés à la fin des "Constitutions apostoliques" sont issus du même milieu de la Syrie septentrionale. Le canon 7 déclare: "Si un évêque, un prêtre ou un diacre célèbre le saint jour de Pâques avant l'équinoxe vernal, avec les juifs, qu'il soit déposé" (34).

Saint Epiphane réfutant la position sur Pâques de la secte des Audiens rappelle les trois principes qui doivent pour la fixation de la date de cette fête guider les Orthodoxes: pleine lune, équinoxe, dimanche (35). L'évêque de Constantia s'étendant sur les avantages du cycle de huit ans, on peut en déduire avec certitude que le concile de Nicée n'avait pas imposé l'utilisation d'un cycle quelconque, en particulier celui de dix-neuf ans, comme on le crut par la suite. On trouve confirmation de la chose dans le fait que l'Eglise romaine continua longtemps encore à se servir de son propre cycle de quatre-vingts ans. Il y avait aussi d'autres différences pour le calcul de Pâques entre Alexandrie et Rome (36). Cette dernière rejetait Pâques du 15 lun ce qui n'était pas le cas d'Alexandrie qui, par contre, acceptait celle du 22, date rejetée à Rome. Le mois lunaire pascal pouvait commencer à Rome le 5 mars tandis que pour les Alexandrins, il ne pouvait commencer avant le 8. Cela signifiait que le pâques romaine était susceptible de tomber le 20 ou le 21 mars, par conséquent légèrement avant l'équinoxe fixé dans

(32) Rhallis et Potlis, III, pp. 123 - 124.

(33) Co. ap., V. XVII, éd. de Funk, p. 287.

(34) Rhallis et Potlis, III, p. 10. Sur le rapport entre ce recueil de canons et les Constitutions apostoliques voir W.M. Plöchl, *Geschichte des Kirchenrechts, I. Recht des ersten christlichen Jahrtausends*, Vienne 1959, p. 110.

(35) Haer. LXX, P.G., 42, col. 360 A.

(36) Sur ce cycle de 84 ans voir V. Grumel, *Chronologie*, pp. 18 - 22. A propos des différences entre l'usage de Rome et celui d'Alexandrie, voir L. Duchesne, art. cit., pp. 40 - 41. et H. Leclercq, art. «Pâques», *Dictionnaire d'archéol. chr. et de liturgie*, XIII², col. 1546.

le calendrier julien au 25. Cependant après Nicée, à l'encontre de leur propre comput, les Romains fêtèrent Pâques toujours après l'équinoxe, ce qui indique que ce point fut certainement traité à Nicée et fit l'objet d'un accord (37). Pourquoi, malgré certaines différences, l'empereur Constantin invitait-il les Eglises protopaschites à se rallier à l'usage commun de Rome et d'Alexandrie? C'est, très certainement, parce que les Pères de Nicée avaient surtout eu en vue d'interdire toute subordination à la computation des juifs. L'hostilité de Constantin à l'égard de ces derniers est d'ailleurs exprimée avec vivacité dans la lettre circulaire de l'empereur (38). Or, à Rome, on s'était libéré de toute sujétion vis-à-vis du calcul synagogaal depuis le début du troisième siècle. De toutes façons, l'écart de dates n'était guère perceptible entre Rome et Alexandrie alors qu'il pouvait être considérable entre celui de ces deux Eglises et des communautés protopaschites. Après Nicée, les deux grands Sièges se concertèrent sur la question de la détermination de la date annuelle de Pâques, comme l'atteste un texte de Saint Léon (39). Plusieurs fois, au cours du quatrième siècle, les Alexandrins se rallièrent à la date romaine de préférence à celle de leur comput (40). Cependant, petit-à-petit, s'introduisit l'idée selon laquelle le cycle alexandrin de dix-neuf ans aurait été préconisé par les Pères de Nicée. C'était déjà, semble-t-il, ce que pensait Saint Ambroise (41). D'ailleurs Milan et les Eglises subsistant son influence utilisaient alors ce cycle alexandrin (42). Cette conviction s'imposa définitivement dès les débuts du sixième siècle. Denys le Petit affirme alors péremptoirement que le cycle de dix-neuf ans a été établi par les Pères de Nicée "non tam peritia saeculari quam Sancti Spiritus illustratione" (43). Au septième siècle, l'auteur du "Chronicon Paschale" pense de même que ce cycle qualifié par lui d'"admirable et à jamais mémorable" avait été adopté par le premier concile oecuménique sous une inspiration divine ("θεοπνεύστως") (44). Ce comput dont se servait pour la date de Pâques Anatole de Laodicée déjà au troisième siècle, ainsi que nous l'

(37) V. Grumel, *Le problème de la date pascale*, pp. 170 - 171. L'affirmation de V. Bolotov selon laquelle on s'entendit à Nicée pour célébrer Pâques selon la coutume établie à Alexandrie n'est donc que partiellement exacte: *Lektsii po istorii drevnej Tserkvi*, t. 2, Spb. 1910, p. 436.

(38) Eusèbe, *Vita Const.* III, 19, P.G., 20, 1076 AC.

(39) *Epist. CXXXI*, I, P.L., 54, col. 1056 A.

(40) E. Daunoy, art. cit., p. 441.

(41) *Epist. XXIII*, I, P.L., 16, col. 1026 - 1027.

(42) F. Daunoy, art. cit., p. 437.

(43) *Liber de Paschate*, praefatio, P.L., 67, col. 485 A.

(44) P.G., 92, col. 85 A. Mais au milieu du sixième siècle, Cosmas Indicopleustès écrit encore: «Quel peuple de l'Orient et de l'Occident, du sud et du nord, ayant cru en Christ, ne prèdit, partant de méthodes de calcul diverses (ἐκ μεθόδων καὶ διαφορῶν ψήφων), les fêtes pascales pour de nombreuses années?». *Topographie chrétienne*, III, 68, S. chr., 141, pp. 508 - 509. Il est difficile de déterminer à qui exactement pensait l'auteur en émettant cette assertion.

avons mentionné était, en fait, très ancien puisqu'il avait été inventé en l'an 432 avant notre ère par l'astronome athénien Méton (45).

On peut donc reconstituer de la façon suivante les éléments de la décision du premier concile oecuménique, relative à la date de Pâques:

- Cette fête doit être célébrée un même dimanche par toutes les Eglises.
- Il faut tenir compte de la pleine lune qui suit l'équinoxe de printemps.
- Les Eglises d'Orient qui se fondaient sur le comput des juifs de ce temps doivent abandonner cet usage.

Comme, d'autre part, nous l'avons déjà dit, on décida que Rome et Alexandrie s'entendraient désormais pour fixer concrètement la date annuelle de Pâques et en informeraient les autres Eglises.

Le concile n'est pas entré dans les détails concernant le calcul et n'a donc pas imposé un mode de calcul: "Une réglementation détaillée et exhaustive des aspects techniques de la computation pascale (y compris les problèmes que soulevait l'inexactitude du calendrier julien) n'entrait pas dans la compétence du concile", ainsi que le remarque avec justesse le professeur D.P. Oghitzky (46).

Les déterminations du concile de Nicée sur l'unification de la date de Pâques se heurtèrent à des réticences, voire à des oppositions dans les zones où prévalait l'usage protopaschite. Le premier canon du concile d'Antioche en est la preuve évidente. Théodoret de Cyr à propos d'un anachorète du nom d'Abraham: "Sa simplicité le porta au commencement à célébrer le Pâques anticipé, ignorant apparemment ce que les Pères avaient stipulé à Nicée et désirant suivre l'usage ancien. Beaucoup d'autres d'ailleurs en ce temps-là se trouvaient dans cette même ignorance" (47). Il ne s'agissait pas toujours d'une ignorance mais d'un refus conscient de la décision nicéenne; tel était le cas des Audiens (48). Ils allaient jusqu'à accuser l'Eglise officielle d'avoir changé le calcul de la date de Pâques pour faire plaisir à l'empereur Constantin, ce qui était, au demeurant, une affirmation purement gratuite (49). La computation juive continuait à exercer un attrait auprès de certains chrétiens orientaux, particulièrement, lorsque le comput alexandrin amenait à fixer Pâques tardivement, c'est à dire au delà du 21 avril. Ainsi en 360, Pâques selon le cycle alexandrin tombait le 23 avril. En 387, il alla jusqu'au 25 de ce mois, alors que celle des juifs tombait cette année - là le 20 mars (50). Il y eut parmi les chrétiens du diocèse d'Orient un malaise

(45) Sur cet astronome grec, voir l'article «Meton» dans Paulys - Wissowa, *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, XV², col. 1458 - 1466.

(46) *Kanonitsheskie normy pravoslavnoj paskhalii i problema datirovki Paskhi v usloviakh nashego vremeni*. Bogoslovskie Trudy, 7. Moscou 1971, loc. cit., p. 205.

(47) *Hist. relig.*, III, 7, P.G., 82, col. 1336 D.

(48) Voir l'article de G. Bardy «Audiens» dans l'encyclopédie «Catholicisme», t. I, col. 1022 - 1023.

(49) Epiphane, *Haer.* LXX, P.G., 42, col. 353 BC.

(50) D'après saint Ambroise, *Epist.* XXIII. 15. P.L., 16, col. 1031.

qu'exploitrent les Protopaschites. Saint Jean Chrysostome, alors prêtre à Antioche, prononça un discours "εἰς τοὺς τὰ πρῶτα νηστεύοντας" (51). Il se référait à la décision de Nicée et insistait sur la nécessité de préserver l'unité chrétienne et il déclarait: "Même si l'Eglise se trompait, l'exactitude dans l'observance des temps ne serait pas aussi importante que le délit de cette division et de ce schisme" (52). Ainsi, Saint Jean Chrysostome n'avait pas comme préoccupation essentielle dans son argumentation la justification théorique du principe équinoxialiste. La date tardive de cette année-là nous a valu une très intéressante homélie à laquelle nous avons déjà fait allusion (53). L'auteur, un Oriental inconnu, s'efforce lui de fonder la justesse du principe équinoxialiste. Il réfute ceux qui voudraient que l'on célèbre Pâques à date fixe, comme par exemple l'Épiphanie, car il lui paraît capital de lier Pâques à l'équinoxe vernal à cause du temps de la Passion du Christ, correspondant elle-même à celui de la Création (54). Ce qui fait pour nous la valeur de cette homélie, c'est que son auteur expose non pas des spéculations personnelles, du moins dans l'ensemble, mais ce qui avait guidé dès le troisième siècle les tenants du système équinoxialiste. Voici en quels termes il résume les règles qui doivent être observées: "Le tout, en effet, est de veiller à ce que le 14 de la lune ne précède pas l'équinoxe de printemps, que le dimanche fixé pour le jour de la Résurrection soit affranchi du 14, et c'est ce 14 qui pose des problèmes à ceux qui calculent mal. Il faut, en effet, que le 14 tombe dans la semaine qui précède le jour fixé pour la Résurrection; s'il tombe en pleine semaine, la solution se découvre facilement, si au contraire, il tombe le dimanche, il y faut une application minutieuse, car ceux qui ne cherchent pas commettent quelquefois l'erreur de croire que c'est non le 14 de la lune, mais le 15; c'est précisément ce qui arrive à présent" (55). Ce texte nous montre comment en Orient les orthodoxes comprenaient et appliquaient l'ordonnance nicéenne.

Avec le temps, la pratique protopaschite finit par disparaître. D'ailleurs la législation civile y veillait: Une loi du 21 mars 413 punissait d'exil quiconque célébrait Pâques à une autre date que l'Eglise catholique (56). Cette stipulation fut reprise dans une autre loi du 8 juin 423 (57). Leur insertion dans le codex theodosianus en assurait la pérennité.

A partir du sixième siècle, sous l'influence de Denys le Petit, Rome adopta le cycle de dix-neuf ans. Le savant moine scythe continua en 525 la table de Cyrille d'Alexandrie pour quatre-vingt-quinze ans. Cette oeuvre se ré-

(51) P.G., 48, col. 861 - 872.

(52) Ibid., col. 870 - 871.

(53) Cf. supra, note 10.

(54) Op. cit. 3 - 5, pp. 113 - 115; 19 - 21, pp. 129 - 131; 26 - 31, pp. 135 - 141; 34, pp. 143 - 145; 37, p. 147; 48, p. 161.

(55) Ibid., 57, texte grec, p. 171, trad. franç., p. 170.

(56) Codex Theod., XVI. 6. 6. édit. Mommsen, Berlin 1905, p. 883.

(57) Ibid., XVI. 10. 24, op. cit., p. 904.

pandit vite dans tout l'Occident, évinçant la table défectueuse composée en 457 par Victorius d'Aquitaine (58). Au temps de Charlemagne, ce cycle s'imposa complètement dans tout l'Occident. Dès lors la chrétienté eut le même comput, situation qui se maintint jusqu'en 1582, année où fut introduit dans l'Eglise romaine le calendrier grégorien.

L'interdiction canonique de célébrer Pâques “μετὰ τῶν Ἰουδαίων” signifiait que l'on ne devait pas célébrer cette fête en se fondant sur la computation des juifs, mais contrairement à ce que l'on a cru plus tard, cette défense ne visait nullement une concordance fortuite de date (59). Cela ressort avec évidence du fait qu'au cours du quatrième siècle, après Nicée, les pâques juive et chrétienne coïncidèrent plusieurs fois (60). Au moyen-âge apparut l'idée fondée sur une interprétation littérale mais erronée de l'expression “μετὰ τῶν Ἰουδαίων” qu'une telle occurrence allait à l'encontre des prescriptions canoniques et que le Pâques chrétien devait être obligatoirement postérieur à celle des juifs. Ainsi Zonaras commentant le canon 7 des Saints-Apôtres déclarait à propos des juifs “qu'il faut que leur fête nonfestale (ἄεργον ἑορτήν) vienne d'abord et qu'alors soit célébré notre Pâques (61). Matthieu Blastarès qui résume les connaissances et les opinions de son temps sur la question pascale indique parmi les normes pour la détermination de la date de cette solennité la non-coïncidence avec celle des juifs (62).

Une telle directive non seulement était absente des décisions de Nicée, mais encore allait, dans une certaine mesure, à l'encontre de celles-ci. En effet l'obligation de célébrer le Pâques chrétien après celle des juifs revenait à établir une nécessaire connexion de temps entre les deux. Pourtant cette interprétation de l'ordonnance du premier concile oecuménique est devenue habituelle dans l'Orthodoxie, on la trouve exprimée notamment par le célèbre canoniste l'évêque Nicodème Milasch (63). Nous devons considérer que selon ce qui fut décidé au concile de Nicée, les chrétiens doivent fêter tous le même jour la sainte solennité pascale. Ce jour est le dimanche qui suit la pleine lune postérieure à l'équinoxe de printemps. Cet attachement au principe équinoxialiste constitue un élément fondamental de la Tradition, lié historiquement et symboliquement à la commémoration de la mort rédemptrice et à la Résurrection glorieuse de Notre-Seigneur. Quant à la détermination correcte de la date de l'équinoxe vernal, elle devrait, pour les mêmes motifs de fidélité à la Tradition et à l'esprit des décisions de Nicée, être laissée à la compétence des astronomes.

(58) H. Leclercq, art. cit., col. 1555 - 1558.

(59) Voir à ce sujet la démonstration probante de D.P. Oguitzky, art. cit., pp. 205 - 207.

(60) Voir V. Grumel, Le problème de la date pascale, p. 175.

(61) Rhallis et Potlis, II, p. 10.

(62) Syntagma alphabétique, lettre «v», chap. 7, Rhallis et Potlis, VI, p. 420.

(63) Pravila Pravoslavnoj Tserkvi s tolkovanjami. t. II, édit. russe Spb. 1912. pp. 50-57: Commentaire du canon I du concile d'Antioche.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος, ἐκφράσας τὰς εὐχαριστίας αὐτοῦ πρὸς τὸν ὁμιλήσαντα Ἁγ. Χερσῶνος, προσκαλεῖ ἐν συνεχείᾳ τοὺς Συνέδρους ὅπως μετάσχουν τῆς συζητήσεως πρὸς περαιτέρω ἐμβάθυνσιν τοῦ θέματος.

Σεβ. Μητρ. Βρυξελλῶν: Εὐχαριστῶ τοὺς ὁμιλητὰς διὰ τὰς ὑψηλοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐπιπέδου παρουσιάσεις των. Ὅφειλω ὁμως νὰ ὁμολογήσω ὅτι δὲν εἶμαι ἀπολύτως σύμφωνος. Ὁ Ἅγιος Χερσῶνος, ἀναφερόμενος εἰς τὸ “συνεορτάζειν τὸ Πάσχα μετὰ τῶν Ἰουδαίων”, ἐξαρτᾷ τὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα ἀπὸ τὸ ἑβραϊκὸν Πάσχα. Ἐλαττῶνει ὁμως τοιοῦτοτρόπως τὴν θεολογικὴν καὶ ἱστορικὴν σημασίαν τῶν κανόνων. Σειρὰ ὀλόκληρος κανόνων τονίζουσι τὴν ἀντίθεσιν Ἰουδαϊσμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, ἀσχέτως ἐὰν σήμερον ὑπάρχη ἐν ἄλλο πνεῦμα, ὅπως αὐτὸ τὸ τῆς Βατικανῆς Συνόδου, ἢ ὅποια ζητεῖ νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ ὅσα τοὺς διαχωρίζουσι ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸν. Οἱ κανόνες, λοιπόν, ἀπαγορεύουσι ἀυστηρῶς τὸν συνεορτασμὸν. Διὸ καὶ πρέπει νὰ λαμβάνωμεν ὑπ’ ὄψιν καὶ νὰ τηροῦμεν τὴν παράδοσιν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Ζωναρᾶ, ὅπως πολὺ ὀρθῶς τὸ ὑπεγράμμισατε. Νομίζω δὲ ὅτι, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ Πασχάλιον, πρέπει νὰ εἴμεθα πολὺ προσεκτικοί, διότι μὲ τὸ νέον Πασχάλιον ἑορτάζουσι οἱ Καθολικοὶ ποτε πρὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ ποτε μετ’ αὐτούς, πρᾶγμα τὸ ὅποιον προσκρούει εἰς τὸ Εὐαγγέλιον.

Θεοφίλ. Ἐπ. Χερσῶνος: Ὁμίλησα, Σεβασμιώτατε, περὶ τῆς ἱστορικῆς ἐξηγήσεως τοῦ ὅρου τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Εἶναι γεγονός ἱστορικὸν ὅτι ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν Νίκαιαν συνεώρταζον οἱ Χριστιανοὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων. Δικαίως τονίζετε τὴν σημασίαν τοῦ “μετὰ” — “ὑστερα”, ἀλλ’ ἐγὼ ἔδωσα ἀπλῶς ἱστορικὴν ἐξήγησιν. Τὸ σημερινὸν πρόβλημα εἶναι ἄλλο.

Καθ. Errickson: Ὑπάρχουσι ὄντως, καὶ δύναμαι νὰ δώσω ἀκριβεῖς ἡμερομηνίας, πολλοὶ “κοινὸι συνεορτασμοί”, καὶ μάλιστα συμπτωματικοί, Ἑβραϊκοῦ καὶ Χριστιανικοῦ Πάσχα. Νομίζω ὅτι οἱ Πατέρες τῆς Νικαίας δὲν ἀποδίδουσι ἀυστηρὰν χρονικὴν ἔννοιαν εἰς τὸ “μετὰ τῶν Ἰουδαίων” ἀλλ’ ἐννοοῦν μᾶλλον τὸν “τρόπον” ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ὁ ὅποιος πρέπει νὰ εἶναι διαφορετικὸς διὰ τοὺς Χριστιανούς. Εἶναι βεβαίως τελείως διάφορον τὸ Χριστιανικὸν Πάσχα, διότι ἑορτάζομεν Σταύρωσιν καὶ Ἀνάστασιν, ὁμως δὲν εἶναι τελείως ἄσχετον πρὸς τὸ Ἑβραϊκόν.

Σεβ. Μητρ. Πέτρας: Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ εὐχαριστήσωμεν τοὺς ὁμιλητὰς διὰ τὰς ἐμπεριστατωμένας μελέτας των. Προτείνω νὰ μὴν εἴμεθα πολὺ βεβιασμένοι εἰς τὴν διατύπωσιν θέσεων καὶ πορισμάτων. Ἀπλῶς νὰ συζητήσωμεν τώρα καὶ ὅταν θὰ ὀλοκληρωθῇ ἡ σειρὰ τῶν παρουσιάσεων, τότε μόνον νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξαγωγήν συμπερασμάτων καὶ νὰ διατυπώσωμεν ὀρισμένας θέσεις.

Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Πατριναῖκος: Μία παρατήρησις εἰς τὰ ὅσα εἶπεν ὁ καθ. Errickson. Δὲν πιστεύω ὅτι τὸ “μετὰ τῶν Ἰουδαίων” σημαίνει τρόπον ἑορτασμοῦ. Εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, καθαρῶς χρονικῆς σημασίας.

Ἐλλοστε μέρη τὸν Δ' αἰῶνα οἱ Χριστιανοὶ εἶχον διαμορφώσει ἤδη ἰδικὸν τοὺς τρόπον ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα.

Καθ. Ossorgin: Δὲν νομίζω ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη συσχετισμοῦ Ἑβραϊκοῦ καὶ Χριστιανικοῦ Πάσχα, προκειμένου νὰ ὀρισθῇ ὁ χρόνος ἑορτασμοῦ τοῦ δευτέρου. Διατί ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ὁ θεματοφύλαξ αὐτὸς τῆς Χριστιανικῆς ἀληθείας νὰ ἀδυνατῇ νὰ θεσπίσῃ ἀφ' ἑαυτῆς τὴν μεγαλυτέραν τῆς ἑορτῆς; Ποῖος εἰς ποῖον, πότε, πῶς καὶ ποῦ θὰ ἀναγγεῖλῃ τὸν χρόνον τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Ἑβραϊκοῦ Πάσχα; Τί σημαίνει τὸ Ἑβραϊκὸν Πάσχα διὰ τοὺς Χριστιανούς; Ἡ “Ἀνατολικὴ ὁμιλία” μᾶς δίδει καθαρῶς τὴν ἔννοιαν τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Χριστιανικοῦ Πάσχα. Καὶ βλέπομεν σαφῶς ὅτι ἡ Ἑβραϊκὴ ἡμερομηνία δὲν ἔχει ἐδῶ καμμίαν ἀπολύτως θέσιν. Τὸ Ἑβραϊκὸν Πάσχα εἶναι προεικόνισις καὶ τύπος τῆς Ἀναστάσεως, καὶ μετὰ τὴν Ἀνάστασιν δὲν ἔχει οὐδεμίαν πλέον σημασίαν. Διὰ τὸν χριστιανὸν ἡ ὑπαρξίς καὶ ὁ ἑορτασμός τοῦ Ἑβραϊκοῦ Πάσχα δὲν εἶναι παρά ἓνας ἀπλοῦς ἀναχρονισμός.

Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τοὺς συνέδρους ὅπως ἐκφράσουν τὰς ἀπόψεις των ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος. Εἶναι νομίζω ἓνα σημεῖον, τὸ ὁποῖον χρήζει διαλευκάνσεως καὶ ἀπὸ ἐξηγητικῆς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως. Τὸ θέμα τῆς σχέσεως Ἑβραϊκοῦ καὶ Χριστιανικοῦ Πάσχα πρέπει νὰ μελετήσωμεν λεπτομερῶς, διότι, μεταξὺ ἄλλων, θὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὸ τελικὸν κείμενον τοῦ Συνεδρίου ἡμῶν, τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν προσεχῆ Πανορθόδοξον Προσυνοδικὴν Διάσκεψιν.

κ. Μπεκατώρος: Νομίζω ὅτι τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων δὲν ὑπάρχει πλέον. Ἀπὸ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ Ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων ἔχει ἀντικατασταθῆ καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα διὰ τῆς ἑορτῆς τῶν πρωτοτόκων. Τὸ Πάσχα ἤρχισε νὰ ἑορτάζεται κατὰ πρῶτον εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, συμφώνως πρὸς τὴν Ἰωάννειον παράδοσιν, δηλαδὴ τὴν 14 τοῦ Νισάν. Ἐξῆσε δηλαδὴ ὁ Ἰωάννης καὶ ἑώρταζεν ἀργότερον τὴν Σταύρωσιν τὴν 14 τοῦ Νισάν. Αὐτὸ ἦτο Πάσχα. Αἱ λοιπαὶ Ἐκκλησίαι υἰοθέτησαν σὺν τῷ χρόνῳ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν, ἀλλ' ἑώρταζον πάντοτε τὴν Κυριακὴν, ἀποδίδουσαι ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὴν ἡμέραν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἡμερομηνίαν. Ἐώρταζον δηλαδὴ τὸ Πάσχα τὴν Παρασκευὴν, τὴν Ἀνάστασιν δὲ τοῦ Κυρίου τὴν Κυριακὴν.

Ἐλλοστε οὐδαμοῦ ἀναφέρεται, κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, ὁ ὅρος Πάσχα πρὸς ὀήλωσιν τῆς Ἀναστάσεως, ἀλλὰ χρησιμοπεῖται ἡ ἔκφρασις «Μυστήριον τῆς Ἀναστάσεως». Εἰρηναῖος ὁ Λουγδούνου τὸ πρῶτον καὶ ὕστερον διάφοροι τοπικαὶ Σύνοδοι ὤρισαν ἐπισήμως ὅπως τὸ Πάσχα ἑορτάζεται ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ. Συνεμορφώθησαν οὕτω αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐπεκράτησεν μία ὁμοιομορφία, ἐνῶ συγχρόνως ἐξέλειπον οἱ «Τεσσαρακαιδεκατίται». Ἡ Ἐκκλησία κατήρτισεν ἴδια Πασχάλια καὶ ἔπαυσε νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὸν Ἑβραϊκὸν ἑορτασμόν τοῦ Πάσχα. Μόνον οἱ Ἀντιοχεῖς συνέχισαν τὴν παλαιὰν παράδοσιν, καὶ ἀπετέλεσαν τὸ πρῶτον οὕτως εἰπεῖν παλαιοημερολογητικὸν ρεῦμα, ἑορτάζοντες τὸ Πάσχα

τὴν Παρασκευὴν μετὰ τὴν 14ην τοῦ Νισάν. Δι' αὐτοὺς ἀκριβῶς συνήλθεν, ἂν δὲν ἀπατῶμαι ἢ Α' Οἰκουμενικῆ Σύνοδος. Καί εἰς αὐτοὺς ἀναφέρεται ὁ Ζ' Ἀποστολικὸς Κανὼν καὶ ὁ Α' Κανὼν τῆς Ἀντιοχείας, ὅπως καὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι κανόνες οἱ ὅποιοι ἀποσκοποῦν ὅπως ἀπομακρύνουν τοὺς Χριστιανούς, ἀπὸ τὴν πράξιν αὐτὴν τῆς Ἀντιοχείας.

Συνεπῶς τὰ Πασχάλια καθηρτίσθησαν πρῶτον μὲν διότι δὲν ὑπῆρχεν ἐπίσημος πολιτικὴ ἡμερομηνία τῆς Ἀναστάσεως, καί, δεῦτερον, διὰ νὰ ἐορτάζεται αὕτη μετὰ τὸ Ἑβραϊκὸν Πάσχα.

Σκοπὸς λοιπὸν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἦτο νὰ ἐορτάζεται τὸ Πάσχα, τουλάχιστον πρὸς τὸ παρὸν καὶ οὐχὶ αἰωνίως, τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Προτείνει ἡ Σύνοδος συνδιαλλαγὴν τῶν Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀκολουθοῦν διαφορετικὰ συστήματα ὑπολογισμοῦ καὶ προσπαθεῖ νὰ διορθώσῃ τὴν πλάνην τῶν Πρωτοπασχιτῶν. «Μίαν ἡμέραν» εἶπεν ἡ Σύνοδος.

π. Chivaroff: Διερωτῶμαι ἐὰν ὑπῆρχεν ἡμερολόγιον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην; Αἱ ἀνακαλύψεις τῶν κειμένων τοῦ Κουμράν ἀπέδειξαν ὅτι ὑπῆρχον δύο ἢ καὶ περισσότερα ἐβραϊκὰ ἡμερολόγια. Δὲν ἐπηρέασθησαν ἀπὸ αὐτὰ οἱ κατὰ τόπους χριστιανοί; Τὸ «μετὰ» τῆς Συνόδου ἔχει, νομίζω, ὄχι μόνον χρονικὴν ἔννοιαν ἀλλ' ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν τρόπον τοῦ ἐορτασμοῦ. Στρέφεται δὲ ἡ ἀπόφασις τῆς Συνόδου οὐχὶ κατὰ τῶν Ἰουδαίων ἀλλὰ κατὰ τῆς πολυμορφίας καὶ ἀταξίας.

Φεοφιλ. Χερσῶνος: Ὅντως ὑπῆρχον διαφοραὶ ὡς πρὸς τὴν ἡμέραν ἐορτασμοῦ τοῦ Ἑβραϊκοῦ Πάσχα. Ἀπὸ τοῦ Γ' ὁμως αἰῶνος ἐθεσπίσθη Παγκόσμιος κοινὴ ἡμέρα ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ὑφ' ὄλων τῶν Ἰουδαίων. Ἀπὸ τότε ὁμως ἐγκατέλειπεν ὁ Ἑβραϊκὸς κόσμος τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Πάσχα βάσει τῆς ἰσημερίας:

π. Πατριναῖκος: Θὰ ἐπεθύμουν νὰ ὑποβάλω μίαν ἐρώτησιν εἰς τὴν ὀλομέλειαν. Εἶμεθα ἄρα γε πιστοὶ εἰς τὴν πραγματικὴν καὶ ἀκριβῆ ἡμερομηνίαν τοῦ Πάσχα ἐορτάζοντες τοῦτο μαζὶ ἢ ὕστερα ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους; Δηλαδή, θὰ ἠθελον νὰ γνωρίζω ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἢ ἀκριβῆς ἡμερομηνία τῆς Ἀναστάσεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Ἑβραϊκοῦ Πάσχα.

Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι πρόκειται περὶ σοβαρᾶς καὶ σπουδαίας ἐρωτήσεως. Παρακαλῶ ὅπως δοθοῦν ὠρισμένα ἀπαντήσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ μᾶς βοηθήσουν πράγματι εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν συμπερασμάτων.

κ. Μπεκατῶρος: Αἱ διατάξεις τῆς Νικαίας λαμβάνουσαι ὡς βάσιν τὸν Ρωμαϊκὸν καὶ Ἀλεξανδρινὸν τρόπον καὶ χρόνον ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ὑπογραμμίζουν τὴν ἔκφρασιν “πρὸς τὸ παρὸν”. Ποία εἶναι ἡ “εὐπρεπεστέρα” λύσις εἶναι βεβαίως ἄλλο θέμα. Πάντως δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὸν, συμφώνως πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, νὰ ἐορτάζεται τὸ Πάσχα πάντοτε κατὰ τὸν Ἀλεξανδρινὸν κώδικα.

Σεβ. Βρυξελλῶν: Εἶμαι σύμφωνος εἰς τὸ ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἥλλαξαν τὸν τρόπον ὑπολογισμοῦ τοῦ Πάσχα. Μήπως ὁμως ἥλλαξαν ἐκ νέου; Διότι πολλὰς φορές οἱ Λατῖνοι ἐορτάζουν πρὸ αὐτῶν καὶ ἡμεῖς δὲν εὐρίσκομεν εἰς τὰ ὠρολόγια τὴν ἀκριβῆ ἡμερομηνίαν τοῦ Ἑβραϊκοῦ Πάσχα.

Σεβ. Πέτρας: Αὐτὸ ὀφείλεται πρῶτον εἰς τὸ ὅτι τὸ Ἑβραϊκὸν Πάσχα διαρκεῖ μίαν ἑβδομάδα καὶ, δεύτερον, διότι διάφοροι πόλεις ἔχουν μεταξύ των διαφορὰν μιᾶς ἡμέρας ὡς πρὸς τὸν ἐορτασμὸν τῶν μεγάλων ἐορτῶν. Δὲν νομίζω ὅτι ὑπάρχουν ἀκόμη πολλὰ ἡμερολόγια.

Καθ. Ossorgin: Ὁ ὑπολογισμὸς τῆς ἡμερομηνίας τοῦ χριστιανικοῦ Πάσχα, συμφώνως πρὸς τὴν “Ἀνατολικὴν ὁμιλίαν”, γίνεται ἐπὶ τῆ βάσει τριῶν παραγόντων: α) Ἑαρινὴ ἰσημερία, β) Πανσέληνος καὶ γ) Κυριακὴ. Οὐδὲν ἕτερον. Ἐὰν μελετήσωμεν μετὰ προσοχῆς τὸ κείμενον τῆς ὁμιλίας αὐτῆς, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ χριστιανικὸν Πάσχα δύναται νὰ προηγηθῆ τοῦ Ἑβραϊκοῦ. Ἀρκεῖ μόνον νὰ λαμβάνωνται ὑπ’ ὄψιν αἱ τρεῖς προϋποθέσεις.

Σεβ. Λαοδικείας: Θὰ ἀναφερθῶ εἰς τὴν εἰσήγησιν τοῦ Αἰδ. Καθ. Branište. Εἶναι ἀρκούντως ἐνδιαφέρουσα καὶ παρουσιάζει μάλιστα ὠρισμένας σπουδαίας συγκεκριμένας προτάσεις. Ὑπάρχουν δύο προβλήματα διαφορετικὰ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἡμερομηνίαν ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Πρῶτον τὸ θέμα τῆς ἡμερομηνίας καὶ δεύτερον τὸ θέμα τοῦ ἐορτασμοῦ. Καὶ εἶναι νομίζω δύο πράγματα τελείως διαφορετικὰ. Αὐτὰ τὰ δύο προσεπάθησε νὰ συνδέσῃ ἡ Ἀντιόχεια καὶ ἀργότερον ἡ Ἀ’ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, διότι μέχρι σήμερον ἀκόμη ὁ λαὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἐννοήσῃ ἐορτασμὸν τοῦ Πάσχα χωρὶς νὰ ἔχη προηγηθῆ ἡ Σταύρωσις τοῦ Κυρίου, δηλαδὴ τὸ Ἑβραϊκὸν Πάσχα.

Ὁ Αἰδεσμ. Καθηγητῆς προβαίνει εἰς μίαν πολὺ σπουδαίαν διάκρισιν μεταξύ λειτουργικοῦ ἡμερολογίου, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ καταρτισθῆ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἀστρονομικοῦ ἡμερολογίου, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑπόθεσις τῶν ἀστρονόμων καὶ τῶν κοσμικῶν παραγόντων.

Ἐντὸς τῶν πλαισίων ὁμως τῶν ὑποχρεώσεων καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ παρόντος Συνεδρίου διερωτῶμαι προσωπικῶς καὶ ἐρωτῶ κατὰ συνέπειαν: Μήπως θὰ δεῖσῃ ἀργότερον ὅπως ἐπαναθεωρήσωμεν τὸ κοινὸν ἐκκλησιαστικὸν ἡμερολόγιον, τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἐργασιῶν μας, μὲ ἓνα νέον, ἀκριβέστερον καὶ παγκόσμιον ἀστρονομικὸν ἡμερολόγιον; Τί θὰ συμβῆ δηλαδὴ ἐὰν ἓνα νέον ἀστρονομικὸν ἡμερολόγιον ἀρχίζει νὰ ἐφαρμόζεται;

Νομίζω λοιπὸν ὅτι, ἀπὸ Ἐκκλησιαστικῆς πλευρᾶς, δυνάμεθα νὰ ἐμμένωμεν εἰς τὰ τρία σημεῖα, τὰ ὁποῖα ὑπεγράμμισεν ὁ καθ. Ossorgin, καὶ πέραν τούτου νὰ χρησιμοποιῶμεν τὸ ἐκάστοτε ἐν χρήσει ἀστρονομικὸν ἡμερολόγιον.

καθ. Ossorgin: Μία μικρά διασάφησης ως προς τὸ λειτουργικὸν καὶ πολιτικὸν ἡμερολόγιον. Τὸ λειτουργικὸν ἡμερολόγιον ἔχει ὡς βᾶσιν τὸν ἡλιον. Αὐτὸ συμβαίνει καὶ μετὰ τὸ Ἰουλιανὸν ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ νέο - Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον. Ὁ ἥλιος ἔχει ἔννοιαν κοσμολογικὴν καὶ θεολογικὴν, εἰσχωρεῖ εἰς τὴν λειτουργικὴν ζωὴν καὶ ἔχει βαθύτατον συμβολισμόν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μετὰ τὴν Πανσέληνον, καὶ μετὰ τὸν τρόπον ὑπολογισμοῦ τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Πάντα ταῦτα ἔχουσιν ἔννοιαν συμβολικὴν, ὅπως πολὺ σαφῶς ἐμφαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν “Ἀνατολικὴν Ὁμιλίαν”.

Σεβ. Βρυξελλῶν: Ὁμιλοῦμεν ἐπιστημονικῶς περὶ τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας. Ποίας ὁμως ἰσημερίας; Ἄς μὴν λησμονῶμεν ὅτι εἰς τὸ Νότιον ἡμισφαίριον τὰ πράγματα διαφέρουν. Νομίζω λοιπὸν ὅτι δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ὁμιλῶμεν ἀπὸ καθαρᾶς ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως.

καθ. Ossorgin: Μὲ συγχωρεῖτε, Σεβασμιώτατε, ἀλλὰ δὲν συμφωνῶ. Νομίζω ὅτι ἀναφερόμεθα πάντοτε εἰς συγκεκριμένην τοποθεσίαν, δηλαδὴ τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅπου συνέβησαν ταῦτα ἱστορικῶς. Ἡ ἀφετηρία μας λοιπὸν εἶναι πάντοτε ἡ Ἱερουσαλήμ, καὶ εἰς αὐτὴν ἀναφερόμεθα πάντοτε.

Σεβ. Λαοδικείας: Διὰ νὰ μὴν εἰσέλθωμεν καὶ εἰς τὰς ποιμαντικὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας θὰ παρουσίαζε μία βᾶσις οὕτως εἰπεῖν ἐπιστημονικὴ ἢ ἔστω καὶ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, νομίζω ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ “ἀναλογικῆς” λύσεως.

π. Πατριναῖκος: Μία πληροφορία. Εἰς τὴν Αὐστραλίαν τὸ Πάσχα ἑορτάζεται τὸ φθινόπωρον καὶ ὄχι τὴν ἀνοιξιν. Ἐπομένως τὸ πρᾶγμα ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν τόπον ἐνθα ζοῦν οἱ Ὀρθόδοξοι οὐχὶ δὲ ἀπὸ τὴν ἰσημερίαν ἀποκλειστικῶς.

Σεβ. Λαοδικείας: Καὶ πάλιν θὰ ἀναφερθῶ εἰς τὸν Αἰδ. Καθηγ. Braniste. Νομίζω ὅτι ὁ πατὴρ Braniste ἐνδιαφέρεται πολὺ περισσότερο δι’ ἓνα κοινὸν ὕψ’ ὄλων τῶν Ὀρθόδοξων ἑορτασμόν τοῦ Πάσχα. Ἡ οἰκουμενικὴ θεώρησις τοῦ προβλήματος ἔρχεται εἰς δευτέραν μοῖραν. Πιστεύω ὁμως ὅτι εἴμεθα ἐκ τῶν πραγμάτων ὑποχρεωμένοι νὰ ἀσχοληθῶμεν καὶ μετὰ τὴν οἰκουμενικὴν θεώρησιν τοῦ προβλήματος. Διότι τί θὰ συνέβαινεν ἂν ὅλοι ἀντιμετώπιζον τὸ θέμα ἀπὸ ἰδικῆς τῶν μόνων πλευρᾶς;

καθ. Braniste: Νὰ ἀπαντήσω. Ἐχει δίκαιον ὁ Ἅγιος Λαοδικείας. Ἀνεφέρθη εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν μόνον, διότι ἡμεῖς ἑορτάζομεν τὸ Πάσχα ἐπὶ τῇ βᾶσει λανθασμένου ἡμερολογίου. Οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι δὲν νομίζω ὅτι ἔχουν νὰ ἀλλάξουν τίποτε. Ἐάν ἡμεῖς λύσωμεν τὸ πρόβλημά μας, λύεται καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ κοινῶν ὕψ’ ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ. Διὸ καὶ ὑπεγράμμισα ὅτι ἐάν ἐπιτευχθῇ ἐφαρμογὴ καὶ χρῆσις κοινῶν ἡμερολογίου, θὰ ὑπάρχη καὶ ὁμοιομορφία ἀπόλυτος εἰς τοὺς κόλπους συμπάσης τῆς χριστιανοσύνης. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σημεῖον ἀποτελεῖ μίαν οἰκουμενικὴν θεώρησιν τοῦ προβλήματος.

Σεβ. Λαοδικείας: Ἀντιμετωπίζω τὴν ἀστρονομικὴν καὶ οἰκουμενικὴν θεώρησιν τοῦ θέματος ἀπὸ αὐστηρᾶς θεολογικῆς ἐπόψεως. Τὸ Πάσχα, μετὰ τὰ ἄλλα, εἶναι ἑορτῶν ἑορτὴ καὶ ἀγιάζει αὐτὸν τοῦτον τὸν χρόνον. Δι’ αὐτὸ καὶ δὲν δυνάμεθα, νομίζω, νὰ ἀπορρίψωμεν παντελῶς καὶ νὰ ἀγνοή-

σωμεν τὸν κοσμικὸν καὶ πολιτικὸν χρόνον.

Θεοφιλ. Χερσῶνος: Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν εἰσήγησιν τοῦ Αἰδ. Καθ. Branniste, νομίζω ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἀκούσωμεν πρῶτον καὶ τὴν ποιμαντικὴν θεώρησιν καὶ ὕστερον νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς τὰ ὅσα μᾶς ἐξέθεσεν. Ἄλλωστε ποιμαντικὴ καὶ ψυχολογία συνδέονται καὶ ἡ ἱστορία ἀπέδειξεν ὅτι τὸ θέμα τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα δὲν εἶναι μόνον ἐπιστημονικὸν ἢ ἀστρονομικὸν ἀλλὰ καὶ ψυχολογικόν. Γνωσταὶ εἶναι αἱ ψυχολογικαὶ ἀντιδράσεις τῆς Ἀνατολῆς. Γνωσταὶ καὶ αἱ ψυχολογικαὶ ἐπιπτώσεις, τὰς ὁποίας συναντῶμεν ἕως καὶ τῆς σήμερον.

Τέλος, θὰ ἐπεθύμουν νὰ προσθέσω ὅτι ἡ ἔκφρασις “τρία μόνον Πατριαρχεῖα χρησιμοποιοῦν τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἀριθμητικὴ ἀναλογία εἶναι ἐμφανεστάτη” οὐδόλως μὲ ἱκανοποιεῖ. Δὲν δυνάμεθα νὰ παραγνωρίσωμεν τὸν ἀριθμὸν τοῦ πληρώματος τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, οὔτε τὴν ἱστορικὴν σημασίαν τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας.

Σεβ. Βρυξελλῶν: Νομίζω ὅτι ὑπάρχει μία ἱστορικὴ ἀνακρίβεια εἰς τὴν ὅλην συζήτησίν μας. Διὰ τοὺς Πατέρας τῆς Νικαίας ὁ ὄρος “χριστιανοὶ” ἐδήλου ὅπως ὁποῦν τὸς Ὀρθοδόξους, διότι δὲν ἐνδιέφεροντο οὗτοι διὰ τοὺς Ἀρειανούς. Οὕτω καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸ πρόβλημα ὡς τοῦτο τίθεται ἐνδοορθόδοξως.

Σεβ. Πρόεδρος: Ἐπιθυμῶ νὰ εὐχαριστήσω τοὺς εἰσηγητὰς ἀλλὰ καὶ ὁλοῦς τοὺς συνέδρους διὰ τὴν συμβολὴν των εἰς τὴν καρποφόρον συζήτησιν. Πολλαὶ σκέψεις καὶ θεωρίαι ἐξεφράσθησαν καὶ ἔχομεν ἤδη πλούσιον βοηθητικὸν ὕλικόν διὰ τὴν ἀποκρυστάλλωσιν τῶν τελικῶν μας συμπερασμάτων. Ἄς σταματήσωμεν ὁμῶς εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, προκειμένου νὰ ἀκούσωμεν καὶ τοὺς ἄλλους ὁμιλητὰς πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς μίαν περαιτέρω ἐμβάθυνσιν.

Μετὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἀπογευματινῆς συνεδρίας ὁ σεβ. Πρόεδρος προσκαλεῖ τὸν ἑλλογιμ. καθηγητὴν John Errickson ὅπως παρουσιάσῃ τὴν ὁμιλίαν αὐτοῦ μὲ θέμα: “Ἡ ἡμερομηνία τοῦ Πάσχα. Παρατηρήσεις κανονολόγου”:

THE DATE OF EASTER A CANONIST'S OBSERVATIONS

As the report of the Third Committee of the First Panorthodox Preconciliar Conference indicates, the question of “a common celebration of Easter by all Christians” is a multi-faceted one. Though specifically theological problems may be absent, sociological problems abound. Astronomy must be taken into account as well, since time - that medium in which our salvation has been accomplished - almost inevitably is measured by the relative movement of sun, moon and stars. The question is also of obvious ecumenical significance: For many, the celebration of Easter on different dates

is a permanent scandal, the transformation of the feast *par excellence* of Christian unity into a monument to the divisions of Christendom. Less often considered is the importance of the question of Orthodoxy's mission to the world: Particularly in the West, Orthodoxy's message of salvation for all men through communion with the Living God is obscured by our external peculiarities among which our idiosyncratic dating of Easter is perhaps the most noticeable. At the same time, these ecumenical and missionary considerations must be balanced by concern for the special pastoral problems of the local churches, lest calls for unity result simply in further divisions.

Finally, there is the canonical aspect of the question. As a student of the Orthodox canonical tradition, I am tempted to say: "Last but by no means least". Yet this would only not be chauvinistic but also misleading. For in fact, the canons say very little about the date of Easter - much less, certainly, than many would claim. As the canonical studies prepared in connection with previous consultations would appear to indicate¹, the role of the canonist here is in large part a negative one: To sweep away the many misconceptions and faulty interpretations which over the centuries have obscured what the canonical tradition is in fact saying. The focal point of such misconceptions, and hence for the canonist's inquiry, is the Council of Nicaea. Among writers dealing with the paschal question or with the related problem of the calendar, reference is inevitably made to the First Ecumenical Council's "decree" on the date of Easter, whether by those opposing any change as apostasy from the true faith and a Judaizing betrayal of the canons, or by those who deem change necessary if the spirit and indeed the letter of the Nicene decision is to be observed. That such mutually contradictory positions exist is in part explained by the fact that no text of a Nicene decree on this matter has come down to us. Indeed, recent research has questioned the very existence of such a formal conciliar decree². Be that as it may, the Council did deal with the date of Easter in some manner, and other texts of the period shed some light both on the nature of its decision and on the reasoning behind it³. Professor Ogitsky, on the basis of a-

1. See in particular the work of D.P. Ogitsky, "Le problème du calendrier ecclésiastique", *Istina* 19.4 (1974) 462-471 (originally published in *Bogoslovskie Trudy* 4 (1968) 109-116), and "Canonical Norms of the Orthodox Easter Computation and the Problem of the dating of Pascha in Our Time", *St. Vladimir's Theological Quarterly* 17.4 (1973) 274-284 (originally published in *Bogoslovskie Trudy* 7 (1971) 204-211) and also the article of L. Stan, "Pour que tous les chrétiens fêtent Pâques le même jour", *Istina* 19.4 (1974) 471-485 (originally published in *Studie Teologice* (1970) 5/6, 362-383). To the standard bibliography on the subject should be added V. Peri, *Due date, un' unica Pasqua: Le origini della moderna disparità liturgica in una trattativa ecumenica tra Roma e Costantinopoli (1582-84)*. (Milan. Vita e pensiero, 1967).

2. Thus W. Huber, *Passa und Ostern: Untersuchungen zur Osterfeier der alten Kirche* (Berlin, Verlag Alfred Töpelmann, 1969) 64-65.

3. These include: the synodal letter addressed to the Church of Alexandria, in Theodoret,

analysis of these texts, has neatly summarized the issue facing the council:

Even before the Council of Nicaea, general Church practice reflected the rule of the celebration of Pascha on the Sunday after the 14th of the month of Nisan... The new question which the Council of Nicaea was to decide consisted of the following: Must one always consider as the 14th of Nisan that full moon which the Jews consider to be the 14th of Nisan? Or must Christians venture their own opinion and decide independently the question of the first vernal lunar month and its fourteenth day...? ⁴.

The majority of the Christian world, including the Churches of Rome and Alexandria, had already freed itself from such dependence on the Jews; but Christians of the "East" - Syria, Mesopotamia and parts of Cilicia - followed the contemporary Jewish reckoning unreservedly, celebrating their Pascha on the Sunday following the Passover, even though in some years this meant celebrating before the vernal equinox. The majority objected; the Easterners' approach not only created great divergences on the date of Easter but also meant that Pascha might fall "twice in the same year", without due regard to the beginning of spring and the natural seasonal boundary of the year⁵.

Such is the background to the canonical prohibition against celebrating Pascha "with the Jews" (meta ton Ioudaion) before the vernal equinox. Yet, quite a different interpretation was adopted by the leading Byzantine canonists. Writing long after any concurrence of the Christian and Jewish celebrations had become impossible due to the increasing "lag" in the Julian calendar, Zonaras concludes in his interpretation of Apostolic Canon 7:

The whole meaning of this canon consists in the following: Christians are not to celebrate Pascha with the Jews, *i.e.* not on the same day with them; for their unsolemn holiday must come first, and only then must our Pascha be celebrated. Any clergyman who does not fulfill this must be deposed. The Council of Antioch in its first canon also determined the same⁶.

This interpretation gradually became uncontested, axiomatic. To this day, in certain quarters, it brings forth accusations of Judaizing against those who permit even a coincidental concurrence of Easter with the Jewish Passover. Yet, its lack of historical basis and sound reasoning is evident. As Professor Ogitsky concludes:

Neither in the canons nor in other documents contemporary to the Council of Nicaea, and which interpret its definition is there any mention

Hist. eccl. 1.1.9. (PG 82:929 ff.) Emperor Constantine's encyclical to the bishops absent from the council, in Eusebius, *De vita Const.* 1.13.17 (PG 20:1073 ff); St. Athanasius. *Ad Afros* 2 (PG 26:1029 ff) and *De synodis* 5 (PG 26:688); *Apostolic Constitutions* 5.17; Apostolic Canon 7; and Council of Antioch canon 1.

4. "Canonical Norms..." 275.

5. *Ibid.* 275-276, and the article "Pâques", *Dictionnaire d'archéologie et de liturgie* 13.2:1541 ff., with the literature cited there.

6. Cited by Ogitsky, "Canonical Norms..." 277.

that one must exclude the possibility of coincidental concurrences of the Christian Pascha with the Jewish, *i. e.* the possibility of celebrating it in several instances *on the same day* as the Jews. Also, nowhere is there a prohibition against Christians celebrating Pascha *earlier* than the Jews. Such a prohibition would indicate a dependence of the date of the Christian Pascha on the date of the Jewish Passover. And everything that we know about the Nicene definition points to the fact that the Nicene Fathers were against any dependence whatsoever of Christians on Jews regarding this question⁷.

The Council of Nicaea thus prohibited the principle of dependence of Christian reckoning on contemporary Jewish reckoning of the Passover. But did it undertake any further, more detailed regulation of the date of Easter? This has often been suggested. In particular, it is contended that the council authorized the Church of Alexandria to ascertain, year by year, the date of Easter, and thus sanctioned, albeit indirectly, that church's 19-year cycle and its placement of the equinox on March 21st. Yet, such a contention, though it may be supported by certain passages in the correspondence of St. Cyril of Alexandria and of St. Leo the Great⁸, is not borne out by the subsequent history of paschal disputes. No mention of such a regulation occurs in the synodal letter addressed to the Church of Alexandria, though this would be the likely place for it, nor in St. Athanasius' many references to the council. In fact, Rome and Alexandria continued to differ both in theory and in practice on the dating of Easter, despite efforts towards agreement at the Council of Sardica. The situation was remedied by *ad hoc* compromises in the course of the fifth century, but neither Rome nor Alexandria claimed - nor could claim - Nicene sanction for the technical aspects of its paschal computation.

The foregoing examples suggest the danger in exaggerating the significance and scope of Nicaea's paschal "decree", of stretching it beyond a simple prohibition against celebrating *meta ton Ioudaion* before the vernal equinox. Yet, two further points might be noted in the council's treatment of the subject:

1. The council was extremely "traditional" in its approach to the problem. It did reject dependence on contemporary Jewish reckoning, regarding this as "unbecoming" and insulting to the Christians; writes the emperor Constantine to bishops absent from the council: "Truly their (*i. e.* the Jews) boasting is wholly out of place, as if we were not capable of observing it without their instruction"⁹. Yet, the council did not thereby reject the

7. *Ibid.* 278.

8. Cyril, *Ep.* 87, 2 (PG 77:385B); Leo, *Ep.* 121, 2 (PL 54:1056). Huber, *op.cit.* 68, attributes Leo's comments to "kirchenpolitische" factors. The same might be said of Cyril's rather vague comments. Cf. "Pâques", 1554-1555.

9. Quoted by Ogitsky, "Canonical Norms..." 278.

idea that there is a necessary internal connection between the Passover of the Old Testament and the Christian celebration of "Christ, our paschal lamb" (I Cor. 5:7), nor did it claim any authority to disregard this connection and to fix the date for Pascha arbitrarily, according to its own convenience or passing fancy. Rather, it affirmed that the Church, as the true Israel of God, is obliged to calculate the time of the true Passover correctly. To again quote Constantine: "By throwing off their (*i. e.* the Jews') custom, we have the possibility of following a more correct procedure".

2. The council wished to advance the concrete unity of the churches. From all accounts - the letters of St. Athanasius, for example, or that of Constantine - it saw the common celebration of Pascha by all the churches as a desideratum, even though it did not elaborate technical provisions for attaining this goal. The council's concern remains a timely one, for (to paraphrase the 1971 report of the Interorthodox Preparatory Commission) even though "diversity of liturgical practices and ecclesiastical customs constitutes, certainly, a phenomenon acceptable in principle within the Orthodox Church", this is true only "so long as beneath this diversity of outward appearances the inner organic unity of the Orthodox Church as a catholic whole is manifest. But the existing arrangements in regard to the calendar stand on an entirely different level, since they bring about a slackening of the bonds of unity"¹⁰. Spiritual unity inevitably seeks concrete expression. Yet, mere unity of external forms must not be mistaken for spiritual reality, for the realm of freedom and love. At Nicaea at least, this spiritual unity was present. The Easterners were "persuaded" (to quote St. Athanasius)¹¹, not compelled by the threat of excommunication, to adopt the majority approach to the dating of Easter. Surely this concern for preserving spiritual unity is as much a part of Nicaea's message to us as its pursuit of uniformity on the dating of Easter.

I would like to add a few practical corollaries to this last remark: One would expect uniformity on the dating of Easter to be a major concern at the time of the Council of Nicaea, as one more measure to help hold together the creaking Roman Empire. Yet even so, the Council of Nicaea made no complete regulation of this problem. In our own times, I suggest, uniformity may be of even less importance than it was then. The Orthodox Churches live in a far wider variety of circumstances, political, economical and social, than they did then, and this has its psychological effect on the issue. In some places today, the unrevised Julian calendar and the paschal reckoning based on it serves as a symbol of the Church's integrity, of its ultimate independence from the exigencies of this world. Elsewhere, on the o-

10. In *Towards the Great Council: Introductory reports of the Interorthodox Commission in preparation for the next Great and Holy of the Orthodox Church* (London, SPCK, 1972) 36-37; the text in question draws directly on Ogitsky, "Le problème..." 463.

11. *Kai hoi men apo tes Syrias epeisthesan, De Synodis 5.*

ther hand, the Old Calendar and paschal reckoning are simply an obstacle to the Church's mission in the world. Surely, a lack of uniformity in the dating of Easter need not damage our unity in faith and eucharistic fellowship any more than our lack of uniformity in calendar already does. (The Church of Finland, for example, already calculates Easter differently from the rest of the Orthodox Churches, but that has not broken its unity with the rest of Orthodoxy). Indeed, lack of uniformity on the dating of Easter among the Orthodox might have a certain salutary effect, for so often we confuse uniformity with unity, as though if we celebrate Easter on the same day we are *ex opere operato*, truly one. To be sure, unity may lead to uniformity: We would all hope that one day all the Orthodox Churches - and all men might celebrate the saving Pascha on the same day. But unity cannot be reduced to uniformity: Baptists and Roman Catholics, for example, have a uniform calculation of the date of Easter, but that by no means makes them one church. I would therefore encourage serious consideration of the following three-fold proposition: 1). that the traditional canonical norms for the dating of Easter (the Sunday following the first full moon after the vernal equinox) be reaffirmed; 2). that this be established by the most accurate means known to modern astronomical science; but 3). that local churches be permitted to retain the old method of calculation if pressing pastoral and psychological problems so dictate.

The dating of Pascha is necessarily linked to the Scriptures and to Tradition at this point, to the texts noted by Professor Braniste, for example: "On the 14th day of the first month..." In other words, the dating of Pascha is not simply the arbitrary result of specific conciliar legislation. Indeed, I doubt very much whether it would be within any council's competence to disregard this point, by moving Pascha to July, for example, or - what is more likely - by establishing a fixed Sunday for its observance. Rather, a future council of the Orthodox Churches would, in my opinion, do well to affirm the traditional canonical norms for the dating of Easter - the Sunday following the first full moon after the vernal equinox - and to encourage that this be established by the most accurate means known to modern astronomical science.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος ἐκφράζει πρῶτον τὰς εὐχαριστίας αὐτοῦ πρὸς τὸν ὀμιλήσαντα καὶ παρακαλεῖ ἀκολουθῶς τὸν ἔλλογιμ. καθηγητὴν κύριον Κοντόπουλον ὅπως παρουσιάσῃ τῇ ὀλομελείᾳ τὸ θέμα: "Ἡ ἡμερομηνία τοῦ Πάσχα" ἀπὸ ἀστρονομικῆς ἀπόψεως:

THE DATE OF EASTER

The date of Easter was fixed by the first Ecumenical Synod of Nicaea in order to avoid the discrepancies existing between the various churches and to secure a common celebration of this most important day of Christianity. The rule adopted by the first Ecumenical Synod is the following:

Easter should be celebrated the first Sunday after the full moon of the spring equinox.

Therefore in order to find the date of Easter we have to find

- a) *the date of the spring equinox, and*
- b) *the date of the full moon following the spring equinox.*

At the time of the Nicean Synod the calendar used was the Julian one. The Julian calendar assumes that the average duration of the year is 365.25 days. However, we know that this is not correct. The direct duration of the year is 365.2422 days, therefore the Julian year is different by 0.0078 days/year. This difference amounts to one full day in 128 years. A much closer approximation to reality is provided by the Gregorian calendar which has an average duration of 365.2414 days/year, i.e. it differs in reality by 0.0003 days/year, e.g. it has an error of 1 day every 3320 years. Therefore, for practical purposes we can consider the presently used calendar as exact. However, the difference between the Gregorian and the Julian calendar increases continuously. It is now 13 days; it will become 14 days in the year 2100 and so on.

This difference has a direct consequence on the definition of the spring equinox.

The Orthodox still apply, in calculating the date of Easter, the Julian calendar. Therefore, they consider that the spring equinox comes 13 days *after* the real equinox. Thus if a full moon happens during these 13 days the Orthodox do not consider it as the Easter full moon, but wait for the next full moon, one month later, in order to find the Easter date. This is the first basic difference between the Eastern and the Western Easter.

Another difference is due to the rule applied in calculating the full moon. The correct procedure would be to find the full moon from exact astronomical observation. Instead of that the Orthodox use an approximate rule derived from the ancient Athenian astronomer *Meton*. *Meton* observed that the phases of the moon are repeated every 235 months, which is almost exactly equal to 19 years. This period of 19 years is called the "*cycle of Meton*". Therefore, every 19 years the dates of full moon are the same.

However, this relation is only approximate. Every 307 years the error amounts to one day. Thus we now have an error of 5 days in the full moon.

As a consequence, if the calculation gives a full moon 2 days *before* the equinox, we wait one more month for the Easter full moon. However, the real full moon is 3 days *after* the equinox, therefore Easter should take place about one month earlier.

Therefore, the present Orthodox calculation of Easter contains two errors:

1. The calculated date of the equinox is 13 days later than the real one; and
2. The calculated date of the full moon is about 5 days earlier than the real one.

As a consequence the date of Orthodox Easter is in general later than the date of the Western Easter. Only in a few cases it happens that the two dates of Easter coincide (as it is this year). Usually the Orthodox Easter is one week or 4 or 5 weeks later.

This difference will increase in the future centuries. To give one extreme example: After a few thousand years the Orthodox Easter, if still calculated by the same method, will be in the summer and later on in autumn, etc.

The conclusion is that the present calculation of the date of Easter by the Orthodox Church is not in accordance with the letter of the 1st Ecumenical Synod. It is not even in accordance with its spirit, which is to have all Christians celebrate Easter on the same day.

Now, what solutions can be proposed? The obvious solution is to follow immediately the Gregorian calendar. This has two obvious advantages:

- a) It is in close agreement with the rule established by the 1st Ecumenical Synod, and
- b) Easter will be celebrated the same Sunday by all Christians.

However, this solution has also some difficulties. I will not discuss the difficulties arising from *any* change introduced in the Church, due to the traditionalistic attitude of many people. This problem is for you to discuss and solve. I will only mention the practical difficulty of the fact that Easter day changes each year even in the Gregorian calendar. This has very serious implications in an industrialised society like ours, where any variation in the working days and the days of vacation has financial implications.

Thus, several solutions have been proposed for a new change of the calendar, such that Easter would be more or less fixed. The most drastic solution is the so-called "Universal Calendar". In this calendar every day of every month occurs always the same day of the week. E.g. the 1st of January is always a Sunday, the 2nd of January always a Monday, etc. Then Easter should always be a fixed Sunday.

This solution has only one drawback. Each year the calendar has one or two days that do not belong to any week. Personally, I do not see anything wrong in this proposal. It is only a matter of convention. However, some people consider this fact so strange that they would find it difficult to adopt.

The other solution, which is simpler, is to place Easter on a fixed Sunday of April, say the second Sunday of April each year. Then the *date* of Easter will change each year by only a little.

These solutions would be practicable only if they are universally accepted. But if the Roman Catholics and Protestants accept them I see no real reason why the Orthodox should not do the same.

I conclude my report with two proposals:

1. The calculation of the Orthodox Easter should be corrected as soon as possible. One possibility is to follow the present Gregorian Calendar. A more accurate solution would be to follow the exact astronomical determi-

nation of the spring equinox and of the full moon. This solution would be useful if it was also accepted by the Roman Catholics and the Protestants.
2. In our contact with the Roman Catholics and Protestants we should be prepared to discuss the possibility of a more constant date of Easter, that would be acceptable by all Christians.

Μετά τὸ πέρας τῆς παρουσιάσεως ὁ σεβ. Πρόεδρος εὐχαριστεῖ τὸν κύριον Κοντόπουλον οὐ μόνον διὰ τὴν ἐμπεριστατωμένην αὐτοῦ παρουσίαν ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς συγκεκριμένας αὐτοῦ ὑποδείξεις καὶ προτάσεις.

Θεοφιλ. Χερσῶνος: Εὐχαριστῶ πολὺ τὸν κ. Κοντόπουλον. Ἐάν καὶ δὲν συμφωνῶ πρὸς τὴν προταθείσαν πρακτικὴν λύσιν, ὀφείλω ὁμῶς νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἡ δὴ παρουσίασις ὑπῆρξε λίαν ἐποικοδομητικὴ.

Σεβ. Λαοδικείας: Ὁ κ. Κοντόπουλος προέτεινε μὲν ὠρισμένας λύσεις, ὑπεγράμμισεν ὁμῶς συγχρόνως ὅτι αὗται πρέπει νὰ ἀποτελέσουν ὅπωςδήποτε ἀντικείμενον κρίσεως. Νομίζω ὅτι αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἔργον μας ἐδῶ. Νὰ τὰς μελετήσωμεν καὶ νὰ ἐκφρασθῶμεν ἐπ' αὐτῶν, γνωρίζοντες ὁμῶς ἐκ τῶν προτέρων τὰς διαφόρους ἐπιπτώσεις, τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα τὰ ὁποῖα ἐνδεχομένως ἐμφανίζου.

κ. Κοντόπουλος: Ὅπωςδήποτε κάθε πρότασις εἶναι ἀντικείμενον κριτικῆς. Ἄλλωστε τὸ θέμα τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπασχολεῖ ἔχει καὶ κανονικὴν ἀλλὰ καὶ ποιμαντικὴν διάστασιν. Πιστεύω πάντως ὅτι ἡ σταθερὰ ἡμερομηνία εἶναι ἡ καλυτέρα τῶν λύσεων. Ἄλλωστε λυεῖ πολλά κοινωνικὰ καὶ οικονομικὰ προβλήματα.

Σεβ. Βρυξελλῶν: Εὐρίσκω παράλογον νὰ ὁμιλῶμεν ὡς Ἐκκλησία περὶ οικονομικῶν παραγόντων καὶ ἐπιπτώσεων.

Σεβ. Πρόεδρος: Ὑπεγράμμισατε ὅτι καὶ τὸ Ἰουλιανὸν ἀλλὰ καὶ τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον παρουσιάζουν ἐλλείψεις. Πέραν ὁμῶς αὐτῶν τῶν ἡμερολογίων ὡς καὶ τοῦ παγκοσμίου λεγομένου ἡμερολογίου, δὲν ὑπάρχει ἄλλη λύσις ἀστρονομικῆ; Πῶς δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν τὴν Πανσέληνον ἀκριβῶς;

κ. Κοντόπουλος: Ἡ καλυτέρα μέθοδος εἶναι ὁ δι' ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων ὑπολογισμός. Ἡ ἀστρονομία δύναται σήμερον νὰ δώσῃ μετ' ἀπολύτου ἀκριβείας τὸν χρόνον τῆς πανσελήνου, καὶ ἂν παραστῇ ἀνάγκη διὰ πολλὰ ἔτη. Πιστεύω πάντως ὅτι πρὸς τὸ παρὸν τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον εἶναι ἀρκούντως ἀκριβές. Τὰ μικρὰ του σφάλματα θὰ καταστοῦν σοβαρὰ μόνον ὕστερον ἀπὸ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας.

Σεβ. Λαοδικείας: Τίθεται ἤδη ἐνώπιόν μας ἓνα πρόβλημα. Εἴμεθα ἐκ τῶν πραγμάτων ὑποχρεωμένοι νὰ προστρέξωμεν εἰς τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὰ ἐπιστημονικὰ αὐτῆς δεδομένα. Διότι ἀλλέως φοβοῦμαι ὅτι θὰ ἔχωμεν ἀρνητικὰς συνεπείας καὶ ἐξ ἐπόψεως τοῦ πνεύματος τῆς Νικαίας ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐπόψεως ψυχολογικῆς. Εἶναι δυνατόν νὰ ἀναλογισθῇ κανεὶς τὸν ἔορτασμόν τοῦ Πάσχα τὸ θέρος ἢ τὸ φθινόπωρον; Πρέπει νομίζω νὰ ἀκούσωμεν μετὰ προσοχῆς τὸ τί ὑποδεικνύουν καὶ προτείνουν οἱ ἀστρονόμοι.

π. Πατριναῖκος: Μήπως οἱ ἀστρονόμοι δύνανται νὰ μᾶς δώσουν τὴν

ἀκριβῆ ἡμερομηνίαν τῆς Σταυρώσεως; Ἐὰν ὄχι, διατί;

κ. Κοντόπουλος: Δὲν εἶναι ἀστρονομικὸν πρόβλημα. Εἶναι μᾶλλον ἱστορικὸν θέμα. Ἐὰν ἡ θεολογία ἔδιδεν ὠρισμένα ἱστορικά στοιχεῖα καὶ παρέπεμπεν εἰς συγκεκριμένον ἡμερολόγιον, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ εἰς τοιοῦτος ὑπολογισμός. Δὲν ἔχομεν ὁμῶς τὰ δεδομένα ταῦτα καὶ γνωρίζετε νομίζω καλῶς τὰς διενέξεις ὡς πρὸς τὴν ἡμερομηνίαν γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται ἀκριβῶς εἰς τοὺς ἰδίους λόγους.

Σεβ. Πέτρος: Ἐξ ὧν ἠκούσαμεν δὲν ὑπάρχει πλέον ἀμφιβολία ὅτι ἀμφότερα τὰ ἡμερολόγια εἶναι ἐσφαλμένα. Ἡ Ὁρθόδοξος ὁμῶς Ἐκκλησία ἐορτάζει ἐδῶ καὶ εἴκοσι αἰῶνας τὸ Πάσχα συμφώνως πρὸς τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν θέμα ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα τόσον διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὅσον καὶ διὰ τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα. Τὰ πράγματα εἶναι νομίζω σαφῆ. Μόνον αἱ περιστάσεις τοῦ συγχρόνου κόσμου καὶ αἱ δομαὶ τῆς συγχρόνου κοινωνίας προωθοῦν τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν εἰς τὴν μελέτην τοῦ θέματος. Ζητοῦμεν σήμερον πιστότητα εἰς τὰς διατάξεις τῆς Νικαίας. Τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπεγράμμισε καὶ ἡ Α' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις. Μέχρι ποίου σημείου ὁμῶς λύει τὸ θέμα τῆς πιστότητος ταύτης ἢ προτεινομένη σταθερὰ ἡμερομηνία ἐορτασμοῦ;

Σεβ. Πρόεδρος: Μία διασάφησις. Ἡ Α' Προσυνοδικὴ οὐδεμίαν δέσμευσιν ἐπιβάλλει ὡς πρὸς τὴν πορείαν τοῦ παρόντος συνεδρίου. Ἀπλῶς ἀπεφάσισε τὴν σύγκλησιν αὐτοῦ καὶ ὥρισεν ὅπως μελετήσῃ τὸ συγκεκριμένον θέμα καὶ ὑποβάλλῃ τὰ πορίσματα τῆς ἐρεῦνης αὐτοῦ - ἀνεξαρτήτως τοῦ ποῖα θὰ εἶναι ταῦτα — εἰς τὴν ἐπομένην Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν.

κ. Κοντόπουλος: Ἡ λύσις μιᾶς σταθερᾶς ἡμερομηνίας θὰ εἶχε πολλὰ πλεονεκτήματα, ἐὰν ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑφ' ὄλων τῶν Ἐκκλησιῶν. Νομίζω ἄλλωστε ὅτι δύναται αὕτη νὰ συζητηθῇ μόνον ὑπ' αὐτὴν τὴν προϋπόθεσιν. Ἡ λύσις αὕτη δύναται νὰ εἶναι πιστὴ εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Νικαίας, ἂν καὶ δὲν δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ βεβαίως τὸ γράμμα αὐτῆς.

Σεβ. Βρυξελλῶν: Ἐχω ἐνώπιόν μου γράμμα τοῦ Καρδινάλιου Βίλλεμπραντς. Καὶ σᾶς πληροφορῶ ὅτι καὶ ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἀντιτίθεται πρὸς τὴν λύσιν μιᾶς σταθερᾶς Κυριακῆς.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ὁ Σεβ. Πρόεδρος παρακαλεῖ τὸν Ρωμαιοκαθολικὸν παρατηρητὴν, ὅπως παράσχῃ εἰ δυνατόν ἐνδεχομένης διευκρινήσεις.

Mrg Fortino: Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ὑπέδειξε ζῶηρον ἐνδιαφέρον διὰ τὸν κοινὸν ἐορτασμόν. Ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Π.Σ. Ἐκκλησιῶν ἐμελέτησε τὸ θέμα. Λαμβάνουσα δὲ ὡς παράδειγμα τὸ ἔτος 1977 προέτεινεν ὡς σταθερὰν ἡμερομηνίαν κοινοῦ ἐορτασμοῦ τὴν Κυριακὴν μετὰ τὸ δεῦτερον Σάββατον τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου. Τοῦτο βεβαίως ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι καὶ αἱ ἄλλαι Ἐκκλησίαι θὰ ἀπεδέχοντο τὴν πρότασιν. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἐμελέτησαν τὸ πρόβλημα καὶ ἐπηκολούθησε μάλιστα ἡ ἐν Ναϊρόμπι δῆλωσις. Ὁ Καρδ. Βίλλεμπραντς, γράφων εἰς τὴν Σύνοδον τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν Ἐπισκόπων περὶ ἐγκαταλείψεως τῆς ὡς ἄνω

λύσεως, ἀναφέρεται ἀκριβῶς εἰς τὰς ποιμαντικὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀντιμετωπίζει. Τὸ θέμα πάντως παραμένει ἀνοικτὸν καὶ ὑπὸ ἐξέτασιν.

Σεβ. Λαοδικείας: Δὲν νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης. Νομίζω ὅτι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία θέτει τὸ πρόβλημα τοιοῦτοτρόπως μᾶλλον διὰ λόγους εὐγενείας. Ἐὰν δι' ἡμᾶς ὑπάρχη πραγματικῶς ἓνα πρόβλημα, τότε, πρέπει νὰ τὸ μελετήσωμεν καὶ τὸ ἐπιλύσωμεν τὸ ταχύτερον δυνατὸν.

Σεβ. Ξάνθης: Συμφωνῶ ἀπολύτως. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς ἡμᾶς πρέπει νὰ προωθήσωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν τὸ θέμα τοῦτο, δημιουργοῦντες τὰς καταλλήλους συνθήκας διὰ μίαν καλλιτέραν αὔριον, τόσον διὰ τὴν Ὁρθόδοξίαν ὅσον καὶ διὰ τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον.

καθ. Ossorgin: Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σταθερὰν ἡμερομηνίαν, δὲν νομίζω ὅτι δύναμαι νὰ συμφωνήσω. Σταθερὰ ἡμερομηνία σημαίνει ἐγκατάλειψιν τῆς πανσελήνου καὶ τοῦτο ἀπομακρύνει ἡμᾶς ἀπὸ τὰς διατάξεις τῆς Νικαίας. Δὲν νομίζετε ὅτι εἶναι ὀλίγον ἐπικίνδυνον καὶ ρισκοκίνδυνον;

καθ. Braniste: Συμφωνῶ ἀπολύτως πρὸς ὅσα εἶπεν ὁ κ. Κοντόπουλος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰ ἐν χρῆσει ἡμερολόγια. Εἶναι ἀμφότερα ἐσφαλμένα καὶ θὰ δημιουργήσουν πολὺ μεγαλύτερα προβλήματα εἰς τὸ μέλλον. Προτείνει ὁ κύριος Καθηγητὴς τὴν χρῆσιν τοῦ Γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου. Νομίζω ὅμως ὅτι τὸ σύστημα ὑπολογισμοῦ, τὸ προταθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ ἔτος 1923, εἶναι πολὺ ἀκριβέστερον. Τοῦτο σφάλλεται κατὰ 2' μόνον, καὶ οὐχὶ 26' ὡς τὸ Γρηγοριανόν. Ἐξ ἄλλου πρόκειται περὶ ἑνὸς ἡμερολογίου, τὸ ὁποῖον εἶναι προῖον Ὁρθοδόξου μελέτης καὶ ἐργασίας καὶ δὲν ἔχει ἐπιβληθῆ ὑπὸ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν.

κ. Κοντόπουλος: Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ καὶ ἀκριβῆ ἡμερολόγια. Ἐπειδὴ ὅμως τίθεται τὸ πρόβλημα τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ προέτινα τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀρκούντως ἀκριβές, ἀφ' ἑτέρου δὲ κοινόν. Μόνον ἐν περιπτώσει κοινῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ὁμοφωνίας, δύναται νὰ ἐφαρμοσθῆ ἄλλο ἡμερολόγιον ἢ τὸ Πάσχα νὰ ἑορτάζεται βάσει τῶν ἀστρονομικῶν δεδομένων. Ταῦτα, ἐὰν βεβαίως ἐνδιαφερώμεθα διὰ τὸν κοινὸν ἑορτασμόν.

καθ. Ossorgin: Τὰ δύο ἡμερολόγια συμπίπτουν μέχρι τὸ 2800. Πρὸς τὸ παρὸν λοιπὸν δυνάμεθα νὰ συζητήσωμεν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Γρηγοριανοῦ ἢ τοῦ νέου -Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου. Ἄλλωστε εἰς ὀκτῶ αἰῶνας ὅπωςδήποτε θὰ εὔρεθῆ μία λύσις.

Σεβ. Πρόεδρος: Τόσον ἡ εἰσηγητικὴ ἀπόφασις τῆς Διορθοδόξου Παρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ὅσον καὶ ἡ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως προϋποθέτουν, ὅτι τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα εἶναι συνυφασμένον πρὸς τὸν ἐπιθυμητὸν συνεορτασμόν τοῦ Πάσχα ὑφ' ὄλων τῶν χριστιανῶν. Τὸ Π.Σ. Ἐκκλησιῶν ἀνέλαβεν ἤδη ὡς γνωρίζετε ὠρισμένης πρωτοβουλίας. Τὸ αὐτὸ ἐπραξε καὶ ἡ Α. Ἀγιότης ὁ Πάπας Παῦλος ὁ ΣΤ'. Αἱ πρωτοβουλία αὗται ἐγνώσθησαν καὶ εἰς τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας ὡσαύτως ἀπησχόλησε παλαιότερον τὸ ζήτημα τοῦτο.

Ὁ Αἰδ. L. Vischer, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ ιδιότητι αὐτοῦ ὡς Διευθυντοῦ τῆς Γραμματείας “Πίστις καὶ Τάξις” εἰργάσθη ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, θὰ ἐκθέσῃ ἀκολούθως ἐν συντομίᾳ τὰς ἐκ μέρους τοῦ Π.Σ. Ἐκκλησιῶν νενομένας προσπάθειάς.

Ἔπεται ἡ ἐνημερωτικὴ εἰσήγησις τοῦ Αἰδεσιμολ. Πάστορος L. Vischer:

A COMMON DATE FOR EASTER?
NOTES ON THE EFFORTS IN THE ECUMENICAL MOVEMENT

The following pages seek to give an account of the efforts undertaken in the ecumenical movement to arrive at a common date for the feast of Easter. The issue is essentially an ecumenical issue. The churches observe different dates. In order to arrive at a common date, they must act ecumenically. It is not surprising therefore that almost from the very beginning the issue has had a place on the agenda of the ecumenical movement.

1. The early period

Already in earlier centuries suggestions were sometimes made that Easter should be fixed on a certain date. For instance, the following statement by Martin Luther has been handed down to us: “... it would have been better if they had fixed the day on which Christ suffered, was buried and rose again, as they have done in the case of Christmas, Epiphany and other festivals. Then people would have known every year when Easter was without great trouble and disputation”. Representatives of the Roman Catholic Church expressed similar views in connection with the Gregorian Reform.

In the 20th century the initiative came from the secular side. After the First World War, the League of Nations tried to introduce a fixed date for Easter which would be universally observed. The large scale initiative began in 1923. The “Advisory and Technical Committee for Communication and Transit” of the League of Nations decided to devote special attention to the question of a universal calendar and to appoint a special committee to deal with the issue. Representatives of the Holy See, of the Ecumenical Patriarchate and of the Archbishop of Canterbury took part in the deliberations of this committee. After its first meeting, it came to the conclusion that the issue could be tackled. The General Secretariat of the League of Nations then sent a letter both to the states and to a number of ecclesiastical and religious authorities asking them for their advice and opinion. Some answers of the churches were rather positive. The Roman Catholic Church answered with reserve. The replies of the Ecumenical Patriarchate, of the Anglican Church and others were much more positive.

The committee carefully collated the answers received and drew up a long report which it submitted to the “Advisory and Technical Committee on Communication and Transit”. With regard to Easter, it proposed that the feast be fixed on the Sunday after the second Saturday in April. But it stressed the fact that the question had to be solved primarily by the church

authorities and that the proposal was only presented for their consideration.

What is the explanation for this proposal which at first sight seems somewhat strange? In its report, the committee gives the following reason: "If Easter were fixed on the second Sunday in April it might fall on April 8th in which case the Festival of the Annunciation and Passion Sunday would fall on the same day. In order to avoid this, the following formula is being proposed: Easter to be fixed on the Sunday following the second Saturday of April". In later years, the proposal was sometimes defended on the grounds that the historical date of Christ's crucifixion was April 7th and therefore the feast of resurrection should never be celebrated before April 9th. Both reasons have no decisive importance. But the proposal then made has been renewed ever since and has been incorporated into so many resolutions that it has acquired almost the status of a tradition.

The issue was discussed year after year. It soon became clear that the proposal of a universal calendar would not receive general support. The hope to arrive at a common date for Easter lasted longer. In 1931 the League of Nations wrote a letter to religious authorities asking for their comment on the issue.

The answer sent by the Holy See to the General Secretariat of the League of Nations was an unequivocal No. On December 30th 1932, Cardinal Pacelli, later Pope Pius XII, stated "that the Holy See maintains the point of view already expressed in previous communications, i. e. that the stabilisation of Easter is a preeminently religious question which falls within the competence of the Holy See and that, for reasons of Higher spiritual concern, the Holy See cannot contemplate a change in this matter".

The League of Nations had also addressed a letter to the "Universal Christian Council for Life and Work", one of the predecessor organisations of the World Council of Churches. The Universal Council had sent to all churches a questionnaire on the matter. In 1933 it was in the position to communicate the following findings to the League of Nations:

1. The overwhelming majority of the churches agree that objections of a fundamental nature to a stabilisation of Easter cannot be raised.
2. The overwhelming majority of the churches are prepared to give their agreement to the stabilisation of Easter dependent on the fact that a general agreement can be reached.
3. To the proposal of the League of Nations to fix Easter on the Sunday following the second Saturday in April, the vast majority of the churches do not raise any objections while a very considerable proportion of them definitely express agreement.

The replies did not enable the League of Nations to take any decision. The issue was further discussed at meetings both of the League of Nations and of the Universal Christian Council for Life and Work. But a few years later the issue was abandoned.

It is interesting to note that in the early period of discussion some Orthodox churches expressed rather favourable opinions on the possibility even of a fixed date for Easter.

2. The re-opening of the debate

The question was raised anew by the Second Vatican Council of the Roman Catholic Church. The "Constitution" on the Sacred Liturgy promulgated in the autumn of 1963 redefines in a short Appendix the attitude of the Roman Catholic Church to the question of reform of the calendar and of the date of Easter. The statement differs from the answer given to the League of Nations. The "Constitution" now states that the Roman Catholic Church does not oppose "the fixing of Easter on a certain Sunday in the Gregorian calendar", if "all those concerned are in agreement, especially the brethren separated from the fellowship with the Apostolic See".

The statement of the Vatican Council gave other churches occasion to repeat their request for fixing the date of Easter. The 19th Assembly of the Presbyterian World Alliance at Frankfurt (August 3 - 13, 1964) stated that the Reformed Churches would welcome the fixing of Easter. The text contains an express reference to the so - called "Easter Act" of 1928. At that time the British Parliament empowered the government of the United Kingdom "to declare by order in council that Easter shall be on the second Sunday in April (unless the first of April is a Sunday in which case it shall be the third Sunday)" provided "that regard shall be had to any opinion officially expressed by any church or other Christian body". This authority from Parliament is still valid and could be carried into effect at any time. The legal conditions for stabilising Easter are therefore particularly favourable in the United Kingdom. The churches in the United Kingdom are also particularly interested in the question. The suggestion of making the statement at Frankfurt came from the Church of Scotland. And, at the suggestion of the Church of Scotland, the question was also discussed in the British Council of Churches.

In response to these new developments, the World Council of Churches decided to consult with its member churches. In 1962 the General Secretary asked the member churches whether in their opinion the question of the date of Easter should be taken up again. Nearly all the churches who replied to the letter were of the opinion that it should (about 30 churches). It was then decided to pursue the matter.

It is important to be clear on the role of the World Council of Churches in this matter. The World Council of Churches acts exclusively *on behalf of its member churches*. It has no position of its own. It does not wish to impose a particular solution on the member churches. Its role is simply that of a facilitator. The World Council of Churches provides the member churches with the opportunity to express and concert their positions. It is the instrument for the churches to develop a common mind and a common stra-

tegy to reach the desired goal.

In 1965 the WCC Executive Committee decided to put to the member churches a detailed questionnaire. It contained the following six questions:

1. Do you consider it desirable to have a common date for Easter through out Christendom?
2. Are you of the opinion that in principle the Church is free to re - examine the question of the date of Easter?
3. With which of the following solutions would you do in agreement?
 - (a) Can you agree with fixing Easter on the Sunday following the second Saturday in April according to the Gregorian calendar?
 - (b) Do you prefer to find a solution based on the recommendation of Nicaea? If so, which?
 - (c) Do you prefer Easter to be fixed on the Sunday after the Jewish Passover?
4. (a) If you give preference to solution 3 (a), could you also express agreement with solution 3 (b), if a large number of churches opt for it?
 (b) If you give preference to solution 3 (b), could you also express agreement with solution 3 (a), if a large number of churches opt for it?
5. Are you in agreement that the World Council of Churches should undertake the responsibility for arriving at a consensus?
6. If it should prove impossible to arrive at a universal consensus, do you think it to be desirable and possible to establish a regional consensus where different dates are observed by different traditions?

At that time the World Council of Churches had 232 member churches. Out of these, 120 replied. The replies give the following picture:

Ad 1: All churches thought that a common date was desirable.

Ad 2: No church expressed the view that the church was not free to re-examine the question.

Ad 3 + 4: 19 churches said they were in agreement with any solution.

63 churches gave preference to solution 3 (a) but were willing to agree to 3 (b) if the majority were to decide so.

23 churches felt that they could agree only to 3 (a) at this stage.

6 churches said that they preferred 3 (b). Three of these churches said that they would agree to 3 (a) if the majority preferred this solution.

7 churches wrote that they preferred solution 3 (c). Four of these said that they could also agree to the other solutions.

Ad 5: All churches felt that the WCC should accept some responsibility on the matter.

Ad 6: 37 churches favoured regional consensus if a universal consensus should prove impossible but most of these churches expressed the opinion with hesitation. 31 churches were against regional consensus.

Most of the Orthodox churches did not make known their position in re-

sponse to the questionnaire. Those who did reply were rather favourable to a common date.

3. The consultation at Chambésy, March 1970

The results of the inquiry were reported to the Central Committee of the World Council of Churches, at its meeting in Heraklion in August 1967. The Central Committee adopted the following resolution:

The Central Committee considered that it was desirable to reach an agreed date and that efforts should be continued; expressed appreciation for the replies so far received and urged those churches which had not yet done so to send in their answers;

recognised that the issue was complicated and needed further investigation; No early action could be expected; The advantages and disadvantages of the main possibilities needed to be evaluated in detail:

recommended that study groups be invited by the General Secretariat to examine the problem and, after due consultation with both member and non-member churches as well as other authorities concerned, to prepare a report for submission to, and appropriate action by all churches.

After a period of three years (during which still further replies were received) the Faith and Order Secretariat organised an international consultation. It took place in the Orthodox Centre of Chambésy, from March 20 - 24, 1970. The group was small but very representative. The Ecumenical Patriarchate, the Church of Rumania, the Church of Greece, the Standing Commission of the Oriental Orthodox Churches, the National Council of Churches in the USA, the British Council of Churches, the Australian Council of Churches, the Lutheran World Federation, and the Netherlands Reformed Church participated. The Roman Catholic Church and the Seventh Day Adventist Church had sent a strong team of consultants.

The consultation discussed the matter under many aspects and formulated a detailed report (for full text, see *Ecumenical Review* XXIII, 2, April 1971, pp. 176 - 181). The main points of this report can be summarised as follows:

1. A clear distinction needs to be made between the issue of a universal calendar and a common date for Easter. The proposal of a universal calendar is a "separate issue". It would entail serious difficulties for many churches if it involved the interruption of the sequence of seven-day weeks by introducing extra days outside the weekly cycle.
2. The consultation discussed first the authority of the Council of Nicea. In the replies two opinions had been expressed. The majority of the churches held the view that only the intention of the Council needed to be followed. Some churches felt that the way of determining the date used since the Council of Nicea was binding for the churches today. The report underlines that "the main intention of the Council was to arrive at a common date acceptable to all churches; this effort

was necessary because the observance of different dates was judged at that time to be a "scandal".

3. Reference is made to the fact that since Nicea the historical context has undergone considerable change. The solution adopted at that time was representative of the Mediterranean world. In the meantime, Christianity has spread to both the Northern and Southern hemispheres. This point was particularly emphasised by the representatives of the Australian Council of Churches.
4. On the relationship between Easter and Passover, the report states: "The Nicene Council did not intend to set the rule that Easter should always take place after the Jewish Passover although it was concerned that the two feasts should not coincide. Easter could take place either before or after the Jewish Passover".
5. The report enumerates several possible ways of arriving at a common date for Easter. The churches can agree either on a common movable or on a fixed date.

The common movable date would need to be based on the rule coming from the Council of Nicea. The differences arising from the use of different calendars or rules like the cycle of Meto would need to be eliminated. The report does not suggest that the Eastern Churches should simply adopt the Gregorian calendar. It suggests that "the churches should agree to use astronomically accurate data". Behind this formula lies the recognition that even the Gregorian calendar is astronomically not entirely correct.

The report then turns its attention to the possible fixed dates and discusses the advantages and disadvantages of each proposal. It gives definite preference to the "Sunday following the second Saturday in April". Other proposals mentioned are: a) the Sunday falling in the period from April 12 - 18; b) the second or the third Sunday of April. The section on the possible fixed dates concludes by the following remark: "The consultation gives preference to the first of the solutions, but there is no serious objection to the adoption of any of the others if that would facilitate the acceptance of a common fixed date for Easter for all Christians, especially for the Orthodox churches as a whole".

6. The next section of the report discussed the relationship between Easter and public holidays. It recognises the relative importance of a fixed date for the functioning of society but then states: "the churches should arrive at a solution for reasons entirely based on the religious meaning of the feast and for the purpose of Christian unity rather than for the purpose of satisfying inherently secular interests. A solution which is to be universally accepted by all churches could anyway never satisfy all geographically limited interests".
7. The consultation clearly recognised that the time for a definite propo-

sal had not yet come. Further consultation with the churches, especially the Churches of the Eastern tradition was required. It suggested, therefore, that the results of the inquiry together with the report of the consultation should be made available to the churches. The Faith and Order Commission should remain in contact with the churches on the issue. An opportunity should be given to churches belonging to one family to express their view as a group. This applies, the report underlines, especially to the Orthodox Churches now preparing for the Pan - Orthodox Synod and the Oriental Orthodox Churches. But this consultation was not to be continued indefinitely. The World Council of Churches should be prepared to make a definite proposal to its member churches as soon as sufficient support from the member churches had been secured; and such a proposal should include the question as to whether the churches would be ready to accept the proposal by a certain date if an overwhelming majority of the churches were to express agreement.

4. The Fifth Assembly of the World Council of Churches, Nairobi 1975

The report of the consultation was sent to all member churches. There was little response. Obviously, the member churches rightly sensed that no further progress could be made in the immediate future and that therefore no further action was required on their part. For some years, the issue rested. From time to time, churches, especially churches from the British Isles, inquired with the Faith and Order Commission whether any further steps were likely to be taken. But on the whole the churches adopted an attitude of wait - and - see.

The situation changed in spring 1975. Pope Paul VI, who had always taken a very personal interest in the issue, inquired with the World Council of Churches whether a concerted action could be undertaken in connection with the Fifth Assembly of the World Council of Churches in Nairobi. The suggestion was appealing. In 1977 East and West would celebrate Easter on the same Sunday and that Sunday was to be the Sunday after the second Saturday in April. Could not all churches decide to observe Easter from then on always on the same Sunday? The Roman Catholic Church pledged agreement to this solution. The Executive Committee of the WCC, at its meeting in Spring 1975 decided to respond to the suggestion and to ask all member churches whether they would be in agreement with the proposal. If a big majority of churches were to be prepared for the move, the Assembly could make the definite proposal. The Executive Committee was aware that a general agreement was unlikely to materialise in such a short time but felt that the matter should be raised from time to time in order to keep the discussion alive.

The outcome of this renewed inquiry is well-known. Most churches repeated their earlier reply. The Orthodox Churches presented to the Assem-

bly a common statement indicating that they were not prepared to accept a common date at this stage, but that they were committed to realise the goal and that they were to work on the issue in the frame of the preparations of the Pan-Orthodox Synod.

The Assembly then adopted the following statement:

In the churches of the Eastern and Western traditions, the Resurrection of Jesus Christ is commemorated on different dates. Some years ago, the World Council of Churches conducted an inquiry with all member churches and a number of non-member churches concerning the possibility of a common date for the celebration of Easter. The responses clearly showed that all churches, faithful to the Spirit of the Council of Nicea, desire to find a common date. The churches of the Western tradition in great majority favour a fixed date, e.g. the Sunday after the second Saturday in April.

In preparation for the Fifth Assembly another attempt was made by the World Council of Churches to test the mind of the member churches on this matter. The Assembly notes that the inquiry led to the following results:

a) The great majority of the member churches confirm their readiness to accept a common and even fixed date of Easter, e.g. the Sunday after the second Saturday in April.

b) The Orthodox Member Churches indicate that any change of the present mode of calculating Easter requires an explicit agreement of all Orthodox Churches and that, as long as such an agreement has not been reached, they feel bound to follow the present method of calculating the date.

c) In a resolution adopted by the Second Vatican Council, the Roman Catholic Church stated that it was prepared to accept a common mobile or fixed date for Easter if agreement between the churches could be established. The Holy See has expressed its willingness to collaborate towards reaching an agreement.

The authority to decide on such a matter belongs to the churches. Only if requested by the churches and in order to facilitate their common action could the World Council of Churches make a specific proposal. In the light of the response received, the Assembly

recognizes that, at this stage, a specific proposal would not lead to a date uniting all Christians in the celebration of Easter on the same day;

expresses the hope that the urgent desire to find a common date can be fulfilled as soon as possible by a common decision of all churches;

instructs the Central Committee to encourage further developments.

5. A few concluding remarks

It is often said that the opposition to a common and especially to a fixed date is exclusively located in the churches of the Eastern tradition. There is no doubt that churches of the Eastern tradition attach much more importance to the traditional way of determining the date of Easter. Any change

in this respect would raise considerable pastoral problems. But this does not mean that the Western churches could make the transition from a movable to a fixed date with no problems at all. The most recent inquiry provoked at least some irritated statements, not from churches and their leadership, but from groups and individuals in the churches. True, most of these reactions are rather emotional but they are nonetheless real.

Two arguments are put forward. If the churches were to agree on a fixed date they would lose in their celebration of the Resurrection the connection with the cycle of nature. The adoption of a fixed date would represent another victory of the spirit of the modern technological age. Everything, even the most sacred moments of the churches' life must be streamlined in order to serve the functioning of modern society.

The second argument, particularly widespread in Holland, concerns the link with the Jewish people. By adopting a fixed date the visible connection with the Jewish Passover would be lost. But the Church should always remain conscious of its origin. At the request of the representative of the Reformed Church of Holland, the consultation of Chambésy stated: "The Christian religion is essentially rooted in the revelation given to the Jewish people. It is therefore important for the Christian Church to celebrate its Easter feast in some chronological proximity to the Jewish feast. However, the Christian Church is conscious of the fact that there is need to interpret this proximity as an intention of friendly relationship".

From these observations it should be clear that in the West also, so it would be easier to adopt a common movable rather than a fixed date.

A last remark: Reaching a common date does not yet mean unity. There can be difference of dates and unity in the faith, there can be one date and no unity in faith. The common date is just a pointer to the true unity. No more. But also no less than a pointer. The common celebration of the resurrection and of the presence of the Risen Lord among us enhances the common praise and the common witness to the world.

As the churches work on the issue of the date of Easter they should therefore not devote their attention exclusively to the historical and technical aspects of the problem. They should at the same time explore the ways of giving witness together more clearly to the Risen Christ. How can we celebrate Easter — and all the feasts depending on Easter — together in more meaningful ways? And as long as we have not reached full communion how can we express at Easter the communion by which we are bound together already?

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος εὐχαριστεῖ ἐν συνεχείᾳ τὸν ὁμιλητὴν διὰ τὴν ἐμπεριστατωμένην αὐτοῦ ἐνημερωτικὴν εἰσήγησιν καὶ προτείνει συζήτησιν.

Σεβ. Λαοδικείας: Ἐπιθυμῶ νὰ προβῶ εἰς μίαν παρατήρησιν δσον ἀφορᾷ εἰς τὸν προσανατολισμὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὄλην ἀτμόσφαιραν τοῦ Συνεδρίου. Ἦδη ἀπὸ αὐτὴν τὴν στιγμὴν πρέπει νὰ αἰσθανθῶμεν ὑποχρεωμένοι καὶ ὑπεύθυνοι ἔναντι τῶν Ἐκκλησιῶν, τὰς ὁποίας ἀντιπροσωπεύομεν. Εἰ-

μεθα υποχρεωμένοι να υποβάλωμεν θετικά συμπεράσματα και συγκεκριμένα προτάσεις. Βεβαίως αἱ Ἐκκλησίαι θὰ λάβουν τελικὴν ἀπόφασιν, ἀλλ' ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν πρὸς τοῦτο. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ μελετήσωμεν ἰδιαιτέρως τὸν βασικὸν παράγοντα, ἥτοι τὴν ποιμαντικὴν διάστασιν τοῦ προβλήματος, καὶ ἐν πνεύματι ἀγάπης καὶ κατανοήσεως νὰ ἐξάγωμεν τὰ συμπεράσματά μας. Ἄς μὴν λησμονήσωμεν δὲ ὅτι ἀναζητοῦμεν ἡμερομηνίαν "κοινὴν" καὶ ἐπομένως ἡ ἀναζήτησις αὕτη πρέπει νὰ γίνῃ ἀπὸ κοινου. Οὐδεὶς δὲν θὰ ἐπιβάλῃ τίποτε εἰς οὐδένα. Εἶμεθα ἐδῶ διὰ νὰ συζητήσωμεν ἀπὸ κοινου καὶ νὰ εὕρωμεν μίαν λύσιν διὰ τὴν ὀρθόδοξον ἡμῶν Ἐκκλησίαν.

π. Σιδόροφ: Ὡς γνωρίζετε, χρησιμοποιοῦμεν ἀπὸ ἐξηκονταετίας τὸ νέον ἡμερολόγιον. Εἶμεθα δὲ τόσον ἱκανοποιημένοι, ὥστε νὰ μὴν σκεπτόμεθα ἄλλην λύσιν. Ἀπὸ τὴν μικρὰν ὁμως ἐμπειρίαν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν, δυνάμεθα νὰ σᾶς εἴπωμεν ὅτι αἱ ποιμαντικαὶ δυσκολίαι ἀμέσως μετὰ τὴν ἀλλαγὴν εἶναι τεράστια. Πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ἐκ τῶν προτέρων καὶ νὰ μελετηθοῦν λεπτομερῶς καὶ ὑπευθύνως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος παρακαλεῖ ἀκολούθως τὸν παρατηρητὴν τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς ἐνότητος τῶν χριστιανῶν τοῦ Βατικανου, ὅπως παρουσιάσῃ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ.

Ὁ Πανοσιολ. Ἐλευθέριος Φορτίνο προβαίνει εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν ἀπὸ Ρωμαιοκαθολικῆς πλευρᾶς παρατηρήσεων αὐτοῦ:

CELEBRATION COMMUNE DE PAQUES ET L' EGLISE CATHOLIQUE ROMAINE

1.- L' Eglise Catholique Romaine est profondément consciente de l' importance de la célébration commune de Pâques dans le contexte de la recherche de la pleine unité entre les chrétiens. La célébration commune de Pâques serait le signe de l' engagement des Eglises dans ce domaine.

2.- L' Eglise Catholique Romaine est également consciente de l' importance qu' une célébration commune de la plus grande fête des chrétiens aurait dans certains pays, où les chrétiens constituent une minorité vis - à - vis d' autres religions ou devant ceux qui ne croient pas, comme témoignage de notre commune foi en la Résurrection du Seigneur.

3.- Pour favoriser la célébration commune de Pâques le Concile de Vatican II a pris deux décisions:

a) Le Concile a déclaré n' avoir aucune objection à ce que cette date soit fixée à un dimanche déterminé, mais le Concile a exprimé le désir que rien ne soit fait, si ce n' est en accord avec les autres Eglises chrétiennes.

b) Le Concile a permis que les catholiques là où sont en minorité puissent célébrer la fête de Pâques le jour où la célèbrent les orthodoxes, pour promouvoir au moins sur le plan local, l' unité.

4.- Ensuite l' Eglise Catholique Romaine a étudié à Rome le problème avec les autres organismes intéressés et a participé au symposium de 1970 organisé par "Foi et Constitution" sur la question.

5.- Sous la sollicitation qu' un calendrier universel soit promulgué par les Nations Unies en collaboration avec le C.O.E., en 1975 l' Eglise Catholique Romaine a pris l' initiative de proposer aux autres Eglises chrétiennes d' étudier la possibilité de fixer la célébration de la fête de Pâques "le dimanche qui suit le deuxième samedi d' avril".

6.- L' Eglise Catholique Romaine reste pleinement disponible à discuter la question de la célébration commune de Pâques, pour trouver ensemble avec les autres Eglises la solution qui respecte l' esprit du Concile de Nicée, les exigences pastorales et sociales, et qui soit une contribution à la recherche de la pleine unité parmi les chrétiens.

Ἐν συνεχείᾳ παρακαλεῖται ὁ Ἀγγλικανὸς παρατηρητὴς, Αἰδεσμι. John Wynburne, ἵνα λάβῃ τὸν λόγον:

COMMENT OF THE ANGLICAN OBSERVER

I wish to thank you very much for the invitation to the Anglican Church to be represented here at this Conference. It is particularly good to be an observer because you learn a great deal without having done the hard work. I have personally appreciated and learnt much from those who have presented their papers today and yesterday.

The Archbishop of Canterbury wanted, very emphatically, to have a representative at this Conference, not least because he is personally concerned about the question of a Common Easter among all Christians. Not only the Archbishop, however, but almost all the leaders of the Churches within the Anglican Communion could be said to have a strong desire for pan - Christian agreement on the date of this central feast of our Common Faith.

You are no doubt already aware of the Anglican position on the issue and therefore what I say may be repetition. However, it is my task to put the position again as simple as possible.

The Church of England, in common with the independent Churches belonging to the Anglican Communion, and in common with the Roman Catholic Church and in agreement with the majority of Churches participating in the W.C.C., wishes not only for a common celebration of Easter among all Christians, but also favours an agreement upon a fixed date for the Feast. The proposed date, as you know, is the Sunday following the second Saturday in April.

The pressure in England for a fixed Easter is, nevertheless increasing. For over 50 years now, the British Government has asked the Church to make some decision about a fixed date. The Church of England has delicately postponed a decision, desiring to have the agreement of all the Churches. Agreement now exists in principle with the Roman Catholic Church and the W.C.C., but we await the decision of the Orthodox.

For us therefore, this meeting is extremely important. The recommenda-

tions and response of this Commission will be seen by the Anglican Church as indication of the direction in which the Orthodox Church intends to take the issue. This direction also has an importance for us regarding the future handling of the issue both in State and Church.

The Church of England is, of course, sensitive to the pastoral and practical problems and exigencies that a change would bring in some Orthodox Churches, but recognizes also the existence of pastoral problems caused by separate celebrations of the Easter feast.

We would, therefore, wish the Orthodox to act positively in regard to agreeing to a common, if not fixed Easter, hoping that in the near future we might rejoice and share in a common celebration of the Resurrection of our Lord and Savior.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 1.7.1977

Μετά τήν προσευχήν ἄρχεται ἡ πρωϊνή συνεδρία. Ὁ Σεβ. Πρόεδρος παρακαλεῖ τόν Σεβ. Λαοδικείας ὅπως παρουσιάσῃ τήν εἰσήγησιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θέματος:

Ο ΚΟΙΝΟΣ ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΕΞ ΕΠΟΨΕΩΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ
Chers Frères,

Merci de m'avoir accordé la possibilité d'exposer devant vous "La célébration commune de Pâques du point de vue pastoral" sujet de notre conférence.

1- Ce thème, d'après moi, de part sa nature même, revêt un caractère spécial. En effet, dire "pastoral" revient à dire "divers", "multiple" et ainsi de suite. Le sujet en est en réalité multiple selon les circonstances et les situations. Ajoutez à cela que l'Orthodoxie se prête essentiellement à la diversité et à la multiplicité, lesquelles se manifestent d'une façon éclatante dans notre monde actuel.

Voilà pourquoi un exposé est a priori condamné à être incomplet et à se limiter à une certaine optique particulière qui attend d'être corrigée. Il appelle d'autres opinions, de votre part, vous qui êtes présents ici.

2- Parler de la pastorale c'est se transporter dans le domaine de l'homme créé à l'image de Dieu, l'homme objet du salut accompli par notre Sauveur Jésus Christ, enfin l'homme à qui est confié la gérance du monde, et de la nature.

Cet homme semble parfois être écarté des soucis académiques des théologiens. Il est assez souvent réduit à une simple idée. Oui, l'intérêt de beaucoup de théologiens, l'histoire même de la théologie dément l'impression que l'homme concret dans notre Eglise est relégué au second plan.

3- La Première Conférence Préconciliaire avait de cette situation une conscience très aiguë. Cela l'a conduit, dans la liste des sujets proposés au Saint et Grand Concile, à donner la priorité absolue à ceux qui sont en rap-

port direct avec la vie de l'Eglise, la vie des fidèles, la vie du peuple de Dieu.

4- Mais aussitôt que l'on accepte de se laisser aller dans cette direction, on accepte, par là même, de changer de discipline académique, de terminologie statique voire même de cohérence rigoureuse. La pastorale suppose l'homme, l'homme n'étant pas une idée mais un être. L'homme appelle à être pris dans sa totalité mystérieuse, paradoxale, contradictoire même. En ce qui concerne l'homme, créature si chère au Créateur, c'est la loi de l'amour qu'il faut appliquer, l'économie et non seulement les lois de la raison et de la systématisation rationnelle.

Le souci actuel de notre Eglise s'oriente vers le vécu davantage que vers le spéculatif. Il est normal donc de voir la question de Pâques comme d'autres questions se poser sur le plan pastoral.

5- Nous avons devant nous le rapport du 3e souscomité de la 1ère Conférence Préconciliaire, qui nous plonge d'un seul coup dans notre sujet. J'approuve la problématique, mais trouve le ton du rapport quelque peu négatif. On ira jusqu'à dire que "si les Eglises orthodoxes ont commencé la discussion du problème de Pâques, elles l'ont fait sous la pression des facteurs extérieurs". Cela signifierait alors, que la question de Pâques intéresse tous les peuples de la terre sauf ceux des Eglises Orthodoxes.

Je me pose sincèrement la question: "A qui pensait le rédacteur de la sus-dite affirmation?" Est-il vrai et conforme à la réalité que le peuple orthodoxe ne s'interroge pas devant le fait que Pâques, la fête de la Résurrection de Notre Seigneur, sans laquelle toute notre foi est vaine, soit célébrée différemment au même endroit? Laissons à chacun la chance de répondre à cette question selon la réalité pastorale qu'il vit, et allons plus loin dans notre réflexion.

6- Il est fort possible que là où la population orthodoxe est majoritaire, telle qu'en Grèce ou en Russie, la question apparaît sous un angle différent. Mais que dire alors des orthodoxes de la Diaspora et ceux des pays de l'Orient?

7- De prime abord nous croyons qu'il n'y a pas dans ce siècle une partie du globe terrestre que, d'une façon ou d'une autre, les nouvelles ne touchent, et par suite n'influencent. Il s'avère assez difficile de se convaincre qu'il y a une majorité orthodoxe non informée de l'importance que revêt la célébration commune de Pâques pour les chrétiens du monde entier. Les Nations Unies, le Vatican, le Conseil Oecuménique des Eglises ne se lassent pas depuis des années d'activer la question et de la mettre sur le tapis de la discussion. Notre Eglise s'est exprimée d'une façon quasi continue depuis cette date-là. Prenons la région d'où je viens: le Moyen-Orient.

8- Le Moyen-Orient en général jouit d'une sensibilité particulière à ce sujet. Les trois religions monothéistes y sont représentées. Tout le spectre d'églises et de sectes chrétiennes y pullulent. Le fidèle orthodoxe, parmi ceux qu'il croise chaque jour, rencontre neuf musulmans sur dix personnes, cinq chrétiens non orthodoxes etc. Chacun de ceux-ci constitue une que-

stion qui lui est posée, en rapport direct avec sa foi et son Eglise.

9- Pour un musulman, la religion est un facteur d'unification. Les manifestations de la division des chrétiens l'étonnent et le révoltent. Y a-t-il un Christ ou plusieurs? Le spectacle de la division l'affirme dans sa conviction que les chrétiens se forgent des faux Christs, le seul vrai étant celui dont parle le Coran.

La fête de Pâques est la fête de la Résurrection à laquelle le musulman croit. Mais il la renie dans la mesure où elle suppose la crucifixion et la mort du Christ. Le musulman s'arrête stupéfait devant le comportement des chrétiens à l'égard de cette fête glorieuse.

Au Moyen-Orient la présence des non-chrétiens en pleine renaissance nous lance un défi quotidien très intense et nous interroge quant à la validité et l'unité de notre foi. C'est une confrontation dans laquelle nous sommes perdants dans la mesure où nous sommes désunis.

10- Au Moyen-Orient l'Eglise Orthodoxe, pour des raisons d'ordre historique, ne va pas pied à pied avec le catholicisme et le protestantisme. Cette région continue à être considérée comme l'un des champs de missions les plus importants pour le monde Américano-Européen. C'est dans nos pays que le christianisme occidental a mis toute sa force pour nous "convertir". Ainsi, il a fondé toute sorte d'institution servant à attirer les orthodoxes et les faire changer d'église. D'innombrables écoles de tous les degrés, des hôpitaux, des établissements de charité ont été établis de sorte que le chrétien orthodoxe ne peut ne pas avoir recours à eux à un certain moment donné. De ce fait nous avons fini par souffrir d'un notable complexe d'infériorité.

Maintenant que la renaissance gagne la vie de notre Eglise nous croyons avoir dépassé le stade de la peur. Le prosélytisme est réduit à sa plus simple expression. C'est à nous maintenant de prendre des initiatives responsables dans la voie de l'unité. Nous refusons de donner raison à ceux qui nous imputent l'immobilité et la stagnation.

Nos enfants qui ont étudié chez les non orthodoxes, nos jeunes qui ont grandi dans une ambiance étrangère, le conjoint orthodoxe dans un mariage mixte, tous désirent voir leur église orthodoxe aller de l'avant et crier pour une collaboration chrétienne générale et un témoignage commun. La division actuelle est le fruit de l'intervention étrangère. L'unité à venir doit être l'oeuvre de l'Eglise orthodoxe qui condiscerne que toute atteinte portée à l'unité du corps du Christ relève de l'oeuvre du diable.

11- Cette année, le Pâques, chez les catholiques et chez nous tombe ensemble. Au grand étonnement de plusieurs, la fête n'a gagné que plus de joie et de magnificence. Nos fidèles se sont montrés attachés à leur Eglise autant que les meilleurs fidèles des autres églises. On dirait que le chrétien orthodoxe s'est reconnu comme tel, non pas par opposition aux autres chrétiens, mais en prenant conscience de son identité intérieure la découvrant et l'adoptant.

St Paul s'est écrié un jour: "Malheur à moi si je ne prêche pas". C'est le

moment où l'on peut dire: "Malheur à l'Orthodoxie si elle ne sort pas de sa coquille".

12- Le Liban a souffert d'événements douloureux deux ans durant. Tous les libanais, y compris les orthodoxes, ont eu leur part de souffrance et de pertes dans tous les domaines. La guerre a causé, chez tous, une réaction de démythisation et de critique de tout ce qui a pu conduire à ce carnage. Déjà bon nombre de libanais identifient leur sens patriotique avec leur appartenance ecclésiale. Ceux qui suivent cette ligne et vont dans ce sens ne sont pas un nombre négligeable. Tout semble converger vers une cohérence psychologique, ecclésiale et autre. Le libanais orthodoxe est amené à faire aussi son choix et à définir son identité avec ses compatriotes. Toute apparence de division, quelqu'en soit le plan, risque de l'isoler et de rendre sa présence marginale. La dimension oecuménique devient un impératif catégorique; à plus forte raison la célébration de Pâques avec les autres chrétiens.

Evidemment, cela suppose de la part de l'Eglise un travail intense, une prise de conscience très sérieuse et une vision très claire de l'avenir.

13- L'année dernière les grecs-catholiques de la région ont été pris d'un grand malaise. Ce malaise a même revêtu la forme d'une contestation et d'une révolte. Les fidèles grecs-catholiques se sont abstenus de célébrer Pâques sauf avec l'Eglise orthodoxe. Le Saint Synode grec-catholique a étudié la question et l'a complètement étouffée sous prétexte qu'à partir de 1977 Pâques sera fêtée ensemble par tous les chrétiens. La joie qu'a causée le seul espoir de glorifier ensemble le Christ Ressuscité fut immense. Elle montra combien la célébration commune répondait aux vœux et aux aspirations des fidèles.

On a prétendu qu'une lettre du Cardinal Willebrands remettait la question sine die. La réalité est que cette lettre laisse la porte grande ouverte.

A mon avis, c'est à nous qu'incombe le devoir de réposer la question de Pâques. Les faits décrits précédemment constituent un défi et un appel voire une obligation de prendre les devants et de concevoir une initiative valable dans ce domaine. L'idée d'une date fixe est d'un caractère pragmatique, et ne répond pas aux dispositions du Concile de Nicée. Ne peut-on pas dépasser le cadre des calculs actuels de la date de Pâques pour arriver à un calcul plus exact et plus complet?

14- Dès le début, j'ai dû vous avertir que ce sujet, de par sa nature exige vos contributions. En les attendant, permettez-moi de conclure que c'est la foi orthodoxe et la loyauté à l'Eglise orthodoxe qui rendent notre peuple sensible à toute initiative proposée par nous pour une célébration commune de la fête de la Résurrection. Merci.

Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ, Ἅγιε Λαοδικείας. Σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τὸν ποιμαντορικὸν σας ρεαλισμὸν, τὰς βαθείας καὶ ζωντανὰς σκέψεις σας.
καθ. Errickson: Ὁ Σεβασμιώτατος ὑπεγράμμισε τὴν κατάστασιν εἰς τὴν

Μέσην Ἀνατολήν. Νομίζω ὅτι τὰ αὐτὰ περίπου συμβαίνουν καί μέ τοῦς ἐν τῇ διασπορᾷ ὀρθοδόξους. Ἡ προβληματολογία εἶναι σχεδόν ἡ αὐτή. Εἰς τήν Ἀμερικὴν συνεργαζόμεθα πολὺ μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Κυρίως ἐπὶ θεμάτων ἀνθρωπιστικῶν καὶ προβλημάτων γενικῆς φύσεως. Ὅλοι δὲ περιμένουν κάτι ἀπὸ τὴν Ὀρθοδοξίαν. Οὐ μόνον οἱ χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ οἱ ἔβραῖοι, καὶ ὄλαι αἱ ἄλλαι ὁμολογίαι καὶ θρησκευτικαὶ ὁμάδες.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν προσηλυτισμὸν, δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι ἐν Ἀμερικῇ συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον. Διότι, λόγῳ τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ἡ Ὀρθοδοξία ἔχασε πολλοὺς ὁπαδοὺς, οἱ ὅποιοι προσεχώρησαν εἰς τοὺς Παλαισημερολογίτας καὶ εἰς ἄλλας ὁμολογίας.

Τώρα, ἡ Ὀρθοδοξία καθίσταται πλέον δυνατὴ ἐν Ἀμερικῇ. Ἀρχίζει νὰ διαλέγεται, τονίζει καὶ ὑπογραμμίζει πλέον τὴν παρουσίαν αὐτῆς. Καὶ ἄς μὴν λησμονῶμεν ὅτι εἶναι πολλοὶ αὐτοί. οἱ ὅποιοι προσῆλθον προσφάτως εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν.

Ἐπίσης, ἀναφέρονται αἱ “ποιμαντικαὶ δυσκολίαι” μιᾶς πιθανῆς ἀλλαγῆς τῆς ἡμέρας τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εἶπω ὅτι, ἐὰν ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὑγιῆς καὶ ἐὰν οἱ πιστοὶ γνωρίζουν τὴν Ἐκκλησίαν των, ἡ ἀλλαγή αὐτῆ δὲν εἶναι καθόλου δύσκολος. Ὅπωςδὴποτε θὰ ὑπάρξουν ἀντιδράσεις καὶ ἴσως μάλιστα σχίσματα. Δύνασθε ὁμως νὰ εἴσθε βέβαιοι ὅτι ὁ πολὺς κόσμος, ὁ σοβαρὸς καὶ λογικὸς κόσμος, θὰ εἶναι μέ τὸ μέρος τῆς Ἐκκλησίας.

Σεβ. Πέτρος: Τὰ προβλήματα, τὰ ὅποια ἀπασχολοῦν τὴν Ἐκκλησίαν Ἀντιοχείας, ἀπασχολοῦν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἱεροσολύμων, διότι ζῶμεν εἰς τὴν ἴδιαν περιοχὴν. Ὅντως δημιουργοῦνται οἰκογενειακὰ δράματα, δεδομένου ὅτι μέλη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ἀνήκουν εἰς διαφόρους χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ ὁμολογίας.

Ἀντιμετωπίσαμεν καὶ ἡμεῖς τὸ θέμα τοῦ συνεορτασμοῦ. Ὑποχρεωμένη ἐκ τῶν πραγμάτων, ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων παρέσχε τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς κατοικοὺς μιᾶς περιοχῆς νὰ συνεορτάσουν τὰ Χριστούγεννα μέ τὸ Νέον ἡμερολόγιον. Αἱ Ἐκκλησίαι ὁμως παρέμειναν κεναί, καὶ ὁ κόσμος ἐώρτασεν εἰς τὰ σπίτια.

Δυστυχῶς, ἐὰν ὄχι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, τούλάχιστον διάφορα ὄργανα αὐτῆς προσπαθοῦν νὰ παρασύρουν τὸ Ὀρθόδοξον πλήρωμα. Ὁ Ἅγιος Λαοδικείας, μᾶλλον διὰ λόγους σκοπιμότητος, παρεσιώπησε τὸ πρόβλημα τοῦ προσηλυτισμοῦ.

Ὁ προσηλυτισμὸς, ἀξιότιμοι σύεδροι, ἀσκεῖται εἰς τὸν ὀξύτατον βαθμὸν ἐν Μέσῃ Ἀνατολῇ. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν τοῦτο. Ἡ Ὀρθοδοξία κινδυνεύει νὰ ἐκλείψῃ ἀπὸ τὴν Μέσην Ἀνατολήν λόγῳ ἀκριβῶς τοῦ προσηλυτισμοῦ.

Ἐγεννήθη καὶ θέμα συνεορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Μέλη ὁμως τῆς ἐπαρχίας μου καὶ τοῦ Πατριαρχείου μέ παρεκάλεσαν, πρὶν ἔλθω ἐδῶ, νὰ μὴν προβῶμεν εἰς οὐδεμίαν ἀλλαγὴν. Ἐχουν συναίσθησιν καὶ συνειδήσιν τοῦ

ὅτι θὰ χάσωμεν καὶ τὸ λοιπὸν πληρῶμά μας ἐν περιπτώσει συνεορτασμοῦ τοῦ Πάσχα.

Ἄς μὴν λησμονῶμεν καὶ τὴν ἀπλοϊκότητα τῶν πιστῶν τῆς Μέσης Ἀνατολῆς. Δὲν γνωρίζουν πολλὰ πράγματα καὶ δὲν εἶναι εἰδικῶς μεμορφωμένοι. Πιστεύουν παραδοσιακῶς. Γνωρίζουν ἐκ παραδόσεως. Ἐάν τοὺς παρουσιάσωμεν τὴν ἀλλαγὴν θὰ σκανδαλισθοῦν. Καὶ θὰ ἔχωμεν βεβαίως κοινὸν ἑορτασμόν, ἀλλ' οὐχὶ ὁμοῦς ἐκκλησίασμα.

Δὲν θέλω νὰ εἶπω ὅτι πρέπει νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὰς προσπαθείας ἡμῶν. Ὅχι. Νὰ ἀλλάξῃ τὸ ἡμερολόγιον. Ἀλλ' ἡ ἐπεξεργασία καὶ ἡ προεργασία νὰ γίνουν σταδιακῶς καὶ ἐπιστημονικῶς. Μετ' ἰδιαίτερας προσοχῆς, μελέτης καὶ σοβαρότητος. Ἡ ἐνοποιήσις δὲ τῶν ἑορτῶν νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα καὶ ὄχι προϋπόθεσις:

Σεβ. Βρυξελλῶν: Θὰ ἀναφερθῶ καὶ ἐγὼ εἰς τὸ θέμα, ἐντὸς τῶν αὐστηρῶν τοπικῶν πλαισίων. Ὡς ἱεράρχης τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας πιστεύω ὅτι μία ἀλλαγὴ τῆς ἡμέρας τοῦ ἑορτασμοῦ θὰ εἶχε τραγικὰς συνεπείας. Δύναται μάλιστα νὰ δημιουργήσῃ σχίσματα καὶ ἀρνητικὰς καταστάσεις, τὰς ὁποίας θὰ ἐκμεταλλευθῇ τὸ κράτος. Ἄπαντες οἱ δυσαρεστημένοι θὰ εὑρουν μίαν αἰτίαν καὶ ἐν πρόσχημα διὰ νὰ πολεμήσουν τὴν Ἐκκλησίαν, τοῦτο δὲ θὰ εἶναι ὅπωςδήποτε πρὸς ζημίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Ὡς ἱεράρχης τῆς Διασπορᾶς θὰ εἶπω, ἐν πρώτοις, ὅτι ἐν Εὐρώπῃ ὑπάρχει προσηλυτισμὸς ὀρθόδοξος καὶ οὐχὶ καθολικός. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν συνεορτασμόν ἐν Διασπορᾷ, δημιουργεῖ οὗτος προβλήματα, διότι ὁ κόσμος, ἐν περιπτώσει συνεορτασμοῦ, λησμονεῖ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα καὶ ἐπωφελεῖται τῆς ἀργίας διὰ διακοπὰς. Τέλος, ὡς μοναχὸς τοῦ Ἁγίου Ὁρους νομίζω ὅτι, ἂν προβῶμεν εἰς τὴν ἀλλαγὴν, θὰ ἔχωμεν σοβαρὰ προβλήματα μὲ τούτους Μοναχοὺς.

Θεοφίλ. Χερσῶνος: Θὰ θίξω μόνον τὴν κατάστασιν εἰς τὴν Διασποράν. Συμφωνῶ, ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως, μὲ τὰ ὅσα ἀνέφερον ὁ Ἁγ. Βρυξελλῶν. Ἄς μὴν λησμονῶμεν τὴν ἐκκοσμικέυσιν τοῦ Δυτικοῦ κόσμου. Τὸ Πάσχα θεωρεῖται πρῶτον ὡς ἀργία καὶ δεύτερον ὡς ἑορτή. Ὁ κόσμος, ἐν περιπτώσει συνεορτασμοῦ, ἐπωφελεῖται τῶν διακοπῶν καὶ φεύγει. Ἐν περιπτώσει ὁμοῦς διαφόρων ἡμερομηνιῶν, ἔρχονται τοὐλάχιστον τὴν Μ. Πέμπτην καὶ τὴν Μ. Παρασκευὴν, ὅπως καὶ πολλοὶ Ρωμαιοκαθολικοὶ ἔχουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρακολουθήσουν τὰς ὀρθοδόξους ἀκολουθίας τῆς Μ. Ἑβδομάδος καὶ τοῦ Πάσχα. Ὁ συνεορτασμὸς μᾶλλον προβλήματα θὰ δημιουργήσῃ.

Σεβ. Λαοδικείας: Παρὰ τὸ ἀρνητικὸν τρόπον τινὰ πνεῦμα τῆς ἐκθέσεως τῆς Γ' Ἐπιτροπῆς, ἡ Προσυνοδικὴ Διάσκεψις ἀναφέρει εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς, πρῶτον μὲν, τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου νὰ συνεορτάζῃ τὸ Πάσχα, καὶ δεύτερον, ὅτι πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ὅλαι αἱ δυσκολίαι. Τὸ ὅλον πνεῦμα τῆς Διασκέψεως, δηλαδὴ, διορθώνει τὰ συμπεράσματα τῆς Γ' Ἐπιτροπῆς. Προτρέπει ἀφ' ἑνὸς νὰ ἀποφευχθοῦν αἱ βεβιασμένα λύσεις καὶ ζητεῖ ἀφ' ἑτέρου συγκεκριμένας προτάσεις καὶ ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματος κατόπιν μελέτης.

π. Πατριναῖκος: Ὁ καθ. Erickson ἐξέθεσε πολὺ εὐστοχα τὴν προβληματολογίαν τῆς ἐν Ἀμερικῇ ὀρθοδοξίας. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ προσθέσω, ὅτι χάνονται σήμερον τὰ καλύτερα τῶν στελεχῶν μας, ἄνθρωποι μεμορφωμένοι καὶ καλλιεργημένοι, ἢ σπονδυλικὴ στήλη τῆς Ἐκκλησίας μας, διότι μερικοὶ ἐπιμένουν εἰς τὸ ὅτι Ὁρθοδοξία σημαίνει ἄκρος συντηρητισμός. Ἐπιδιώκουν παντοιοτρόπως, ὅπως ἐπιβάλουν μίαν αὐστηρῶς Βυζαντινὴν Ὁρθοδοξίαν. Καὶ δυστυχῶς ἡ Ὁρθοδοξία θὰ κριθῇ εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἀπὸ τὴν θέσιν καὶ τὰς διαθέσεις αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν κοινωνίαν μετὰ τῶν ἄλλων. Θὰ κριθῇ ἀπὸ τὰς θεωρητικὰς γνώσεις ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν καθημερινὴν ζωὴν ἀφ' ἑτέρου τῶν πιστῶν αὐτῆς. Ὅχι ἀπὸ τοὺς ἱεράρχας τῆς. Οὐτε ἀπὸ καθαρῶς γνωσιολογικῆς ἐπόψεως. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ζωὴν, τὸ βίωμα καὶ τὴν ἐμπειρίαν τῶν πιστῶν αὐτῆς ἐπὶ προσωπικοῦ, οἰκογενειακοῦ καὶ κοινωνιολογικοῦ ἐπιπέδου.

Σήμερον συνειδητοποιῶ ὅτι εἴμεθα ἓνας πολὺμορφος καὶ πολὺπλευρος ὀργανισμός. Πλεῖστοι ὅσοι παράγοντες μὴ θρησκευτικοὶ καὶ πολλὰ ρεύματα, ἐπίσης μὴ θρησκευτικά, ἐπηρεάζουν τὴν ζωὴν καὶ τὰς ἀποφάσεις ἡμῶν. Καὶ εὐχαριστῶ ἰδιαίτερος ὄλους τοὺς ὀμιλητὰς καὶ ὅσους ἔλαβον μέρος εἰς τὴν συζήτησιν διὰ τὰς ὄντως ἀποκαλυπτικὰς αὐτῶν συμβολὰς. Γνωρίζομεν οὕτως ὅλας τὰς περιπτώσεις καὶ καταστάσεις καὶ θὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ καταλήξωμεν εἰς ὀρισμένα συμπεράσματα καὶ τινὰς διαπιστώσεις.

Καταλήγων, ἐπιθυμῶ νὰ προσθέσω ὅτι ἡ μόνη λύσις, ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς πολυμορφίας ταύτης καὶ ὄλων τῶν εἰδικῶν καταστάσεων τούτων, εἶναι ἡ ἀγάπη καὶ ἡ κατανόησις. Μόνον δι' αὐτῆς τῆς ὁδοῦ, διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς κατανόησεως, θὰ ἀποφύγωμεν τὰ ἐμπόδια καὶ τὰς δυσκολίας.

Σεβ. Ααοδικείας: Εἶχον τὸ εὐτύχημα νὰ λάβω μέρος εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Α' Προσυνοδικῆς. Γνωρίζω λοιπόν, ὅπως θὰ γνωρίζετε καὶ ὑμεῖς, ὅτι ἡ Διάσκεψις συμπεριέλαβεν εἰς τὸν κατάλογον θεμάτων αὐτῆς καὶ τὸ θέμα τῆς Διασπορᾶς. Εἶναι θέμα σοβαρὸν, λεπτὸν καὶ μεγάλης σπουδαιότητος. Διερωτῶμαι λοιπόν, ἐὰν θὰ ἔπρεπε ἡμεῖς νὰ τὸ μελετήσωμεν ἰδιαίτερος. Διότι αἱ ἐν διασπορᾷ καταστάσεις καὶ προϋποθέσεις εἶναι διαφορετικαί. Δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν ἄρα γε νὰ εὕρωμεν μίαν εἰδικὴν λύσιν ἡμερολογίου καὶ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα διὰ τὴν διασπορὰν ἀποκλειστικῶς; Νομίζω ὅτι τοιαύτη λύσις θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτελέσῃ μίαν μεγάλην συμβολὴν εἰς τὸ ἔργον τῆς Μεγάλῃς Συνόδου, ἢ ὅποια ἔχει ὡς σκοπὸν αὐτῆς τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἑνωσιν. Θὰ ἦτο τὸ διάβημα τοῦτο ἓνα σοβαρὸν βῆμα διὰ τὴν ἐνοποίησιν τῆς Διασπορᾶς.

Θεοφιλ. Χερσῶνος: Ὁ π. Πατριναῖκος ἐξεπλάγη ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ἀγ. Βρυξελλῶν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν Εὐρώπῃ διασπορὰν. Ἐχει ἀπόλυτον δίκαιον. Διότι ὑπάρχουν πολλαὶ διαφοραὶ εἰς τὴν Διασπορὰν. Ὑπάρχουν πλεῖστοι ὅσαι ψυχοκοινωνιολογικαὶ διαφοραὶ, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ληφθοῦν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν.

Ἦδη, ἡ σύνθεσις τοῦ πληρώματος εἶναι πολὺμορφος. Ὁ χαρακτήρ ἐπὶ

παραδείγματι τῆς μεταναστεύσεως, μόνιμος δηλαδή ἢ παροδικός, ἐπηρεάζει τοῦλάχιστον ψυχολογικῶς τὰς ἀποφάσεις τοῦ πληρώματος καὶ τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐναντι τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὁ λαὸς ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν θέσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν Ἀμερικῇ. Εἰς τὴν Εὐρώπῃ δὲ, ὁ πιστός εἶναι περισσότερο συνδεδεμένος πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν.

Μετὰ ταῦτα λύεται ἡ Συνεδρία
καὶ ἐπακολουθεῖ διάλειμμα.

Μετὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ δευτέρου μέρους τῆς πρωϊνῆς συνεδρίας ὁ σεβ. Πρόεδρος παρέχει τὸν λόγον εἰς τὸν Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Ν. Πατρινακόν δπως παρουσιάσῃ τὸ θέμα: “Ἡ ἡμερομηνία τοῦ Πάσχα καὶ ἡ Ὁρθοδοξία εἰς τὰς ἀγγλοφώνους χώρας τῆς Διασποράς”:

**Ο ΚΟΙΝΟΣ ΕΩΡΤΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ
ΚΑΙ
Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΓΓΛΟΦΩΝΟΥΣ ΧΩΡΑΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ**
(Αἱ Κοινωνιολογικαὶ καὶ Πολιτιστικαὶ Ἐπιπτώσεις)

Προτιθέμεθα διὰ τοῦ παρόντος νὰ παρουσιάσωμεν τὰς κοινωνιολογικὰς καὶ πολιτιστικὰς ἐπιπτώσεις ἐκ τοῦ ἐν ἰσχύει εὐρτασμοῦ τοῦ Πάσχα, αἱ ὁποῖαι καὶ εἶναι ἐμφανεῖς μεταξὺ τῶν πιστῶν τῆς Ὁρθοδόξου Διασποράς τῆς ὁποίας καὶ ἔχομεν προσωπικῶς μακρὰν ἐμπειρίαν. Ἰδιαιτέρως δέ, ἡ μελέτη αὐτῆ ἔχει ὡς ἄμεσον ὑποκείμενόν της τὰς καταστάσεις καὶ τὰ ρεύματα σκέψεως, τὰ ὁποῖα ἐπικρατοῦν ἐντὸς τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀμερικανικῆς ἡπείρου, ὡς ὄντα ἀντιπροσωπευτικὰ ὄλων τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς Ἀγγλοφώνους χώρας ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης.

Ἄλλ' ἢ σκέψις, τὰ αἰσθήματα καὶ ἡ στάσις τῶν Ἀμερικανῶν Ὁρθοδόξων ἐπὶ τοῦ προβλήματος τοῦ εὐρτασμοῦ τοῦ Πάσχα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνουσι ἐπακριβῶς ἀντιληπτά καὶ νὰ τοῖς ἀποδοθῇ ἡ ἀξία ἢ ὁποία τοὺς ἀρμόζει, ἐὰν δὲν ἐξετασθοῦν ταῦτα ὡς καθρεπτιζόντα τὴν φύσιν καὶ σύνθεσιν τῆς θρησκευτικῆς ἐμπειρίας τοῦ Ἀμερικανοῦ ὀρθοδόξου καὶ τῆς κοινότητος καὶ κοινωνίας εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ζῆ.

Ἐπομένως πάντα τὰ οὐσιώδη τῆς ἐμπειρίας ταύτης θὰ πρέπει νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐξετάσεώς μας μαζὺ μὲ τὰ ὀπισθεν αὐτῶν αἰτία καὶ δικαιώσεις, προτοῦ ἀποτολμηθῇ οἰαδήποτε ἔρευνα ἐπὶ τῶν κοινωνιολογικῶν καὶ πολιτιστικῶν ἐπιπτώσεων καὶ τῆς στάσεως ἐναντι τούτων τῆς μεγίστης πλειονότητος τῶν Ἀμερικανῶν Ὁρθοδόξων.

Τὰ δύο πλέον περίοπτα χαρακτηριστικὰ τῆς Ἀμερικανικῆς Ὁρθοδοξίας, ὡς αὕτη διάγει ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ ὡς ἐμφαίνεται ὅτι θὰ ἐξελιχθῇ εἰς τὸ μέλλον, στηρίζονται ἐπὶ τῶν ἐξῆς δύο πραγματικότητων: Ἡ Ἐκκλησία -καθ' ὅσον ἀφορᾷ τόσον τὴν διοικοῦσαν ἱεραρχίαν ὅσον καὶ τὸ ποιμνιον- εὗρεν ἑαυτὴν, διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν ἱστορίαν της, ἐντελῶς ἐλευθέραν ἀπὸ τὰς πιέσεις τοῦ κράτους ἀλλὰ καὶ μόνην ἐν μέσφ περικυ-

κλούντων αυτήν κοινωνιοπολιτιστικῶν, διανοητικῶν, πνευματικῶν καὶ πολιτικῶν ἐμφανῶν καὶ ἀφανῶν τάσεων καὶ ρευμάτων.

Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης Διασπορᾶς εὐρέθη μὲ βασικὰς ἐλευθερίας τὴν γεῦσιν τῶν ὁποίων δὲν εἶχε δοκιμάσει πρὶν. Ἄλλ' αἱ ἐλευθερίαι αὐταὶ ἔφερον δυνητικῶς μετ' αὐτῶν καὶ ὠρισμένους κινδύνους, οἱ ὅποιοι καὶ θὰ τὴν ὠδήγουν εἰς παντελῆ ἀπορρόφησην ἐκ μέρους ἄλλων Ἐκκλησιῶν ἐὰν ἀπεδεικνύετο αὕτη ἀνίκανος νὰ παραγάγῃ ἐκ τῶν ἑνδον καὶ ἐκ τοῦ συνειδητοῦ καὶ ὑποσυνειδήτου μνημονικοῦ αὐτῆς παρελθόντος ἰκανὴν ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς ἰκμάδα καὶ δύναμιν καὶ οὕτως νὰ οἰκοδομήσῃ τὴν ὑπόστασιν καὶ προσωπικότητά της εἰς τὸ νέον αὐτῆς περιβάλλον.

Τοῦτο πάντως δὲν σημαίνει, ὅτι ἡ λύτρωσις της ἐκ κρατικῶν δεσμῶν ἀπεστέρησεν, ὡς ἀποτέλεσμα, τὴν Ἀμερικανικὴν Ὁρθοδοξίαν τοῦ πολιτιστικοῦ καὶ παραδοσιακοῦ πλοῦτου, χαρακτηριστικοῦ ἐκάστης ἐθνικῆς Ἐκκλησίας. Ἀντιθέτως, παραδοσιακά καὶ πολιτιστικά χαρακτηριστικά σχετικὰ τῆς πίστεως καὶ πράξεως ἐκάστης ὑπῆρξαν καὶ ἀκόμη εἶναι ἀντικείμενα ἰδιαίτερας ἐξετάσεως καὶ ἀξιοποιήσεως μετὰ τὴν ὁποίαν καὶ τοποθετοῦνται ὅπου καὶ ἀνήκουν μὲ τὸν σκοπὸν τῆς διατηρήσεώς των καὶ κληροδοτήσεως εἰς τὰς ἐπερχομένας Ὁρθοδόξους γενεάς. Καὶ τοῦτο παρὰ τὴν τάσιν μικροῦ ἀριθμοῦ ἐκ τῶν Ὁρθοδόξων δικαιοδοσιῶν νὰ ἀπεκδύσων ἑαυτὰς παντὸς ἐθνικοῦ καὶ φυλετικοῦ χαρακτηριστικοῦ συμπεριλαμβανομένου ἀκόμη καὶ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐθνικῆς των προελεύσεως.

Περὶ τὸν νὰ λεχθῇ ἐνταῦθα, ὅτι οὐχὶ ὅλα τὰ πολιτιστικά, θρησκευτικά, ἢ φυλετικά χαρακτηριστικά ἔχουν ἐπιζήσει ἀναλλοίωτα ἢ καὶ ἐντελῶς. Ἄλλ' εἰς ὅσα ἔχουν ἐπιζήσει ὀφείλονται ἢ σημερινὴ ὑφή καὶ τὸ χρῶμα τῆς προσωπικότητος ἐκάστης Ὁρθοδόξου ἐθνικῆς δικαιοδοσίας διὰ τῆς ὁποίας καὶ ἐξησφαλίσθη ἡ θέσις της ἐν μέσῳ τοῦ θρησκευτικοῦ, πολιτιστικοῦ καὶ πνευματικοῦ Ἀμερικανικοῦ περιβάλλοντος.

Οὐδὲν γίνεται ἀποδεκτὸν ἀνεξετάστως

Τὸ δεῦτερον χαρακτηριστικὸν τῆς Ἀμερικανικῆς Ὁρθοδοξίας ἔχει σχέσιν μὲ τὸ γεγονός ὅτι αὕτη εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς πίστεως καὶ ρευμάτων διανοήσεως τῆς χώρας. Ταῦτα τινάσσουν αὕτην πολυλάκις καὶ βιαίως ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ρίζης της καὶ τὴν ἔχουν ἀπειλήσει εἰς τὸ παρελθόν μὲ παντελῆ ἐκρίζωσιν ἐκ τοῦ νέου Κόσμου. Ἡ Ἀμερικανικὴ Ὁρθοδοξία εἶδεν ἑαυτὴν εἰς τὸ παρελθόν μόνην καὶ ἰσταμένην ἐν μέσῳ διανοητικῶν καὶ πνευματικῶν καταιγίδων, ἀλλ' ὡς ὁ Βιβλικὸς κάλαμος, ὁ ὁποῖος λυγίζει ἀλλὰ δὲν σπάζει, οὕτως καὶ αὕτη ἀπεδείχθη ἀρκούντως εὐλύγιτος καὶ μὲ ἰκανὴν ἐσωτερικὴν ἰκμάδα ὥστε νὰ ἀντισταθῇ ἀποτελεσματικῶς εἰς παντοῖα ρεύματα καὶ θρησκευτικὰς θυέλλας.

Ἄλλ' ὡς ἀποτέλεσμα τῆς θέσεώς της αὐτῆς καὶ τῶν ἀντιξοοτήτων μέσῳ τῶν ὁποίων ἡ Ἀμερικὴ διήλθε καὶ διέρχεται τὴν ἐφηβίαν της, ἐκφραζομένης διὰ τῆς δημοσίας παιδείας τῆς ὁποίας μετέχουν τὰ παιδιά τῶν ἐν

Ἄμερικῇ ὀρθοδόξων, τὸ πλήρωμα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μας ἐν Ἄμερικῇ ἔχει ἐμποτισθῆ με μίαν ἐσωτερικὴν καὶ ἀναπόσπαστον διάθεσιν κριτικῆς ἐξετάσεως πάντων τῶν περὶ αὐτὴν καὶ πρὸς αὐτὴν προσφερομένων καὶ σχετιζομένων μετὰ τὴν πίστιν καὶ πράξιν τὴν Ἐκκλησίας μας τὰ ὁποῖα ὁ ὀρθόδοξος ἄλλων προελεύσεων θὰ ἀπεδέχετο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀσυζητητί.

Ἡ κριτικὴ αὐτὴ διάθεσις πηγάζει πάντως οὐχὶ ἐκ προθέσεως νὰ παραμερισθοῦν τὰ παραδοσιακὰ ἀλλ' ἐξ εἰλικρινοῦς ἐνδιαφέροντος νὰ πιστεύωμεν διὰ γνώσεως, καθ' ὅσον εἶναι δυνατόν, καὶ νὰ ἀποφεύγωνται ἀσυμφωνίαι καὶ ἔριδες μετὰ τὸ μὴ Ὀρθόδοξον περιβάλλον μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ σημερινὸς Ὀρθόδοξος τῆς Ἀμερικῆς εἶναι ἀναποσπᾶστος συνδεδεμένος δι' ἠθικῶν, πολιτιστικῶν καὶ ἔθνικῶν ἀξιών καὶ ἰδεῶδων.

Ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς προσφιλεῖ καὶ ἀξιότιμα παραδοσιακὰ στοιχεῖα καὶ καταστάσεις ἐκ μέρους τῆς μεγίστης πλειονότητος τῶν Ἀμερικανῶν Ὀρθοδόξων εἶναι ἐμφανῆ ἐκ τῆς διατηρήσεως τῆς λειτουργικῆς γλῶσσης ἐκάστης δικαιοδοσίας καὶ διὰ τῆς πνευματικῆς, καὶ εἰς ὠρισμένα παραδείγματα κανονικῆς, ἐξαρτήσεως ἐκ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας.

Ὁ ἐν Ἀμερικῇ γεννηθεὶς Ὀρθόδοξος, ἀπὸ τοῦ θεολόγου μέχρι τοῦ οἰκογενειάρχου, κολλεγιακῆς μορφώσεως, ὁ ὁποῖος ἔχει νὰ ἀναθρέψῃ τὰ τέκνα του ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ δὲν εἶναι διατεθειμένος νὰ ἀποδεχθῆ ἀνεξετάστως οἰανδήποτε φάσιν πίστεως ἢ πράξεως ἢ ὁποῖα θὰ εἶχεν ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς σκέψεως ἢ τοῦ τρόπου ζωῆς του.

Ἡ ἀπαίτησις τῶν αὐτῆ πηγάζει ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ Ἀμερικανικὸν πνεῦμα τῆς ζητήσεως γνώσεως καὶ τῆς ἔθνικῆς παραδόσεως δικαιοκρίσις, ἀλλὰ ἀπὸ μίαν εἰδικὴν παιδείαν τὴν ὁποῖαν λαμβάνουν οὗτοι βραδέως ἀλλὰ βαθέως καὶ ἀσφαλῶς ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τῶν.

Ὁ Ἀμερικανὸς Ὀρθόδοξος Ἱερεὺς

Ὁ Ὀρθόδοξος ἱερεὺς τῆς Ἀμερικῆς τυγχάνει νὰ εἶναι ὁ πλέον ἀρτίως καὶ εἰς περισσοτέρους κλάδους γνώσεως μεμορφωμένος Ὀρθόδοξος ἱερεὺς. Ἐπὶ τοῦ παρόντος 80-90 τοῖς ἑκατόν τῶν ἱερέων μας εἶναι θεολόγοι, δηλαδὴ ἀπόφοιτοι θεολογικῶν σχολῶν πανεπιστημιακοῦ ἐπιπέδου. Προβλέπεται ὅτι μετ' ὀλίγα ἔτη δὲν θὰ ὑπάρχουν μὴ θεολόγοι Ὀρθόδοξοι ἱερεῖς ἐν Ἀμερικῇ.

Ἡ παιδεία τὴν ὁποῖαν οἱ ὑποψήφιοι διὰ τὴν ἱερωσύνην νέοι μας λαμβάνουν εἶναι πολὺπλευρος καὶ περιλαμβάνει οὐχὶ μόνον τοὺς θεολογικοὺς κλάδους γνώσεως ἀλλὰ τὰς ἐπιστήμας τῶν ὁποίων ἡ ἐπαρκὴς γνώσις εἶναι ἀναγκαῖα διὰ νὰ μεταποιηθῆ ἡ πίστις εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀτόμου εἰς ζωὴν. Οὕτως, οἱ ἀπόφοιτοι τῶν θεολογικῶν μας σχολῶν ἔχουν τὴν ἀναγκαῖαν καὶ ἐπαρκὴ γνώσιν τῆς βιολογικῆς ἐπιστήμης, τῆς ἐπιστήμης τῆς γενικῆς καὶ ἀνωμάλου ψυχολογίας, ὡς καὶ τῶν ἐπιστημῶν τῶν ἐξεταζουσῶν τὴν γένεσιν καὶ ἐξέλιξιν τῶν κοινωνικῶν ἀξιών ἐν τῇ σχέσει τῶν πρὸς τὰ πολιτικά καὶ φιλοσοφικά ρεύματα καὶ credo.

Ἀγαποφύκτως, καὶ διὰ τῶν μέσων τῆς κοινοτικῆς παιδείας καὶ δὴ διὰ

τῆς θρησκευτικῆς ἐπιμορφώσεως ἐνηλίκων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ κοινότητι, ὁ ἱερεὺς μεταδίδει εἰς τὸ ποιμνίον του ὠρισμένην τινὰ διάθεσιν καὶ στάσιν ἐναντι θεολογικῶν ζητημάτων καὶ ὠρισμένην θέσιν ἐναντι ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων καὶ καταστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν ἐμπειρίαν τοῦ Ὁρθοδόξου καὶ ἀσκοῦν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς οἰκογενειακῆς του ζωῆς. Ὡν ὁ φύσει καὶ θέσει πνευματικὸς σύμβουλος τῶν ἐνοριτῶν του, εὐρίσκεται οὗτος εἰς ἐπίζηλον ἀλλὰ καὶ πλήρη εὐθυνῶν θέσιν ἀπὸ τῆς ὁποίας καὶ δύναται νὰ δίδῃ τὴν ὑφήν τῆς θρησκευτικῆς ἐμπειρίας τῶν τῆς κοινότητος ὅσον καὶ ἐνός ἐκάστου ἐκ τοῦ πληρώματός του.

Ἐχομεν οὕτω τὸ μοναδικὸν φαινόμενον λαϊκῶν πάντων τῶν ἐπαγγελλομένων ἐνδιαφερομένων ἐπὶ καθαρῶς θεολογικῶν ζητημάτων ὁπόταν ταῦτα ἔχουν ἄμεσον ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν μοτίβων τῆς σκέψεώς των καὶ τῆς θρησκευτικῆς των πράξεως. Ὅσοι δὲ ἐξ αὐτῶν ἐπιθυμοῦν ἔχουν τὰς δυνατότητας νὰ καταφύγουν εἰς τὰς πηγὰς καὶ σχηματίσουν ἰδικὴν των ἀνεξάρτητον γνώμην ὡς καὶ νὰ ζυγίσουν τὴν βαρῦτητα ἐπισήμων θέσεων. Τοῦτο εἰς τὰ πλεῖστα τῶν Ὁρθοδόξων κρατῶν ἐθεωρεῖτο καὶ ἀκόμη θεωρεῖται τὸ προνόμιον τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος θεολόγων. Ἡ τάσις αὕτη ἔχει τελευταίως τονωθῆ ἀπὸ τὰς δημοσίας συζητήσεις εἰς τὴν τηλεόρασιν καὶ τύπον, καθημερινόν καὶ περιοδικόν, ἐπὶ φλεγόντων θεολογικῶν ζητημάτων τὰ ὁποῖα παρὰ τὴν καθαρῶς θεολογικὴν των φύσιν ἔχουν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἐμπειρίας τοῦ κλήρου ἢ τοῦ λαοῦ ἢ καὶ ἀμφοτέρων. Ἐπίσης ἀπὸ τὴν οἰκουμενικὴν κίνησιν τῶν τελευταίων δέκα ἐτῶν καὶ τὴν ἐκτεταμένην δημοσιότητά της.

Οἱ κίνδυνοι τῆς ἀδιαφορίας τῶν λαϊκῶν

Βεβαίως, οὐδεὶς ἀναμένει Ὁρθοδόξους λαϊκοὺς νὰ ἀναμιγνύονται καὶ νὰ συζητοῦν ἐκεῖνας τῶν δογματικῶν θέσεων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι φύσει καὶ θέσει εἰς τὸ δογματικόν της σύστημα παραμένουν καὶ θὰ παραμένουν ἀναλλοίωτοι.

Δι' ὁ,τιδήποτε ἄλλο, ἀπὸ τῶν λειτουργικῶν ἐθίμων μέχρι τῆς προσωπικῆς νηστείας καὶ δι' ὁ,τιδήποτε ἐπηρεάζει τὴν πολιτικὴν τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ τὴν θέσιν της ἐν τῇ Ἀμερικανικῇ κοινότητι, ὁ Ἀμερικανὸς Ὁρθόδοξος ἀπαιτεῖ πειστικὰ αἷτια ὥστε νὰ δυνηθῆ νὰ τάξη ἑαυτὸν ὀπισθεν τῆς Ἐκκλησίας του ἐν γνώσει καὶ προσωπικῇ του καταφάσει. Ἄλλως, τείνει οὗτος νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ἰσχυρότερον τῶν ὄπλων, τὸ ὁποῖον ἔχει ὁ πιστός μίᾳ ἐλευθέρῳ Ἐκκλησίᾳ δρώσης ἐν ἐλευθερίᾳ: τὴν θρησκευτικὴν ἀδιαφορίαν.

Ἡ ἀδιαφορία αὕτη εἶναι καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ εἶναι ὁ πλέον εἰς φόβον ἐμβάλλον καὶ ὁ θανάσιμος κίνδυνος τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν Ἀμερικῇ. Ὁρθόδοξοι, οἱ ὁποῖοι φθάνουν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ Ἐκκλησία των δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀνταποκριθῆ εὐεργετικῶς εἰς τὰς ἀνάγκας των, παύουν νὰ ἐκκλησιάζονται καὶ νὰ μετέχουν τῆς μυστηριακῆς ζωῆς τῆς κοινότητος. Πρὸς τὸ παρόν, πολὺ ὀλίγοι μεταπηδοῦν εἰς ἄλλας Ἐκκλησίας. Οἱ περισσότεροι τῶν ἐν πνευματικῇ ἀπογοητεύσει διατελούντων λό-

γω άνικανότητος τῆς Ἐκκλησίας γίνονται άγνωστικισταί ἢ άθρησκοι. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἐκκλησία ὄχι μόνον χάνει μέλη αλλά καί δέον νά αναλάβῃ καί εὐθύνην καί ένοχὴν τῆς άποξενώσεώς των έκ τῆς προσφερομένης ὑπό τοῦ Κυρίου σωτηρίας.

Εὐτυχῶς καί πρὸς τιμὴν των, οἱ Ὁρθόδοξοι λαϊκοὶ άποδεικνύονται ίκανοὶ νά διαβιοῦν ὑπό κανόνας καί κανονισμοὺς τοὺς ὁποίους τὰς περισσοτέρας φορές δέν έπιδιοκιμάζουν. Τοῦτο διότι έχουν πίστιν εἰς ἡμᾶς, τοὺς ποιμένας των, ὅτι εἰλικρινῶς έργαζόμεθα διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πρόοδόν των καί εἶναι οὕτω διατεθειμένοι νά άνέχωνται κανονισμοὺς καί καταστάσεις μὲ τοὺς ὁποίους πολλάκις διαφέρουν. Ἄλλ' ἡ άνοχή των αὐτῆ φθάνει μέχρι τοῦ σημείου μόνον κατὰ τὸ ὅποιον τοιοῦτοι άπαράδεκτοι ὑπ' αὐτῶν κανονισμοὶ ὑπείσέρχονται εἰς τὴν πορείαν τῆς εξέλιξεως τῆς προσωπικῆς των πνευματικῆς προόδου καί θρησκευτικῆς έμπειρίας.

Πέραν τοῦ σημείου αὐτοῦ, οὗτοι διαμαρτύρονται καί ἡ διαμαρτυρία των λαμβάνει πολλάκις μορφήν καί φύσιν ἥκιστα συμφέρουσαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καί ἡμᾶς τοὺς κληρικούς. Ἐάν αἱ πνευματικαὶ των άνάγκαι, ὡς αὐταὶ έκδηλοῦνται έν τῇ οἰκογενείᾳ καί έν τῇ πολιτιστικῇ καί θρησκευτικῇ των έμπειρίᾳ, δέν θεραπεύονται άποτελεσματικῶς, άναποφεύκτως θά άναζητήσουν οὗτοι παρηγορίαν καί έξυπηρέτησιν εἰς άλλας χριστιανικὰς Ἐκκλησίας ἢ καί εἰς μὴ χριστιανικὰ θρησκευτικὰ καί φιλοσοφικὰ συστήματα. Ἄριθμὸς τις έχει ἤδη οὕτως πράξει.

Ἡ Ἀμερικανικὴ Ὁρθόδοξος γνώμη ἐπὶ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα

Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι μᾶλλον πεποιθήσις παρά θεωρητικὴ τις στάσις καί στηρίζεται ἐπὶ λόγων πραγματικότητος μᾶλλον παρά ἐπὶ θεολογικῶν ζητήσεων καί επιχειρημάτων. Στηρίζεται ἐπὶ τῆς ζώσης εκείνης πραγματικότητος διὰ τῆς ὁποίας μετρῶνται καί ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζονται αἱ πεποιθήσεις καί ἡ ζωή ὄλων τῶν εἰδῶν τῶν θρησκευτικῶν συστημάτων. Ποία ἡ αξία, έρωτώμεθα συχνάκις τοῦ τηρεῖν κανόνας καί κανονισμοὺς οἱ ὁποῖοι τείνουν νά παράγουν τὸ αντίθετον τοῦ σκοπομένου των άποτελέσματος;

Μήπως δέν ἦτο ἡ πρόθεσις τοῦ ὄλου χριστιανικοῦ συστήματος σκέψεως καί πράξεως, καί ιδιαιτέρως τῆς άφθάστου Ὁρθοδόξου θεωρίας περὶ Θεοῦ καί ανθρώπου, νά αναθρέψῃ καί καθοδηγήσῃ τὸν πιστὸν εἰς τὴν έμπειρίαν τῆς έν Χριστῷ αὐτοπραγματώσεως, ἡ ὁποία καί εκφράζεται έν τῷ ζῆν ὡς μία καθαρὰ καί παραγωγικὴ χριστιανικὴ έμπειρία;

Ἐπίσης: τί εἰδους λόγοι, ὅσονδήποτε καί θεολογικοὶ, εἶναι δυνατὸν νά έπιτρέπουν τὴν ὑπαρξιν κανονισμῶν καί καταστάσεων αἱ ὁποῖαι καί νά παρατίθενται μεταξὺ τοῦ πιστοῦ καί τῆς άναπτύξεως τῆς προσωπικῆς του Ὁρθοδόξου συνειδήσεως καί τῆς καρποφορίας ταύτης εἰς τὸ χριστιανικῶς ζῆν; Καί συλλήβδην, τί τὸ καλὸν προέρχεται ἀπὸ τὴν αὐστηράν τήρησιν ὀρθοδόξου τινὸς κανονισμοῦ εἰάν ἡ τήρησις τούτου άποτυγχάνει νά φέρῃ τοὺς άναμενομένους καρποὺς έν τῇ έμπειρίᾳ τοῦ ποιμνίου;

Δέν ἦτο ἡ πρόθεσις καί ὁ σκοπὸς τοῦ νομοθετικοῦ σώματος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τῶν Οἰκουμενικῶν καί άλλων κύρους Συνόδων, νά

άνευρη διά νομοθετημάτων τὸν πλέον καρποφόρον τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου ἡ διδασκαλία καὶ μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἠδύνατο νὰ φέρῃ ἀποτελέσματα ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ τόσον τοῦ πιστοῦ ὡς ἀτόμου ὅσον καὶ ὄλων μαζὺ τῶν ἀποτελούντων τὸ μυστικὸν τοῦ Κυρίου σῶμα;

Καὶ ἐν συμμορφώσει πρὸς τὴν πρόθεσιν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν ἔχομεν κανόνας καὶ κανονισμοὺς ἠλλαγμένους ἐκ μέρους μεταγενεστέρων Συνόδων εἰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ὑπάρχουσαι διατάξεις δὲν παρήγαγον τὸ ποθούμενον ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς θρησκευοῦσης κοινότητος.

Ὅ,τι ἀκολουθεῖ ἐπομένως εἶναι μιὰ διμερὴς ἐπιχειρηματολογία ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς παρουσίας καταστάσεως τοῦ ἑορτάζειν τὸ Πάσχα κεχωρισμένως, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἀναθεώρησις τῆς ἐπιχειρηματολογίας ταύτης. Δέον νὰ σημειωθῇ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὅτι τὰ ὑπὲρ καὶ κατὰ ἐπιχειρήματα στηρίζονται ἀμφοτέρωθεν ἐπὶ τῶν κοινωνιο-πολιτιστικῶν πραγματικότητων αἱ ὁποῖαι κατευθύνουν καὶ διευθύνουν ἐν πολλοῖς τὴν ζωὴν τοῦ Ὁρθοδόξου ἐν Ἀμερικῇ.

Ἀναποφεύκτως, ὁμως, ἡ θεολογικὴ ἀποψις τοῦ ζητήματος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀγνοηθῇ. Ἐπομένως, θεολογικὰ σημεῖα καὶ ἀπόψεις ἀναφέρονται καὶ συζητοῦνται ἀλλὰ μόνον καθ' ὅσον ἐφάπτονται τῶν κοινωνιο-πολιτιστικῶν ἐπιπτώσεων τοῦ ζητήματος καὶ καθ' ὅσον ἀποδεδειγμένως ὑποβοηθοῦν ἢ προλαμβάνουν λειτουργίας ὁδηγοῦσας πρὸς συλλογιστικὰ συμπεράσματα ἀποδεκτὰ εἰς τὸν Ἀμερικανὸν Ὁρθόδοξον.

Ἡ ἐπιχειρηματολογία

Μέρος πρῶτον διατυπούμενον

Ἡ ὑπὲρ ἐπιχειρηματολογία τοῦ μέρους τούτου εἶναι παράγωγος τῆς θεολογικῆς θέσεως κατὰ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ τηρῶμεν ἀναλλοίωτα ὅλα τὰ παραδεδομένα, ἰδιαιτέρως δὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶναι ἐν χρήσει ἐφ' ὀλοκλήρους αἰῶνας ὄντα νομοθετήματα Οἴκουμενικῶν Συνόδων.

Εἰσάγοντες τοιαύτης ἐκτάσεως νεωτερισμοὺς ὡς ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα τείνομεν νὰ ἀποκόψωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ ἓν σοβαρὸν μέρος τῆς Ὁρθοδόξου παραδόσεως καὶ κινδυνεύομεν νὰ νοθεύσωμεν τὸ Ὁρθόδοξον σύστημα πίστεως καὶ πράξεως ἐν τῇ Διασπορᾷ.

Ὡς ἀποτέλεσμα δέ, ἰσχυρίζονται μερικοί, ἀριθμὸς τις νέων, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ παραμένουν ὅσον τὸ δυνατόν πλέον καθαροὶ Ὁρθόδοξοι διὰ τῆς ἐπιμελοῦς τηρήσεως τῶν αἰωνοβίων διατάξεων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, θὰ κινδυνεύσουν νὰ ἔχουν τὴν ψυχολογικὴν των μετὰ τῆς Ὁρθοδοξίας ἐσωτερικὴν ἐπαφὴν διακεκομμένην καὶ τὴν Ὁρθόδοξον ἐμπειρίαν των διεσπασμένην καὶ νενοθευμένην.

Ἀναμένεται δέ, ὅτι οἱ πιστοὶ τοῦ εἴδους τούτου δὲν θὰ ἀποδεχθοῦν ἀλλαγὴν, ἀλλὰ θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ ἑορτάζουν τὸ Πάσχα συμφώνως πρὸς τὰ νῦν ἰσχύοντα. Τοιοῦτοτρόπως, ἐκτὸς τῶν ὁμάδων τῶν σήμερον ἀκολουθούντων τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον θὰ ἔχωμεν ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἄλλους ἑορτάζοντας τὸ Πάσχα κεχωρισμένως τῶν λοιπῶν Ὁρθοδόξων.

Τοῦτο θὰ προξενήσῃ περαιτέρω τᾶσιν τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν Ὁρθο-

δόξων δικαιοδοσιῶν τῆς Ἀμερικῆς. Καί παρά τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ θρησκευτικὸν περιβάλλον τῆς Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολυειδεῖ του ἐκκλησιαστικῆ μορφῇ δὲν θὰ ξενισθῆ ἀπὸ τὴν ἔκφρασιν αὐτὴν νέου Ὁρθοδόξου ἀτομικισμοῦ, ἢ εἰς τὸ μέλλον ἀποβλεπομένη κανονικὴ ἐνοποίησης ὄλων τῶν Ὁρθοδόξων θὰ ἀπωθηθῆ ἔτι μᾶλλον εἰς τὸ μέλλον.

Κατὰ μερικοὺς, μιὰ τοιαύτη κατάστασις θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ὀδηγήσῃ καί εἰς σχίσμα τῇ πρωτοβουλία Ὁρθοδόξου τινὸς ὁμάδος Ρωσικῆς προελεύσεως.

Ἄλλ' ἡ ὁμάς αὕτη, δεόν νὰ σημειωθῆ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἤδη ἔθεσεν ἑαυτὴν ἐν ἀπομονώσει διὰ τῆς ἀρνήσεώς της νὰ μετέχῃ εἰς οἰανδήποτε διαβουλευτικὴν Ὁρθόδοξον κίνησιν, ὡς εἶναι ἡ Διαρκῆς Ἐπιτροπεία τῶν Κανονικῶν Ὁρθοδόξων Ἐπισκόπων ἐν Ἀμερικῇ, καί ἔχει συστηματικῶς καταδικάσει κάθε προσπάθειαν ἀποβλέπουσαν εἰς καλλιτέρας σχέσεις μεταξὺ τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ὁρθοδόξων.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιχείρημα προβάλλεται ἐπίσης ὑπὸ ὀλίγων τινῶν νέων σχολαζόντων ἐν εἴδει μοναστικῆς ὁμάδος, οἱ ὅποιοι εἶναι ὑπὲρ τῆς αὐστηρᾶς τηρήσεως τῶν παραδεδομένων καὶ ἐκείνων ἀκόμη τὰ ὅποια ὀφθαλμοφανῶς φέρουν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐφημέρου καὶ προσκαιροῦ. Οἱ νέοι οὗτοι προέρχονται κυρίως ἀπὸ τοὺς νέους τῆς πολιτιστικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ τέλους τοῦ ἐξῆντα καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἐβδομήντα, ἢ εἶναι ἐπὶ λόγῳ προσωπικότητος προδιατεθειμένοι εἰς φανατικὴν πίστιν καὶ τήρησιν τῶν ὄσων αὐτοὶ πιστεῦουν.

Καὶ ὅσον περισσότερον οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ διατελοῦν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος τῆς Ὁρθοδοξίας τόσον πλέον φανατικῶς προσκολλῶνται εἰς τύπους καὶ σχήματα τὰ ὅποια πιθανῶς εἶχαν τὴν θέσιν τῶν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ παρελθόν. Τηροῦν οὗτοι ὅλας τὰς ἐξωτερικὰς διατάξεις, ἀπὸ τὴν ἐνδυμασίαν, σχήματα λόγου καὶ χειρονομίας μέχρι τοῦ ἀκριβοῦς ἀριθμοῦ τοῦ Κύριε ἔλεησον εἰς τὰς ἀκολουθίας, καὶ οὕτω ζοῦν μίαν Ὁρθοδοξίαν τύπων, ἢ ὅποια φαίνεται νὰ παρέχῃ εἰς αὐτοὺς προσωπικὴν τινα ἀσφάλειαν τὴν ὅποιαν ἀδυνατοῦν ἄλλως νὰ κερδίσουν ἐν ὄψει τῶν διανοητικῶν καὶ πνευματικῶν ρευμάτων τῆς σημερινῆς ζωῆς.

Καὶ ἐφ' ὅσον ἐνσυνειδήτως ἢ ὑποσυνειδήτως ἀποπειρῶνται νὰ ἀποφύγουν τὴν τραχεῖαν πραγματικότητα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἀπεδείχθησαν οὗτοι ἀνίκανοι νὰ προσελκύσουν τοὺς πλέον ὑγιεῖς νοητικῶς καὶ πνευματικῶς ἐκ τῶν νέων μας ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ἀρύεται ἡ Ἐκκλησία μας ἐν Ἀμερικῇ τὴν παρούσαν ἰσχὺν καὶ ἰσορροπίαν της.

Τὸ πρῶτον μέρος ἀναθεωρούμενον

Ἐποστηρικταὶ τῆς ἰδέας κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ὑφ' ὄλων τῶν χριστιανῶν ἀντιτίθενται εἰς τὴν μέχρι τοῦδε ἐπιχειρηματολογίαν διὰ τῶν ἐξῆς:

Ἡ τήρησις τοῦ συστήματος προσδιορισμοῦ τοῦ Πάσχα διὰ τοῦ γνωστοῦ τύπου τῆς Ἀγίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀκόμη καὶ ἐάν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποδειχθῆ ὅτι ὀδηγεῖ ἡμᾶς κατ' ἔτος εἰς τὴν ἀληθῆ ἡμέραν καὶ ὥραν

της Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, δὲν μᾶς μεταβάλλει εἰς γνησιωτέρους Ὁρθοδόξους εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν μὴ Ὁρθοδόξων ἀλλ' οὐδὲ καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν μας αὐτοβαθμολόγησιν ὡς Ὁρθοδόξων.

Ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι σύστημα πίστεως καὶ ζωῆς με ἀντικείμενόν του τόσον τὴν ψυχὴν ὅσον καὶ τὴν καθημερινὴν ἐμπειρίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ παρὰ τὸ γεγονός διὰ τὸν σῶματος τῶν πιστῶν ἀποκτᾶ καὶ διατηρεῖ τὸ ἄτομον τὴν Ὁρθόδοξον ἰδιότητα καὶ ταυτότητά του, ἐν τούτοις ὁ πιστός λαμβάνει τὸ Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν Χάριν τῶν ἄλλων μυστηρίων μόνον ἐν μονώσει ψυχῆς καὶ νοός. Ἡ σωτηρία του εἶναι προσωπικὴ καὶ ἀπηλλαγμένη τοῦ ὁμαδικοῦ χαρακτήρος ἄλλων θρησκευτῶν, παλαιῶν καὶ νέων. Ἄν καὶ μόνον διὰ τῆς Ἐκκλησίας - δηλαδὴ τοῦ παραγώγου σώματος τῶν βεβαπτισμένων καὶ μυστηριακῶς ἠνωμένων πιστῶν - εἰσέρχεται καὶ ἀναπτύσσεται ἐν τῇ κατὰ Χριστὸν ζωῇ ὁ πιστός, τὰ δικαιώματα καὶ αἱ ὑποχρεώσεις του ὡς χωριστοῦ μέλους τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀποτελοῦν τὰ μοναδικὰ κριτήρια διὰ τῶν ὁποίων διακρίνεται καὶ κρίνεται οὗτός ἐνώπιον Θεοῦ καὶ Ἀνθρώπων.

Ὁ ἑορτασμός ἱερῶν ἐπετειῶν, ἰδιαίτερος σπουδαίων, ὡς αὕτη τῆς Ἀναστάσεως, ἔχουν σοβαρὰν σημασίαν εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς αὐτὴν τοῦ Ὁρθοδόξου ἀτομικῶς. Ἀλλ' ἡ οὐσία των, ὡς καὶ αὕτη ὄλων τῶν ὀρθοδόξων λειτουργικῶν ἑορτασμῶν, δὲν εὐρίσκεται εἰς τὸ γεγονός διὰ τὸ ἑορτασμός των λαμβάνει χώραν τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν συνέβη τὸ γεγονός τοῦ ἑορτασμοῦ. Μᾶλλον, ἡ ἔννοια καὶ σημασία του δέον νὰ ἀναζητηθοῦν καὶ ἐξαχθοῦν ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν ἄγγελμα τὸ ὁποῖον φέρει εἰς ἡμᾶς ὡς ὁπαδοῦς τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ. Ἐάν ὁ ἑορτασμός παραμείνῃ ἐξωτερικός, ἐπίσημος, ἀλλὰ χωρὶς τὴν ἐσωτερικὴν ἐκείνην ἐμπειρίαν ἢ ὁποία θὰ μᾶς ὠδήγῃ εἰς προσωπικὴν ἀλλαγὴν, εἶναι ἄσχετον ἐὰν ὁ ἑορτασμός μας συμπίπτῃ ἐν χρόνῳ ἀκριβῶς με τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως.

Ἐν τῇ πραγματικότητι, εἷς ἐξωτερικός καὶ πλήρης εἰδωλολατρικῶν ἐθίμων ἑορτασμός τῆς Ἀναστάσεως ἀποτελεῖ ἀσυγχώρητον βλασφημίαν εἴτε ἑορτασθῇ κατὰ τὸν ἀκριβῆ χρόνον τοῦ σωτηρίου συμβάντος εἴτε ὄχι.

Ἐπομένως, καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο δυνατόν νὰ ἑορτάζεται ἡ Ἀνάστασις κατὰ τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς ἡμέραν καὶ ὥραν τοῦ μεγάλου γεγονότος, ὁ ὀρθόδοξος πιστός δὲν θὰ ἐπωφελεῖτο ἐὰν ἀπεδεικνύετο ἀνίκανος νὰ καρπωθῇ τὰ πνευματικὰ ὀφέλη διὰ τὰ ὁποῖα ἐνεκαινιάσθησαν ὄλων τῶν εἰδῶν οἱ ἑορτασμοὶ κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς κολτούρας.

Ἰδιαίτερος δέ, ὁ ὀρθόδοξος τῆς Ἀμερικῆς δὲν ὠφελεῖται ποσῶς ἑορτάζων τὸ Πάσχα του εἰς διάφορον χρόνον ἐκείνου τῶν λοιπῶν χριστιανῶν ἐπὶ τῇ ὑποθέσει, διὰ τὴν ἡμετέρα μέθοδος διακανονισμοῦ τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα εἶναι ἡ ἀκριβὴς τοιαύτη. Οἱ ἄλλοι χριστιανοὶ δὲν ἔχουν πεισθῆ διὰ τὴν μέθοδός μας εἶναι ἡ σωστὴ ἐν συγκρίσει με τὴν ἰδικὴν των. Ἡμεῖς ἔχομεν τοὺς λόγους μας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τοὺς ἰδικούς των.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀσυμφωνίας αὐτῆς καὶ τὸ γεγονός διὰ τὴν ἡμεῖς ἑορτάζομεν τὸ ἡμέτερον Πάσχα ἀργότερον -τὰ τρία ἐκ τῶν τεσσάρων κατὰ σει-

ράν ἐτῶν- δημιουργεῖ σοβαρὰς καταστάσεις καὶ προβλήματα διὰ τὴν ὀρθόδοξον οἰκογένειαν, ἢ φύσις τῶν ὁποίων δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀγνοοῦνται ἐπὶ πλέον ἢ νὰ ἀντιστρέφονται ὑφ' ἡμῶν καὶ νὰ παρουσιάζονται ὡς εὐνοοῦντα μᾶλλον ἢ φέροντα εἰς δυσκολίας τὸν ὀρθόδοξον τῆς Ἀμερικῆς. Τὰ προβλήματα αὐτὰ θὰ θιγοῦν ἀργότερον.

Τὸ διανοητικόν, πνευματικόν καὶ πολιτιστικόν περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον ζῆ ὁ Ἀμερικανὸς ὀρθόδοξος ἐνθαρρύνει καὶ ὑποβοηθεῖ -συχνάκις διὰ δημοσίων παρελάσεων καὶ ἄλλων μέσων- τὸν ἑορτασμὸν ἐπετείων ἀναφερομένων εἰς ἄτομα ἢ γεγονότα τὰ ὁποῖα ἀπεδείχθησαν ἐκ τῶν οὐκ ἄνευ εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ Ἀμερικανικοῦ ἔθνους. Καὶ τὸ ἴδιον συμβαίνει, ὡς γνωρίζομεν, εἰς ὅλα τὰ Ἀγγλόφωνα κράτη ὅπου οἱ ὀρθόδοξοι ζοῦν καὶ προοδεοῦν.

Σήμερον, αἱ Ἀμερικανικαὶ ἀρχαὶ τονίζουσι, δι' ἐκτεταμένης προπαρασκευῆς τοῦ λαοῦ διὰ τῶν μέσων μαζικῆς ἐπικοινωνίας, τὴν σημασίαν τῆς ἑορταζομένης ἐπετείου, εἴτε εἰς ἄτομα ἀναφέρεται αὕτη εἴτε εἰς γεγονότα. Προσπαθοῦν διὰ παντὸς μέσου ἐπικοινωνίας νὰ προβάλλουν μίαν προσωπικὴν ἔννοιαν καὶ σημασίαν διὰ τοὺς πάντας, ἰδιαίτερος δὲ διὰ τὴν νέαν γενεάν διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ὀργανοῦνται εἰδικοί ἐπὶ μέρους ἑορτασμοί.

Ἀλλὰ μέσῳ τῶν περιόδων τῆς ἐθνικῆς ἐξελίξεως τῆς Ἀμερικῆς εἰς μίαν βιομηχανικὴν, ἐμπορικὴν, ἐπιστημονικὴν, καλλιτεχνικὴν καὶ παγκόσμιον οἰκονομικὴν δύναμιν, αἱ πραγματικαὶ ἡμερομηνίαι τῶν ἑορταζομένων ἐπετείων ὑπεχώρησαν πρὸ τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας καὶ ἰδιαίτερος πρὸ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐργατικῆς οἰκονομίας, ἢ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὸ πλέον σπουδαῖον κεφάλαιον τῆς σημερινῆς Ἀμερικῆς.

Γεγονότα - γενέθλια καὶ ἄλλα σπουδαῖα συμβάντα - τὰ ὁποῖα συνέβησαν εἰς οἰανδήποτε ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος μετετέθησαν ἐσχάτως καὶ ἑορτάζονται τὴν ἐπομένην Δευτέραν πρὸς ἀποφυγὴν πολυδαπάνων καὶ γιγαντιαίων ἐκτροχιασμῶν εἰς τὴν οἰκονομικὴν καὶ ἐθνικὴν ζωὴν. Ἐπίσης, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐπιτρέψουν εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν οἰκογένειαν μακροτέραν καὶ μὴ συγκεκομμένην ἀργίαν κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐβδομάδος, τὴν ὁποίαν νὰ δύναται αὕτη νὰ χρησιμοποίησιν δι' ἔργα καὶ ἀπασχολήσεις μακροτέρας διαρκείας.

Ἀκολουθῶς, τὰ γενέθλια δύο ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἀνδρῶν εἰς τοὺς ὁποίους ἡ Ἀμερικὴ ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν της καὶ ἐξέλιξιν -τοῦ Γουάσινγκτον καὶ Λίνκολν- μετετέθησαν ἐκ τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν συνέβησαν εἰς τὴν ἐπομένην Δευτέραν. Οὐδεὶς δὲ ἐσκέφθη νὰ θεωρήσῃ τοῦτο ἱεροσυλίαν καὶ νὰ διαμαρτυρηθῇ ἂν καὶ οἱ ἑορταζόμενοι ἄνδρες ὑπῆρξαν τόσον σπουδαῖοι διὰ τὸ ἔθνος. Τὸ κέντρον τοῦ ἑορτασμοῦ δὲν ἐτοποθετήθη εἰς τὴν τήρησιν τῆς ἐπακριβοῦς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν συνέβη τὸ ἑορταζόμενον γεγονός ἀλλὰ ἐν τῇ σημασίᾳ, τὴν ὁποίαν δέον νὰ ἔχη ὁ ἑορτασμός τόσον διὰ τὸ ἔθνος ὅσον καὶ δι' ἕνα ἕκαστον τῶν πολιτῶν προσωπικῶς.

Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὸ λεγόμενον, ὅτι εἴμεθα γνησιώτεροι ὀρθόδοξοι ἑορτάζοντες τὸ Πάσχα διὰ τοῦ ἡμερολογιακοῦ τύπου τῆς Νικαίας, ἢ θέσις

τῶν πλείστων ἐκ τῶν Ἀμερικανῶν ὀρθοδόξων οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ ἔχουν γνώμην ἐπὶ τοῦ ζητήματος εἶναι ἡ ἐξῆς:

Εἶναι φανερόν εἰς οἰονδήποτε πού θὰ ἐδέχτο νὰ ἐξετάσῃ ἀβιάστως τὴν φύσιν καὶ πρόθεσιν κανονικῶν ἀποφάσεων οἰκουμενικοῦ κύρους, ὅτι αἱ πλεῖσται τούτων ἐνομοθετήθησαν ἐπὶ σκοπῷ ἄλλῳ ἢ θεωρητικῷ. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὸν νομοθετηθέντα τύπον ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ πρόθεσις τῶν νομοθετησάντων ἀπέβλεπε περισσότερο εἰς τὸ νὰ γεφυρώσῃ χωριστικὰς καταστάσεις μεταξὺ τῶν χριστιανῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως καὶ ὀλιγώτερον εἰς τὸ νὰ διακανονίσῃ τὴν ἀπολύτως ἀκριβῆ ἡμερομηνίαν τοῦ ἑορτασμοῦ.

Τοῦτο εἶναι φανερόν ἐκ τῆς αἰτιολογικῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὸν κανόνα τῆς Νικαίας παραδοθέντος εἰς ἡμᾶς ἀπὸ μεταγενεστέρως ἀρχαῖς κύρους καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ρητῶς ἀναφέρεται ὅτι ἡ πρόθεσις καὶ ὁ σκοπὸς τῶν νομοθετῶν τῆς Ἀγίας Οἰκουμενικῆς ἦτο νὰ ἐπανασυνδέσῃ τὸ ρῆγμα μεταξὺ ἐκκλησιῶν ἑορταζουσῶν κατὰ διάφορον χρόνον τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου. Εἶναι δὲ λυπηρόν, ὅτι χίλια ἑξακόσια πενήντα δύο ἔτη μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ ἀπόφασιν ἐξακολουθοῦμεν ἐργαζόμενοι νὰ ἀνεύρωμεν κοινὴν τινα μέθοδον καὶ ὁδὸν νὰ ἑορτάζωμεν τὸ Πάσχα ἐν τῇ ὁμοφωνίᾳ καὶ συμφωνίᾳ, τὴν ὁποίαν ἡ πρωταρχικὴ Σύνοδος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, περισσότερο ἐν πνεύματι καὶ ὀλιγώτερον ἐν γράμματι, ἐνομοθέτησε δι' ἡμᾶς.

Εἶναι φανερόν ἐπομένως, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς νομοθετήσεως τοῦ διακανονισμοῦ τοῦ Πάσχα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς πραγματικῆς ἡμερομηνίας τῆς Ἀναστάσεως ἀλλὰ μόνον ἐν μέρει. Ἡ ἐνοποίησις τοῦ ἑορτασμοῦ ἦτο ἐν τῇ πραγματικότητι ὁ ἀπώτερος σκοπὸς διότι ἐν τῇ ἐλλείψει αὐτῆς ἐνυπῆρχον τὰ σπέρματα τῆς διαιρέσεως. Καὶ ὡς ἀπέδειξε τὸ μέλλον, ἡ διαίρεσις ἐμεγάλωσε καὶ ὅτε βαθμηδὸν τὸ σχίσμα διεδέχθη τὸν χωρισμόν, ἡ τήρησις τοῦ τύπου τῆς Νικαίας ἀπέβη σύμβολον ὀρθοδόξου τάξεως καὶ καταγωγῆς. Ἰδιαιτέρως δὲ ὅτε εἰσήχθη τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον εἰς τὴν Δύσιν τὸ 1582 ἄνευ τῆς γνώσεως καὶ ἐπιδοκιμασίας τῆς Ἀνατολῆς, ὁ χωριστὸς ἑορτασμὸς τοῦ Πάσχα κατετάγη μεταξὺ τῶν πλέον ἐμφανῶν -καὶ κατὰ τὴν γνώμην ἐνίων- πλέον σπουδαίων τιμαλφῶν ὀρθοδόξου κληρονομίας τὴν ὁποίαν ἡ Ἐκκλησία μας δὲν ἠδύνατο ἐπ' οὐδενὶ νὰ ἀπαρνηθῇ.

Καὶ τοῦτο παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τὸ λελανθασμένον τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου ἀνεκαλύφθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Βυζαντινῶν ἀστρονόμων, ἦτο δὲ ὁ Βυζαντινὸς ἱερεὺς Νικηφόρος Γρηγορᾶς ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τὸ ἔφερεν εἰς γνώσιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τὸ 1325 καὶ ἐξήτησε τὴν λῆψιν μέτρων πρὸς διόρθωσίν του. Ὁ Παλαιολόγος ἐφοβήθη νὰ ἀνακινήσῃ τοιοῦτον ζήτημα εἰς μίαν ἐποχὴν μάλιστα κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ αὐτοκρατορία εἶχεν ἤδη εἰσέλθει τὴν περίοδον τοῦ ἐπιθανατίου ρόγχου της. Ὁ Πάππας Γρηγόριος εὐθύς ὡς ἐπληροφορήθη τὰ τοῦ λάθους προέβη ἀμέσως εἰς τὴν διόρθωσιν καὶ οὕτως ἔχομεν σήμερον τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον. Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔχουν σοβαρὰν σημασίαν εἰς τὴν ἀξιοποίησιν τῶν γεγονότων τῶν συνδεομένων μετὰ τὸν σημερινὸν χωριστόν

έορτασμόν.

Οί Ὀρθόδοξοι τῆς Ἀμερικῆς ἔχουν τὴν τάσιν νὰ χειρίζωνται καταστάσεις τῆς φύσεως τοῦ Πασχαλικοῦ ἑορτασμοῦ πρωτίστως καὶ κυρίως ἀπὸ τῆς πολιτιστικῆς των πλευρᾶς καὶ σημασίας καὶ ὀλιγώτερον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς παραδόσεως καὶ τῶν σχετικῶν ὑπὲρ ἢ κατὰ ἐπιχειρημάτων. Πιστεύουν, ὅτι ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία -οὐχὶ ἐντελῶς ἀσχέτως πρὸς ἄλλους ὀργανισμοὺς εἰς τοὺς ὁποίους αἱ ἀνθρώπινοι ἀδυναμίαι ἀναμιγνύονται μετὰ τῶν ὑψηλοτέρων προθέσεων καὶ σκοπῶν- ὑπῆρξεν ὑποκειμένη καὶ τώρα ὑπόκειται εἰς παράγοντας καὶ δυνάμεις αἱ ὁποῖαι κατευθύνουν καὶ διευθύνουν τὴν ἐξέλιξιν πάσης κοινωνίας, εἴτε ἱερᾶς εἴτε κατὰ κόσμον.

Τὰς δυνάμεις αὐτάς τὰς μεταχειρίζεται ἡ κοινωνία ὡς θεμελίους λίθους ἐν τῇ προόδῳ τῆς καὶ ἐν τῇ συνάξει στοιχείων τὰ ὁποῖα γίνονται γνωστὰ ἀργότερον ὡς κολτούρα καὶ πολιτισμός. Ὑποκάτω τῶν βασικῶν αὐτῶν λίθων εὐρίσκεται ἓνα ὑπόστρωμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ ὁμάς στηρίζει τὰ βήματά τῆς πρὸς τὴν αὐτοπραγμάτωσίν τῆς. Αὐτὸ τὸ ὑπόστρωμα ἀσφαλείας εἶναι παράγωγόν τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «τὰ εἰθισμένα», δηλαδὴ ἀνάμιξις τις τοῦ κατὰ συνήθειαν πραττομένου μετὰ τῶν κανόνων τῶν ἀφορώντων τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου τὰ εἰθισμένα θὰ ἔδει νὰ γίνωνται ἀποδεκτά. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἔθος μεταβάλλεται εἰς ἠθικὴν δεοντολογίαν καὶ μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καθίσταται παράδοσις.

Ἡ παράδοσις εἶναι ἓνα εἶδος ὁμαδικοῦ καὶ προσωπικοῦ ταμείου ἐν τῷ ὁποίῳ φυλάττονται τὰ τιμαλφῆ τῆς σκέψεως καὶ τῆς ζωῆς καὶ ἐπιστρατεύονται ἀμυντικῶς ὡσάκις ἀπειλεῖται τὸ εὐτακτὸν τῆς ἐμπειρίας ἀπὸ νέα μοτιφ σκέψεως καὶ ζωῆς τὰ ὁποῖα ἀποπειρῶνται εἰσβολῆν ἐκ τῶν ἔξω.

Οὕτω τὸ ἄτομον, καὶ περισσότερο τούτου ἡ ὁμάς, διατελεῖ εὐτάκτως ἐσωτερικῶς ἐφ' ὅσον τὸ ἔθος καὶ ἦθος ἐν αὐτῷ δέν βιάζονται εἰς κατάστασιν συγχύσεως. Εἰς περίπτωσιν τοιοῦτου βιασμοῦ, τόσον τὸ ἄτομον ὡς καὶ ἡ ὁμάς ἐμπλέκονται εἰς ἀμυντικὸν πόλεμον.

Δέν εἶναι δύσκολον νὰ ἴδῃ τις, ἐπομένως, διατί οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς οἱ ὁποῖοι ἐώρταζον τὸ Πάσχα των τὴν 14ην τοῦ μηνὸς Νισάν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, καὶ ἄλλοι ἄλλων Ἐκκλησιῶν οἱ ὁποῖοι ἐώρταζον τὸ Πάσχα Κυριακὴν περιεπλάκησαν εἰς ἔριδας βαθείας καὶ ἐκτεταμένης φύσεως. Ἀμφότεροι ἠσθάνοντο ὅτι ἔχαναν τὸ ἐσωτερικὸν στήριγμα καὶ τὴν ἀσφάλειαν τὰ ὁποῖα τοῖς παρεῖχεν ἡ προσήλωσις των εἰς τὰ παραδεδεγμένα.

Τῇ ἀληθείᾳ, αἱ πλεῖσται τῶν καταστάσεων αἱ ὁποῖαι ὠδήγησαν ἀργότερον τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ μέγα Σχίσμα ἦσαν κατὰ τὸ μέγιστον αὐτῶν μέρος παράγωγοι τοπικῆς πνευματικῆς καὶ ὀργανικῆς αὐταρκειᾶς, μιᾶς αὐταρκειᾶς βαθέως ἐρριζωμένης εἰς τὴν παράδοσίν των, ἡ ὁποῖα παρέμενεν ἀνεπηρέαστος καὶ ἀνανάμικτος λόγῳ τῆς ἑλλείψεως προσωπικῆς καὶ ὁμαδικῆς ἐπικοινωνίας.

Φαίνεται, ὅτι οἱ Πατέρες τῆς Ἀγῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου διησθάνοντο τὴν ἀνάγκην τῆς χρονικῆς ἀκριβείας ἀλλ' οὐχ ἤττον διησθάνοντο οὗτοι

καὶ τὴν μεγαλύτεραν ἀνάγκην τῆς ἐπανασυμφιλίωσης γνωμῶν καὶ πνευμάτων μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ἡ ἀπόφασίς των ἦτο ἡ πλέον δυνατὴ καὶ πλέον ἐνδεδειγμένη ὑπὸ μορφὴν συμβιβαστικοῦ τύπου καὶ ἐστηριγμένη ἐπὶ τῶν δεδομένων τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς γνώσεως τῆς σχετικῆς μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν καὶ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ σχετικοῦ μετὰ τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ ἑβραϊκοῦ Πάσχα.

Ἄλλ' ὁ γνωστός τύπος τὸν ὁποῖον ἐξεπόνησαν περιεῖχεν ἐξ ἀρχῶν ἐν ἑαυτῷ -καθ' ὅσον ἀφορᾷ καὶ τὰ δύο του μέρη- τὰ σπέρματα μελλοντικῶν λαθῶν καὶ διχογνωμιῶν. Ὁ ὑπολογισμὸς τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας κατὰ τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον ἀπεδείχθη ἐν καιρῷ λεανθασμένος. Καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔκαμε κατ' ἔτος διορθώσεις τούτου, ἀπὸ τοῦ 8ου αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν ἔπαυσαν αἱ κατ' ἔτος διορθώσεις καὶ οὕτως ἔχομεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν σημερινὴν διαφορὰν τῶν 13 ἡμερῶν μεταξύ τοῦ Γρηγοριανοῦ καὶ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου.

Τὸ δεῦτερον μέρος τοῦ τύπου τὸ σχετιζόμενον μετὰ τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα ἀπεδείχθη πρόξενος συχνοτέρων διαφορῶν μεταξύ τῆς πραγματικῆς ἡμερομηνίας καὶ αὐτῆς τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ἀναστάσεως ἀφ' ὅσον αἱ ἡμερολογιακαὶ διαφοραὶ. Ὁ τύπος τῆς Νικαίας ἐπιτάσσει νὰ μὴ ἑορτάζεται τὸ Πάσχα ἐὰν τὸ Ἰουδαϊκὸν τοιοῦτον δὲν ἔχει ἤδη ἑορτασθῆ. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ Πάσχα δεόν νὰ ἑορτάζεται κατ' ἄλλην ἀκολουθοῦσαν Κυριακὴν. Συμφώνως πρὸς τὴν διάταξιν αὐτὴν θὰ ἀνεμένετο τὸ Πάσχα νὰ ἑορτάζεται τὴν ἐπομένην Κυριακὴν. Ἀλλὰ τὰ πράγματα δὲν ἐξελίσσονται τόσον ὁμαλῶς.

Παραδείγματος χάριν, ἂς ἴδωμεν πῶς ἐξελίσσονται οἱ ὑπολογισμοὶ μετὰ τὸ ἔτος 1956. Ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία δεόν νὰ ὑπολογισθῆ σύμφωνα μετὰ τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἡ τοποθέτησις τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα δεόν νὰ γίνῃ μετὰ τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον. Ἀλλὰ τὸ ἔτος 360, μόλις μερικὰ ἔτη μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ ἀπόφασιν, οἱ Ἰουδαϊκοὶ ὑπολογισμοὶ ἤλλαξαν σχετικῶς μετὰ τὸν κατ' ἔτος διακανονισμόν τοῦ Πάσχα των.

Τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα ἤρχισεν ἑορταζόμενον τὸ 1956 τὴν 27ην Μαρτίου, μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν πανσέληνον ἀμέσως μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν καὶ ἐτελείωσε τὴν 3ην Ἀπριλίου. Ἄλλ' ἐφ' ὅσον ἡμεῖς ὑπολογίζομεν εἰσέτι τὸν ἑορτασμόν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου, οἱ Ἰουδαῖοι ἔδει νὰ ἑορτάσουν τὸ Πάσχα των ἀπὸ τῆς 25ης Ἀπριλίου μέχρι τῆς 1ης Μαΐου. Τὴν ἐπομένην Κυριακὴν, 6 Μαΐου, ἔδει νὰ ἑορτάσωμεν ἡμεῖς τὸ Πάσχα μας τὸ ὁποῖον καὶ ἐπράξαμεν. Ἀλλ' ἐὰν δὲν ὑπελογίζαμεν τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου, τὸ Πάσχα μας θὰ συνέπιπτε τὴν 29ην Ἀπριλίου.

Τὸ παράδειγμα αὐτὸ ἀνεφέρθη ἀπλῶς καὶ μόνον νὰ δείξῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν παραγόντων οἱ ὁποῖοι δεόν νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψει εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα μας. Καὶ ὡς οἱ εἰδικοὶ περὶ τὰ ἡμερολογιακὰ δύναται νὰ μᾶς εἴπουν, ὁ ὑπολογισμὸς τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα ὑπόκειται εἰς τόσας προϋποθέσεις καὶ συμβιβασμοὺς ὥστε θὰ εἶναι εἰδός τι θαύματος ἐὰν ἀποδειχθῆ δυνατόν νὰ ταυτισθῆ ποτὲ ὁ ἑορτασμὸς τοῦ

Πάσχα με την πραγματικὴν ἡμερομηνίαν κατὰ τὴν ὁποίαν ἔλαβε χώραν ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου.

Ἡ πεποιθήσις τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ὁρθοδόξων εἶναι ὅτι, διὰ τῆς μέσφ τῶν αἰώνων προσπαθείας μας νὰ ἀνακαλύψωμεν τὴν ἀληθῆ ἡμερομηνίαν τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἄλλως περιπλεκόμενοι εἰς ἐπιδιώξεις ἄλλας παρὰ ἡμερολογιακάς, τείνομεν νὰ ἀγνοοῦμεν τὰ ὀφέλη τὰ ὁποῖα θὰ προκύψουν δι' ὅλους ἐξ ἑνὸς κοινοῦ μετὰ τῶν ἄλλων χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ γεγονότος τῆς Ἀναστάσεως. Ὁ κοινὸς οὗτος ἑορτασμὸς θὰ ἐπέχη τὴν θέσιν συνδέσμου ὄλων ἡμῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ καὶ θὰ εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς κοινῆς μας πίστεως καὶ κοινῆς λατρείας τοῦ ἐνός Κυρίου καὶ Θεοῦ.

Ἀληθῶς, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει τηρήσει πιστῶς τὴν διάταξιν τῆς Νίκαιας ἀλλὰ τοῦτο δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ προβάλλεται ὡς μέτρον ἀληθοῦς Ὁρθοδόξου πίστεως καὶ ζωῆς. Ὅσοι ἐξ ἡμῶν ὑπερηφανεύονται διὰ τὴν ἱκανότητά των νὰ τηροῦν τὴν παράδοσιν καὶ οὕτω νὰ ἀποτίουν φόρον τιμῆς εἰς τὴν πλέον σπουδαίαν Σύνοδον τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, θὰ ἔδει νὰ ἔχουν κατὰ νοῦν ὅτι τὰ δεδομένα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ὁ διακανονισμὸς τοῦ Πάσχα ὑπέκειντο εἰς ἀλλαγὴν καθ' ὅσον ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῶν δεδομένων μιᾶς ἐπιστήμης ἐν τῇ γενέσει τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Καὶ τῷ ὄντι τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον ἀπεδείχθη ἀνακριβές καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔδει νὰ ὑπολογισθῇ ὁ ἑορτασμὸς τοῦ Πάσχα. Ἐπίσης, οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα ἠλλαξαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Αἰς Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ἐπομένως, καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Αἰ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐξακολουθεῖ ἐν ἄλλοις νὰ εἶναι ὁ καθοριστὴς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως καὶ πράξεως εἰς πολλὰς τῶν φάσεων τῆς ζωῆς, ἡ σχετικὴ τῆς διατάξεως περὶ ὑπολογισμοῦ τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα εἶναι προφανῶς ἀσυμβίβαστος μετὰ τὰ σημερινὰ -καὶ ἀσφαλῶς ἐπακριβέστερα- δεδομένα τῆς ἀστρονομικῆς ἐπιστήμης. Ὁ τρόπος τῆς διορθώσεως ἀνάγεται βεβαίως εἰς ἄλλον τομέα ἐρεῦνης.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ θὰ ἔπρεπε πιθανῶς νὰ ἐπαναφέρωμεν ὑπὸ ἐξέτασιν τὸν ὅρον τῆς Νίκαιας τὸν σχετικὸν μετὰ τὴν διάταξιν τοῦ προεορτασμοῦ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα. Φαίνεται, ὅτι ἐὰν ἀγνοηθῇ ὁ ὅρος αὐτός εἰς μελλοντικὴν ἐπανατοποθέτησιν τοῦ θέματος, ἀριθμὸς τις τῶν Ὁρθοδόξων θὰ ἔχη δυσκολίαν νὰ ἀποδεχθῇ συνεορτασμὸν μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἢ καὶ προεορτασμὸν. Ἐπομένως, δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον νὰ προβῶμεν εἰς περαιτέρω ἐξέτασιν τοῦ ὅρου τούτου.

Δέον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ πρόθεσις τῶν νομοθετῶν τῆς Αἰς Οἰκουμενικῆς θὰ ἦτο κατὰ πρώτιστον λόγον ἢ τοποθέτησις τοῦ ἑορτασμοῦ ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς ἡμέρας καθ' ἣν συνέβη ἡ Ἀνάστασις. Καὶ ἐπομένως, ὁ ἑορτασμὸς τῆς Ἀναστάσεως πρό τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα θὰ ἦτο λελανθασμένος χρονολογικῶς.

Πέραν τούτου, οἱ χριστιανοὶ τῶν χρόνων ἐκείνων -ὅπως καὶ μερικοὶ τῶν χριστιανῶν σήμερον- ἐθεώρουν τοὺς Ἰουδαίους συλλήβδην ἐνόχους

τῆς σταυρώσεως τοῦ Κυρίου. Τοῦτο ἐστήριζον καὶ ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ εὐαγγελιστοῦ κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἰουδαῖοι ἐπεκαλέσθησαν τὸ ἀθῶον αἷμα τοῦ Κυρίου ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα αὐτῶν. Ἐπομένως, ἦτο φυσικὸν ἢ Ἐκκλησία νὰ ἀποφεύγη καὶ ἀπεχθάνεται ὄχι μόνον τοὺς Ἰουδαίους ἀλλὰ καὶ πᾶν Ἰουδαϊκὸν καὶ νὰ ἀπαγορεύσῃ πάντα συνορτασμὸν μετ' αὐτῶν.

Ἡ στάσις αὕτη ἐκ μέρους Ἐκκλησίας καὶ πιστῶν ἔχει ἐπιζῆσει εἰς τοὺς ὕμνους τῆς Μεγάλης Πέμπτης καὶ Μεγάλης Παρασκευῆς διὰ τῶν ὁποίων καταδικάζεται ὄχι μόνον ὁ Ἰούδας ὡς ὁ προδότης τοῦ Κυρίου ἀλλὰ ὁλόκληρον τὸ Ἰουδαϊκὸν γένος ὡς ἔθνος ἀνόμων. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, οἱ Ὀρθόδοξοι τῆς Διασπορᾶς -τουλάχιστον τῶν Ἀγγλοφώνων χωρῶν - θὰ ἐπεθύμουν νὰ δηλώσουν, ὅτι ἐνδεχόμενος συνορτασμός - ὁσάκις συμπέση - δὲν θὰ δημιουργῆ ψυχολογικὰς ἢ ἄλλας δυσκολίας εἰς τοὺς ἡμετέρους. Ἡ Ἀμερικὴ εἶναι ἡ χώρα ἀνθρώπων πολλῶν ἐθνικοτήτων, πολλῶν παραδόσεων καὶ πολλῶν πολιτιστικῶν στοιχείων. Ἀλλὰ ὅλοι εἶναι ἐνοποιημένοι καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν στάσιν τῶν ἐναντι τῶν ἐκφράσεων τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς βιομηχανίας μέχρι τῶν καλῶν τεχνῶν. Πεποτισμένοι μὲ τὸν σεβασμὸν τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων ὡς τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον τοῦ Ἀμερικανικοῦ οἰκοδομήματος ὄχι μόνον σέβονται τὸν τρόπον σκέψεως καὶ ζωῆς ἀλλήλων ἀλλὰ γνωρίζονται κατὰ βάθος καὶ ἐν τῷ κοινοβίῳ τῆς κοινωνίας ἔμαθον νὰ ἐπεκτείνουν τὰ πρὸς ἀλλήλους αἰσθήματα ἀδελφότητος πέραν θρησκευτικῶν ἑορτασμῶν καὶ ἄλλων διαφορῶν.

Ἐκτὸς τούτου, τελευταῖα μελέται τοῦ ρόλου τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ εἰς τὴν καταδίκην τοῦ Κυρίου καὶ αἱ οἰκουμενικαὶ σχέσεις μεταξὺ χριστιανῶν καὶ Ἰουδαίων -ὅπως λόγου χάριν τὸ ἐθνικὸν Συμβούλιον τῶν Χριστιανῶν καὶ Ἰουδαίων - ἐπροκάλεσαν ἀναθεώρησιν τῆς στάσεως τῶν θεολόγων ἐναντι τῶν Ἰουδαίων. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐρευνητῶν ἠλευθέρωσαν τοὺς Ἰουδαίους τῆς αἰωνοβίου εὐθύνης καὶ ἐνοχῆς διὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου διότι τοὺς ἐπανείδον ὡς ἄνωθεν ἐπιτραπέν στοιχεῖον ἔχον νὰ παίξῃ ρόλον ἐν τῇ θείᾳ οἰκονομίᾳ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Πρὸ τούτου, οὗτοι ἔδωσαν τὸν μονοθεϊσμὸν εἰς τὸν κόσμον καὶ τὴν καλλιτέραν εἰσαγωγὴν εἰς τὸν χριστιανισμὸν διὰ τῆς ἱστορίας των καὶ τῆς Γραφῆς των, ἡ ὁποία καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ὡς ἐμπεριέχουσα τὴν καλλιτέραν θεωρίαν περὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ὑπερτέρα τῆς ὁποίας ἀπεδείχθη μόνον ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ νέοι ὀρθόδοξοι θεολόγοι μας θεωροῦν τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν ὡς τὸν ἀπαραίτητον παιδαγωγὸν εἰς τὸν χριστιανισμὸν καὶ τοὺς συγχρόνους Ἰουδαίους ὡς ἀποτελοῦντας ταλαντοῦχον μέρος τῆς Ἀμερικανικῆς κοινωνίας εἰς τὸ ὅποιον τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ὀφείλουν πάρα πολλά.

Μέρος δεύτερον διατυπούμενον

Τὸ ἐπιχείρημα τοῦ μέρους τούτου ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ κεχωρισμένου ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα εἶναι μᾶλλον βραχύ. Ἡ αἰτιολογία τοῦ ὑπὲρ τοῦ κεχωρισμένου ἑορτασμοῦ πιθανῶς θὰ ἦτο ἀξιοπρόσεκτος καὶ θὰ εἶχε βαρῦτητα εἰς τὴν πρό τοῦ Βου Παγκοσμίου πολέμου περίοδον, ὅτε ἡ

Ἐπιχειρήματα ἡτο ὀλίγον ἢ καθόλου γνωστὴ εἰς Ἀμερικὴν λόγῳ τοῦ ὅτι διήγεν ἀγῶνα ἐπιβιώσεως. Κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ οἱ Ἀμερικανοὶ ἐπληροφοροῦντο τὰς περισσοτέρας φορὰς τὰ περὶ τῶν Ὁρθοδόξων ἐκ δικῶν μεταξὺ ὄχι μόνον κοινοτήτων ἀλλὰ καὶ ἐπισκόπων ἀναμεταξὺ τῶν.

Κατὰ τὸ ἐπιχειρήμα αὐτό, συμφέρει εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν ἐν Ἀμερικῇ νὰ ἐορτάζη τὸ Πάσχα τῆς κεχωρισμένως διότι δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἐπισύρει ἐπ' αὐτῆς τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀμερικανικοῦ λαοῦ καὶ ἐν πολλοῖς τὴν κατανόησιν καὶ συμπάθειάν του. Ἐπίσης, ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι ἔχουν οὕτω τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπεξηγοῦν τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἐορτάζουν ἀργότερον καὶ διατὶ ὁ ἐορτασμός αὐτὸς εἶναι ὁ ἀκριβῆς καὶ νομοθετημένος ὑπὸ Οἰκουμενικῆς Συνόδου τοῦ παγχιριστιανικοῦ κύρους τῆς Ἀγίας.

Πέραν τούτου, ὅτι ἐορτάζοντες τὸ Πάσχα κεχωρισμένως ἰστάμεθα κεχωρισμένως τῶν ἄλλων καὶ δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ περιληφθῶμεν ἀγεληδὸν μὲ τοὺς Προτεστάντας ἢ Καθολικούς. Καὶ ἐφ' ὅσον κατὰ τὸν χρόνον τὸν ὁποῖον ἡμεῖς ἐορτάζομεν οὐδεὶς ἄλλος ἐορτάζει τὸ Πάσχα του, ἔχομεν τὴν μοναδικὴν εὐκαιρίαν νὰ φέρωμεν εἰς τὴν γνώσιν καὶ προσοχὴν τῶν ἄλλων τὰ ὅσα πιστεύομεν καὶ πῶς τὰ ἐκφράζομεν μέσῳ ἱερῶν ἀκολουθιῶν καὶ πανηγύρεων καὶ οὕτω νὰ ἐπισύρωμεν τὴν συμπάθειάν των καὶ, κατ' ἐλπίδα, τὸν θαυμασμόν των.

Ἐὰν ἐπιτύχωμεν νὰ προβάλωμεν τὴν πίστιν καὶ πρᾶξιν μας οὕτω, δὲν κερδίζομεν μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὴν καλὴν ἰδέαν τῶν ἄλλων περὶ ἡμῶν ἀλλὰ κερδίζομεν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἰδικῶν μας νέων, οἱ ὁποῖοι λόγῳ τῆς ἡλικίας των εἶναι ἐξαιρετικὰ εὐαίσθητοι σχετικῶς μὲ τὴν γνώμην τῶν Ἀμερικανῶν περὶ Ὁρθοδοξίας. Ἐὰν ἐορτάζομεν τὸ Πάσχα πάντοτε μετὰ τῶν ἄλλων, ἰσχυρίζονται οἱ ὑποστηρικταὶ τοῦ ἐπιχειρήματος αὐτοῦ, διατρέχομεν τὸν κίνδυνον νὰ χάσωμεν τὴν μοναδικὴν θέσιν τὴν ὁποίαν τώρα κατέχομεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῶν θρησκευτικῶν ἐορτασμῶν ἐν Ἀμερικῇ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι διαφέρομεν τῶν ἄλλων. Καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἄνθρωποι καὶ πράγματα διαφέροντα τοῦ συνήθους ἐπισύρουν πάντοτε προσοχὴν καὶ δημοσιότητα. Καὶ ἂν χειριζώμεθα καλῶς τὴν δημοσιότητα πάντοτε ἀποβαίνει αὕτη πρὸς ὄφελος τοῦ ἐκτιθεμένου εἰς αὐτήν.

Μέρος δεῦτερον ἀναθεωρούμενον

Ἀνασκευάζοντες τὸ ἐπιχειρήμα αὐτό θὰ πρέπει νὰ μὴ περιορισθῶμεν εἰς σημεῖα μόνον ἀναφερόμενα ἐν αὐτῷ ἀλλὰ νὰ μνημονεύσωμεν τὰς ἀντιξόους πραγματικότητας διὰ τὴν ὀρθόδοξον οἰκογένειαν καὶ Ἐκκλησίαν τὰς πηγαζούσας ἀπὸ τὴν παροῦσαν τάξιν τοῦ χωριστοῦ ἐορτασμοῦ.

Τὸ ἐπιχειρήμα κατὰ τὸ ὁποῖον δεόν νὰ ἐκθέσωμεν βασικὰς διαφορὰς ἐπισκοπῶ νὰ προσελκύσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἄλλων καὶ τὰ εὐμενῆ σχόλια των θὰ ἦτο ἄξιον προσοχῆς ἐὰν ἡ θρησκεία μας δὲν ἦτο χριστιανικὴ. Ἀλλὰ ὄντες μέλη τῆς μεγάλης χριστιανικῆς οἰκογενείας τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐπιδεικνύοντες βασικὴν διαφορὰν εἰς τὸν ἐορτασμόν τοῦ μεγαλυτέρου γεγονότος τῆς χριστιανοσύνης ἀνεξαρτήτως δογμάτων, δημιουργεῖ ἔσωτερικὴν σύγχυσιν καὶ ἀμφιβολίαν τόσον εἰς τὸν νοῦν ἄλλων ὅσον καὶ εἰς

τάς καρδίας και τὴν ψυχὴν τῶν ἡμετέρων καὶ δὴ τῆς νεολαίας μας.

Εἶναι τὸ ἴδιον ὡς ἂν μία ὁμάς Ἀμερικανῶν, κατὰ πάντα τὰ ἄλλα μέρος τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς χώρας, ἤρχιζεν ἑορτάζουσα τὴν ἡμέραν τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀνεξαρτησίας καθ' ἡμέραν ἄλλην πλὴν τῆς 4ης Ἰουλίου καὶ τὰ γενέθλια τοῦ Γουάσινγκτον κατὰ διάφορον τῶν ἄλλων ἡμέραν. Ἀναμφιβόλως, θὰ ἐπέσυρον ἐπ' αὐτῶν προσοχὴν καὶ δημοσιότητα. Ἀλλὰ τί εἶδους δημοσιότητα; Πάντως οὐχὶ εὐμενῆ.

Αἱ διαφοραὶ τὰς ὁποίας πρέπει νὰ προσπαθῶμεν νὰ προβάλλωμεν δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι τῆς φύσεως ἀργοπορημένου ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Ὑπάρχουν ἐν Ἀμερικῇ ὁμάδες Ὀρθοδόξων αἱ ὁποῖαι ἀκολουθοῦν τὸ Ἰουλιανόν ἡμερολόγιον καὶ ἑορτάζουν τὰ Χριστούγεννα, παραδείγματος χάριν, 13 ἡμέρας ἀργότερον ὄλων τῶν ἄλλων χριστιανῶν. Ἐπισύρουν οὕτω προσοχὴν καὶ δημοσιότητά τινα εἰς τὰ τοπικὰ νέα. Ἀλλὰ τὸ ἀποτελεσμα εἶναι κυρίως δυσμενὲς διότι, ὡς εἶπεν Ἀμερικανὸς θεατῆς τηλεοράσεως, «ἀφῆνει μίαν γεῦσιν ἀναχρονισμοῦ καὶ ὀπισθοδρομικότητος» εἰς μίαν κοινωνίαν ἣ ὁποία τῷ ὄντι σέβεται καὶ θαυμάζει διαφορὰς ἀναφερομένας μόνον εἰς ἐθνικὰς καὶ πολιτιστικὰς παραδόσεις.

Ἡ προβολὴ διαφορῶν εἰς ἐθνικὴν κληρονομίαν μεταξὺ τῶν διαφορῶν στοιχείων τῆς Ἀμερικανικῆς κοινωνίας ὄχι μόνον δὲν ἐμποδίζεται ἀλλὰ καὶ ὑποβοηθεῖται, πολλάκις καὶ μὲ δημόσιον χρήμα ὅταν τοιαύτη προβολὴ φαίνεται νὰ ἀποβαίνει πρὸς ὄφελος τῆς ὀλότητος. Παρελάσεις κατὰ τὴν ἐθνικὴν ἡμέραν τῶν διαφορῶν φυλετικῶν ὁμάδων εἶναι θέαμα συχνόν καὶ ὑποβοηθούμενον ὑπὸ τῶν ἀρχῶν καθὼς καὶ ἄλλαι ἐκδηλώσεις ἐθνικῆς καὶ πολιτιστικῆς κληρονομίας. Ἀλλὰ μειωποῦντες εἰς ἓνα ἑορτασμὸν τὴν σημασίαν δι' ὄλους ὡς ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου εἶναι ἄλλης κατηγορίας καὶ ἀπαιτεῖ διάφορον χειρισμόν.

Ἐσφαλμένη εἶναι ἡ ἰδέα κατὰ τὴν ὁποίαν διὰ ἀργοπορημένου ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα προβάλλομεν τὴν θρησκευτικὴν μας ταυτότητα καὶ ἰδιότητα καὶ οὕτω κάμνομεν ἑαυτοὺς γνωστοὺς εἰς τὸ Ἀμερικανικὸν κοινόν. Εἰς τὸ σημεῖον ἐξελίξεως εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἡ Ἀμερικανικὴ Ὀρθοδοξία σήμερον, δηλαδὴ ὡς Ἐκκλησία γηγενῶν Ἀμερικανῶν, χρειαζόμεθα ἄλλο τι μεγαλυτέρας ὀκτῆς ἀπὸ τὴν προβολὴν τῆς διαφορᾶς μας εἰς τὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα διὰ νὰ ἐπισύρωμεν τὸ εἶδος τῆς προσοχῆς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἐπισύρωμεν. Καὶ ἐν ταυτῷ, νὰ πείσωμεν τοὺς νέους μας, ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία εἶναι ἀξία ἐπιβιώσεως ἐντὸς τοῦ θρησκευτικοῦ πανοράματος τῆς Ἀμερικῆς καὶ εἰς θέσιν νὰ ἀποβῆ ὁ ρυθμιστῆς τῆς θρησκευτικῆς καὶ προσωπικῆς των ζωῆς.

Παρήλθον αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι κατὰ τὰς ὁποίας ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀπέβλεπεν εἰς τὸν συναισθηματικὸν κόσμον τῶν μεταναστῶν πιστῶν της καὶ εἰς τὸν υυστικισμόν τοῦ τελετουργικοῦ της διὰ νὰ τύχη τῆς ἀποδοχῆς τῶν ἄλλων καὶ τῆς ἐπιδοκίμασίας τῶν ἐν Ἀμερικῇ γεννηθέντων. Τὸ ὑπέροχον τῆς Ὀρθοδοξίας εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐκείνην πραγματικότητα ἣ ὁποία δυσκόλως μεταγίγεται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πιστοῦ διὰ τοῦ τελετουργικοῦ μόνον. Ἡ Ὀρθοδοξία ἀποτείνεται καὶ ἐπιστρατεῦει πάσας

τάς ἀνθρωπίνους νοητικές και βουλητικές λειτουργίας και ἐνεργείας και δέον νά ἀποδεικνύεται ἱκανή νά ἀνταποκρίνεται ἐπιτυχῶς εἰς τό πολυσύνθετον τῆς συγχρόνου σκέψεως και ἐμπειρίας. Φέρει μεθ' ἑαυτῆς οὐχί μόνον ἔνδοξον παρελθόν ἀλλά και τόν σπόρον νέου δένδρου προσωπικῆς και ὁμαδικῆς θρησκευτικῆς ἐμπειρίας τό ὅποῖον και δύναται νά καρποφορήσει και νά θρέψῃ ἐν τῇ κατὰ Χριστόν ζωῇ οὐχί μόνον τοὺς ἰδικούς μας πιστούς ἀλλά και ἄλλους ζητῶντας τόν ἄρτον νέας ζωῆς.

Τοῦτο καθίσταται φανερόν εἰς οἰκουμενικά συνέδρια και ἄλλας συνάξεις ὅπου οἱ ὀρθόδοξοι ἀντιπρόσωποι ἀποδεικνύονται πρόθυμοι και ἱκανοί νά παρουσιάσουν τήν θετικήν ὄψιν τῆς πίστεως και πράξεώς μας και οὐχί τάς ἀρνητικές ἰδιοσυγκρασίας τάς πηγαζούσας ἐκ θέσεων τῶν ἄκρων κατὰ τάς ὁποίας τό ἀληθές ταυτίζεται ἀπολύτως μέ τό παραδοσιακόν και ἀγαλλοίωτον. Ἡ πείρα τοῦ ὁμιλοῦντος εἶναι, ὅτι, ὅταν ἡ Ὁρθοδοξία παρουσιάζεται πρεπόντως και ταπεινοφρόνως, ὡς θετικόν σύστημα πίστεως και ζωῆς τό ὅποῖον περικλείει ἐν αὐτῷ πᾶσαν φάσιν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, οἱ ἄκροται ἐπηρεάζονται πολὺ εὐμενέστερον παρά ἐάν ἡ παρουσίασις ἐγένετο ὑπό τύπον μαθήματος ἐμπεριέχοντος διδάγματα διὰ τοὺς ἄκροτάς. Ἐπομένως, ὑπάρχουν ἄλλα και πλέον ἀποτελεσματικά μέσα διὰ τῶν ὁποίων δύναται νά γίνῃ γνωστή ἡ Ὁρθοδοξία ἐν Ἀμερικῇ ἐκτός και πέραν τοῦ ἀργοπορημένου ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα.

Καθ' ὅσον δέ ἀφορᾷ τήν ἐλπίζομένην συμπάθειαν και ἐπιδοκιμασίαν αὐτῶν τούτων τῶν νέων μας ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ παρόντος κεχωρισμένου ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, οἱ περισσότεροι τῶν ἐρευνητῶν μας πιστεύουν ὅτι κατὰ κανόνα οἱ νέοι διστάζουν νά εἶναι διάφοροι εἰς σοβαράς καταστάσεις τῶν ἄλλων νέων τῆς ἡλικίας των και τῆς ἰδικῆς των κοινωνικῆς ὁμάδος. Ἐν τῇ πραγματικότητι, οὗτοι εὐρίσκουν ψυχολογικήν ἀσφάλειαν μόνον ἐν τῇ συμμορφώσει των μέ ἐκείνους τῶν κανονισμῶν οἱ ὅποιοι κατευθύνουν τήν ἐμπειρίαν τῶν μελῶν τῆς ὁμάδος εἰς τήν ὁποίαν ἀνήκουν.

Ἐξ ἄλλου, οὐδεὶς ἔχει μέχρι τοῦδε σημειώσει οἰανδήποτε δυσμενῆ ἀπήχησιν ἐπὶ τῶν νέων ὅτε ἀνά τέσσαρα ἔτη ἑορτάζομεν τό Πάσχα μετὰ τῶν ἄλλων χριστιανῶν. Ἀντιθέτως, φαίνεται νά κερδίζομεν εἰς δημοσιότητα ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐκτεταμένα προγράμματα τῆς τηλεοράσεως ἀφιεροῦνται εἰς τήν Μεγάλην Ἑβδομάδα και τό Πάσχα και ὁμάδες δημοσιογράφων ἐπισκέπτονται τάς ἐκκλησίας διὰ νά παρακολουθήσουν τοὺς ἰδιαιτέρους ἑορτασμούς ἐκάστης Ἐκκλησίας. Αὐταὶ εἶναι στιγμαὶ κατὰ τάς ὁποίας μᾶς δίδεται μοναδική εὐκαιρία νά προβάλωμεν τό τελετουργικόν μας και τάς ἰδιαιτέρας δοξασίας μας. Ὅταν ἑορτάζωμεν μόνοι εἶναι πρακτικῶς ἀδύνατον νά ἔχωμεν πλήρη δημοσιότητα και ρεπορτάζ εἰς τήν τηλεόρασιν. Ὁ ἑορτασμός μας πιθανῶς νά προβληθῇ ἐπ' ὀλίγον χρόνον, συνήθως μικρότερον τοῦ ἐνός λεπτοῦ, και τάς περισσότερας φορὰς τό ρεπορτάζ εἶναι πλήρες ἀνακριβειῶν.

Και τώρα δέον νά ἀναφέρωμεν τήν δυσμενῆ ἐπιρροήν τοῦ ἀργοπορημένου ἑορτασμοῦ ἐπὶ τάς νέας γενεάς, ἀπό τῆς σχολικῆς μέχρι τῆς Πανεπιστημιακῆς ἡλικίας. Μία ἐπέτειος -θρησκευτική, ἔθνική, ἢ πολιτιστικῆς πα-

ραδόσεως- δέν περιορίζεται εἰς τὴν κοινωνίαν μας εἰς μίαν ὠρισμένην ἡμέραν. Ἰδιαιτέρως δέ, θρησκευτικαὶ ἐπέτειοι συνεπάγονται ὀλόκληρον σύστημα προσωπικῆς καὶ οἰκογενειακῆς ἐνασχολήσεως καὶ προπαρασκευῆς μακρᾶς διαρκείας καὶ φύσεώς τινος περιλαμβανούσης ὅλας τὰς πλευρᾶς καὶ ἐκδηλώσεις τῆς προσωπικῆς καὶ ὁμαδικῆς καθημερινῆς ζωῆς.

Τὸ Ὁρθόδοξον Πάσχα δέν εἶναι προσωπικὴ ὑπόθεσις καὶ ἀπασχόλησις μᾶς ἡμέρας ἢ καὶ μιᾶς ἐβδομάδος. Ἀρχίζει μὲ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν καὶ δέν τελειώνει παρὰ μίαν ὀλόκληρον ἐβδομάδα μετὰ τὸν ἐπίσημον ἑορτασμόν του. Ἡ προετοιμασία τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξον οἰκογένειαν ἐπεκτείνεται ἐφ' ὅλων τῶν φάσεων τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ζωῆς τῶν μελῶν της καὶ εἰς ὠρισμένας ἡμέρας δέν ἀφίνει οὐδέ μίαν ὥραν ἐλευθέραν δι' ὀτιδήποτε ἄλλο.

Διὰ τοὺς νέους σχολικῆς ἡλικίας τοῦτο εἶναι εὐρύτερας τῆς θρησκευτικῆς σημασίας. Γίνεται παράγωγον ὠρισμένων ψυχολογικῶν καταστάσεων, αἱ ὁποῖαι καὶ ἐκφράζονται διὰ τῆς ἐμπειρίας καὶ συμπεριφορᾶς τοῦ νέου μεταξὺ τῶν φίλων των. Μάλιστα, τοῦτο ἀποτελεῖ λίαν εὐαίσθητον σημεῖον δι' ὅλους τοὺς νέους οἱ ὁποῖοι φοιτοῦν εἰς δημόσια σχολεῖα τῶν ὁποίων ἀποτελοῦν οὗτοι πολὺ μικρὸν ποσοστόν. Ἐπομένως, ὀτιδήποτε εἶναι χαρακτηριστικὸν τούτων ἀλλὰ διάφορον τῆς συνήθους ἐμπειρίας τῶν ἄλλων προκαλεῖ παρατηρήσεις, τὰς περισσοτέρας δέ φορᾶς οὐχὶ κολακευτικάς.

Ἐάν ἓνα παιδί εἶναι προετοιμασμένον ἀπὸ τὸ σπῆτι δι' ἓνα ἑορτασμόν καὶ εἶναι ἐσωτερικῶς πλήρως ἐστραμμένον πρὸς τὸ γεγονὸς αὐτὸ ὡς ἐν τῶν πλέον σπουδαίων εἰς τὴν ζωὴν του καὶ ἀκολούθως συναντᾷ εἰς τὸ σχολεῖον ἀσυμπαθῆ ἢ καὶ σαρκαστικὴν στάσιν ἐκ μέρους τῶν συμμαθητῶν του, διατρέχει τὸν κίνδυνον τῆς δημιουργίας ἐντὸς του συναισθηματικῶν καὶ ἄλλων ψυχολογικῆς φύσεως τραυμάτων τὰ ὁποῖα δέν θὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ συμμετάσχῃ τοῦ ἑορτασμοῦ ἐν ἐσωτερικῇ εἰρήνῃ καὶ ἀρμονίᾳ καὶ θὰ καταστήσουν τὴν θέσιν του ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ ἐσωτερικῶς προβληματικὴν διὰ τὸ ἐφ' ἐξῆς μέλλον του. Οἱ πλεῖστοι τῶν νέων οἱ ὁποῖοι ἐγκατέλειψαν τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐνηλικίωσίν των ὠθήθησαν πρὸς τοῦτο κατὰ κανόνα ἐκ βεβαιότητος ἀνεπάρκειας τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας νὰ προαγάγῃ ἑαυτοὺς μεταξὺ τοῦ κύκλου των καὶ ἐξ αἰσθημάτων δισταγμοῦ καὶ ἐντροπῆς τὰ ὁποῖα εἶναι ὑπολείμματα δυσαρέστων ἐμπειριῶν ὡς ἡ ἀνωτέρω.

Ἐάν ὑπῆρχε μεγάλος ἀριθμὸς ὀρθόδοξων νέων εἰς τὰ δημόσια σχολεῖα οὕτως ὥστε νὰ ἀποτελοῦν οὗτοι ὁμάδας ἰσχύος καὶ ἐπιρροῆς, ἡ τωρινὴ δοκιμασία τῶν εὐαίσθητων νέων μας θὰ μετεβάλλετο εἰς ὑπερηφάνειαν. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἐξ αἰτίας ἀριθμῶν οἱ πλέον εὐαίσθητοι ἐκ τῶν ὀρθόδοξων νέων ἐνδέχεται νὰ διέρχωνται κατ' ἔτος σοβαρὰν ψυχολογικὴν δοκιμασίαν ἐξ αἰτίας τοῦ παρόντος συστήματος ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα μας.

Προσέτι, οἱ νέοι ἐπιθυμοῦν νὰ ζοῦν μετὰ τῶν φίλων των τὰς ἐμπειρίας των καὶ δὴ ἐκεῖνας αἱ ὁποῖαι τοὺς προπαρασκευάζουν διὰ μεγάλα γεγονότα εἰς τὴν ζωὴν των. Ἐπιθυμοῦν, ὅπως οἱ ἐνήλικες, νὰ μοιράζωνται τὴν

εὐχαρίστησιν τῆς ἀναμονῆς σπουδαίων προσωπικῶν γεγονότων καὶ τοιουτοτρόπως νὰ ἀπολαμβάνουν τὸ μαζικὸν τοῦ συναισθήματος τὸ ὁποῖον κάμνει τὸ ἄτομον ἀρρήκτως μέλος τῆς ομάδος καὶ τῷ δίδει τὴν αἴσθησιν δυνάμεως ἴσης ἐκείνης τῆς ομάδος.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ προσωπικαὶ καὶ ὁμαδικαὶ καταστάσεις αἱ ὁποῖαι εἶναι μεγάλης σπουδαιότητος εἰς τὴν ζωὴν τῶν νέων παραμένουν ἔξω τῆς ἐμπειρίας τῶν ὀρθοδόξων νέων. Ἄντ' αὐτῶν, δεόν οὗτοι νὰ ζοῦν τὰς ἐμπειρίας αὐτὰς κατ' ἰδίαν, ἐν ἐσωτερικῇ καὶ ἐξωτερικῇ μονώσει, δεδομένου ὅτι πολὺ σπανίως καὶ μόνον εἰς τὰ μεγαλύτερα ἀστικά κέντρα εἶναι δυνατόν ὀρθόδοξοι νέοι νὰ ἔχουν ὀρθοδόξους φίλους καὶ οὕτω νὰ συμμετέχουν τῶν ἐμπειριῶν ἀλλήλων. Ὡς ἀποτέλεσμα ὅλων τῶν ὡς ἄνω ἀντιξῶν διὰ τὴν ὀρθόδοξον νεολαίαν περιστάσεων, οἱ ὀρθόδοξοι νέοι μας, ἐν πλειονότητι, ὑποφέρουν ἐκ συναισθημάτων κατωτερότητος ἐν σχέσει μὲ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἐβαπτίσθησαν.

Ὁ ἐνήλιξ ὀρθόδοξος δὲν φαίνεται νὰ διαπλῆ τὰς δοκιμασίας αὐτὰς πολὺ καλλίτερον τῶν νέων. Τὸ αἶσθημα ὅτι διαφέρει τῶν ἄλλων εἰς σημεῖα τῆς μὴ ἐκλογῆς καὶ ἐπιδοκιμασίας του, τὰ ὁποῖα καὶ ἀδυνατεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ ἀποτελεσματικῶς μεταξὺ τῶν φίλων καὶ συνεργατῶν του, τοῦ γεννᾶ μίαν ἐσωτερικὴν αἴσθησιν ἀνημπορίας ἢ ὁποῖα καθίσταται ἔτι μᾶλλον βασιανιστικὴ καθ' ὅσον δὲν δύναται νὰ τὴν ἀποτινάξῃ ἀφ' ἑαυτοῦ.

Ἄλλὰ ὑπεράνω καὶ πέραν πάντων, ἡ ἐσωτερικὴ του ἐπαφὴ μὲ τὸ περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον ζῆ καὶ ἀνθεὶ διακόπτεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐνῶ ἐκεῖνος προπαρασκευάζεται διὰ τὸ μεγαλύτερον θρησκευτικὸν του γεγονός οἱ ἄλλοι ἑορτάζουν ἤδη τὸ ἰδικόν των. Ὅτε ἔρχεται ὁ ὀρθόδοξος ἑορτασμός, ἀποτελεῖ οὗτος γεγονὸς «κατόπιν ἑορτῆς», γεγονὸς τὸ ὁποῖον οἱ ἄλλοι ἤδη ἔχουν ἑορτάσει. Ἡ διαφορὰ εἶναι ὀδυνηρὰ διὰ τὸν ὀρθόδοξον διότι τὸν τοποθετεῖ χωριστὰ ἐξ αἰτίας γεγονότος τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ νὰ ἑορτάξῃ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ οὕτω νὰ συναγάλλεται. Διὰ τοῦ χωριστοῦ του ἑορτασμοῦ ἀποκτᾶ οὗτος πράγματι ἰδίαν ταυτότητα ἐν τῇ θρησκευτικῇ ζωῇ τῆς Ἀμερικῆς, ἀλλ' ἡ ταυτότης αὐτῆ εἶναι εἶδους τινός τὸ ὁποῖον οὐδεὶς ἐκ τῶν νουνεχῶν ὀρθοδόξων θὰ ἐπεθύμει δι' ἑαυτὸν.

Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, ἀργοπορημένος ἑορτασμός ὡθεὶ τοὺς συζύγους ἔξω τῆς περὶ αὐτοὺς κοινωνικῆς ἰσοροπίας καὶ προξενεῖ ἐκτροχιασμόν ἐκ τῆς καθημερινῆς οἰκιακῆς τάξεως τὴν ὁποίαν κάθε Ἀμερικανικὴ οἰκογένεια ἀκολουθεῖ εἰς προπαρασκευὴν μεγάλων γεγονότων, ὡς τὰ Χριστοῦγεννα καὶ τὸ Πάσχα.

Ἐμπορικῶς καὶ ἐπαγγελματικῶς, ὁ ἀργοπορημένος ἑορτασμός δημιουργεῖ σοβαρὰ προβλήματα διὰ τὸν ὀρθόδοξον σχετικὰ μὲ τὰς ἡμέρας ἀργίας καὶ ἐργασίας καὶ γενικώτερον τὰς ἐνδεδειγμένας μεγαλυτέρας διακοπὰς. Εἶναι περίπου τὸ ἴδιον ὅπως μὲ τοὺς ὀρθοδόξους μαθητάς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀργίαν κατὰ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν τῶν ἄλλων ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ σχολεῖον κατὰ τὴν ἰδικὴν μας Μεγάλην Παρασκευὴν. Οἱ ὀρθόδοξοι εἰς τὸ ἐμπόριον, τὰ ἐπαγγέλματα, ἢ ἀπλῶς ἐργαζόμενοι δι' ἄλλους, ὄλοι θὰ πρέπει νὰ ἐργασθοῦν κατὰ τὴν ὀρθόδοξον Μεγά-

λην Παρασκευήν.

Ἐάν νομίζωμεν, ὅτι αἱ προσωπικαὶ καὶ οἰκογενειακαὶ αὐταὶ καταστάσεις δὲν εἶναι ἀρκούντως σπουδαῖαι διὰ τὰ ἐπιφέρουν ἀλλαγὴν εἰς τὸν ἑορτασμὸν τοῦ ὀρθοδόξου Πάσχα, θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν κατὰ νοῦν ὅτι εἰς μίαν κατ' ἐξοχὴν βιομηχανικὴν χώραν ὡς ἡ Ἀμερικὴ μία αὐστηρῶς κεκατονισμένη σειρά μεταξὺ ἡμερῶν ἐργασίας καὶ ἀργίας ἀποτελεῖ τὴν δύναμιν ἢ ὁποία διευθύνει ὁλόκληρον τὴν βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν ὄντοτητα τῆς χώρας καὶ ἀκολουθῶς χρωματίζει καὶ κατευθύνει τὴν κοινωνίαν της. Ἀνεπιθύμητοι διακοπαὶ εἰς τὸ δίκτυον τῆς προσφορᾶς καὶ ἀγορᾶς ὑπηρεσιῶν ἔχουν ἄμεσον καὶ ἐκτεταμένον ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς χώρας καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπὶ τῆς κολτούρας καὶ τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας.

Ἐπὶ πλέον, δὲν εἶναι μόνον ἡ ὀρθόδοξος οἰκογένεια ἐν τῷ συνόλῳ της ἢ ὁποία ἐπηρεάζεται σοβαρῶς καὶ ἀνεπιθυμητῶς ἐκ τοῦ ἀργοπορημένου ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα μας ἀλλὰ καὶ αὐτὴ αὐτὴ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὑφίσταται ἀσύμφορον ἀντίκτυπον πνευματικῆς καὶ οἰκονομικῆς χροιάς. Αἱ ἀκολουθίαι τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος παρακολουθοῦνται ἀπὸ πολὺ περισσοτέρους πιστοὺς ὅτε τὸ Πάσχα μας συμπίπτει μετὰ τῶν ἄλλων. Ἀντιθέτως, ὅταν ὁ ἑορτασμός μας γίνεται χωριστὰ ἀκόμη καὶ αἱ ἀκολουθίαι τῆς Μεγάλης Πέμπτης καὶ Μεγάλης Παρασκευῆς παρακολουθοῦνται ἀπὸ πολὺ ὀλιγωτέρους ἐκ τῶν πιστῶν μας ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἐργάζονται οἱ τοῖ. Ἐπίσης πολὺ ὀλιγώτεροι προσέρχονται εἰς τὴν Θεῖαν Κοινωνίαν τῆς Μεγάλης Πέμπτης καὶ Μεγάλου Σαββάτου.

Εἶναι φανερὸν ἐπομένως, ὅτι οἱ θρησκευτικοὶ ἑορτασμοὶ δεόν νὰ ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς περιστάσεις τῆς προσωπικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς ἐὰν πρόκειται νὰ ἔχουν ἐπιρροὴν τινα ἐπὶ τῆς ζωῆς τῶν πιστῶν. Βεβαίως, τὸ τελευταῖον ἦτο καὶ ἡ ἀρχικὴ πρόθεσις τῶν νομοθετησάντων τοὺς θρησκευτικοὺς ἑορτασμοὺς. Ἀλλ' ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου πολλοὶ ἐκ τῶν θρησκευτικῶν μας ἑορτασμῶν -ὡς ἀποτέλεσμα αὐστηρᾶς τηρήσεως τοῦ γράμματος τῆς ἀρχικῆς προθέσεως- ἀπέκτησαν ἰδίαν προσωπικότητα καὶ κῦρος καὶ ἀντὶ νὰ εἶναι, ὡς ἔδει, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ θρησκευόντος λαοῦ κατῶρθωσαν νὰ θέσουν τὸν πιστὸν εἰς τὴν ἰδικὴν των ὑπηρεσίαν.

Ἐν τέλει, καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπάρχουν εἰσέτι πολλαὶ ἄλλαι πλευραὶ καὶ καταστάσεις αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο νὰ προσενεχθοῦν εἰς ὑπεράσπισιν τῆς ἰδέας τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ἑορτασμοῦ, φέρομεν ἐδῶ εἰς γνώσιν ὑμῶν τὴν πλέον ὀδυνηρὰν ἐκ τῶν προσωπικῶν καὶ οἰκογενειακῶν καταστάσεων τὴν σχετιζομένην μετὰ τὸν νῦν ἰσχύοντα ἑορτασμόν. Τὸ πρόβλημα τῶν μικτῶν γάμων.

Μικτὸς γάμος εἶναι δι' ἡμᾶς ὁ γάμος, ὁ ὁποῖος συνάπτεται μετὰ ὀρθοδόξου καὶ μὴ ὀρθοδόξου ἀνεξαρτήτως ἐθνικῆς προελεύσεως. Τὸ ποσοστὸν τῶν τοιούτων γάμων ἔχει ἐσχάτως ἀδξηθῆ ἀρκούντως καὶ ἐπικινδύνως. Τοῦτο εἶναι κυρίως ἀποτέλεσμα τῆς τάσεως τῶν νέων νὰ ἀγνοοῦν κωλύματα ἐθνικῆς, πολιτιστικῆς, ἢ θρησκευτικῆς φύσεως. Εἰς πολλοὺς τῶν μικτῶν γάμων οἱ σύζυγοι διατηροῦν τὴν θρησκευτικὴν των καταγωγ-

γῆν καὶ μυστηριακοὺς δεσμούς. Τὰ τέκνα βαπτίζονται καὶ ἀνατρέφονται εἰς μίαν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν τῆς ἐκλογῆς καὶ συμφωνίας ἀμφοτέρων τῶν συζύγων. Κατὰ τὰς Κυριακάς, ἀμφότεροι οἱ σύζυγοι μεταβαίνουν ἕκαστος εἰς τὴν ἐκκλησίαν του ὡς καὶ κατὰ ἄλλας θρησκευτικὰς ἑορτάς, ὡς τὰ Χριστούγεννα καὶ ἄλλας.

Τοῦτο σημαίνει ὅτι οἰκιακαὶ καὶ οἰκογενειακαὶ προπαρασκευαί εἶναι αἱ ἴδιαι δι' ὅλα τὰ μέλη ἂν καὶ ἕκαστος μεταβαίνει εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐκκλησίαν. Οὕτω δὲν γίνεται σύγχυσις μήτε ἐπανάληψις προπαρασκευῶν καὶ προετοιμασιῶν διὰ τὰς κοινὰς θρησκευτικὰς ἑορτάς. Ἄλλ' ὅτε τὸ Ὁρθόδοξον Πάσχα δὲν ἑορτάζεται κοινῶς μετὰ τῶν ἄλλων χριστιανῶν, τὸ ὀρθόδοξον μέλος πρέπει νὰ κἀνῆ τὰς ἰδικὰς του ἢ ἰδικὰς τῆς προετοιμασίας σχετικὰς μὲ τὴν προσωπικὴν του προπαρασκευὴν ὡς εἶναι ἡ νηστεία καὶ ἄλλαι προετοιμασίαι. Γρήγορα ἢ ἀργὰ θὰ προκύψουν παρεξηγήσεις καὶ ἀσυμφωνίαι καὶ, ἰδιαιτέρως δταν καὶ τὰ τέκνα συμπεριλαμβάνονται εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν, ἐν εἶδος διχοτομήσεως ἐνδέχεται νὰ προκύψῃ τὸ ὅποιον εἶναι ἥκιστα ἐποικοδομητικὸν διὰ τὴν ἀγάπην μετὰ τῶν καὶ τὴν οἰκογενειακὴν εἰρήνην καὶ ἁρμονίαν.

Ὁ σκοπὸς μας δέον νὰ εἶναι, βεβαίως, νὰ μὴν παρεμβάλωμεν ἐμπόδια ἐξ αἰτίας θρησκευτικῶν ἀπαιτήσεων εἰς τὸ διάγειν τῶν μικτῶν αὐτῶν γάμων, οἱ ὅποιοι ἐξ ὑπαρχῆς καὶ ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεώς των φέρουν ἐν ἑαυτοῖς τὸ σπέρμα τῆς διχονοίας καὶ διαλύσεως. Ἄς μὴ ξεχνῶμεν, ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐτελέσαμεν τοὺς γάμους αὐτοὺς καὶ ἠνώσαμεν μυστηριακῶς νέους ἐκ τῆς ἰδίας κοινωνίας ἂν καὶ διαφόρων παραδόσεων.

Πιθανῶς νὰ ἐδόθη ἡ ἐντύπωσις, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐτονίσαμεν τόσον πολὺ τὴν πρακτικὴν πλευρὰν τοῦ ἐπιχειρήματος ὑπὲρ κοινοῦ τινος ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ὅτι δὲν ἀποδίδομεν τὴν ἀνήκουσαν προσοχὴν καὶ τὸν νενομισμένον σεβασμὸν εἰς τὴν παραδοσιακὴν ἄποψιν τοῦ ζητήματος καὶ εἰς τὴν διάταξιν τῆς Νίκαιας. Ἄλλ' ἡ παρουσίαις τῶν ἐπιχειρημάτων δὲν ὑπῆρξε μονόπλευρος. Ἐξ ἄλλου δέον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι εἶναι ἐξ αἰτίας τοῦ βαθέος σεβασμοῦ τῶν ὀρθοδόξων τῆς Ἀμερικῆς πρὸς συνοδικὰς ἀποφάσεις καὶ τὴν παράδοσιν ἐν γένει ποὺ ἡ παροῦσα τάξις τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἔχει διατηρηθῆ ἐν Ἀμερικῇ, παρά τὰς δυσκολίας καὶ ἐν πολλοῖς δυσαρέστοις καὶ ἐπωδύνους προσωπικὰς καὶ οἰκογενειακὰς καταστάσεις εἰς τὰς ὁποίας ἔχει αὕτη ὁδηγήσει.

Προσεπαθήσαμεν, ἐπομένως, νὰ καταγράψωμεν καὶ διαγράψωμεν τὰ περισσότερα τῶν σημείων τὰ ὁποῖα προτίθενται συνήθως ἐν συζητήσεσιν οὐχὶ μόνον μετὰ κληρικῶν ἀλλὰ καὶ μετὰ λαϊκῶν, οἱ ὅποιοι ἐνδιαφέρονται σοβαρῶς διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον ἀνατροφὴν ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ τῶν τέκνων των. Ἐχόμεθα δὲ τῆς ἐλπίδος, ὅτι διευτύψωμεν διὰ τοῦ παρόντος τὴν στάσιν ὄλων τῶν ἐν Ἀμερικῇ ἀδελφῶν μας ὀρθοδόξων τόσον τὴν ὑπὲρ ὅσον καὶ τὴν κατὰ τῆς ἀλλαγῆς τῆς ἡμερομηνίας τοῦ παρόντος ἑορτασμοῦ τῆς τοῦ Κυρίου Ἀναστάσεως.

Εὐχαριστῶ διὰ τὴν ὑπομονὴν μετὰ τῆς ὁποίας με ἠκούσατε καὶ διατελῶ εὐσεβάστως.

Ἀκολουθῶς ὁ σεβ. Πρόεδρος ἐκφράζει τὰς εὐχαριστίας αὐτοῦ διὰ τὴν θαυμασίαν, πολὺπλευρον καὶ ἐμπεριστατωμένην εἰσήγησιν καὶ συγχαίρει τὸν ὁμιλητὴν διότι ἐνεπλούτισε τὸ Συνέδριον διὰ μιᾶς ἀξιολόγου ἐρεῦνης.

Σεβ. Πρόεδρος: Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν συνέχειαν τῆς τόσον ἐποικοδομητικῆς συζητήσεώς μας, ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω ὠρισμένας σκέψεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἡδύναντο ἴσως νὰ ὑποβοηθήσουν τὸ ὅλον ἔργον τοῦ Συνεδρίου.

1ον. Ὁ χαρακτήρ τῆς συσκέψεώς μας προσδιορίζεται ὑπὸ τῆς ἐκθέσεως τῆς Γ' Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία ὑπεβλήθη εἰς τὴν Α' Πανορθόδοξον Προσυνοδικὴν Διάσκεψιν καὶ ὑπὸ τῆς ἀποφάσεως τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Πρόκειται περὶ ἐργαστηριακῆς συσκέψεως εἰδικῶν, ποιμένων, ἀστρονόμων, ἱστορικῶν, κανονολόγων, κοινωνιολόγων, οἱ ὅποιοι ἐκλήθησαν προκειμένου νὰ προβοῦν εἰς τὴν σύνταξιν μιᾶς γνωματεύσεως. Αὕτη θὰ περιέχῃ συγκεκριμένας προτάσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας ἀλλά, κυρίως καὶ πρωτίστως, εἰς τὴν προσεχῆ Προσυνοδικὴν Διάσκεψιν.

2ον. Ὑπὸ τὸ φῶς τῶν εἰσηγήσεων καὶ τῶν συζητήσεων, αἱ ὁποῖαι ἠκολούθησαν, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ καταρτίσωμεν ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία θὰ προβῆ εἰς τὴν σύνταξιν σχεδίου γνωματεύσεως καὶ προτάσεων. Ἡ γνωμάτευσις αὕτη θὰ ὑποβληθῆ ἀκολουθῶς εἰς τὴν ὀλομέλειάν μας.

Ἐπιθυμῶ νὰ προτείνω τὴν σύνθεσιν τῆς Ἐπιτροπῆς αὐτῆς, προκειμένου νὰ δοθῆ εἰς τὰ μέλη αὐτῆς ἡ εὐκαιρία, νὰ συγκεντρώσουν τὴν προσοχὴν των ἐπὶ τῶν σημείων, τὰ ὁποῖα θὰ πρέπει νὰ συμπεριληφθοῦν εἰς τὴν γνωμάτευσιν.

Ἡ πρότασις μου, ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν τῆς Ἐπιτροπῆς, εἶναι:

α) ὁ Σεβ. Μητρ. Λαοδικείας Ἰγνάτιος, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔχῃ τὴν εὐθύνην τοῦ Γραμματέως τῆς Διασκέψεως.

β) ὁ Σεβ. Μητρ. Σουηδίας Παῦλος

γ) ὁ Θεοφ. Ἐπίσκ. Χερσῶνος Πέτρος

δ) ὁ Παν. Ἀρχιμ. Νίκων Πατριναῖκος

ε) ὁ Ἐλλογιμ. Καθ. Ν. Ossorgin καὶ

στ) ὁ Αἰδεσιμολ. Καθ. Ε. Braniste.

Ἡ πρότασις αὕτη τοῦ Σεβ. Προέδρου γίνεται ὁμοφώνως ἀποδεκτὴ.

3ον. Ὁρισμένα ἐκ τῶν σημείων, τὰ ὁποῖα θὰ ἔδει, κατὰ τὴν προσωπικὴν μου γνώμην, νὰ περιέχωνται εἰς τὴν γνωμάτευσιν, δὲν ἔχουν ἀκόμη διαλευκανθῆ πλήρως. Ἐκφράζων τὸ πνεῦμα τῶν εἰσηγήσεων, καὶ τῶν συζητήσεων αἱ ὁποῖαι ἐπηκολούθησαν, πιστεύω ὅτι τὰ κύρια σημεῖα τῆς γνωματεύσεως θὰ ἡδύναντο νὰ ἐντοπισθοῦν καὶ συνοψισθοῦν ὡς ἀκολουθῶς:

α) Ἡ ἐπιθυμία τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ εἶναι ἐκδηλος, δεδομένη καὶ ὁπωσδήποτε πολλαχῶς μεμαρτυρημένη.

β) Ἡ λύσις τῆς σταθερᾶς Κυριακῆς εἶναι μία λύσις προτεινομένη ὑπὸ τοῦ Π.Σ. Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ οἱ ὀρθό-

δοξοί ως γνωστόν εξέφρασαν προσωπικά γνώμας και έλαβον ίδιας πρωτοβουλίας ως πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο. Ὁ αἰμίμηστος Οἰκουμενικός Πατριάρχης Ἀθηναγὸρας ὠμίλησε περὶ τῆς δευτέρας Κυριακῆς τοῦ Ἀπριλίου. Ἐπίσης, γνωρίζετε τὰς θέσεις τῶν Ὀρθοδόξων ἀντιπροσώπων εἰς τὴν Ε΄ Γενικὴν Συνέλευσιν τοῦ Π.Σ. Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τοῦ θέματος, ἀπὸ τὴν δήλωσιν τῆς Ναῖρόμπι. Εἶναι δὲ ἐξ ἴσου γνωστόν ὅτι ὑπάρχουν σήμερον ὠρισμένοι, ἴσως δὲ καὶ ἀπολύτως δεδικαιολογημένοι ἐπιφυλάξεις ἐκ μέρους ὠρισμένων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ὡς πρὸς τὴν σταθερὰν Κυριακὴν. Τοῦτο δὲ διότι διὰ τοῦ συνεορτασμοῦ ἐν σταθερᾷ Κυριακῇ, ὅσον καὶ ἂν δὲν προσκρούη οὗτος εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Νικαίας, παρέχεται δεδικαιολογημένως ἢ ἐντύπως ὅτι ἐγκαταλείπομεν τὴν ἔαρινὴν ἰσημερίαν καὶ τὴν Πανσέληνον καὶ κατὰ συνέπειαν ὀλην τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου διὰ μέσου τῶν αἰῶνων βιωθεῖσαν ὀρθόδοξον παράδοσιν.

γ) Αἱ εἰσηγήσεις κατέδειξαν σαφῶς, ὅτι εἶναι ἀνακριβῆς καὶ ἐσφαλμένος ὁ τρόπος τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ Πάσχα. Προσκρούομεν ἐπομένως εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Νικαίας, ἢ ὅποια ἐπέδιωξε τὴν ἀκρίβειαν. Ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι ἀνακριβῆς ὁ ὑπολογισμὸς τῶν Πασχαλίων, τόσον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὅσον καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Γρηγοριανοῦ ἢ τοῦ προταθέντος ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1923) νέου ἡμερολογίου, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν τὸ δεύτερον εἶναι ἀκριβέστερον τοῦ πρώτου, καὶ τὸ τρίτον ὀλιγώτερον ἀνακριβές ὡς πρὸς τὰ δύο πρώτα.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν εἶναι ἀνακριβῆς ὁ ὑπολογισμὸς τῶν στοιχείων ὧν συνάρτησις εἶναι τὸ Πασχάλιον, ἤτοι ἡ ἔαρινὴ ἰσημερία καὶ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κύκλων τοῦ Μέτωνος ὀριζομένη Πανσέληνος, διερωτῶμαι ἂν καὶ κατὰ πόσον δὲν θὰ ἐξεφράζετο τὸ πνεῦμα τοῦ παρόντος συνεδρίου, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν θὰ ἐγένετο πρότασις εἰς τὴν προσεχῆ Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ὅπως καταρτισθῆ ἐπιτροπὴ εἰδικῶν ἀστρονόμων, προκειμένου νὰ προβῆ αὕτη εἰς τὴν κατάρτισιν τῶν πασχαλίων κύκλων ἐπὶ τῇ βάσει ἀκριβεστέρας ἔαρινῆς ἰσημερίας καὶ πανσελήνου.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην θὰ εἴμεθα συνεπέστεροι πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ πρὸς τὸ γράμμα τῆς Νικαίας.

Ἐξηγοῦμαι: Νὰ ἐορτάζεται τὸ Πάσχα τὴν πρώτῃν Κυριακὴν μετὰ τὴν πρώτῃν Πανσέληνον, μετὰ τὴν ἔαρινὴν ἰσημερίαν, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως ὅτι ἡ ἔαρινὴ ἰσημερία καὶ ἡ πανσέληνος θὰ ὀρίζωνται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πλέον ἀκριβῶν δεδομένων τῆς συγχρόνου ἀστρονομικῆς ἐπιστήμης.

δ) Ὁ κοινὸς ἐορτασμὸς ἔχει βεβαίως καὶ τὴν οἰκουμενικὴν του διάστασιν. Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῆς ὅπως ὀδηγηθῆ εἰς κοινὸν ἐορτασμὸν τοῦ Πάσχα ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ὑπεγράμμισε τὴν ἀγαθὴν αὐτῆς διάθεσιν καὶ συνέστησε διὰ τῆς Διορθοδόξου προπαρασκευαστικῆς τῆς Συνόδου Ἐπιτροπῆς (1971) “τὴν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν μὴ ὀρθοδόξων χριστιανῶν μελέτην τῶν περὶ ἡμερολογίου καὶ πασχαλίου ζητημάτων, ἵνα ἐπιτευχθῆ εἰς τὸ μέλλον ὁ ὑπὸ πάντων ἐπιθυμητὸς ταυτόχρονος ἐορτασμὸς τῶν μεγάλων χριστιανικῶν ἐορτῶν ὑφ' ὄλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου”.

Τόσον ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ὡς καὶ τὸ Π.Σ. Ἐκκλησιῶν ἐξαρτοῦν τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν, ὡς πρὸς τὸν κοινὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα, ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τῶν Πανορθόδοξων, ἐπὶ τοῦ θέματος, συζητήσεων καὶ ἀποφάνσεων.

ε) Ἐν ἄλλο σημεῖον, τὸ ὁποῖον χρῆζει διαλευκάνσεως, εἶναι νομίζω τὸ ἐξῆς: Ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ὁ συνεορτασμὸς τοῦ Πάσχα προϋποθέτει ὅπωςδὴποτε τὴν ἀποδοχὴν τοῦ νέου Ἡμερολογίου, ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀκολουθοῦν σήμερον τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον.

Ἡ Διορθόδοξος ἐπιτροπὴ τοῦ 1971 ἀναφέρει εἰς τὴν ἔκθεσιν αὐτῆς, ὅτι “ἡ καλυτέρα ὁδὸς πρὸς λύσιν τοῦ ἡμερολογιακοῦ - πασχαλίου προβλήματος εἶναι ἡ ὑπὸ πασῶν τῶν ἐπὶ μέρους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀποδοχὴ τοῦ νέου - ὀρθοδόξου ἡμερολογίου, ὡς πρὸς τὰς ἀκινήτους ἑορτάς καὶ ὡς πρὸς τὸ Πασχάλιον. Ἡ συνοδικὴ πανορθόδοξος ἀπόφασις περὶ ἐνιαίου ἡμερολογίου καὶ ἐνιαίου πασχαλίου θὰ δεῖσῃ νὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ πάσας τὰς ἐπὶ μέρους τοπικὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας.

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ὁμοῦ ἀναγνωρίζουσα τὰς εἰς τινὰς τοπικὰς Ἐκκλησίας ὑφισταμένας ποιμαντικὰς δυσκολίας (ὡς προκύπτουσιν αὐταὶ ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἐκθέσεως τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τὴν δήλωσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας καὶ ἀπὸ τὴν εἰδικὴν δήλωσιν τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων) προτείνει, ὅπως ἡ πραγματοποίησις τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ὡς ἀφορᾷ εἰς τὸν χρόνον καὶ τὴν μέθοδον ἐφαρμογῆς, ἀφεθῆ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν”.

στ) Ἐρωτᾶται ἐὰν καὶ κατὰ πόσον, τὸ “μετὰ τῶν Ἰουδαίων” ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ κανόνος τῆς Νικαίας ἢ ὄχι; Ὁφείλομεν δηλαδὴ νὰ ἐξετάσωμεν, ἐὰν καὶ κατὰ πόσον εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῶν Πασχαλίων θὰ πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ’ ὄψιν ἡ ἐξάρτησις τοῦ Χριστιανικοῦ Πάσχα ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ. Ἐὰν θὰ πρέπει ὅπωςδὴποτε νὰ προηγήται τοῦ Χριστιανικοῦ Πάσχα τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, ποία εἶναι ἡ οὐσία τῆς παραδόσεως τῆς Νικαίας ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο; Τί ἤθελε ἀρὰ γε νὰ εἴπῃ ἡ Νίκαια τὴν ἐποχὴν ἐκείνην; Ὑφίστανται σήμερον οἱ λόγοι οἱ ὁποῖοι ἠνάγκασαν τὴν Νίκαιαν νὰ προβῆ εἰς τὴν τοιαύτην συσχέτισιν; Πῶς ἐμφανίζεται τὸ ὅλον θέμα ἐξ ἐπὶνεως ἱστορικῆς καὶ ἐξηγητικῆς;

Θὰ πρέπει νομίζω νὰ διαλευκανθῆ καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ νὰ συμπεριληφθῆ εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Συνεδρίου, ἢ ὁποῖα θὰ ὑποβληθῆ εἰς τὴν προσεχῆ Προσυνοδικὴν Διάσκεψιν.

ζ) Ἐπίσης σπουδαιότατον σημεῖον εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦ συνεορτασμοῦ εἰς τὴν ΔΙΑΣΠΟΡΑΝ.

Γνωρίζετε ὅτι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἔλαβεν ὠρισμένας ἀποφάσεις, βάσει τῶν ὁποίων οἱ πιστοὶ αὐτῆς προσαρμόζονται εἰς τὰς συνηθείας καὶ τὸ τυπικὸν τῆς πλειοψηφίας, ἐκεῖ δηλαδὴ ἔνθα οἱ ζοῦν ὡς μειοψηφία.

Τὸ πρόβλημα δι’ ἡμᾶς τίθεται κατὰ διάφορον τρόπον. Δὲν νομίζω, προσωπικῶς, ὅτι θὰ ἦτο ὀρθὸν ὅπως συσταθῆ εἰς τὰς ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι διαβιοῦν ὡς μειονότητες ἐν τῇ ΔΙΑΣΠΟΡᾷ, νὰ ἀκολουθοῦν

τὸ ἐπικρατοῦν Πασχάλιον τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Ἐκφράζων πάντοτε τὸ πνεῦμα τοῦ παρόντος Συνεδρίου καὶ τῶν προηγηθειῶν συζητήσεων, φοβοῦμαι ὅτι εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία θὰ ἐλάμβανε παρομοίαν ἀπόφασιν διὰ τὰς ἐν Διασπορᾷ Ἐκκλησίας, θὰ προσέθετε μίαν εἰσέτι ἀφορμὴν μεγαλυτέρας χαλαρώσεως τῆς ἐν Διασπορᾷ ἐνότητος τῶν ὀρθοδόξων. Τοῦτο βεβαίως δὲν συμβαίνει εἰς τὴν Φιλλανδίαν ἔνθα ἡ συμμορφουμένη πρὸς τὸ Πασχάλιον τῆς Δύσεως ὀρθόδοξος Φιλλανδικὴ Ἐκκλησία τυγχάνει νὰ εἶναι μοναδική.

η) Ἐπιθυμῶ τέλος νὰ ὑπογραμμίσω τὰς ποιμαντικὰς δυσχερείας, αἱ ὁποῖαι ποικίλουν εἰς τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας, ὅπως μάλιστα κατεδείχθη ἐκ τῶν εἰσηγήσεων τοῦ Ἁγίου Λαοδικείας καὶ τοῦ Πατρὸς Πατρινάκου.

Εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Συνεδρίον μας θὰ προέβαιεν εἰς συγκεκριμένας προτάσεις διὰ τῆς γνωματεύσεώς του, νομίζω ὅτι θὰ ἔπρεπε συγχρόνως νὰ ἀναπτύξη καὶ ὠρισμένας σκέψεις ἀναφερομένας εἰς τὴν σταδιακὴν προπαρασκευὴν τοῦ ἐδάφους ἐξ ἐπόψεως ποιμαντικῆς.

Εὐχαριστῶ.

Σεβ. Βρυξελλῶν: Πρὸς ἄρσιν πάσης παρεξηγήσεως θὰ ἤθελον νὰ εἶπω ὅτι δὲν ἔχομεν βεβαίως προσηλυτισμὸν εἰς τὸ Βέλγιον, ἀλλ' αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ θέσις ἡμῶν εἶναι λαμπρά. Χάνομεν διαρκῶς μέλη καὶ στελέχη. Ὅχι ἐπειδὴ ὑπάρχει προσηλυτισμὸς, ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπάρχει μεγάλη ἀδιαφορία.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ψυχολογικὰς δυσκολίας τῶν ἐν Διασπορᾷ ὀρθοδόξων, αὐταὶ οὐδόλως προέρχονται ἐκ τοῦ θέματος τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς πραγματικότητος ὅτι εἴμεθα ὀρθόδοξοι καὶ ζῶμεν εἰς χώρας μὴ ὀρθοδόξους. Κατὰ συνέπειαν, δὲν νομίζω ὅτι ὁ συνεορτασμὸς θὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τοῦτο. Ἄλλα εἶναι αὐτά, τὰ ὁποῖα χωρίζουν τὰς Ἐκκλησίας καὶ ὄχι ὁ συνεορτασμὸς τοῦ Πάσχα.

Τέλος, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐμμείνωμεν πιστοὶ εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ παράδοσιν καὶ νὰ μὴν παρασυρθῶμεν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι πάντοτε ζητοῦν νὰ ἐπηρεάζουν τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῶν ἄλλων. Ἐχομεν τὴν παράδοσιν ἡμῶν, ἔχομεν διδασκαλίαν καὶ κανόνας. Αὐτά, καὶ μόνον αὐτά, πρέπει νὰ ἀποτελοῦν τὸν γνώμονα τῶν ἐργασιῶν ἡμῶν. Μᾶς ἐνδιαφέρει βεβαίως ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν τίποτε τὸ κοινὸν μετὰ τοῦ συγχρόνου Ἰουδαϊσμοῦ. Ὑπάρχουν μᾶλλον ἀντιθέσεις παρὰ συμφωνίαι ἢ ὁμοιότητες.

Σεβ. Ξάνθης: Ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος λαβὼν ὑπ' ὄψιν, τὸ μὲν, τὴν εἰσήγησιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Πανορθόδοξον Μεγάλην Σύνοδον, διὰ “τὸ Ἡμερολογιακὸν ζήτημα καὶ τὸ Πασχάλιον”, τὸ δὲ τὰς εἰσηγητικὰς ἐκθέσεις καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν συζητήσεις τῶν μελῶν τοῦ παρόντος συνεδρίου, ἐκθέτω ἐν συντομίᾳ τὰς ἀπόψεις αὐτῆς:

Περὶ Πασχαλίου

1. Θεωροῦμεν ἐντελῶς ἀπαράδεκτον τὴν σταθεροποίησιν τοῦ Πάσχα εἰς μίαν Κυριακὴν τοῦ Ἀπριλίου, ὡς ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸν ὄρον τῆς Ἀ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Δὲν δεχόμεθα παρέκκλισιν ἀπὸ τὰ θεσπισθέντα ὑπὸ τῶν ΤΙΗ΄ Πατέρων.

2. Ἐὰν δὲν γίνῃ δεκτὸν πανορθόδοξως τὸ νέον Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον, νὰ διατηρηθῇ τὸ ἰσχύον πασχάλιον, ἀποφευγομένης ὡς ἐπιβλαβοῦς πάσης καινοτομίας ἢ διαιρέσεως, δεδομένου ὅτι τὸ Πάσχα ἐορτάζεται σήμερον Πανορθόδοξως.

3. Τοῖς πᾶσι εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ γενικώτεραι ἐν τῷ κόσμῳ ἀνακατατάξεις, ἢ πτώσις τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν, ἢ ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνολογικὴ ἐξέλιξις, ὡς καὶ ἡ καταναλωτικὴ κοινωνία, ἐδημιούργησαν τεράστια κοινωνικὰ καὶ ψυχολογικὰ προβλήματα, πρὸ τῶν ὁποίων ἀσφαλῶς, ἢ κατ' Ἀνατολᾶς, Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, δὲν δύναται νὰ παραμείνῃ ἀδιάφορος.

Ἀνάγκη νὰ κατέλθῃ ἡ Ἐκκλησία καὶ νὰ ἀκροασθῇ τοὺς παλμοὺς τῆς ζωῆς τοῦ σημερινοῦ χριστιανοῦ, ὡς ταμειοῦχος δὲ τῆς Θείας Χάριτος, διὰ τῶν δωρεῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, προσφέρῃ τὴν ἀναγκαιοῦσαν πνευματικὴν βοήθειαν, ἔχουσα ὡς γνώμονα τὴν περὶ τὴν πίστιν ὀρθὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ἀγάπην ὡς δημιουργικὸν παράγοντα.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐξακολουθεῖ καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ εἰς τοὺς αἰῶνας, νὰ συνέχῃ καὶ νὰ κατευθύνῃ τὴν Ὀλκάδα τῆς Ἐκκλησίας, ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς ὅπως ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι μεθοδεύσωμεν τοὺς τρόπους ἐπικοινωνίας μὲ τὸν σύγχρονον χριστιανόν, ὥστε νὰ τὸν ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ βάρη ἅτινα ἐκ λόγων περιστατικῶν ἢ ἄλλων τινῶν γεγονότων, κατὰ καιροῦς ἐπεσπρωϋθήσαν καὶ ἵνα μὴ ἐπιθέτοντες, ἔτι πλέον, φορτία βάρεια καὶ δυσβάστακτα, ἀπομακρύνωμεν αὐτὸν τῆς σωστικῆς Κιβωτοῦ.

Οὕτω, διὰ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἐπικράτησιν ἐνὸς παγχριστιανικοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, οὐδὲν ἡμᾶς κωλύει, ἵνα γνωματεύσωμεν ὑπὲρ τῆς συστάσεως μιᾶς ἐπιτροπῆς ἐξ εἰδικῶν ἀστρονόμων ἐπιστημόνων, οἵτινες ἀνεξαρτήτως τῶν ἐν ἰσχύει δύο ἡμερολογίων, ἐσφαλμένων, ὡς ἀπεδείχθη, πολὺ ἢ ὀλίγον, κατὰ βάσιν, ἐκπονήσωσι μελέτην διὰ τὴν ἐξεύρεσιν χρόνου, ὅστις θὰ πληροῖ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ὄρου τῆς Ἀ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Τέλος φρονοῦμεν, ὅτι, πρὶν ἢ ἐπιχειρηθῇ εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἐκκλησίαν οἰασθήποτε λύσεως, πρέπει νὰ προηγηθῇ διάστημα χρόνου ἱκανόν πρὸς προπαρασκευὴν τοῦ Ὀρθόδοξου λαοῦ. Τὰ σφάλματα τοῦ παρελθόντος δὲν πρέπει νὰ ἐπαναληφθοῦν καὶ δὴ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀμφισβητήσεως πάσης αὐθεντίας.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία νὰ ἔλθῃ εἰς διάλογον μὲ τὰ τέκνα τῆς. Πρὶν ὁ λαὸς τὴν ἐνστερνισθῇ, ἢ μεταβολῇ εἶναι ἀσύμφορος.

“Μὴ ἀπόλλυε τὸν ἀδελφόν σου ἐν τῇ σῇ γνώσει, ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανε”.

Σεβ. Πέτρας: Εὐχαριστοῦμεν θερμῶς τοὺς ὁμιλητὰς καὶ ὄσους ἔλαβον μέρος εἰς τὰς συζητήσεις. Νομίζω ὅτι ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν μίαν ἀρκετὰ σαφῆ εἰκόνα τῆς ὅλης προβληματολογίας τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν θέματος.

Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εἶπω ὅτι ἡ Ἁγιωτάτη Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων δὲν νομίζει ὅτι ὑφίσταται θέμα κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Ἄλλ' ἐφ' ὅσον αἱ λοιπαὶ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι διαβλέπουν ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη καθορισμοῦ τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα βάσει ἐπιστημονικῶν ἀστρονομικῶν ὑπολογισμῶν, πάντοτε βεβαίως ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, δέχεται καὶ ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων ὅπως μελετηθῇ τὸ θέμα εἰς βάθος ὑπὸ ἐιδικῶν, τὸ δὲ πόρισμα τῆς μελέτης αὐτῶν ὑποβληθῇ εἰς τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐπογοραμίζω πάντως ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦτο δέον ὅπως περιορισθῇ εἰς τὰ πλαίσια ἑνὸς καθαρῶς ὀρθοδόξου προβλήματος.

Ἐπίσης, δέον ὅπως ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν καὶ οἱ εἰδικοί λόγοι τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τήρησιν τοῦ παλαιοῦ ἑορτολογίου. Γνωρίζετε ὅλοι καλῶς τοὺς λόγους αὐτούς, οἱ ὅποιοι εἶναι καθαρῶς προσκυνηματικοί.

Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων, καὶ ἐὰν ἀκόμη ἡ Ὁρθοδοξία ἐν τῷ συνόλω αὐτῆς ἀποφασίσῃ τὴν ἀποδοχὴν νέου ἡμερολογίου καὶ τὴν ἐφαρμογὴν ἀκριβοῦς Πασχαλίου, δὲν θὰ προβῇ εἰς οὐδεμίαν ἐνέργειαν. Θὰ ἀκολουθήσῃ τὴν Ὁρθοδοξίαν, τότε μόνον, ὅταν ἐπιλυθοῦν τὰ προσκυνηματικὰ προβλήματα καὶ κατοχυρωθῇ ἐπισήμως ἡ θέσις αὐτῆς εἰς τὰ Πανάγια προσκυνήματα.

Χρειαίεται σύνεσις, ὑπομονὴ καὶ ἐργασία ὡς δὲ ἐτόνισα καὶ προηγουμένως, ὁ κοινὸς ἑορτασμὸς πρέπει νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα καὶ ὄχι προϋπὸθεσις.

Σεβ. Σουηδίας: Ἦκουσα μετὰ πολλῆς προσοχῆς τὰ ὅσα οἱ εἰσηγηταὶ ἀνέπτυξαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παρόντος συνεδρίου. Ἐπειδὴ ὁμοῦ θὰ πρέπει νὰ καταλήξωμεν καὶ εἰς ὠρισμένα πρακτικὰ καὶ συγκεκριμένα πορίσματα, ἐπιθυμῶ ὅπως ἐκφράσω καὶ ἐγὼ ταπεινῶς τὴν γνώμην μου ἐπὶ τοῦ ὅλου θέματος:

1. Νομίζω ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πρέπει νὰ παραμείνῃ πιστὴ καὶ ἀμετακίνητος εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὀριζούσης ὅτι Πάσχα εἶναι ἡ πρώτη Κυριακὴ, μετὰ τὴν Πανσέληνον, μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν. Εἰς τὸν ὅρον τοῦτον δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν, διὰ νὰ εἴμεθα καὶ εἰς τοῦτο πιστοὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν παράδοσιν, ὅτι τὸ Πάσχα τῶν χριστιανῶν πρέπει νὰ ἑορτάζεται μετὰ τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων. Καὶ τοῦτο, ἵνα ἀποφευχθῇ ὁποιαδήποτε ἀφορμὴ διὰ τὴν δημιουργίαν μελλοντικῶν σχισμάτων ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

2. Ἡ διατήρησις τοῦ ὅρου τῆς Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐξυπηρετεῖ καὶ τὴν ἐνότητα τῆς Ὁρθοδοξίας, καὶ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ὑφ' ὅλων τῶν χριστιανῶν, διότι λογικῶς εἶναι προτιμότερον νὰ ἔχομεν ὡς βάσιν καθορισμοῦ τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα ἓνα ὄρον, προερχόμενον ἀπὸ μίαν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, καὶ ὄχι μίαν πρότασιν προε-

χομένην ἀπὸ μίαν ἐπὶ μέρους χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, ἢ ἀπὸ ἑνα κοσμικὸν ὄργανισμὸν.

3. Ἡ Ἀ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ὥρισε τὰ σημεῖα (ἑαρινὴ ἰσημερία — πανσέληνος — κυριακὴ), ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων θὰ καθορίζηται ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, δὲν ὥρισεν ὁμῶς τὸν ἐπιστημονικὸν ἢ μηχανικὸν τρόπον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου θὰ καθορίζωνται αἱ κατ' ἔτος ἀκριβεῖς ἡμερομηνίαί τῶν σημείων τούτων. Ὡς ἐκ τούτου ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δικαιούται, καὶ ὀφείλει, νὰ χρησιμοποιήσῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὰς συγχρόνους ἐπιστημονικὰς δυνατότητας.

4. Φρονῶ ταπεινῶς, διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν θὰ πρέπει νὰ ἀναθέσῃ εἰς ὁμάδα εἰδικῶν ἀστρονόμων τὸν καθορισμὸν τῶν Πασχαλίων πινάκων διὰ τὰ προσεχῆ ἑκατὸν ἔτη, εἰς τὰ ὁποῖα Πασχάλια θὰ τηρῆται καὶ ὁ ὁρος τῆς Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἡ παράδοσις νὰ ἑορτάζεται τὸ Πάσχα ἡμῶν μετὰ τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων. Ἄλλωστε ἐν προκειμένῳ ὑπάρχει καὶ ἡ παλαιὰ πρᾶξις τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἀστρονόμων τῆς πόλεως ἐκείνης, κατήρτιζε τὸ Πασχάλιον, καὶ τὸ ἐκοινοποίει εἰς τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας μετὰ τὰς γνωστὰς Πασχαλίους Ἐπιστολάς.

5. Ἐν συνεχείᾳ, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία νὰ ἐγκρίνη, κατ' ἀρχὴν, πανορθόδοξως, τοὺς Πασχαλίους αὐτοὺς πίνακας, καὶ νὰ τοὺς προτείνῃ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας. Ἐὰν καὶ αἱ λοιπαὶ χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι ἀποδεχθῶν τοὺς πίνακας τούτους, τότε μετὰ παγχριστιανικὴν ἀπόφασιν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν κοινὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα διὰ τὰ ἑκατὸν προσεχῆ ἔτη, χωρὶς ἐν τῇ πραγματικότητι νὰ ἀπομακρυνθῶμεν οὔτε ἀπὸ τὸν ὄρον τῆς Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, οὔτε ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν.

Αὐτὰ εἶχον νὰ εἶπω μετὰ ὀλίγας λέξεις διὰ τὸ θέμα τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενον τοῦ παρόντος συνεδρίου.

Ἐπακολουθεῖ συζήτησις περὶ τῆς σχέσεως χριστιανικοῦ καὶ ἑβραϊκοῦ Πάσχα. Μετὰ τὴν διατύπωσιν πλείστων ὁσων ἀπόψεων ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγητῆς κ. Ossorgin, προτάσει καὶ παρακλήσει τοῦ σεβ. Προέδρου, ἀναλαμβάνει νὰ καταρτίσῃ σύντομον ἔκθεσιν ἐπὶ τοῦ θέματος:

QUELLE EST LA NATURE DE LA RELATION ENTRE LE PAQUES CHRETIENNE ET LA PAQUE DES JUIFS?

La formule du 1er Concile de Nicée concernant le principe de détermination de la date pascale ne mentionne pas la Pâque juive: le dimanche qui suit (immédiatement) la pleine lune postérieure à l'équinoxe (la pleine lune qui a lieu le jour de l'équinoxe est valable) est considéré comme jour de Pâques.

Les Saints Pères du 1er Concile n'avaient pas du tout l'intention de mentionner la Pâque juive. Saint Constantin en est le témoin dans sa lettre pascale envoyée aux évêques absents au Concile: "... étrange est l'outrecui-

dance des juifs qui prétendent qu'en dehors de leur prévisions (sur le temps pascal) nous ne pouvons le définir nous-mêmes".

En ce qui concerne la fête juive, en fait quelle est la nature de la relation entre la Pâque de l' Ancien Testament et celui du Nouveau. pour ce qui est du temps de la célébration?

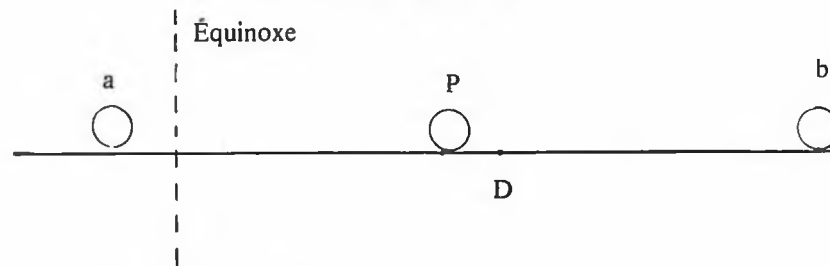
La Pâque juive, selon la loi Mosaïque, était rattachée à la pleine lune du printemps; le Pâques chrétien se détermine en fonction de cette même pleine lune. C'est celle-ci qui représente le lieu, et le seul, entre les deux.

Ainsi la formule de Nicée sans se référer à la Pâque juive comme telle la mentionne en designant la pleine lune, après laquelle le dimanche suivant est le Pâques chrétien (il va de soi que si la pleine lune tombe un dimanche, c'est le dimanche suivant qui est retenu).

De cette façon les saints Pères ont évité une fois pour toute la possibilité de coïncidence du jour de la Fête avec celui de la pleine lune.

Cependant, depuis que s'est instaurée l'époque du Nouveau Testament, que ce soit à cette pleine lune ou à quelqu'autre phase que les juifs de ces temps-ci rattachent leurs fête, cela n'a aucune espèce d'importance pour la détermination de Pâques chrétien. Etablir une dépendance quelconque entre la pratique juive et Pâques serait faire preuve d'un anachronisme dénué de sens.

Exemple graphique

Axe horizontale représente le temps.

Les trois cercles "a", "P" et "b" — trois pleines lunes consécutives (distance entre deux lunes = 29-30 jours).

Axe verticale - moment de l'équinoxe.

La lune "P" étant la première après l'équinoxe doit être considérée comme pascale et le jour de Pâques sera le premier dimanche après cette lune (point D).

Normalement cette même lune doit correspondre à la fête juive. Si ces derniers rattachent leur fête à une autre pleine lune cela est leur affaire personnelle et ne peut pas être pris en considération en aucune manière pour la raison suivante: la lune "a" précède l'équinoxe et la lune "b" est la deuxième après l'équinoxe donc les deux se trouvent en dehors de la période pascale.

Σεβ. Βρυξελλῶν: Δέν νομίζω ὅτι τό θέμα ἡμῶν δύναται νά ἐπιλυθῆ ὑπό τῶν ἀστρονόμων. Ἡ ἐπιστήμη δύναται νά ἐκθέσῃ σαφῶς τὰς θέσεις αὐτῆς μίαν καί μόνην φοράν. Πέραν τούτου, αἱ ἀστρονομικαί ἐπιτροπαί καί μελέται εἶναι ἀπόλεια χρόνου. Ἐάν χρειάζεται ἀπόφασις, ἡμεῖς πρέπει νά ἀποφασίσωμεν.

κ. Μπεκατῶρος: Νομίζω ὅτι ἡ Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδος ὥρισεν ὅπως τό Πάσχα ἐορτάζεται κατὰ διάφορον τρόπον καί εἰς διάφορον χρόνον ἀπό τό Ἑβραϊκόν Πάσχα. Τοῦτο ἐμφαίνεται σαφῶς ἀπό ὅλα τὰ κείμενα. Οἱ δέ λόγοι τῆς διατάξεως ταύτης εἶναι ἐκδηλοί.

Ὅμως ἡ Σύνοδος δέν ἀναφέρει ἀπολύτως τίποτε περὶ τῆς Πανσελήνου. Ποιεῖ μνείαν τῆς εὐπρεποῦς τάξεως καί ὀρίζει ὅπως τό Πάσχα ἐορτάζεται ὑφ' ὅλων, μετὰ τὴν ἑαρινήν ἰσημερίαν.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν λύσιν τῆς σταθερᾶς Κυριακῆς ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀστρονομικαί μελέται, αἱ ὁποῖαι μάλιστα συμπίπτουν καί πρὸς τὰ ἱστορικὰ δεδομένα, ἀπέδειξαν ὅτι ἡ Σταύρωσις ἐλαβε χώραν τὴν 9ην Ἀπριλίου. Δυνάμεθα λοιπὸν νά ἐορτάζωμεν τό Πάσχα ἐν ὠρισμένῃ Κυριακῇ καί μάλιστα οὐχὶ οἰανδήτινα ἀλλὰ αὐτὴν εἰδικῶς, ἡ ὁποία ἱστορικῶς συμπίπτει πρὸς τὴν ἡμερομηνίαν τῆς Σταυρώσεως τοῦ Κυρίου.

Σεβ. Πρόεδρος: Ἐνθυμοῦμαι καί ἐγὼ τὰς εἰσηγήσεις τοῦ ἀειμνήστου Χασάπη ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου εἰς τὸ Σαμπεζῦ τό 1970. Ἀνέφερον ὁμως πρὸ ὀλίγου καί τοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι ὑποχρεώνουν τοὺς Ὀρθοδόξους νά εἶναι ἐπιφυλακτικοὶ ὡς πρὸς τὸν ἐν σταθερᾷ Κυριακῇ ἐορτασμόν τοῦ Πάσχα.

Μετὰ δέ ταῦτα λύεται ἡ συνεδρία.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς Παρασκευῆς καί τὴν πρωίαν τοῦ Σαββάτου ἐργάζεται κατ' ἰδίαν ἡ ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς συντάξεως τῶν πορισμάτων τοῦ συνεδρίου. Αὕτη, ὡς ἀποτέλεσμα τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου, ἀλλὰ καί τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, καταρτίζει σχέδιον κειμένου ὅπερ καί ὑποβάλλει τῇ ὀλομελείᾳ.

Τὸ ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου, ἐν ὀλομελείᾳ, συζητεῖται τὸ παρουσιασθὲν ὑπὸ τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς κείμενον, ὅπερ καί τροποποιηθὲν καταλλήλως λαμβάνει τὴν τελικὴν αὐτοῦ μορφήν ἔχουσαν ὡς ἀκολούθως:

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΕΞΕΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ
ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΥΦ' ΑΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ
ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ
ΕΝ ΩΡΙΣΜΕΝΗ ΚΥΡΙΑΚΗ

Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἀναθέσει τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως ὅπως συγκαλέσῃ Συνέδριον, τοῦ ὁποίου νὰ μετάσχωσιν ὑπεύθυνοι ποιμενάρχαι, κανονολόγοι, ἀστρονόμοι, ἱστορικοὶ καὶ κοινωνιολόγοι καὶ τὸ ὅποιον νὰ ὑποβάλλῃ τὰ συμπεράσματα τῆς ἐργασίας αὐτοῦ διὰ τῆς Γραμματείας εἰς τὴν ἐπομένην Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, προέβη εἰς τὴν σύγκλησιν τοῦ Συνεδρίου τούτου. Τὸ Συνέδριον, ἔχον τὴν ἐντολὴν νὰ ἐξετάσῃ τὴν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρχουσαν ἐπιθυμίαν τοῦ κοινοῦ εορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ὑφ' ἀπάντων τῶν Χριστιανῶν, ὄφειλε συγχρόνως νὰ σταθμίσῃ καὶ τὰς εἰς ὠρισμένας τοπικὰς Ἐκκλησίας ὑφισταμένας ποιμαντικὰς δυσχερείας ὑφ' ἀπάσας αὐτῶν τὰς πλευράς, ὡς καὶ τὰς συγχρόνους ποιμαντικὰς ἀνάγκας τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν τῇ Δύσει, προκειμένου νὰ ὀδηγηθῇ εἰς ἰσορροπημένην θεώρησιν τῶν πραγμάτων ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀποφυγῆς λήψεως ἐσπευσμένης πανορθόδοξου ἀποφάσεως.

Τὸ Συνέδριον συνήλθεν εἰς τὸ ἐν Σαμπεζὺ Γενεύης Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ 28 Ἰουνίου ἕως 3 Ἰουλίου 1977, μετέσχον δὲ τούτου οἱ ἀκόλουθοι:

- Σεβ. Μητροπολίτης Σουηδίας Παῦλος
- Σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας Ἰγνάτιος
- Σεβ. Μητροπολίτης Πέτρας Γερμανός
- Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Βρυξελλῶν Βασίλειος
- Σεβ. Μητροπολίτης Ξάνθης Ἀντώνιος
- Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Χερσῶνος Πέτρος
- Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Κεντρικῆς Εὐρώπης Λαυρέντιος
- Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης Νίκων Πατρινάκος
- Αἰδεσιμολ. Καθηγητῆς Ene Braniste
- Αἰδεσιμολ. Καθηγητῆς Nicolas Chivaroff
- Αἰδεσιμολ. Matti Sidorof
- Ἑλλογιμ. Καθηγητῆς Nicolas Ossorgin
- Ἑλλογιμ. Καθηγητῆς Νικόλαος Κοντόπουλος

— Ἑλλογιμ. Καθηγητῆς John Errickson

— Ἑλλογιμ. κ. Γεώργιος Μπεκατώρος

Παρίστατο ὡσαύτως ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Τρανουπόλεως Δαμασκηνός, Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Τὸ Συνέδριον ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ διὰ τῆς ἐκλογῆς ὡς Πρόεδρου μὲν αὐτοῦ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Τρανουπόλεως Δαμασκηνοῦ, ὡς Γραμματέως δὲ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Λαοδικείας Ἰγνατίου.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν εἰσηγήσεων τῶν κανονολόγων, τῶν ἱστορικῶν, τῶν ἀστρονόμων, τῶν ὑπευθύνων ἱεραρχῶν καὶ κοινωνιολόγων, καὶ τὰς ἐπακολουθησάσας συζητήσεις, παρουσίᾳ καὶ παρατηρητῶν τοῦ Βατικανοῦ, τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, τὸ Συνέδριον κατέληξεν εἰς τὰς ἀκολουθούσας προτάσεις:

1. Ὡς πρὸς τὰς γνωστὰς προτάσεις τὰς σχετικὰς πρὸς τὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα εἰς μίαν ὠρισμένην Κυριακὴν: Αἱ δύο σημαντικώτεραι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἡ ὑπὲρ τῆς δευτέρας Κυριακῆς τοῦ Ἀπριλίου καὶ ἡ ὑπὲρ τῆς Κυριακῆς τῆς ἐρχομένης μετὰ τὸ δεῦτερον Σάββατον τοῦ Ἀπριλίου. Καί-τοι μερικαὶ Ἐκκλησίαι ὑπῆρξαν εὐνοϊκαὶ πρὸς τὰς προτάσεις ταύτας, οὐχ ἦττον ὁμως ὑπερίσχυσεν ἡ ποιμαντικὴ μέριμνα καὶ παρεμερίσθη οὕτως ἡ διπλῆ αὐτῆ πρότασις, ἡ ὁποία θὰ ἐκινδύνευε νὰ προκαλέσῃ σχίσματα ἐν-τὸς ὠρισμένων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι μία τοιαύτη πρότασις προδίδει τὸ γράμμα τόσον τῶν διατάξεων τῆς Νικαίας ὅσον καὶ τοῦ συνόλου τῆς Ὀρθοδόξου παραδόσεως, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὸ ἑορτάζειν τὸ Πάσχα τὴν Κυριακὴν μετὰ τὴν πρώτην Πανσέληνον τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας.

2. Ὁ σημερινὸς ὑπολογισμὸς τοῦ Πάσχα, θεμελιούμενος ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου, κατέστη εἰς τὰς ἡμέρας μας ἀνακριβής. Πράγματι, τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο ἔφθασεν ἤδη μίαν καθυστέρησιν 13 ἡμερῶν ὑπολογιζομένων ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ χρόνου: ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία, ἡ ὁποία δεόν νὰ ἀντιστοιχῇ εἰς τὴν 21ην Μαρτίου, ἀντιστοιχεῖ μόνον εἰς τὴν 8ην Μαρτίου τοῦ ἡμερολογίου τούτου.

Ὅμοίως, εἰς τοὺς σεληνιακοὺς πίνακας τοῦ Πασχαλίου, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀκόμη ἐν χρήσει διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς Πανσελήνου, διαπιστοῦται ὅτι ἡ ἡμερομηνία αὐτῆ τῆς Πανσελήνου προσδιορίζεται μὲ μίαν καθυστέρησιν πέντε ἡμερῶν. Δεόν ἐπίσης νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ καθυστέρησις αὐτῆ θὰ ἀυξάνῃ μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ Συνέδριον συνιστᾷ ὁμοφώνως εἰς τὴν ἐπομένην Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν νὰ ἀναθέσῃ εἰς μίαν Ἐπιτροπὴν ἀστρονόμων τὸν προσδιορισμὸν τῆς Κυριακῆς μετὰ τὴν πρώτην Πανσέληνον τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας δι' ἓν κατὰ τὸ δυνατόν μακρότερον διάστημα.

Τὸ Συνέδριον διαβλέπει εἰς μίαν τοιαύτην πρωτοβουλίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μίαν συμβολὴν εἰς τὸν παγκόσμιον προσδιορισμὸν τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα δι' ὅλους τοὺς Χριστιανούς.

3. Ἀνεκινήθη τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως μεταξύ τοῦ ἰουδαϊκοῦ καὶ τοῦ χριστιανικοῦ Πάσχα. Βεβαιούμεν ὅτι ἡ διατύπωσις τῆς Νικαίας διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἡμερομηνίας τοῦ χριστιανικοῦ Πάσχα, χωρὶς νὰ ἀναφέρεται ρητῶς εἰς τὸ ἰουδαϊκὸν Πάσχα, μνημονεῦει τοῦτο ἐμμέσως ὀρίζουσα τὴν Πανσέληνον, μετὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀκολουθοῦσα Κυριακὴ ὀφείλει νὰ εἶναι τὸ χριστιανικὸν Πάσχα. Ἐπίσης δεόν νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ ἰουδαϊκὸν Πάσχα πρέπει νὰ ἐμπίπτῃ πρὸς τὴν ἑαρινὴν Πανσέληνον τὴν ἀκολουθοῦσαν τὴν ἰσημερίαν καὶ ὅτι τὸ χριστιανικὸν Πάσχα μετὰ βεβαιότητος ἀκολουθεῖ.

4. Τὸ πρόβλημα τῆς Διασπορᾶς καὶ τῶν ὀρθοδόξων μειονοτήτων ἐτέθη ὁμοίως ἐνώπιον τῶν μελῶν τοῦ Συνεδρίου.

Οἱ σύεδροι πιστεύουν ὅτι δὲν ἐνδείκνυται ἡ προσαρμογὴ τῶν ἐν τῇ Διασπορᾷ Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα τῶν χωρῶν ἐνθα καὶ διαβιοῦν ὡς μειονότητες. Τοῦτο ἤθελε θέσει εἰς κίνδυνον τὴν συνοχὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῷ συνόλω αὐτῆς.

5. Τὸ Συνέδριον, ἐν τῷ πνεύματι τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς συνελθούσης εἰς τὸ ἐν Σαμπεζύ Γενεῦης Ὀρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸ 1971, πιστεύει ὅτι εἶναι λίαν εὐκατῶν ὅπως τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα προβλήματα μελετηθοῦν ἐν συνεργασίᾳ πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἐκεῖνας Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἐνδιαφέρονται διὰ τὸν συνεορτασμὸν τοῦ Πάσχα.

Ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ Γενεῦης Ὀρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῇ 3ῃ Ἰουλίου 1977.

Ἐπιθυμία τῶν συνέδρων ἢ Γνωμάτευσις αὐτῆ ὑπεγράφη ὑφ' ἀπάντων τῶν μελῶν αὐτοῦ (Πρωτότυπον γαλλικὸν κείμενον):

SECRETARIAT POUR LA PREPARATION DU SAINT ET GRAND CONCILE

L' EXAMEN DE LA QUESTION D' UNE
CELEBRATION COMMUNE DE PAQUES
PAR TOUS LES CHRETIENS LE MEME
DIMANCHE.

Le Secrétariat pour la préparation du Saint et Grand Concile a été chargé par la première Conférence Panorthodoxe Préconciliaire de convoquer un Congrès de hiérarques responsables de la pastorale, de spécialistes du droit canon, de l' astronomie, de l' histoire et de la sociologie. Ceux - là devront soumettre leurs conclusions à la prochaine Conférence Panorthodoxe Préconciliaire par l' intermédiaire du Secrétariat. Le Congrès pour remplir son mandat, doit considérer d' une part le désir existant dans l' Eglise orthodoxe de voir Pâques célébré par tous les chrétiens ensemble, mais d' autre part, doit aussi tenir compte des difficultés pastorales qui existent dans certaines Eglises locales, difficultés que l' Eglise doit examiner attentive-

ment sous tous les angles. Elle aura le souci de tenir compte des impératifs pastoraux actuels de l'Orthodoxie en Occident; cela devant mener à une vision équilibrée des choses et éviter une décision panorthodoxe hâtive.

Le Secrétariat a convoqué une consultation qui s'est réunie au Centre Orthodoxe du Patriarcat Oecuménique à Chambésy du 28 juin au 3 juillet 1977. A cette consultation ont pris part les suivants :

- S.E. le Métropolitte Paul de Suède
- S.E. le Métropolitte Ignace de Lattaquié
- S.E. le Métropolitte Germanos de Petra
- S.E. l' Archevêque Basile de Bruxelles
- S.E. le Métropolitte Antonios de Xanthi
- S.E. l' Evêque Pierre de Chersonèse
- S.E. l' Evêque Lavrentije d' Europe Occidentale
- Rév. Archim. Nicos Patrinos
- Rév. Professeur Ene Braniste
- Rév. Prof. N. Chivaroff
- Rév. Père Matti Sidorof
- Professeur Nicolas Ossorguin
- Professeur Nicolas Contopoulos
- Professeur John Errickson
- Monsieur Georges Bekatoros

Etait également présent S.E. le Métropolitte Damaskinos de Tranoupolis, Secrétaire pour la préparation du Saint et Grand Concile.

La Consultation a commencé ses travaux par l'élection de S.E. le Métropolitte Damaskinos de Tranoupolis comme Président et de S.E. le Métropolitte Ignace de Lattaquié comme Secrétaire.

Après avoir entendu les exposés de canonistes, d'historiens, d'astronomes, de responsables de la pastorale, de sociologues et en présence d'observateurs du Vatican, du C.O.E. et de l'Eglise Anglicane, la consultation est parvenue à ce qui suit :

1. L'on sait qu'il y a eu des propositions concernant la célébration de Pâques un dimanche fixe. Les deux propositions les plus significatives étaient celle en faveur du deuxième dimanche d'avril et celle en faveur du dimanche venant après le deuxième samedi d'avril. Bien que quelques Eglises fussent, le souci pastoral a prévalu pour cette double proposition écarter car elle risquerait de provoquer des schismes dans certaines Eglises orthodoxes, vu qu'une telle proposition trahit la lettre des dispositions de Nicée et toute la tradition orthodoxe qui consiste à ce que Pâques soit célébré le dimanche suivant la première pleine lune après l'équinoxe du printemps.

2. Le comput actuel de Pâques fondé sur l'ancien calendrier julien est devenu de nos jours inexact; en effet, ce calendrier a déjà atteint un retard de 13 jours sur le temps solaire: l'équinoxe du printemps qui doit correspondre au 21 mars correspond seulement au 8 mars de ce calendrier.

De même, dans les tables lunaires de la Pascalie, qui sont encore en

vigueur pour la détermination de la pleine lune, on constate que cette date de la pleine lune est déterminée avec un retard de 5 jours. Il faut aussi remarquer que ce retard s'accroît avec le temps.

C'est pourquoi la Consultation recommande à l'unanimité à la prochaine Conférence Panorthodoxe Préconciliaire de confier à une commission d'astronomes la détermination du dimanche après la première pleine lune suivant l'équinoxe du printemps pour une durée aussi longue que possible.

La Consultation voit dans une telle initiative de la part de l'Église orthodoxe une contribution à la détermination universelle de la date de Pâques pour tous les chrétiens.

3. La question de la relation entre la Pâque juive et le Pâques chrétien a été soulevée. L'on affirme que la formule de Nicée pour la détermination de la date de Pâques chrétien, sans se référer explicitement à la Pâque juive, la mentionne indirectement en désignant la pleine lune après laquelle le dimanche qui suit doit être le Pâques chrétien. Aussi faut-il noter que la Pâque juive doit tomber à la pleine lune du printemps suivant l'équinoxe et le Pâques chrétien vient certainement après.

4. Le problème de la Diaspora et des minorités orthodoxes s'est également posé devant les membres de la Consultation.

Ceux-ci croient que la situation de minorité ne justifie pas en soi des prises de positions particulières pour se conformer à l'usage de la majorité du lieu. Cela porterait atteinte à la cohésion de l'Église orthodoxe toute entière.

5. La Consultation, allant dans la ligne du rapport de la Commission Préparatoire Interorthodoxe du Concile réunie au Centre Orthodoxe du Patriarcat Oecuménique à Chambésy, en 1971, croit qu'il est très souhaitable d'étudier les questions susmentionnées en collaboration avec tous les chrétiens qui s'y intéressent.

Fait à Chambésy, au Centre Orthodoxe du Patriarcat Oecuménique, le 3 juillet 1977.

Μετὰ ταῦτα ὁ σεβ. Πρόεδρος ηὐχαρίστησε τοὺς συνέδρους διὰ τὴν καρποφόρον συμβολὴν αὐτῶν πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τοῦ Συνεδρίου καὶ ὑπεγράμμισεν ἰδιαιτέρως τὸ ἐπικρατῆσαν ὑψηλὸν πνεῦμα εὐθύνης ἐν τῇ θαυμασίᾳ συνεργασίᾳ, τὴν ὁποίαν οὐδόλως ἐκλόνισεν ἡ ζῶσα ἀντιπαράβολη διαφορῶν ἐνίοτε ἀντιτιθεμένων ἀπόψεων, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρέτησαν οὐσιαστικῶς τὸν τελικὸν σκοπὸν.

Τὸ Συνέδριον ἔληξε διὰ θερμοτάτων εὐχαριστιῶν, τὰς ὁποίας ἀπηύθυνον πρὸς τὸν σεβ. Πρόεδρον ἐκ μέρους τῆς ὀλομελείας ὁ σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Βρυξελλῶν κ. Βασίλειος καὶ ὁ σεβ. Μητροπολίτης Ξάνθης κ. Ἀντώνιος, ἐπὶ τῇ ὑπευθύνῳ συνεπεῖ προεδρείᾳ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου, ὑπογράμμισαντες ἰδιαιτέρως τὸ ἐπικρατῆσαν πνεῦμα καὶ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ. Ἰδιαιτέρας εὐχαριστίας ἀπηύθυνον οὗτοι καὶ πρὸς πάντας τοὺς συνεργάτας τῆς Γραμματείας καὶ τοῦ Κέντρου διὰ τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν συμπαράστασιν αὐτῶν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗΝ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ
ΝΕΩΤΕΡΑΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΙ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ
ὑπό
τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Τρανουπόλεως ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ὑπέβαλε καθηκόντως εἰς τὰς κατὰ τόπους Ἁγιωτάτας Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας τὰ πορίσματα τοῦ συγκληθέντος πρὸς «Ἐξέτασιν τοῦ κοινοῦ ὕφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὀρισμένη Κυριακῇ» Συνεδρίου. Τὰ πορίσματα ταῦτα συνεπληρώθησαν, μερίμνη τῆς Γραμματείας, διὰ μελετῶν καὶ πασχαλίων πινάκων, καταρτισθέντων ὑπὸ ἐδικῶν ἀστρονόμων, συμφώνως πρὸς τὴν σχετικὴν ἀπόφασιν τοῦ Συνεδρίου.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνας κ. Μελίτων, μελετήσας ἐν τῇ ιδιότητι αὐτοῦ ὡς Προέδρου τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως τὰ Πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Συνεδρίου πρὸς τὴν προσεχῆ Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν νὰ ἀναθέσῃ εἰς ἐπιτροπὴν ἀστρονόμων τὸν προσδιορισμὸν τῆς Κυριακῆς μετὰ τὴν πρώτην Πανσέληνον τῆς ἑαρινῆς Ἰσημερίας δι' ἓν, κατὰ τὸ δυνατόν, μακρότερον διάστημα, σημειώνει εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Γραμματεῖα ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου (23 Σεπτεμβρίου 1977), «ὅτι ἡ ἀπόφασις καὶ σύστασις αὕτη τοῦ Συνεδρίου εἶναι λίαν εὐστοχος, ὡς οὐσιωδεστάτη διὰ τὴν περαιτέρω θεώρησιν καὶ ἐκτίμησιν τοῦ ὅλου θέματος», διὰ νὰ ἐκφράσῃ ἀκολούθως τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ, ὡς ἐρμηνευτῆς τοῦ πνεύματος τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, «ὅτι οὐδεὶς συντρέχει λόγος ὅπως ἡ σύγκλησις μιᾶς τοιαύτης Ἐπιτροπῆς ἀστρονόμων διενεργηθῇ ὑπὸ τῆς προσεχοῦς Προσυνοδικῆς Διασκέψεως. Ἀπλούστατα, διότι ἡ Α' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀνέθηκε τῇ Γραμματείᾳ τὴν σύγκλησιν τοῦ διαγενομένου Συνεδρίου διὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ὅλου θέματος, ἡ δὲ ἀπόφασις αὐτοῦ νὰ μελετηθῇ ἰδιαιτέρως τὸ ἀστρονομικὸν μέρος τοῦ θέματος εἶναι καθαρῶς τεχνικῆς φύσεως καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς παράρτημα τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ Συνεδρίου καὶ τῆς εὐθύνης τῆς Γραμματείας. Κατὰ ταῦτα, συνεχίζει, ἡ Γραμματεία δύναται καὶ ὀφείλει, ἄνευ ἀναβολῆς, νὰ συγκαλέσῃ μίαν τοιαύτην ἐξ ἐπιφανῶν ἀστρονόμων Ἐπιτροπὴν, πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ἀστρονομικοῦ σημείου τοῦ ὅλου θέματος».

Κατόπιν τούτου ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ

Μεγάλης Συνόδου ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ πλείονας ἀστρονόμους, οἵτινες ἀπέστειλαν εἰς αὐτὴν γνωματεύσεις καὶ πίνακας ἀκριβοῦς προσδιορισμοῦ τῆς μετὰ τὴν πρώτην πανσέληνον τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας Κυριακῆς (Astronomical Council of the Academy of Sciences of the U.R.S.S. - Professor E.R. Mustel -, Astronomisches Rechen - Institut - professor T. Lederle-, U.S. Naval Observatory, Observatoire de Genève - professeur Marcel Golay-, Ἔργαστήριον Ἀστρονομίας Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν - καθηγητῆς Γεώργιος Κοντόπουλος-).

Τὰ ἀστρονομικὰ ταῦτα δεδομένα ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον μελέτης ἐιδικῆς ἐπιτροπῆς ἀστρονόμων, ἡ ὁποία συνεδρίασεν εἰς τὸ ἐν Chambésy - Γενεύης Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὴν 3ην Φεβρουαρίου 1979.

Κατὰ τὴν συνάντησιν ταύτην ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν αἱ ἀκόλουθοι βασικαὶ ἀρχαί:

«*Ἡ Ἀστρονομικὴ ἡμερομηνία τοῦ Πάσχα* ὀρίζεται κατὰ τελείαν ἀναλογίαν πρὸς τὸν κανόνα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὑπολογισμοῦ: Πάσχα εἶναι ἡ Κυριακὴ, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ τὴν πρώτην Πανσέληνον μετὰ τὴν ἐαρινὴν Ἰσημερίαν. Ἐν τούτοις, ἡ ἐρμηνεία εἶναι διαφορετικὴ:

α) Διὰ τὴν Ἰσημερίαν λαμβάνομεν τὴν ἀκριβῆ ἀστρονομικὴν στιγμὴν, ἥτοι τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ οὐράνιον μῆκος τοῦ Ἥλιου εἶναι 0° , ἀντὶ πάντοτε τῆς 21ης Μαρτίου, ὡς συμβαίνει εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὑπολογισμόν.

β) Διὰ τὴν Πανσέληνον λαμβάνομεν τὴν ἀκριβῆ ἀστρονομικὴν στιγμὴν τῆς φάσεως ταύτης, ἥτοι τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν μηκῶν τοῦ Ἥλιου καὶ τῆς Σελήνης εἶναι 180° , ἀντὶ τῆς ἡμερομηνίας τὴν ὁποίαν λαμβάνομεν δι' ἑνὸς κυκλικοῦ λογαριασμοῦ, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὑπολογισμόν.

γ) Πρέπει νὰ ἐκλέξωμεν ἓνα ὠρισμένον Μεσημβρινόν, εἰς τὸν ὁποῖον δεόν νὰ ἀναχθῆ ἡ ὥρα τῶν ἀστρονομικῶν φαινομένων (τοῦτο ἔχει σημασίαν εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἐαρινὴ Πανσέληνος συμβαίνει πρὸ τοῦ μεσονυκτίου ἢ μετὰ τὸ μεσονύκτιον, μεταξὺ τοῦ Σαββάτου καὶ τῆς Κυριακῆς).

Ἡ σύσκεψις τῶν ἀστρονόμων ἐμελέτησε δύο προτάσεις προσδιορισμοῦ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, ἐξ ὧν τὴν μὲν πρώτην ἐπεξεργάσθη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπιλογῆς τοῦ Μεσημβρινοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ — $35^\circ 11'$ ἀνατολικῶς τοῦ Greenwich — καὶ διὰ τὰ ἔτη 1969 - 2500, ὁ ἐλλογιμώτατος δρ. T. Lederle, τοῦ ἐν Heidelberg Astronomisches Recheninstitut, τὴν δὲ δευτέραν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Μεσημβρινοῦ τοῦ Greenwich καὶ διὰ τὰ ἔτη 1970 - 2200, ὁ ἐλλογιμώτατος καθηγητῆς Γεώργιος Κοντόπουλος, τοῦ Ἐργαστηρίου Ἀστρονομίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῶν πασχαλίων, τόσον ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου, ὅσον καὶ εἰς τὰς κατ' ἰδίαν μετὰ ταῦτα μελέτας τῶν ἀστρονόμων, ὠδήγησεν εἰς τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα:

1ον. Ἡ κατάρτισις τῶν πασχαλίων δέον ὅπως περιορισθῆ ἕως καὶ τοῦ ἔτους 2200.

2ον. Ἡ πρότασις τοῦ ἔλλογιμωτάτου T. Lederle ὡς πρὸς τὴν ἀστρονομικὴν ἡμερομηνίαν τοῦ Πάσχα διὰ τὰ ἔτη 1969 - 2200 εἶναι ἀκριβής*.

Ὁ ἔλλογιμώτατος δρ. T. Lederle δίδει τὰς ἀστρονομικὰς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα διὰ τὰ ἔτη 1969 - 2500, ἧτοι πλήρη κύκλον τοῦ πασχαλίου ὑπολογισμοῦ ἐν τῷ Ἰουλιανῷ Ἡμερολογίῳ (ΠΙΝΑΞ I).

Οἱ ὑπολογισμοὶ βασίζονται ἐπὶ τῶν πινάκων τοῦ Newcomb διὰ τὸν Ἥλιον καὶ ἐπὶ τῶν πινάκων τοῦ Brown διὰ τὴν Σελήνην. Αἱ ἡμερομηνίαί, αἱ ὁποῖαι διαφέρουν τῶν ἡμερομηνιῶν τοῦ πασχαλίου ὑπολογισμοῦ ἐν τῷ Γρηγοριανῷ Ἡμερολογίῳ, σημειοῦνται δι' ἀστερίσκου καὶ παρατίθενται μετὰ τῶν εἰς ἑβδομάδας διαφορῶν (ΠΙΝΑΞ II).

3ον. Ἡ πρότασις τοῦ ἔλλογιμωτάτου καθηγητοῦ Γεωργίου Κοντοπούλου, μετὰ βάσιν τὸν Μεσημβρινὸν τοῦ Greenwich, εἶναι ὡσαύτως ἀκριβής, ὡς ἐγνωμάτευσεν ἄλλωστε τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Γενεύης**.

Ὁ ἔλλογιμώτατος Καθηγητὴς Γεώργιος Κοντόπουλος ὑπέβαλε πίνακα τῶν ἀστρονομικῶν ἡμερομηνιῶν τοῦ Πάσχα διὰ τὰ ἔτη 1970 - 2200 ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Μεσημβρινοῦ τοῦ Greenwich (ΠΙΝΑΞ III).

Ἐπίσης καὶ ὁ ἔλλογιμώτατος καθηγητὴς Marcel Golay ὑπέβαλε ἀνάλογον Πίνακα διὰ τὰ ἔτη 1969 - 2250 (ΠΙΝΑΞ IV).

* ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΗΛ. 743.211-743.414
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΠΟΛΙΣ
ΑΘΗΝΑΙ (621)

Ἀθῆναι 8 Μαρτίου 1979

Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Τρανουπόλεως
37, Chemin de Chambésy,
1292 Chambésy,
GENEVE
SUISSE

Σεβασμιώτατε,

Σὰς ἐσωκλείω τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Πάσχα τῶν ἐτῶν 2080 - 2200, ὅπως σὰς εἶχα ὑποσχεθεῖ.
Ἐκαμα τὴν σύγκρισιν μετὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κ. Lederle καὶ εὗρισκω δύο μόνον διαφοράς, κατὰ τὰ ἔτη 2120 καὶ 2143, αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται εἰς τὸ ὅτι ἐγὼ χρησιμοποίησά χρόνον Greenwich ἐνῶ ὁ κ. Lederle χρόνον Ἱερουσαλήμ.

	Αἱ ἡμερομηνίαί εἶναι	
	Greenwich	Ἱερουσαλήμ
2120	14 - 4	21 - 4
2143	31 - 3	7 - 4

Ἐπομένως οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ κ. Lederle εἶναι ὀρθοί.

Μετὰ τιμῆς

Γ. Κοντόπουλος

4ον. Αί τρεις διαφοραί μεταξύ τῶν προτάσεων ἀστρονομικῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα διὰ τὰ ἔτη 1998, 2120 καὶ 2143 ὀφείλονται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἐπιλογή τοῦ Μεσημβρινοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ ἀνάγει τὸ ἀστρονομικὸν φαινόμενον τῆς ἐαρινῆς πανσελήνου διὰ μὲν τὸ ἔτος 1998 εἰς τὴν Κυριακὴν 12 Ἀπριλίου καὶ ὥραν 0,44, ἐνῶ ἡ ἐπιλογή τοῦ Μεσημβρινοῦ τοῦ Greenwich ἀνάγει τοῦτο εἰς τὸ Σάββατον 11 Ἀπριλίου καὶ ὥραν 22.23, διὰ τὸ ἔτος 2120 εἰς τὴν Κυριακὴν 14 Ἀπριλίου καὶ ὥραν 0.46, ἐνῶ ἡ ἐπιλογή τοῦ Greenwich εἰς τὸ Σάββατον 13 Ἀπριλίου καὶ ὥραν 22.25· διὰ δέ, τέλος, τὸ ἔτος 2143 εἰς τὴν Κυριακὴν 31 Μαρτίου καὶ ὥραν 1.25, ἐνῶ ἡ ἐπιλογή τοῦ Greenwich εἰς τὸ Σάββατον 30 Μαρτίου καὶ ὥραν 23.04. Πρβλ. καὶ ἀναλυτικὸν πίνακα τοῦ ἔλλογιμωτάτου δρος T. Lederle ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς λεπτομερείας τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς ἀστρονομικῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα ἐπὶ τῆς βάσει τοῦ Μεσημβρινοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ (ΠΙΝΑΞ V).

Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἔχουσα ἀναλάβει τὴν εὐθύνην ὑποβολῆς τῆ ἐπομένῃ Προσυνοδικῆ Πανορθοδόξῳ Διασκεψίῃ πρὸς κρίσιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ πλήρους φακέλου ἐπὶ τοῦ θέματος: «Ἐξέτασις τοῦ θέματος τοῦ κοινοῦ ὕφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὠρισμένῃ Κυριακῇ», ὑπέβαλε καθηκόντως εἰς τοὺς Προκαθημένους τῶν κατὰ τόπους Ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τὰ ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω θέματος νεώτερα ταῦτα στοιχεῖα διὰ τὰ περαιτέρω.

** RÉPUBLIQUE
ET CANTON DE GENÈVE

CH-1290 SAUVERNY, LE 28 mars 1979

POST TENEBRAS LUX

OBSERVATOIRE

V./RÉF.

N./RÉF.

TÉL. (022) 552611

C.C.P. 12-2130

Monsieur le Métropolitte Damaskinos
de Tranoupolis
Centre Orthodoxe du Patriarcat
Oecuménique
37, Chemin de Chambésy
1292 Chambésy

Monsieur le Métropolitte,

Pour donner suite à la demande que vous aviez formulée en son temps à Monsieur le Professeur Gollay, j' ai le plaisir de vous remettre sous ce pli la liste des dates astronomiques de Pâques calculées de 1969 à 2250 pour le méridien de Greenwich.

J' ai relevé une différence d' une semaine dans le calcul du Prof. G. Contopoulos pour l' année 1974, différence qui n' a aucune influence sur la date du comput ecclésiastique.

Remarquons que sur la période précitée, la date astronomique de Pâques (Greenwich) se trouve avancée d' une semaine seulement pour les années 1998, 2120, 2143, 2214 et 2218. Ces dates sont les mêmes que celles du comput ecclésiastique. Les dates de ce mode de calcul figurent dans la marge de cette liste lorsqu' elles sont différentes des dates astronomiques établies pour le méridien de Greenwich.

J' espère vivement que ces renseignements pourront vous être de quelque utilité et je vous prie de croire, Monsieur le Métropolitte, à ma haute considération.

B. JUNOD

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΞ Ι

Ἀστρονομικαὶ ἡμερομηνίαὶ τοῦ Πάσχα διὰ τὰ ἔτη 1969-2500, ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ Μεσημβρινοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ὑπὸ Ἑλλογιμ. Δρος T. Lederle.

TABLE I

Dates astronomiques de Pâques pour les années 1969-2500, sur la base du méridien de Jérusalem.

Par le Professeur T. Lederle.

TABLE I. DATES ASTRONOMIQUES DE PAQUES (Q)

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1960										6.4
1970	29.3	11.4	2.4	22.4	7.4*	30.3	18.4	10.4	26.3	15.4
1980	6.4	26.4*	11.4	3.4	22.4	7.4	30.3	19.4	3.4	26.3
1990	15.4	31.3	19.4	11.4	3.4	16.4	7.4	30.3	19.4*	4.4
2000	23.4	15.4	31.3	20.4	11.4	27.3	16.4	8.4	23.3	12.4
2010	4.4	24.4	8.4	31.3	20.4	5.4	27.3	16.4	1.4	24.3*
2020	12.4	4.4	17.4	9.4	31.3	20.4	5.4	28.3	16.4	1.4
2030	21.4	13.4	28.3	17.4	9.4	25.3	13.4	5.4	28.3*	10.4
2040	1.4	21.4	6.4	29.3	17.4	2.4*	25.3	14.4	5.4	25.4*
2050	10.4	2.4	21.4	6.4	29.3	18.4	2.4	25.3*	14.4	30.3
2060	18.4	10.4	26.3	15.4	6.4	29.3	11.4	3.4	22.4	7.4*
2070	30.3	19.4	10.4	26.3	15.4	7.4	22.3*	11.4	3.4	23.4
2080	7.4	30.3	19.4	4.4	26.3	15.4	31.3	20.4	11.4	27.3*
2090	16.4	8.4	30.3	12.4	4.4	27.3*	8.4*	31.3	20.4	12.4
2100	28.3	17.4	9.4	29.3	13.4	5.4	25.4*	10.4	1.4	21.4
2110	6.4	29.3	17.4	2.4	25.3*	14.4	29.3	18.4	10.4	2.4*
2120	21.4*	6.4	29.3	11.4	2.4	22.4	14.4	30.3	18.4	10.4
2130	26.3	15.4	6.4	22.3*	11.4	3.4	22.4	7.4	30.3	19.4
2140	3.4	26.3	15.4	7.4*	19.4	11.4	3.4	23.4*	7.4	30.3
2150	19.4*	4.4	26.3*	15.4	31.3	20.4	11.4	27.3	16.4	8.4
2160	23.3	12.4	4.4	24.4	8.4	31.3	20.4	5.4	27.3	16.4
2170	8.4*	24.3*	12.4	4.4	24.4*	9.4	31.3	20.4	5.4	28.3
2180	16.4	1.4	21.4	13.4	28.3	17.4	9.4	25.3	13.4	5.4
2190	28.3*	10.4	1.4	21.4	6.4	29.3	17.4	9.4	25.3	14.4
2200	6.4	26.4*	11.4	3.4	22.4	7.4	30.3	19.4	3.4	26.3
2210	15.4	31.3	19.4	11.4	3.4*	16.4	7.4	30.3	19.4*	4.4
2220	23.4	8.4*	31.3	20.4	11.4	27.3	16.4	8.4	23.3	12.4
2230	4.4	24.4	8.4	31.3	20.4	5.4	27.3	16.4	1.4	21.4
2240	12.4	4.4	17.4	9.4	31.3	20.4*	5.4	28.3	16.4	1.4

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2250	21.4	13.4	28.3	17.4	9.4	25.3	13.4	5.4	25.4	10.4
2260	1.4	21.4	6.4	29.3	17.4	2.4	25.3	14.4	5.4	18.4
2270	10.4	2.4	21.4	6.4	29.3	18.4	2.4	25.3*	14.4	30.3
2280	18.4	10.4	26.3	15.4	6.4	22.3	11.4	3.4	22.4	7.4
2290	30.3	19.4	3.4*	26.3	15.4	7.4	22.3*	11.4	3.4	23.4*
2300	8.4	31.3	20.4	5.4	27.3	16.4	1.4	21.4	12.4	28.3
2310	17.4	9.4	31.3	13.4	5.4	28.3	9.4*	1.4	21.4	6.4
2320	28.3	17.4	9.4	25.3	13.4	5.4	25.4	10.4	1.4	21.4
2330	6.4	29.3	17.4	2.4	25.3	14.4	29.3*	18.4	10.4	2.4*
2340	14.4	6.4	29.3	18.4*	2.4	22.4	14.4	30.3	18.4	10.4
2350	26.3	15.4	6.4	26.4*	11.4	3.4	22.4	7.4	30.3	19.4
2360	3.4	26.3	15.4	31.3	19.4	11.4	3.4	16.4	7.4	30.3
2370	19.4	4.4	23.4*	15.4	31.3	20.4	11.4	27.3	16.4	8.4
2380	23.3	12.4	4.4	24.4	8.4	31.3	20.4	5.4	27.3	16.4
2390	1.4*	24.3	12.4	4.4	24.4*	9.4	31.3	20.4	5.4	28.3
2400	16.4	1.4	21.4	13.4	28.3	17.4	9.4	25.3	13.4	5.4
2410	28.3*	10.4	1.4	21.4	6.4	29.3	17.4	9.4*	25.3	14.4
2420	5.4	25.4*	10.4	2.4	21.4	6.4	29.3	18.4	2.4	25.3*
2430	14.4	30.3	18.4	10.4	26.3	15.4	6.4	29.3*	11.4	3.4
2440	22.4	7.4	30.3	19.4	10.4	26.3	15.4	7.4	22.3*	11.4
2450	3.4	23.4*	7.4	30.3	19.4	4.4	26.3	15.4	31.3	20.4
2460	11.4	27.3	16.4	8.4	30.3	19.4*	4.4	27.3*	15.4*	31.3
2470	20.4	12.4*	27.3	16.4	8.4	24.3	12.4	4.4	24.4	9.4
2480	31.3	20.4	5.4	28.3	16.4	1.4	24.3*	13.4	4.4	17.4
2490	9.4	1.4*	20.4*	5.4	28.3	17.4*	1.4	21.4	13.4	29.3
2500	18.4									

* DATE GREGORIENNE EST DIFFERENTE

* DATE INCERTAINE, PROBABLEMENT 8.4. (2468)

ΠΙΝΑΞ II

Διαφοραί εις εβδομάδας μεταξύ αστρονομικῶν ἡμερομηνιῶν τοῦ Πάσχα καὶ τοῦ πασχαλίου ὑπολογισμοῦ ἐν τῷ Γρηγοριανῷ Ἡμερολογίῳ.

TABLE II

Différence en semaines entre les dates astronomiques de Pâques et le comput pascal du calendrier Grégorien.

TABLE 2. DATES ASTRON. (Q) ET GREG. (P) DIFF.
(DIFFERENCES P-Q EN SEMAINES)

	Q	P	P-Q
1974	7.4.	14.4.	+1
1981	26.4.	19.4.	-1
1998	19.4.	12.4.	-1
2019	24.3.	21.4.	+4
2038	28.3.	25.4.	+4
2045	2.4.	9.4.	+1
2049	25.4.	18.4.	-1
2057	25.3.	22.4.	+4
2069	7.4.	14.4.	+1
2076	22.3.	19.4.	+4
2089	27.3.	3.4.	+1
2095	27.3.	24.4.	+4
2096	8.4.	15.4.	+1
2106	25.4.	18.4.	-1
2114	25.3.	22.4.	+4
2119	2.4.	26.3.	-1
2120	21.4.	14.4.	-1
2133	22.3.	19.4.	+4
2143	7.4.	31.3.	-1
2147	23.4.	16.4.	-1
2150	19.4.	12.4.	-1
2152	26.3.	23.4.	+4
2170	8.4.	1.4.	-1
2171	24.3.	21.4.	+4
2174	24.4.	17.4.	-1
2190	28.3.	25.4.	+4
2201	26.4.	19.4.	-1
2214	3.4.	27.3.	-1
2218	19.4.	12.4.	-1
2221	8.4.	15.4.	+1
2245	20.4.	13.4.	-1
2277	25.3.	22.4.	+4
2292	3.4.	10.4.	+1
2296	22.3.	19.4.	+4
2299	23.4.	16.4.	-1
2316	9.4.	16.4.	+1
2336	29.3.	5.4.	+1

	Q	P	P-Q
2339	2.4.	26.3.	-1
2343	18.4.	11.4.	-1
2353	26.4.	22.3.	-5
2372	23.4.	26.3.	-4
2390	1.4.	8.4.	+1
2394	24.4.	17.4.	-1
2410	28.3.	25.4.	+4
2417	9.4.	2.4.	-1
2421	25.4.	18.4.	-1
2429	25.3.	22.4.	+4
2437	29.3.	22.3.	-1
2448	22.3.	19.4.	+4
2451	23.4.	16.4.	-1
2465	19.4.	12.4.	-1
2467	27.3.	24.4.	+4
2471	12.4.	5.4.	-1
2486	24.3.	21.4.	+4
2491	1.4.	25.3.	-1
2492	20.4.	13.4.	-1
2495	17.4.	10.4.	-1

ΠΙΝΑΞ III

Ἀστρονομικαὶ ἡμερομηνιαὶ τοῦ Πάσχα διὰ τὰ ἔτη 1970 - 2200, ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ Μεσημβρινοῦ τοῦ Greenwich.

Ὑπὸ Ἑλλογιμ. Καθ. Γεωργίου Κοντοπούλου

TABLE III

Dates astronomiques de Pâques pour les années 1970 - 2200, sur la base du méridien de Greenwich.

Par le Professeur Georges Contopoulos

Professeur G. Contopoulos
Université d' Athènes
Laboratoire d' Astronomie

Καθηγητὴς Γ. Κοντόπουλος
Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν
Ἐργαστήριον Ἀστρονομίας

	DATES ASTRONOMIQUES DE PAQUES (Heure Greenwich)					ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΑΙ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑΙ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ (Ὑρα Greenwich)				
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1970	(29)	11	2	22	14	(30)	18	10	(26)	15
1980	6	26	11	3	22	7	(30)	19	3	(26)
1990	15	(31)	19	11	3	16	7	(30)	12	4
2000	23	15	(31)	20	11	(27)	16	8	(23)	12
2010	4	24	8	(31)	20	5	(27)	16	1	(24)
2020	12	4	17	9	(31)	20	5	(28)	16	1
2030	21	13	(28)	17	9	(25)	13	5	(28)	10
2040	1	21	6	29	17	2	(25)	14	5	25
2050	10	2	21	6	(29)	18	2	(25)	14	(30)
2060	18	10	(26)	15	6	(29)	11	3	22	7
2070	(30)	19	10	(26)	15	7	(22)	11	3	23
2080	7	(30)	19	4	(26)	15	(31)	20	11	(27)
2090	16	8	(30)	12	4	(27)	8	(31)	20	12
2100	(28)	17	9	(25)	13	5	25	10	1	21
2110	6	(29)	17	2	(25)	14	(29)	18	10	2
2120	14	6	(29)	11	2	22	14	(30)	18	10
2130	(26)	15	6	(22)	11	3	22	7	(30)	19
2140	3	(26)	15	(31)	19	11	3	23	7	(30)
2150	19	4	(26)	15	(31)	20	11	(27)	16	8
2160	(23)	12	4	24	8	(31)	20	5	(27)	16
2170	8	(24)	12	4	24	9	(31)	20	5	(28)
2180	16	1	21	13	(28)	17	9	(25)	13	5
2190	(28)	10	1	21	6	(29)	17	9	(25)	14
2200	6									

* Les dates entre parenthèses sont celles du mois de mars, les autres celles d' avril.

* Αἱ ἐντὸς παρενθέσεως ἡμερομηνιαὶ εἶναι τοῦ μηνὸς Μαρτίου, αἱ δὲ ἐκτὸς παρενθέσεως τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου.

ΠΙΝΑΞ IV

Ἀστρονομικαὶ ἡμερομηνιαὶ τοῦ Πάσχα διὰ τὰ ἔτη 1969-2250, ἐπὶ τῆ βᾶ-
σει τοῦ Μεσημβρινοῦ τοῦ Greenwich.

Ἰπὸ τοῦ Ἑλλογιμ. Καθ. Marcel Golay

TABLE IV

Dates astronomiques de Pâques pour les années 1969-2250, sur la base du
méridien de Greenwich.

Par le Professeur Marcel Golay

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ MARCEL GOLAY
ΑΣΤΕΡΟΣΚΟΠΕΙΟΝ ΓΕΝΕΥΗΣ

PROFESSEUR MARCEL GOLAY
OBSERVATOIRE DE GENEVE

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΑΙ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑΙ
ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ
1969-2250

DATES ASTRONOMIQUES
DE PÂQUES
1969-2250

ΕΤΟΣ	ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ Χρόνος Greenwich		ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΗ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ	
ANNEE	PLEINE LUNE Temps moyen de Greenwich		DATES ASTRONOMIQUES DE PÂQUES	
1969	2.4	18.45	Τε-Me	6.4
1970	23.3	1.53	Δε-Lu	29.3
1971	10.4	20.09	Σα-Sa	11.4
1972	29.3	20.05	Τε-Me	2.4
1973	17.4	13.51	Τρ-Ma	22.4
1974	6.4	21.01	Σα-Sa	7.4
1975	27.3	10.36	Πε-Je	30.3
1976	14.4	11.49	Τε-Me	18.4
1977	4.4	4.10	Δε-Lu	10.4
1978	24.3	16.21	Πα-Ve	26.3
1979	12.4	13.15	Πε-Je	15.4
1980	31.3	15.14	Δε-Lu	6.4
1981	19.4	8.00	Κυ-Di	26.4
1982	8.4	10.20	Πε-Je	11.4
1983	28.3	19.28	Δε-Lu	3.4
1984	15.4	19.11	Κυ-Di	22.4
1985	5.4	11.32	Πα-Ve	7.4
1986	26.3	3.03	Τε-Me	30.3
1987	14.4	2.31	Τρ-Ma	19.4
1988	2.4	9.21	Σα-Sa	3.4
1989	22.3	9.58	Τε-Me	26.3

ΕΤΟΣ	ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ Χρόνος Greenwich		ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΗ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ	
ANNEE	PLEINE LUNE Temps moyen de Greenwich		DATES ASTRONOMIQUES DE PÂQUES	
1990	10.4	3.38	Τρ-Ma	15.4
1991	30.3	7.19	Σα-Sa	31.3
1992	17.4	4.44	Πα-Ve	19.4
1993	6.4	18.44	Τρ-Ma	11.4
1994	27.3	11.10	Κυ-Di	3.4
1995	15.4	12.08	Σα-Sa	16.4
1996	4.4	00.07	Πε-Je	7.4
1997	24.3	4.45	Δε-Lu	30.3
1998	11.4	22.23	Σα-Sa	12.4
1999	31.3	22.49	Τε-Me	4.4
2000	18.4	17.42	Τρ-Ma	23.4
2001	8.4	3.24	Κυ-Di	15.4
2002	28.3	18.26	Πε-Je	31.3
2003	16.4	19.36	Τε-Me	20.4
2004	5.4	11.04	Δε-Lu	11.4
2005	25.3	21.00	Πα-Ve	27.3
2006	13.4	16.41	Πε-Je	16.4
2007	2.4	17.15	Δε-Lu	8.4
2008	21.3	18.40	Πα-Ve	23.3
2009	9.4	14.57	Πε-Je	12.4
2010	30.3	2.26	Τε-Ma	4.4
2011	18.4	2.44	Δε-Lu	24.4
2012	6.4	19.19	Πα-Ve	8.4
2013	27.3	9.29	Τε-Me	31.3
2014	15.4	8.04	Τρ-Ma	20.4
2015	4.4	12.06	Σα-Sa	5.4
2016	23.3	12.02	Τε-Me	27.3
2017	11.4	6.09	Τρ-Ma	16.4
2018	31.3	12.38	Σα-Sa	1.4
2019	21.3	1.42	Πε-Je	24.3
2020	8.4	2.35	Τε-Me	12.4
2021	28.3	18.49	Κυ-Di	4.4
2022	16.4	18.56	Σα-Sa	17.4
2023	6.4	4.36	Πε-Je	9.4
2024	25.3	7.01	Δε-Lu	31.3
2025	13.4	0.23	Κυ-Di	20.4
2026	2.4	2.13	Πε-Je	5.4
2027	22.3	10.44	Δε-Lu	28.3
2028	9.4	10.27	Κυ-Di	16.4
2029	30.3	2.27	Πα-Ve	1.4
2030	18.4	3.21	Πε-Je	21.4
2031	7.4	17.22	Δε-Lu	13.4
2032	27.3	0.47	Σα-Sa	28.3
2033	14.4	19.18	Πε-Je	17.4
2034	3.4	19.20	Δε-Lu	9.4

ΕΤΟΣ	ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ Χρόνος Greenwich		ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΗ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ	
ANNEE	PLEINE LUNE Temps moyen de Greenwich		DATES ASTRONOMIQUES DE PÂQUES	
2035	23.3	22.43	Πα-Ve	25.3
2036	10.4	20.24	Πε-Je	13.4
2037	31.3	9.54	Τρ-Ma	5.4
2038	21.3	2.10	Κυ-Di	28.3
2039	9.4	2.54	Σα-Sa	10.4
2040	28.3	15.13	Τε-Me	1.4
2041	16.4	12.02	Τρ-Ma	21.4
2042	5.4	14.17	Σα-Sa	6.4
2043	25.3	14.27	Τε-Me	29.3
2044	12.4	9.40	Τρ-Ma	17.4
2045	1.4	18.44	Σα-Sa	2.4
2046	22.3	9.27	Πε-Je	25.3
2047	10.4	10.36	Τε-Me	14.4
2048	30.3	2.05	Δε-Lu	5.4
2049	18.4	1.06	Κυ-Di	25.4
2050	7.4	8.14	Πε-Je	10.4
2051	27.3	9.01	Δε-Lu	2.4
2052	14.4	2.30	Κυ-Di	21.4
2053	3.4	6.24	Πε-Je	6.4
2054	23.3	17.22	Δε-Lu	29.3
2055	11.4	17.59	Κυ-Di	18.4
2056	31.3	10.25	Πα-Ve	2.4
2057	21.3	0.46	Τε-Me	25.3
2058	8.4	22.57	Δε-Lu	14.4
2059	29.3	3.50	Σα-Sa	30.3
2060	15.4	21.24	Πε-Je	18.4
2061	4.4	21.50	Δε-Lu	10.4
2062	25.3	3.37	Σα-Sa	26.3
2063	13.4	2.36	Πα-Ve	15.4
2064	1.4	17.41	Τρ-Ma	6.4
2065	22.3	9.57	Κυ-Di	29.3
2066	10.4	10.04	Σα-Sa	11.4
2067	30.3	20.09	Τε-Me	3.4
2068	17.4	15.31	Τρ-Ma	22.4
2069	6.4	16.15	Σα-Sa	7.4
2070	26.3	17.33	Τε-Me	30.3
2071	14.4	13.58	Τρ-Ma	19.4
2072	3.4	1.27	Κυ-Di	10.4
2073	23.3	17.18	Πε-Je	26.3
2074	11.4	18.32	Τε-Me	15.4
2075	1.4	8.47	Δε-Lu	7.4
2076	20.3	16.40	Πα-Ve	22.3
2077	8.4	11.09	Πε-Je	11.4
2078	28.3	11.07	Δε-Lu	3.4
2079	14.4	5.05	Κυ-Δι	23.4

ΕΤΟΣ	ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ Χρόνος Greenwich		ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΗ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ	
ANNEE	PLEINE LUNE Temps moyen de Greenwich		DATES ASTRONOMIQUES DE PÂQUES	
2080	4.4	11.26	Πε-Je	7.4
2081	25.3	00.30	Τρ-Ma	30.3
2082	13.4	1.47	Δε-Lu	19.4
2083	2.4	18.08	Πα-Ve	4.4
2084	22.3	6.51	Τε-Me	26.3
2085	10.4	3.44	Τρ-Ma	15.4
2086	30.3	6.20	Σα-Sa	31.3
2087	17.4	23.20	Πε-Je	20.4
2088	6.4	1.02	Τρ-Ma	11.4
2089	26.3	9.22	Σα-Sa	27.3
2090	14.4	9.24	Πα-Ve	16.4
2091	4.4	1.32	Τε-Me	8.4
2092	23.3	17.18	Κυ-Di	30.3
2093	11.4	16.38	Σα-Sa	12.4
2094	1.4	00.15	Πε-Je	4.4
2095	21.3	1.14	Δε-Lu	27.3
2096	7.4	18.22	Σα-Sa	8.4
2097	27.3	21.32	Τε-Me	31.3
2098	15.4	19.08	Τρ-Ma	20.4
2099	5.4	8.39	Κυ-Di	12.4
2100	26.3	1.07	Πα-Ve	28.3
2101	14.4	2.11	Πε-Je	17.4
2102	3.4	14.43	Δε-Lu	9.4
2103	23.3	20.04	Πα-Ve	25.3
2104	10.4	13.33	Πε-Je	13.4
2105	30.3	13.40	Δε-Lu	15.4
2106	18.4	8.24	Κυ-Di	25.4
2107	7.4	17.18	Πε-Je	10.4
2108	27.3	8.01	Τρ-Ma	1.4
2109	15.4	9.38	Δε-Lu	21.4
2110	5.4	1.23	Σα-Sa	6.4
2111	25.3	12.01	Τε-Me	29.3
2112	12.4	7.39	Τρ-Ma	17.4
2113	1.4	8.34	Σα-Sa	2.4
2114	21.3	9.21	Τε-Me	25.3
2115	9.4	5.09	Τρ-Ma	14.4
2116	28.3	15.54	Σα-Sa	29.3
2117	16.4	16.40	Πα-Ve	18.4
2118	6.4	9.19	Τε-Me	10.4
2119	26/7.3	0.00	Κυ/Δε-Di/Lu	2.4
2120	13.4	22.25	Σα-Sa	14.4
2121	3.4	3.30	Πε-Je	6.4
2122	23.3	3.29	Δε-Lu	29.3
2123	10.4	20.59	Σα-Sa	11.4
2124	30.3	2.30	Πε-Je	2.4

ΕΤΟΣ	ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ Χρόνος Greenwich		ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΗ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ	
ANNEE	PLEINE LUNE Temps moyen de Greenwich		DATES ASTRONOMIQUES DE PÂQUES	
2125	18.4	1.06	Τε-Με	22.4
2126	7.4	16.12	Κυ-Δι	14.4
2127	28.3	8.42	Πα-Ψε	30.3
2128	15.4	9.20	Πε-Ψε	18.4
2129	4.4	19.43	Δε-Λυ	10.4
2130	24.3	22.45	Πα-Ψε	26.3
2131	12.4	15.45	Πε-Ψε	15.4
2132	31.3	16.54	Δε-Λυ	6.4
2133	21.3	0.24	Σα-Σα	22.3
2134	8.4	23.55	Πε-Ψε	11.4
2135	29.3	15.46	Τρ-Μα	3.4
2136	16.4	17.23	Δε-Λυ	22.4
2137	6.4	7.58	Σα-Σα	7.4
2138	26.3	16.13	Τε-Με	30.3
2139	14.4	10.47	Τρ-Μα	19.4
2140	2.4	10.49	Σα-Σα	3.4
2141	22.3	13.20	Τε-Με	26.3
2142	10.4	10.15	Τρ-Μα	15.4
2143	30.3	23.04	Σα-Σα	31.3
2144	18.4	0.15	Σα-Σα	19.4
2145	7.4	16.50	Τε-Με	11.4
2146	28.3	5.55	Δε-Λυ	3.4
2147	16.4	3.15	Κυ-Δι	23.4
2148	4.4	6.05	Πε-Ψε	7.4
2149	24.3	5.59	Δε-Λυ	30.3
2150	12.4	0.20	Κυ-Δι	19.4
2151	1.4	8.23	Πε-Ψε	4.4
2152	20.3	22.29	Δε-Λυ	26.3
2153	8.4	23.56	Κυ-Δι	15.4
2154	29.3	15.54	Πα-Ψε	31.3
2155	17.4	15.47	Πε-Ψε	20.4
2156	5.4	23.45	Δε-Λυ	11.4
2157	26.3	0.57	Σα-Σα	27.3
2158	13.4	18.00	Πε-Ψε	16.4
2159	2.4	21.00	Δε-Λυ	8.4
2160	22.3	6.58	Σα-Σα	23.3
2161	10.4	7.10	Πα-Ψε	12.4
2162	30.3	23.34	Τρ-Μα	4.4
2163	19.4	0.50	Τρ-Μα	24.4
2164	7.4	13.44	Σα-Σα	8.4
2165	27.3	19.28	Τε-Με	31.3
2166	15.4	13.15	Τρ-Μα	20.4
2167	4.4	13.22	Σα-Σα	5.4
2168	23.3	18.10	Τε-Με	27.3
2169	11.4	16.15	Τρ-Μα	16.4

ΕΤΟΣ	ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ Χρόνος Greenwich		ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΗ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ	
ANNEE	PLEINE LUNE Temps moyen de Greenwich		DATES ASTRONOMIQUES DE PÂQUES	
2170	1.4	6.44	Κυ-Di	8.4
2171	21.3	23.02	Πε-Je	24.3
2172	8.4	23.57	Τε-Me	12.4
2173	29.3	10.57	Δε-Lu	4.4
2174	17.4	7.06	Κυ-Di	24.4
2175	6.4	8.13	Πε-Je	9.4
2176	25.3	8.59	Δε-Lu	31.3
2177	13.4	4.34	Κυ-Di	20.4
2178	2.4	15.03	Πε-Je	5.4
2179	23.3	6.24	Τρ-Ma	28.3
2180	10.4	7.43	Δε-Lu	16.4
2181	30.3	22.35	Πα-Ve	1.4
2182	18.4	21.24	Πε-Je	21.4
2183	8.4	2.51	Τρ-Ma	13.4
2184	27.3	2.59	Σα-Sa	28.3
2185	14.4	20.37	Πε-Je	17.4
2186	4.4	1.59	Τρ-Ma	9.4
2187	24.3	14.10	Σα-Sa	25.3
2189	1.4	7.17	Τε-Me	5.4
2190	21.3	20.40	Κυ-Di	28.3
2191	9.4	18.36	Σα-Sa	10.4
2192	28.3	21.58	Τε-Me	1.4
2193	16.4	15.20	Τρ-Ma	21.4
2194	5.4	16.28	Σα-Sa	6.4
2195	25.3	23.50	Τε-Me	29.3
2196	12.4	23.01	Τρ-Ma	17.4
2197	2.4	14.40	Κυ-Di	9.4
2198	23.3	6.33	Πα-Ve	25.3
2199	11.4	6.31	Πε-Je	14.4
2200	31.3	15.05	Δε-Lu	6.4
2201	19.4	10.04	Κυ-Di	26.4
2202	8.4	10.15	Πε-Je	11.4
2203	28.3	12.49	Δε-Lu	3.4
2204	15.4	9.40	Κυ-Di	22.4
2205	4.4	22.20	Πε-Je	7.4
2206	25.3	14.26	Τρ-Ma	30.3
2207	13.4	15.23	Δε-Lu	19.4
2208	2.4	4.36	Σα-Sa	3.4
2209	22.3	10.54	Τε-Me	26.3
2210	10.4	5.15	Τρ-Ma	15.4
2211	30.3	5.12	Σα-Sa	31.3
2212	16.4	23.50	Πε-Je	19.4
2213	6.4	7.46	Τρ-Ma	11.4
2214	26.3	21.48	Σα-Sa	27.3
2215	14.4	22.48	Πα-Ve	16.4

ΕΤΟΣ	ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ Χρόνος Greenwich		ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΗ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ	
ANNEE	PLEINE LUNE Temps moyen de Greenwich		DATES ASTRONOMIQUES DE PÂQUES	
2216	3.4	14.43	Τε-Me	7.4
2217	24.3	2.05	Δε-Lu	30.3
2218	11.4	22.35	Σα-Sa	12.4
2219	1.4	0.02	Πε-Je	4.4
2220	18.4	17.22	Τρ-Ma	23.4
2221	7.4	20.18	Σα-Sa	8.4
2222	28.3	6.13	Πε-Je	31.3
2223	16.4	6.22	Τε-Me	20.4
2224	4.4	22.40	Κυ-Di	11.4
2225	25.3	13.37	Πα-Ve	27.3
2226	13.4	12.24	Πε-Je	16.4
2227	2.4	18.24	Δε-Lu	8.4
2228	21.3	18.39	Πα-Ve	23.3
2229	9.4	12.31	Πε-Je	12.4
2230	29.3	17.14	Δε-Lu	4.4
2231	17.4	15.34	Πε-Je	24.4
2232	6.4	6.00	Πα-Ve	8.4
2233	26.3	22.20	Τρ-Ma	31.3
2234	14.4	22.44	Δε-Lu	20.4
2235	4.4	9.53	Σα-Sa	5.4
2236	23.3	13.42	Τε-Me	27.3
2237	11.4	7.14	Τρ-Ma	16.4
2238	31.3	7.58	Σα-Sa	1.4
2239	19.4	3.48	Πα-Ve	21.4
2240	7.4	14.14	Τρ-Ma	12.4
2241	28.3	5.39	Κυ-Di	4.4
2242	16.4	6.47	Σα-Sa	17.4
2243	5.4	21.40	Τε-Me	9.4
2244	25.3	6.41	Δε-Lu	31.3
2245	13.4	1.45	Κυ-Di	20.4
2246	2.4	2.00	Πε-Je	5.4
2247	22.3	3.51	Δε-Lu	28.3
2248	9.4	0.58	Κυ-Di	16.4
2249	29.3	13.10	Πε-Je	1.4
2250	17.4	14.05	Τε-Me	21.4

ΠΙΝΑΞ V

Ἀστρονομικός ὑπολογισμὸς τοῦ Πάσχα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Μεσημβρινοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ:

- α) Ἐαρινὴ ἰσημερία.
- β) Πανσέληνος.
- γ) Ἀστρονομικὴ ἡμερομηνία τοῦ Πάσχα.
- δ) Ἡμερομηνία τοῦ Πάσχα κατὰ τὸ Γρηγοριανὸν Ἡμερολόγιον.
- ε) Ἡμερομηνία τοῦ Πάσχα κατὰ τὸ Ἰουλιανὸν Ἡμερολόγιον.
- ς) Ἑβραίων Πάσχα.

Ὑπὸ τοῦ Ἑλλογιμ. Δρος T. Lederle.

TABLE V

Calcul astronomiques de la date de Pâques sur la base du méridien de Jérusalem:

- a) Equinoxe du printemps.
- b) Pleine lune.
- c) Date astronomique de Pâques.
- d) Dates de Pâques selon le calendrier Grégorien.
- e) Dates de Pâques selon le calendrier Julien.
- f) Pascha.

Pascalie 1969 - 2000

An	Équinoxe vrai (temps moyen de Jérusalem)	P.L. vraie	Q	P	P-Q sem.	Π	Π-Q sem.	Passah	Coinc.
III									
1969	20 21 ^h 29 ^m 6	IV 2 21 ^h 6 ^m	ME IV 6	IV 6	0	IV13	+1	IV 3	
70	21 3 17.8	III23 4 14	L III29	III29	0	IV26	+4	IV21	
1971	21 8 59.6	IV10 22 30	S IV11	IV11	0	IV18	+1	IV10	
72	20 14 43.0	III29 22 26	ME IV 2	IV 2	0	IV 9	+1	III30	
73	20 20 34.0	IV17 16 12	MA IV22	IV22	0	IV29	+1	IV17	
74	21 2 28.2	IV 6 23 22	S IV 7	IV14	+1	IV14	+1	IV 7	Q
75	21 8 18.2	III27 12 57	J III30	III30	0	V 4	+5	III27-	
76	20 14 11.2	IV14 14 10	ME IV18	IV18	0	IV25	+1	IV15	
77	20 20 3.9	IV 4 6 31	L IV10	IV10	0	IV10	0	IV 3	
78	21 1 55.2	III24 18 42	V III26	III26	0	IV30	+5	IV22	
79	21 7 43.6	IV12 15 36	J IV15	IV15	0	IV22	+1	IV12	
80	20 13 31.2	III31 17 35	L IV 6	IV 6	0	IV 6	0	IV 1	
P									
1981	20 19 24.6	IV19 10 21	D IV26	IV19	-1	IV26	0	IV19	P
82	21 1 17.6	IV 8 12 41	J IV11	IV11	0	IV18	+1	IV 8	
83	21 7 0.4	III28 21 49	L IV 3	IV 3	0	V 8	+5	III29	
84	20 12 46.1	IV15 21 32	D IV22	IV22	0	IV22	0	IV17	
85	20 18 35.5	IV 5 13 53	V IV 7	IV 7	0	IV14	+1	IV 6	
86	21 0 24.5	III26 5 24	ME III30	III30	0	V 4	+5	IV24	
87	21 6 13.8	IV14 4 52	MA IV19	IV19	0	IV19	0	IV14	
88	20 12 0.4	IV 2 11 42	S IV 3	IV 3	0	IV10	+1	IV 2	
89	20 17 50.1	III22 12 19	ME III26	III26	0	IV30	+5	IV20	
90	21 23 41.1	IV10 5 59	MA IV15	IV15	0	IV15	0	IV10	
1991	21 5 23.8	III30 9 40	S III31	III31	0	IV 7	+1	III30	
92	20 11 9.9	IV17 7 5	V IV19	IV19	0	IV26	+1	IV18	
93	20 17 2.5	IV 6 21 5	MA IV11	IV11	0	IV18	+1	IV 6	
94	20 22 49.9	III27 13 31	D IV 3	IV 3	0	V 1	+4	III27	
95	21 4 36.3	IV15 14 29	V IV16	IV16	0	IV23	+1	IV15	
96	20 10 25.1	IV 4 2 28	J IV 7	IV 7	0	IV14	+1	IV 4	
97	20 16 16.7	III24 7 6	L III30	III30	0	IV27	+4	IV22	
98	20 22 16.6	IV12 0 44	D IV19	IV12	-1	IV19	0	IV11	
1999	21 4 7.9	IV 1 1 10	J IV 4	IV 4	0	IV11	+1	IV 1	
2000	20 9 57.3	IV18 20 3	MA IV23	IV23	0	IV30	+1	IV20	

Q = Date astronomique de Pâques

P = Date grégorienne de Pâques (comput ecclésiastique grégorien)

Π = Date grégorienne de Pâques (comput ecclésiastique dans le calendrier julien)

Pascalie 2001 - 2035

An	Équinoxe vrai (temps moyen de Jérusalem)	P.L. vraie (temps moyen de Jérusalem)	Q	P	P-Q sem.	Π	Π-Q sem.	Passah	Coinc.		
	III										
2001	20	15 ^h 52 ^m 8	IV 8	5 ^h 45 ^m	D	IV15	IV15	0	IV15	0	IV 8
02	20	21 38.2	III28	20 47	J	III31	III31	0	V 5	+5	III28
03	21	3 21.8	IV16	21 57	ME	IV20	IV20	0	IV27	+1	IV17
04	20	9 10.7	IV 5	13 25	L	IV11	IV11	0	IV11	0	IV 6
05	20	14 55.5	III25	23 21	V	III27	III27	0	V 1	+5	IV24
06	20	20 47.6	IV13	19 2	J	IV16	IV16	0	IV23	+1	IV13
07	21	2 29.5	IV 2	19 36	L	IV 8	IV 8	0	IV 8	0	IV 3
08	20	8 10.4	III21	21 1	V	III23	III23	0	IV27	+5	IV20
09	20	14 5.7	IV 9	17 18	J	IV12	IV12	0	IV19	+1	IV 9
10	20	19 54.3	III30	4 47	MA	IV 4	IV 4	0	IV 4	0	III30
2011	21	1 42.8	IV18	5 05	L	IV24	IV24	0	IV24	0	IV19
12	20	7 36.5	IV 6	21 40	V	IV 8	IV 8	0	IV15	+1	IV 7
13	20	13 24.0	III27	11 50	ME	III31	III31	0	V 5	+5	III26
14	20	19 19.2	IV15	10 5	MA	IV20	IV20	0	IV20	0	IV15
15	21	1 7.3	IV 4	14 27	S	IV 5	IV 5	0	IV12	+1	IV 4
16	20	6 52.4	III23	14 23	ME	III27	III27	0	V 1	+5	IV23
17	20	12 50.8	IV11	8 30	MA	IV16	IV16	0	IV16	0	IV11
18	20	18 37.7	III31	14 59	S	IV 1	IV 1	0	IV 8	+1	III31
19	21	0 20.7	III21	4 3	J	III24	IV21	+4	IV28	+5	IV20
20	20	6 11.8	IV 8	4 56	ME	IV12	IV12	0	IV19	+1	IV 9
2021	20	11 59.7	III28	21 10	D	IV 4	IV 4	0	V 2	+4	III28
22	20	17 55.7	IV16	21 17	S	IV17	IV17	0	IV24	+1	IV16
23	20	23 46.7	IV 6	6 57	J	IV 9	IV 9	0	IV16	+1	IV 6
24	20	5 28.6	III25	9 22	L	III31	III31	0	V 5	+5	IV23
25	20	11 23.7	IV13	2 44	D	IV20	IV20	0	IV20	0	IV13
26	20	17 8.2	IV 2	4 34	J	IV 5	IV 5	0	IV12	+1	IV 2
27	20	22 46.9	III22	13 05	L	III28	III28	0	V 2	+5	IV22
28	20	4 39.3	IV 9	12 48	D	IV16	IV16	0	IV16	0	IV11
29	20	10 24.2	III30	4 48	V	IV 1	IV 1	0	IV 8	+1	III31
30	20	16 14.3	IV18	5 42	J	IV21	IV21	0	IV28	+1	IV18
2031	20	22 3.2	IV 7	19 43	L	IV13	IV13	0	IV13	0	IV 8
32	20	3 44.1	III27	3 08	S	III28	III28	0	V 2	+5	III27
33	20	9 45.0	IV14	21 39	J	IV17	IV17	0	IV24	+1	IV14
34	20	15 39.7	IV 3	21 41	L	IV 9	IV 9	0	IV 9	0	IV 4
35	20	21 25.0	III24	1 04	S	III25	III25	0	IV29	+5	IV24

Pascalie 2036 - 2070

An	Équinoxe vrai (temps moyen de Jérusalem)	P.L. vraie	Q	P	P-Q sem.	Π	Π-Q sem.	Passah	Coinc.	
III										
2036	20	3 ^h 25 ^m 1	IV10 22 ^h 45 ^m	J	IV13	IV13	0	IV20	+1	IV12
37	20	9 12.5	III31 12 15	MA	IV 5	IV 5	0	IV 5	0	III31
38	20	15 2.9	III21 4 31	D	III28	IV25	+4	IV25	+4	IV20
39	20	20 54.4	IV 9 5 15	S	IV10	IV10	0	IV17	+1	IV 9
40	20	2 34.0	III28 17 34	ME	IV 1	IV 1	0	V 6	+5	III29
2041	20	8 29.2	IV16 14 23	MA	IV21	IV21	0	IV21	0	IV16
42	20	14 15.7	IV 5 16 38	S	IV 6	IV 6	0	IV13	+1	IV 5
43	20	19 50.2	III25 16 48	ME	III29	III29	0	V 3	+5	IV25
44	20	1 42.9	IV12 12 01	MA	IV17	IV17	0	IV24	+1	IV12
45	20	7 30.0	IV 1 21 05	S	IV 2	IV 9	+1	IV 9	+1	IV 2
46	20	13 20.4	III22 11 48	J	III25	III25	0	IV29	+5	IV21
47	20	19 15.1	IV10 12 57	ME	IV14	IV14	0	IV21	+1	IV11
48	20	0 56.3	III30 4 26	L	IV 5	IV 5	0	IV 5	0	III29
49	20	7 0.1	IV18 3 27	D	IV25	IV18	-1	IV25	0	IV17
50	20	12 42.1	IV 7 10 35	J	IV10	IV10	0	IV17	+1	IV 7
2051	20	18 21.7	III27 11 22	L	IV 2	IV 2	0	V 7	+5	III28
52	20	0 18.6	IV14 4 51	D	IV21	IV21	0	IV21	0	IV14
53	20	6 10.0	IV 3 8 45	J	IV 6	IV 6	0	IV13	+1	IV 3
54	20	11 57.2	III23 19 43	L	III29	III29	0	V 3	+5	IV23
55	20	17 51.3	IV11 20 20	D	IV18	IV18	0	IV18	0	IV13
56	19	23 33.8	III31 12 46	V	IV 2	IV 2	0	IV 9	+1	IV 1
57	20	5 30.8	III21 3 07	ME	III25	IV22	+4	IV29	+5	IV19
58	20	11 27.9	IV 9 1 18	MA	IV14	IV14	0	IV14	0	IV 9
59	20	17 7.1	III29 6 11	S	III30	III30	0	V 4	+5	III29
60	19	23 1.4	IV15 23 45	J	IV18	IV18	0	IV25	+1	IV15
2061	20	4 49.2	IV 5 0 11	MA	IV10	IV10	0	IV10	0	IV 5
62	20	10 30.4	III25 5 58	S	III26	III26	0	IV30	+5	IV25
63	20	16 22.2	IV13 4 57	V	IV15	IV15	0	IV22	+1	IV14
64	19	22 1.6	IV 1 20 02	MA	IV 6	IV 6	0	IV13	+1	IV 1
65	20	3 51.3	III22 12 18	D	III29	III29	0	IV26	+4	IV21
66	20	9 42.9	IV10 12 25	S	IV11	IV11	0	IV18	+1	IV10
67	20	15 16.7	III30 22 30	ME	IV 3	IV 3	0	IV10	+1	III31
68	19	21 12.2	IV17 17 52	MA	IV22	IV22	0	IV29	+1	IV17
69	20	3 8.3	IV 6 18 36	S	IV 7	IV14	+1	IV14	+1	IV 6
70	20	8 58.1	III26 19 54	ME	III30	III30	0	V 4	+5	III27

Pascalie 2071 - 2100

An	Équinoxe vrai (temps moyen de Jérusalem)	P.L. vraie	Q	P	P-Q sem.	Π	Π-Q sem.	Passah	Coinc.
	III								
2071	20 14 ^b 57 ^m 9	IV14 16 ^b 19 ^m	MA	IV19	IV19	0	IV19	0	IV14
72	19 20 44.3	IV 3 3 48	D	IV10	IV10	0	IV10	0	IV 3
73	20 2 36.7	III23 19 39	J	III26	III26	0	IV30	+5	IV22
74	20 8 32.2	IV11 20 53	ME	IV15	IV15	0	IV22	+1	IV12
75	20 14 9.9	IV 1 11 08	L	IV 7	IV 7	0	IV 7	0	III31
76	19 20 2.3	III20 19 01	V	III22	IV19	+4	IV26	+5	IV18
77	20 1 54.6	IV 8 13 30	J	IV11	IV11	0	IV18	+1	IV 8
78	20 7 34.3	III28 13 28	L	IV 3	IV 3	0	V 8	+5	III29
79	20 13 24.2	IV16 7 26	D	IV23	IV23	0	IV23	0	IV16
80	19 19 7.7	IV 4 13 47	J	IV 7	IV 7	0	IV14	+1	IV 4
2081	20 0 57.9	III25 2 51	MA	III30	III30	0	V 4	+5	IV24
82	20 6 54.3	IV13 4 08	L	IV19	IV19	0	IV19	0	IV14
83	20 12 34.2	IV 2 20 29	V	IV 4	IV 4	0	IV11	+1	IV 3
84	19 18 23.2	III22 9 12	ME	III26	III26	0	IV30	+5	IV20
85	20 0 17.3	IV10 6 05	MA	IV15	IV15	0	IV15	0	IV10
86	20 5 59.1	III30 8 41	S	III31	III31	0	IV 7	+1	III30
87	20 11 52.2	IV18 1 41	V	IV20	IV20	0	IV27	+1	IV17
88	19 17 41.0	IV 6 3 23	MA	IV11	IV11	0	IV18	+1	IV 6
89	19 23 30.6	III26 11 43	S	III27	IV 3	+1	V 1	+5	III26
90	20 5 26.0	IV14 11 45	V	IV16	IV16	0	IV23	+1	IV15
2091	20 11 6.0	IV 4 3 53	ME	IV 8	IV 8	0	IV 8	0	IV 3
92	19 16 57.8	III23 19 39	D	III30	III30	0	IV27	+4	IV22
93	19 22 58.8	IV11 18.59	S	IV12	IV12	0	IV19	+1	IV11
94	20 4 45.8	IV 1 2 36	J	IV 4	IV 4	0	IV11	+1	IV 1
95	20 10 39.3	III21 3 35	L	III27	IV24	+4	IV24	+4	IV19
96	19 16 27.2	IV 7 20 43	S	IV 8	IV15	+1	IV15	+1	IV 7
97	19 22 12.8	III27 23 53	ME	III31	III31	0	V 5	+5	III28
98	20 4 4.8	IV15 21 29	MA	IV20	IV20	0	IV27	+1	IV17
99	20 9 42.1	IV 5 11 00	D	IV12	IV12	0	IV12	0	IV 5
2100	20 15 28.1	III26 3 28	V	III28	III28	0	V 2	+5	IV24

Pascalie 2101 - 2135

An	Équinoxe vrai (temps moyen de Jérusalem)	P.L. vraie	Q	P	P-Q sem.	II	II-Q sem.	Passah	Coinc.
III									
2101	20 21 ^b 21 ^m 50	IV14 4 ^b 32 ^m	J	IV17	IV17	0	IV24	+1	IV14
02	21 3 0.5	IV 3 17 4	L	IV 9	IV 9	0	IV 9	0	IV 4
03	21 8 47.7	III23 22 25	V	III25	III25	0	IV29	+5	IV22
04	20 14 38.8	IV10 15 54	J	IV13	IV13	0	IV20	+1	IV10
05	20 20 31.2	III30 16 1	L	IV 5	IV 5	0	IV 5	0	III31
06	21 2 28.9	IV18 10 45	D	IV25	IV18	-1	IV25	0	IV20
07	21 8 14.8	IV 7 19 39	J	IV10	IV10	0	IV17	+1	IV 9
08	20 14 3.8	III27 10 22	MA	IV 1	IV 1	0	V 6	+5	III27
09	20 20 1.0	IV15 11 59	L	IV21	IV21	0	IV21	0	IV16
2110	21 1 46.6	IV 5 3 44	S	IV 6	IV 6	0	IV13	+1	IV 5
III									
2111	21 7 35.6	III25 14 22	ME	III29	III29	0	V 3	+5	IV23
12	20 13 27.9	IV12 10 0	MA	IV17	IV17	0	IV17	0	IV12
13	20 19 15.8	IV 1 10 55	S	IV 2	IV 2	0	IV 9	+1	IV 1
14	21 1 4.0	III21 11 42	ME	III25	IV22	+4	IV29	+5	IV21
15	21 6 47.4	IV 9 7 30	MA	IV14	IV14	0	IV14	0	IV 9
16	20 12 33.7	III28 18 15	S	III29	III29	0	V 3	+5	III28
17	20 18 31.2	IV16 19 1.	V	IV18	IV18	0	IV25	+1	IV17
18	21 0 18.1	IV 6 11 40	ME	IV10	IV10	0	IV17	+1	IV 7
19	21 6 4.0	III27 2 21	L	IV 2	III26	-1	IV30	+4	IV25
2120	20 11 53.7	IV14 0 46	D	IV21	IV14	-1	IV21	0	IV13
III									
2121	20 17 40.8	IV 3 5 51	J	IV 6	IV 6	0	IV13	+1	IV 3
22	20 23 28.8	III23 5 50	L	III29	III29	0	V 3	+5	IV21
23	21 5 13.9	IV10 23 20	S	IV11	IV11	0	IV18	+1	IV11
24	20 11 0.6	III30 4 51	J	IV 2	IV 2	0	IV 9	+1	III30
25	20 16 54.7	IV18 3 27	ME	IV22	IV22	0	IV29	+1	IV19
26	20 22 40.8	IV 7 18 33	D	IV14	IV14	0	IV14	0	IV 9
27	21 4 28.0	III28 11 3	V	III30	III30	0	V 4	+5	III29
28	20 10 23.8	IV15 11 41	J	IV18	IV18	0	IV25	+1	IV15
29	20 16 20.2	IV 4 22 4	L	IV10	IV10	0	IV10	0	IV 5
2130	20 22 14.4	III25 1 6	S	III26	III26	0	IV30	+5	IV23
III									
2131	21 4 2.2	IV12 18 6	J	IV15	IV15	0	IV22	+1	IV12
32	20 9 49.7	III31 19 15	L	IV 6	IV 6	0	IV 6	0	IV 1
33	20 15 41.0	III21 2 45	S	III22	IV19	+4	IV26	+5	IV21
34	20 21 26.9	IV 9 2 16	V	IV11	IV11	0	IV18	+1	IV10
2135	21 3 10.4	III29 18 7	MA	IV 3	IV 3	0	V 8	+5	III29

QP

Pascalie 2136 - 2170

An	Équinoxe vrai (temps moyen de Jérusalem)	P.L. vraie	Q	P	P-Q sem.	Π	Π-Q sem.	Passah	Coinc.		
III											
2136	20	8 ^b 58 ^m 6	IV16	19 ^b 44 ^m	L	IV22	IV22	0	IV22	0	IV17
37	20	14 47.0	IV 6	10 19	S	IV 7	IV 7	0	IV14	+1	IV 6
38	20	20 29.4	III26	18 34	ME	III30	III30	0	V 4	+5	IV24
39	21	2 13.7	IV14	13 8	MA	IV19	IV19	0	IV19	0	IV14
2140	20	8 3.1	IV 2	13 10	S	IV 3	IV 3	0	IV10	+1	IV 2
P											
2141	20	13 57.6	III22	15 41	ME	III26	III26	0	IV30	+5	IV22
42	20	19 49.9	IV10	12 36	MA	IV15	IV15	0	IV22	+1	IV10
43	21	1 36.7	III31	1 25	D	IV 7	III31	-1	IV 7	0	III31
44	20	7 27.4	IV18	2 36	S	IV19	IV19	0	IV26	+1	IV18
45	20	13 22.7	IV 7	19 11	ME	IV11	IV11	0	IV18	+1	IV 8
46	20	19 9.3	III28	8 16	L	IV 3	IV 3	0	V 8	+5	III27
47	21	0 58.6	IV16	5 36	D	IV23	IV16	-1	IV23	0	IV15
48	20	6 49.6	IV 4	8 26	J	IV 7	IV 7	0	IV14	+1	IV 4
49	20	12 39.3	III24	8 20	L	III30	III30	0	V 4	+5	IV22
2150	20	18 27.8	IV12	2 41	D	IV19	IV12	-1	IV19	0	IV12
P											
2151	21	0 13.6	IV 1	10 44	J	IV 4	IV 4	0	IV11	+1	IV 1
52	20	6 4.4	III21	0 50	MA	III26	IV23	+4	IV30	+5	IV20
53	20	12 2.1	IV 9	2 17	L	IV15	IV15	0	IV15	0	IV10
54	20	17 48.2	III29	18 15	V	III31	III31	0	V 5	+5	III30
55	20	23 31.9	IV17	18 8	J	IV20	IV20	0	IV27	+1	IV17
56	20	5 20.0	IV 6	2 6	MA	IV11	IV11	0	IV11	0	IV 6
57	20	11 5.6	III26	3 18	S	III27	III27	0	IV 1	+5	IV24
58	20	16 52.4	IV13	20 21	J	IV16	IV16	0	IV23	+1	IV13
59	20	22 38.0	IV 2	23 21	L	IV 8	IV 8	0	IV 8	0	IV 3
2160	20	4 23.9	III22	9 19	S	III23	III23	0	IV27	+5	IV22
P											
2161	20	10 18.0	IV10	9 31	V	IV12	IV12	0	IV19	+1	IV11
62	20	16 3.8	III31	1 55	ME	IV 4	IV 4	0	IV11	+1	III30
63	20	21 49.6	IV19	3 11	MA	IV24	IV24	0	IV24	0	IV19
64	20	3 48.3	IV 7	16 5	S	IV 8	IV 8	0	IV15	+1	IV 7
65	20	9 42.7	III27	21 49	ME	III31	III31	0	V 5	+5	III28
66	20	15 36.2	IV15	15 36	MA	IV20	IV20	0	IV20	0	IV15
67	20	21 26.9	IV 4	15 43	S	IV 5	IV 5	0	IV12	+1	IV 4
68	20	3 13.3	III23	20 31	ME	III27	III27	0	V 1	+5	IV23
69	20	9 10.0	IV11	18 36	MA	IV16	IV16	0	IV23	+1	IV11
2170	20	14 54.8	IV 1	9 5	D	IV 8	IV 1	-1	IV 8	0	IV 1
P											

Pascalie 2171 - 2200

An	Équinoxe vrai (temps moyen de Jérusalem)	P.L. vraie	Q	P	P-Q sem.	Π	Π-Q sem.	Passah	Coine.
III									
2171	20 20 ^b 35 ^m 9	III22 1 ^b 23 ^m	V	III24	IV21	+4	IV28	+5	IV20
72	20 2 27.8	IV 9 2 18	J	IV12	IV12	0	IV19	+1	IV 9
73	20 8 10.7	III29 13 18	L	IV 4	IV 4	0	V 9	+5	III28
74	20 13 54.6	IV17 9 27	D	IV24	IV17	-1	IV24	0	IV16
75	20 19 42.8	IV 6 10 34	J	IV 9	IV 9	0	IV16	+1	IV 6
76	20 1 29.0	III25 11 20	L	III31	III31	0	V 5	+5	IV25
77	20 7 29.7	IV13 6 55	D	IV20	IV20	0	IV20	0	IV13
78	20 13 16.8	IV 2 17 24	J	IV 5	IV 5	0	IV12	+1	IV 2
79	20 18 58.7	III23 8 45	MA	III28	III28	0	V 2	+5	IV22
2180	20 0 54.3	IV10 10 4	L	IV16	IV16	0	IV16	0	IV11
IV									
2181	20 6 42.5	III31 0 56	S	IV 1	IV 1	0	IV 8	+1	III31
82	20 12 30.3	IV18 23 45	J	IV21	IV21	0	IV28	+1	IV18
83	20 18 23.9	IV 8 5 12	MA	IV13	IV13	0	IV13	0	IV 8
84	20 0 9.8	III27 5 20	S	III28	III28	0	V 2	+5	III27
85	20 6 6.5	IV14 22 58	J	IV17	IV17	0	IV24	+1	IV16
86	20 11 54.6	IV 4 4 20	MA	IV 9	IV 9	0	IV 9	0	IV 4
87	20 17 36.5	III24 16 31	S	III25	III25	0	IV29	+5	IV24
88	19 23 36.6	IV11 17 12	V	IV13	IV13	0	IV20	+1	IV12
89	20 5 27.6	IV 1 9 38	ME	IV 5	IV 5	0	IV12	+1	IV 2
2190	20 11 11.7	III21 23 1	D	III28	IV25	+4	IV25	+4	IV20
V									
2191	20 17 2.4	IV 9 20 57	S	IV10	IV10	0	IV17	+1	IV 9
92	19 22 43.7	III29 0 19	J	IV 1	IV 1	0	V 6	+5	III29
93	20 4 35.4	IV16 17 41	MA	IV21	IV21	0	IV28	+1	IV16
94	20 10 23.4	IV 5 18 49	S	IV 6	IV 6	0	IV13	+1	IV 5
95	20 15 59.8	III26 2 11	J	III29	III29	0	V 3	+5	IV25
96	19 21 54.6	IV13 1 22	ME	IV17	IV17	0	IV24	+1	IV14
97	20 3 41.1	IV 2 17 1	D	IV 9	IV 9	0	IV 9	0	IV 2
98	20 9 22.4	III23 8 54	V	III25	III25	0	IV29	+5	IV21
99	20 15 19.3	IV11 8 52	J	IV14	IV14	0	IV21	+1	IV11
2200	20 21 9.7	III31 17 26	L	IV 6	IV 6	0	IV 6	0	IV 1

Pascalie 2201 - 2235

An	Équinoxe vrai (temps moyen de Jérusalem)	P.L. vraie	Q	P	P-Q sem.	Π	Π-Q sem.	Passah	Coinc.
	III								
2201	21 3 ^h 9 ^m 9	IV19 12 ^h 25 ^m	D	IV26	IV19	-1	IV26	0	IV19
02	21 9 4.8	IV 8 12 36	J	IV11	IV11	0	IV18	+1	IV 8
03	21 14 44.8	III28 15 3	L	IV 3	IV 3	0	V 8	+5	III29
04	20 20 42.6	IV15 12 1	D	IV22	IV22	0	IV22	0	IV17
05	21 3 33.0	IV 5 0 41	V	IV 7	IV 7	0	IV14	+1	IV 6
06	21 8 13.7	III25 16 47	MA	III30	III30	0	V 4	+5	IV24
07	21 14 7.7	IV13 17 44	L	IV19	IV19	0	IV19	0	IV14
08	20 19 50.0	IV 2 6 57	S	IV 3	IV 3	0	IV10	+1	IV 2
09	21 1 39.9	III22 13 15	ME	III26	III26	0	IV30	+5	IV20
2210	21 7 29.0	IV10 7 36	MA	IV15	IV15	0	IV15	0	IV10
2211	21 13 7.4	III30 7 33	S	III31	III31	0	V 5	+5	III30
12	20 19 5.3	IV17 2 11	V	IV19	IV19	0	IV26	+1	IV18
13	21 0 58.4	IV 6 10 7	MA	IV11	IV11	0	IV18	+1	IV 6
14	21 6 37.4	III27 0 9	D	IV 3	III27	-1	V 1	+4	IV26
15	21 12 30.9	IV15 1 9	S	IV16	IV16	0	IV23	+1	IV15
16	20 18 16.4	IV 3 17 4	ME	IV 7	IV 7	0	IV14	+1	IV 4
17	21 0 6.8	III24 4 26	L	III30	III30	0	V 4	+5	IV22
18	21 6 1.2	IV12 0 56	D	IV19	IV12	-1	IV19	0	IV11
19	21 11 40.9	IV 1 2 23	J	IV 4	IV 4	0	IV11	+1	IV 1
2220	20 17 36.0	IV18 19 43	MA	IV23	IV23	0	IV30	+1	IV18
2221	20 23 29.7	IV 7 22 39	S	IV 8	IV15	+1	IV15	+1	IV 8
22	21 5 9.0	III28 8 34	J	III31	III31	0	V 5	+5	III28
23	21 11 7.4	IV16 8 43	ME	IV20	IV20	0	IV27	+1	IV17
24	20 17 1.1	IV 5 1 1	L	IV11	IV11	0	IV11	0	IV 4
25	20 22 52.4	III25 15 58	V	III27	III27	0	V 1	+5	IV23
26	21 4 47.8	IV13 14 45	J	IV16	IV16	0	IV23	+1	IV13
27	21 10 25.0	IV 2 20 45	L	IV 8	IV 8	0	IV 8	0	IV 3
28	20 16 15.9	III21 21 0	V	III23	III23	0	IV27	+5	IV20
29	20 22 8.2	IV 9 14 52	J	IV12	IV12	0	IV19	+1	IV 9
2230	21 3 43.2	III29 19 35	L	IV 4	IV 4	0	V 9	+5	III30
2231	21 9 34.4	IV17 17 55	D	IV24	IV24	0	IV24	0	IV19
32	20 15 20.5	IV 6 8 21	V	IV 8	IV 8	0	IV15	+1	IV 7
33	20 21 4.6	III27 0 41	ME	III31	III31	0	V 5	+5	IV25
34	21 2 57.9	IV15 1 5	MA	IV20	IV20	0	IV20	0	IV15
2235	21 8 41.0	IV 4 12 14	S	IV 5	IV 5	0	IV12	+1	IV 4

Pascalie 2236 - 2270

An	Équinoxe vrai (temps moyen de Jérusalem)	P.L. vraie	Q	P	P-Q sem.	Π	Π-Q sem.	Passah	Coine.
III									
2236	20	14 ^b 38 ^m 0	III23 16 ^h 3 ^m	ME	III27	III27	0	V 1	+5 IV21
37	20	20 37.8	IV11 9 35	MA	IV16	IV16	0	IV23	+1 IV11
38	21	2 17.9	III31 10 19	S	IV 1	IV 1	0	IV 8	+1 III31
39	21	8 12.0	IV19 6 9	V	IV21	IV21	0	IV28	+1 IV20
2240	20	14 4.3	IV 7 16 35	MA	IV12	IV12	0	IV19	+1 IV 7
2241	20	19 53.4	III28 8 0	D	IV 4	IV 4	0	V 9	+5 III28
42	21	1 47.7	IV16 9 8	S	IV17	IV17	0	IV24	+1 IV16
43	21	7 30.0	IV 6 0 1	J	IV 9	IV 9	0	IV16	+1 IV 6
44	20	13 18.8	III25 9 2	L	III31	III31	0	V 5	+5 IV23
45	20	19 12.5	IV13 4 6	D	IV20	IV13	-1	IV20	0 IV12
46	21	0 49.7	IV 2 4 21	J	IV 5	IV 5	0	IV12	+1 IV 2
47	21	6 41.9	III22 6 12	L	III28	III28	0	V 2	+5 IV22
48	20	12 37.3	IV 9 3 19	D	IV16	IV16	0	IV16	0 IV 9
49	20	18 23.2	III29 15 31	J	IV 1	IV 1	0	V 6	+5 III29
2250	21	0 13.6	IV17 16 26	ME	IV21	IV21	0	IV28	+1 IV18
2251	21	5 54.6	IV 7 8 53	L	IV13	IV13	0	IV13	0 IV 8
52	20	11 41.6	III26 22 24	V	III28	III28	0	V 2	+5 IV25
53	20	17 37.0	IV14 19 51	J	IV17	IV17	0	IV24	+1 IV14
54	20	23 15.8	IV 3 23 27	L	IV 9	IV 9	0	IV 9	0 IV 4
55	21	5 5.1	III23 23 14	V	III25	III25	0	IV29	+5 IV22
56	20	11 0.6	IV10 17 43	J	IV13	IV13	0	IV20	+1 IV10
57	20	16 46.1	III31 0 57	MA	IV 5	IV 5	0	IV12	+1 III31
58	20	22 41.0	IV19 0 30	L	IV25	IV25	0	IV25	0 IV20
59	21	4 32.2	IV 8 16 13	V	IV10	IV10	0	IV17	+1 IV 9
2260	20	10 27.0	III28 8 16	ME	IV 1	IV 1	0	V 6	+5 III27
2261	20	16 26.2	IV16 7 55	MA	IV21	IV21	0	IV21	0 IV16
62	20	22 6.8	IV 5 16 40	S	IV 6	IV 6	0	IV13	+1 IV 5
63	21	3 54.1	III25 18 25	ME	III29	III29	0	V 3	+5 IV25
64	20	9 47.7	IV12 11 52	MA	IV17	IV17	0	IV24	+1 IV12
65	20	15 31.7	IV 1 13 52	S	IV 2	IV 2	0	IV 9	+1 IV 1
66	20	21 18.8	III21 23 3	ME	III25	III25	0	IV29	+5 IV21
67	21	3 2.2	IV 9 23 37	MA	IV14	IV14	0	IV21	+1 IV11
68	20	8 46.6	III29 15 53	D	IV 5	IV 5	0	V 10	+5 III29
69	20	14 37.0	IV17 16 57	S	IV18	IV18	0	IV25	+1 IV17
2270	20	20 18.1	IV 7 6 19	J	IV10	IV10	0	IV17	+1 IV 7

Pascalie 2271 - 2300

An	Équinoxe vrai (temps moyen de Jérusalem)	P.L. vraie	Q	P	P-Q sem.	Π	Π-Q sem.	Passah	Coine.	
III										
2271	21	2 ^h 8 ^m 3	III27	12 ^h 48 ^m	L	IV 2	IV 2	0	V 7 +5	IV25
72	20	8 7.0	IV14	6 41	D	IV21	IV21	0	IV21 0	IV13
73	20	13 57.6	IV 3	6 38	J	IV 6	IV 6	0	IV13 +1	IV 3
74	20	19 46.6	III23	10 34	L	III29	III29	0	V 3 +5	IV23
75	21	1 36.6	IV11	8 49	D	IV18	IV18	0	IV18 0	IV11
76	20	7 27.2	III30	22 53	J	IV 2	IV 2	0	IV 9 +1	III30
77	20	13 21.8	III20	15 19	MA	III25	IV22	+4	IV29 +5	IV19
78	20	19 6.7	IV 8	16 24	L	IV14	IV14	0	IV14 0	IV 9
79	21	0 53.4	III29	4 0	S	III30	III30	0	V 4 +5	III29
2280	20	6 47.4	IV16	0 8	V	IV18	IV18	0	IV25 +1	IV15
2281	20	12 34.4	IV 5	1 44	MA	IV10	IV10	0	IV10 0	IV 5
82	20	18 21.7	III25	2 2	S	III26	III26	0	IV30 +5	IV25
83	21	0 13.8	IV12	21 24	J	IV15	IV15	0	IV22 +1	IV14
84	20	6 4.9	IV 1	7 8	MA	IV 6	IV 6	0	IV13 +1	IV 1
85	20	11 55.1	III21	22 15	S	III22	III22	0	IV26 +5	IV21
86	20	17 36.5	IV10	0 5	S	IV11	IV11	0	IV18 +1	IV10
87	20	23 19.1	III30	15 19	ME	IV 3	IV 3	0	V 8 +5	III31
88	20	5 12.0	IV17	14 4	MA	IV22	IV22	0	IV29 +1	IV17
89	20	10 59.2	IV 6	20 17	S	IV 7	IV 7	0	IV14 +1	IV 6
2290	20	16 44.2	III26	20 38	ME	III30	III30	0	V 4 +5	IV26
2291	20	22 33.1	IV14	13 54	MA	IV19	IV19	0	IV26 +1	IV14
92	20	4 22.9	IV 2	18 22	S	IV 3	IV10	+1	IV10 +1	IV 3
93	20	10 13.4	III23	5 51	J	III26	III26	0	IV30 +5	IV22
94	20	16 2.8	IV11	7 2	ME	IV15	IV15	0	IV22 +1	IV12
95	20	21 55.9	III31	23 36	D	IV 7	IV 7	0	IV 7 0	III31
96	20	3 54.5	III20	13 36	V	III22	IV19	+4	IV26 +5	IV18
97	20	9 47.9	IV 8	11 46	J	IV11	IV11	0	IV18 +1	IV 8
98	20	15 33.5	III28	15 49	L	IV 3	IV 3	0	V 8 +5	III29
99	20	21 22.5	IV16	8 55	D	IV23	IV16	-1	IV23 0	IV16
2300	21	3 14.1	IV 5	9 31	J	IV 8	IV 8	0	IV15 +1	IV5

Q

P

Pascalie 2301 - 2335

An	Équinoxe vrai (temps moyen de Jérusalem)	P.L. vraie	Q	P	P-Q sem.	Π	Π-Q sem.	Passah	Coinc.
III									
2301	21 9 ^h 0 ^m 4	III25 15 ^h 54 ^m	L III31	III31	0	V 5	+5	IV25	
02	21 14 44.0	IV13 15 6	D IV20	IV20	0	IV20	0	IV15	
03	21 20 28.2	IV 3 6 33	V IV 5	IV 5	0	IV12	+1	IV 4	
04	21 2 14.4	III22 22 47	MA III27	III27	0	V 1	+5	IV21	
05	21 8 3.8	IV10 23 20	L IV16	IV16	0	IV16	0	IV11	
06	21 13 48.6	III31 8 40	S IV 1	IV 1	0	V 6	+5	III31	
07	21 19 40.1	IV19 3 36	V IV21	IV21	0	IV28	+1	IV18	
08	21 1 36.5	IV 7 3 56	MA IV12	IV12	0	IV19	+1	IV 7	
09	21 7 23.5	III27 5 37	S III28	III28	0	V 2	+5	IV27	
10	21 13 9.5	IV15 2 2	V IV17	IV17	0	IV24	+1	IV16	
2311									
21	21 18 58.3	IV 4 14 01	MA IV 9	IV 9	0	IV16	+1	IV 4	
12	21 0 49.2	III24 6 3	D III31	III31	0	V 5	+5	IV23	
13	21 6 43.2	IV12 7 46	S IV13	IV13	0	IV20	+1	IV12	
14	21 12 29.4	IV 1 21 38	ME IV 5	IV 5	0	IV12	+1	IV 2	
15	21 18 17.5	III22 4 46	L III28	III28	0	V 2	+5	IV20	
16	21 0 12.5	IV 8 23 10	S IV 9	IV16	+1	IV16	+1	IV 8	
17	21 5 59.2	III28 23 0	ME IV 1	IV 1	0	V 6	+5	III29	
18	21 11 47.8	IV16 16 53	MA IV21	IV21	0	IV28	+1	IV16	
19	21 17 40.9	IV 5 23 49	S IV 6	IV 6	0	IV13	+1	IV 6	QP
20	20 23 32.4	III25 13 14	J III28	III28	0	V 2	+5	IV24	
2321									
21	21 5 23.0	IV13 14 43	ME IV17	IV17	0	IV24	+1	IV14	
22	21 11 6.1	IV 3 7 1	L IV 9	IV 9	0	IV 9	0	IV 2	
23	21 16 49.3	III23 19 13	V III25	III25	0	IV29	+5	IV21	
24	20 22 43.5	IV10 16 16	J IV13	IV13	0	IV20	+1	IV10	
25	21 4 27.0	III30 18 14	L IV 5	IV 5	0	V 10	+5	III31	
26	21 10 9.2	IV18 11 6	D IV25	IV25	0	IV25	0	IV18	
27	21 15 58.6	IV 7 13 13	J IV10	IV10	0	IV17	+1	IV 7	
28	20 21 44.4	III26 22 7	L IV 1	IV 1	0	V 6	+5	IV26	
29	21 3 37.1	IV14 22 4	D IV21	IV21	0	IV21	0	IV16	
30	21 9 28.5	IV 4 14 20	V IV 6	IV 6	0	IV13	+1	IV 5	
2331									
21	21 15 19.2	III25 5 49	ME III29	III29	0	V 3	+5	IV23	
32	20 21 22.0	IV12 5 31	MA IV17	IV17	0	IV24	+1	IV12	
33	21 3 9.8	IV 1 12 22	S IV 2	IV 2	0	IV 9	+1	IV 1	
34	21 8 53.6	III21 12 56	ME III25	III25	0	IV29	+5	IV19	
35	21 14 48.8	IV 9 6 20	MA IV14	IV14	0	IV21	+1	IV 9	

Pascalie 2336 - 2370

An	Équinoxe vrai (temps moyen de Jérusalem)	P.L. vraie	Q	P	P-Q sem.	Π	Π-Q sem.	Passah	Coinc.		
III											
2336	20	20 ^h 35 ^m .4	III28	10 ^h 5 ^m	S	III29	IV 5	+1	V 10	+6	III28
37	21	2 26.6	IV16	7 37	V	IV18	IV18	0	IV25	+1	IV17
38	21	8 13.1	IV 5	21 28	MA	IV10	IV10	0	IV17	+1	IV 5
39	21	13 53.4	III26	13 50	D	IV 2	III26	-1	IV30	+4	IV25
40	20	19 48.3	IV13	15 5	S	IV14	IV14	0	IV21	+1	IV13
IV											
2341	21	1 32.8	IV 3	3 6	J	IV 6	IV 6	0	IV13	+1	IV 3
42	21	7 15.5	III23	7 45	L	III29	III29	0	V 3	+5	IV21
43	21	13 12.4	IV11	1 30	D	IV18	IV11	-1	IV18	0	IV10
44	20	18 59.6	III30	1 57	J	IV 2	IV 2	0	V 7	+5	III30
45	21	0 48.0	IV17	20 43	MA	IV22	IV22	0	IV29	+1	IV19
46	21	6 36.4	IV 7	6 9	D	IV14	IV14	0	IV14	0	IV 7
47	21	12 18.9	III27	21 2	J	III30	III30	0	V 4	+5	IV26
48	20	18 17.3	IV14	22 29	ME	IV18	IV18	0	IV25	+1	IV15
49	21	0 5.8	IV 4	13 56	L	IV10	IV10	0	IV10	0	IV 5
50	21	5 47.2	III24	23 55	V	III26	III26	0	IV30	+5	IV23
V											
2351	21	11 42.6	IV12	19 48	J	IV15	IV15	0	IV22	+1	IV12
52	20	17 31.8	III31	20 20	L	IV 6	IV 6	0	IV13	+1	IV 1
53	20	23 22.4	IV19	13 33	D	IV26	III22	-5	IV26	0	IV19
54	21	5 19.3	IV 8	17 49	J	IV11	IV11	0	IV18	+1	IV 8
55	21	11 6.6	III29	5 4	MA	IV 3	IV 3	0	V 8	+5	III29
56	20	17 5.4	IV16	5 34	L	IV22	IV22	0	IV22	0	IV17
57	20	22 52.8	IV 5	22 5	V	IV 7	IV 7	0	IV14	+1	IV 6
58	21	4 28.8	III26	12 16	ME	III30	III30	0	V 4	+5	IV24
59	21	10 22.6	IV14	10 49	MA	IV19	IV19	0	IV19	0	IV14
60	20	16 7.9	IV 2	15 13	S	IV 3	IV 3	0	IV10	+1	IV 2
VI											
2361	20	21 51.0	III22	15 2	ME	III26	III26	0	IV30	+5	IV22
62	21	3 41.0	IV10	9 12	MA	IV15	IV15	0	IV22	+1	IV10
63	21	9 19.7	III30	15 25	S	III31	III31	0	V 5	+5	III30
64	20	15 13.8	IV17	14 4	V	IV19	IV19	0	IV26	+1	IV18
65	20	21 4.9	IV 7	5 17	ME	IV11	IV11	0	IV18	+1	IV 8
66	21	2 46.4	III27	21 28	D	IV 3	IV 3	0	V 8	+5	IV26
67	21	8 49.1	IV15	21 55	S	IV16	IV16	0	IV23	+1	IV15
68	20	14 41.1	IV 4	7 38	J	IV 7	IV 7	0	IV14	+1	IV 4
69	20	20 27.4	III24	10 4	L	III30	III30	0	V 4	+5	IV22
2370	21	2 23.2	IV12	3 34	D	IV19	IV19	0	IV19	0	IV12

Pascalie 2371 - 2400

An	Équinoxe vrai (temps moyen de Jérusalem)	P.L. vraie	Q	P	P-Q sem.	Π	Π-Q sem.	Passah	Coinc.
III									
2371	21 8 ^h 7 ^m 9	IV 1 5 ^h 12 ^m	J	IV 4	IV 4	0	IV11	+1	IV 1
72	20 14 4.2	IV19 1 26	ME	IV23	III26	-4	IV30	+1	IV20
73	20 19 56.1	IV 8 13 11	D	IV15	IV15	0	IV15	0	IV10
74	21 1 32.2	III29 5 2	V	III31	III31	0	V 5	+5	III30
75	21 7 25.2	IV17 6 12	J	IV20	IV20	0	IV27	+1	IV17
76	20 13 13.5	IV 5 20 16	L	IV11	IV11	0	IV11	0	IV 6
77	20 18 55.9	III26 3 44	S	III27	III27	0	V 1	+5	IV24
78	21 0 52.4	IV13 22 31	J	IV16	IV16	0	IV23	+1	IV13
79	21 6 38.1	IV 2 22 27	L	IV 8	IV 8	0	IV 8	0	IV 3
80	20 12 29.8	III22 1 36	S	III23	III23	0	IV27	+5	IV22
2381									
20	18 19.9	IV 9 23 17	J	IV12	IV12	0	IV19	+1	IV11
82	20 23 55.6	III30 12 33	MA	IV 4	IV 4	0	V 9	+5	III30
83	21 5 48.1	IV18 13 24	L	IV24	IV24	0	IV24	0	IV19
84	20 11 40.9	IV 7 5 39	S	IV 8	IV 8	0	IV15	+1	IV 7
85	20 17 22.2	III27 18 1	ME	III31	III31	0	V 5	+5	IV25
86	20 23 17.0	IV15 15 11	MA	IV20	IV20	0	IV27	+1	IV15
87	21 5 3.3	IV 4 17 26	S	IV 5	IV 5	0	IV12	+1	IV 4
88	20 10 56.4	III23 17 28	ME	III27	III27	0	V 1	+5	IV23
89	20 16 55.0	IV11 12 44	MA	IV16	IV16	0	IV23	+1	IV11
90	20 22 38.8	III31 21 31	S	IV 1	IV 8	+1	IV 8	+1	IV 1
2391									
21	4 36.6	III21 12 2	J	III24	III24	0	IV28	+5	IV20
92	20 10 31.7	IV 8 13 16	ME	IV12	IV12	0	IV19	+1	IV 9
93	20 16 10.7	III29 4 44	L	IV 4	IV 4	0	V 9	+5	III28
94	20 22 2.9	IV17 4 6	D	IV24	IV17	-1	IV24	0	IV16
95	21 3 47.9	IV 6 11 18	J	IV 9	IV 9	0	IV16	+1	IV 6
96	20 9 35.3	III25 12 4	L	III31	III31	0	V 5	+5	IV23
97	20 15 26.6	IV13 5 43	D	IV20	IV20	0	IV20	0	IV13
98	20 21 0.5	IV 2 9 23	J	IV 5	IV 5	0	IV12	+1	IV 2
99	21 2 49.2	III22 20 6	L	III28	III28	0	V 2	+5	IV22
2400	20 8 42.0	IV 9 20 43	D	IV16	IV16	0	IV16	0	IV11

Pascalie 2401 - 2435

An	Équinoxe vrai (temps moyen de Jérusalem)	P.L. vraie	Q	P	P-Q sem.	Π	Π-Q sem.	Passah Coinc.
	III							
2401	20	14 ^b 23 ^m 6	III30 13 ^b 1 ^m	V	IV 1	IV 1	0	V 6 +5 III31
02	20	20 20.6	IV18 13 41	J	IV21	IV21	0	IV28 +1 IV18
03	21	2 13.2	IV 8 1 51	MA	IV13	IV13	0	IV13 0 IV 8
04	20	8 3.9	III27 6 47	S	III28	III28	0	V 2 +5 IV25
05	20	13 58.9	IV15 0 39	V	IV17	IV17	0	IV24 +1 IV14
06	20	19 40.6	IV 4 0 57	MA	IV 9	IV 9	0	IV16 +1 IV 4
07	21	1 32.8	III24 6 30	S	III25	III25	0	IV29 +5 IV24
08	20	7 30.4	IV11 5 29	V	IV13	IV13	0	IV20 +1 IV12
09	20	13 11.2	III31 20 21	MA	IV 5	IV 5	0	IV12 +1 III31
2410	20	19 1.6	III21 12 31	D	III28	IV25	+4	V 2 +5 IV20
2411	21	0 51.3	IV 9 12 49	S	IV10	IV10	0	IV17 +1 IV 9
12	20	6 38.8	III28 22 58	ME	IV 1	IV 1	0	V 6 +5 III29
13	20	12 33.4	IV16 18 41	MA	IV21	IV21	0	IV28 +1 IV16
14	20	18 18.8	IV 5 19 24	S	IV 6	IV 6	0	IV13 +1 IV 5
15	21	0 7.6	III25 20 31	ME	III29	III29	0	V 3 +5 IV25
16	20	6 2.5	IV12 17 3	MA	IV17	IV17	0	IV24 +1 IV12
17	20	11 39.9	IV 2 4 16	D	IV 9	IV 2	-1	IV 9 0 IV 2
18	20	17 27.0	III22 19 57	J	III25	III25	0	IV29 +5 IV21
19	20	23 17.9	IV10 21 14	ME	IV14	IV14	0	IV21 +1 IV11
2420	20	5 4.4	III30 11 28	L	IV 5	IV 5	0	V 10 +5 III29
2421	20	10 55.5	IV18 9 32	D	IV25	IV18	-1	IV25 0 IV17
22	20	16 37.9	IV 7 14 13	J	IV10	IV10	0	IV17 +1 IV 4
23	20	22 25.7	III27 14 7	L	IV 2	IV 2	0	V 7 +5 IV27
24	20	4 24.5	IV14 8 17	D	IV21	IV21	0	IV21 0 IV14
25	20	10 11.3	IV 3 14 24	J	IV 6	IV 6	0	IV13 +1 IV 3
26	20	16 6.3	III24 3 15	MA	III29	III29	0	V 3 +5 IV23
27	20	22 3.6	IV12 2 12	L	IV18	IV18	0	IV18 0 IV13
28	20	3 52.6	III31 20 47	V	IV 2	IV 2	0	IV 9 +1 IV 1
29	20	9 43.3	III21 9 29	ME	III25	IV22	+4	IV29 +5 IV19
2430	20	15 26.9	IV 9 6 39	MA	IV14	IV14	0	IV21 +1 IV 9
2431	20	21 14.4	III29 9 17	S	III30	III30	0	V 4 +5 III29
32	20	3 8.0	IV16 2 35	V	IV18	IV18	0	IV25 +1 IV17
33	20	8 47.9	IV 5 4 6	MA	IV10	IV10	0	IV17 +1 IV 5
34	20	14 31.3	III25 12 12	S	III26	III26	0	IV30 +5 IV25
2435	20	20 21.6	IV13 12 19	V	IV15	IV15	0	IV22 +1 IV14

Pascalie 2436 - 2470

An	Équinoxe vrai (temps moyen de Jérusalem)	P.L. vraie	Q	P	P-Q sem.	Π	Π-Q sem.	Passah	Coinc.		
	III										
2436	20	2 ^h 9 ^m 2	IV 2	4 ^h 16 ^m	ME	IV 6	IV 6	0	IV13	+1	IV 3
37	20	7 59.7	III22	19 56	D	III29	III22	-1	V 3	+5	IV21
38	20	13 49.2	IV10	19 25	S	IV11	IV11	0	IV18	+1	IV10
39	20	19 38.2	III31	3 5	J	IV 3	IV 3	0	V 8	+5	III31
2440	20	1 32.2	IV17	21 22	MA	IV22	IV22	0	IV29	+1	IV17
2441	20	7 16.8	IV 6	21 28	S	IV 7	IV 7	0	IV14	+1	IV 6
42	20	13 3.9	III27	0 26	J	III30	III30	0	V 4	+5	IV26
43	20	18 59.7	IV14	22 11	MA	IV19	IV19	0	IV26	+1	IV16
44	20	0 51.0	IV 3	11 29	D	IV10	IV10	0	IV10	0	IV 3
45	20	6 38.5	III24	3 48	V	III26	III26	0	IV30	+5	IV22
46	20	12 27.2	IV12	4 56	J	IV15	IV15	0	IV22	+1	IV12
47	20	18 14.9	IV 1	17 27	L	IV 7	IV 7	0	IV 7	0	IV 2
48	20	0 9.8	III20	22 52	V	III22	IV19	+4	IV26	+5	IV19
49	20	5 59.4	IV 8	16 37	J	IV11	IV11	0	IV18	+1	IV 8
2450	20	11 48.4	III28	16 35	L	IV 3	IV 3	0	V 8	+5	III29
2451	20	17 42.0	IV16	11 34	D	IV23	IV16	-1	IV23	0	IV18
52	19	23 30.2	IV 4	20 13	J	IV 7	IV 7	0	IV14	+1	IV 6
53	20	5 13.0	III25	10 46	MA	III30	III30	0	V 4	+5	IV24
54	20	10 58.1	IV13	12 27	L	IV19	IV19	0	IV19	0	IV14
55	20	16 44.5	IV 3	4 7	S	IV 4	IV 4	0	IV11	+1	IV 3
56	19	22 33.2	III22	14 46	ME	III26	III26	0	IV30	+5	IV20
57	20	4 17.2	IV10	10 37	MA	IV15	IV15	0	IV22	+1	IV10
58	20	10 1.1	III30	11 31	S	III31	III31	0	V 5	+5	III30
59	20	15 52.9	IV18	4 41	V	IV20	IV20	0	IV27	+1	IV19
2460	19	21 47.9	IV 6	8 9	MA	IV11	IV11	0	IV18	+1	IV 6
2461	20	3 39.7	III26	18 41	S	III27	III27	0	V 8	+6	IV26
62	20	9 32.8	IV14	19 36	V	IV16	IV16	0	IV23	+1	IV15
63	20	15 27.2	IV 4	12 6	ME	IV 8	IV 8	0	IV15	+1	IV 5
64	19	21 17.9	III24	2 45	L	III30	III30	0	V 4	+5	IV22
65	20	3 6.2	IV12	1 17	D	IV19	IV12	-1	IV19	0	IV11
66	20	8 53.6	IV 1	6 25	J	IV 4	IV 4	0	IV11	+1	IV 1
67	20	14 44.6	III21	6 20	L	III27	IV24	+4	V 1	+5	IV19
68	19	20 37.3	IV 8	0 1	D	IV15	IV15	0	IV15	0	IV 8
69	20	2 19.1	III28	5 18	J	III31	III31	0	V 5	+5	III28
2470	20	8 2.8	IV16	4 7	ME	IV20	IV20	0	IV27	+1	IV17

Pascalie 2471 - 2500

An	Équinoxe vrai (temps moyen de Jérusalem)	P.L. vraie	Q	P	P-Q sem.	Π	Π-Q sem.	Passah	Coinc.	
	III									
2471	20 13 ^h 51 ^m 8	IV 5 19 ^h 2 ^m	D	IV12	IV 5	-1	IV12	0	IV 5	P
72	19 19 39.2	III25 11 27	V	III27	III27	0	V 1	+5	IV23	
73	20 1 28.7	IV13 12 10	J	IV16	IV16	0	IV23	+1	IV13	
74	20 7 17.3	IV 2 22 35	L	IV 8	IV 8	0	IV 8	0	IV 3	
75	20 13 6.1	III23 1 38	S	III24	III24	0	IV28	+5	IV21	
76	19 18 59.5	IV 9 18 48	J	IV12	IV12	0	IV19	+1	IV 9	
77	20 0 42.7	III29 19 47	L	IV 4	IV 4	0	V 9	+5	III30	
78	20 6 30.7	IV17 15 44	D	IV24	IV24	0	IV24	0	IV19	
79	20 12 25.2	IV 7 2 47	V	IV 9	IV 9	0	IV16	+1	IV 8	
2480	19 18 13.7	III26 18 30	MA	III31	III31	0	V 5	+5	IV25	
2481	20 0 1.5	IV14 20 16	L	IV20	IV20	0	IV27	+1	IV15	
82	20 5 50.7	IV 4 10 49	S	IV 5	IV 5	0	IV12	+1	IV 4	
83	20 11 40.8	III24 19 5	ME	III28	III28	0	V 2	+5	IV22	
84	19 17 39.9	IV11 13 48	MA	IV16	IV16	0	IV23	+1	IV11	
85	19 23 30.1	III31 13 46	S	IV 1	IV 1	0	IV 8	+1	III31	
86	20 5 18.2	III20 16 4	ME	III24	IV21	+4	IV28	+5	IV20	
87	20 11 12.7	IV 8 13 8	MA	IV13	IV13	0	IV20	+1	IV 8	
88	19 16 56.8	III28 1 47	D	IV 4	IV 4	0	V 9	+5	III28	
89	19 22 39.6	IV16 3 11	S	IV17	IV17	0	IV24	+1	IV16	
2490	20 4 27.2	IV 5 19 41	ME	IV 9	IV 9	0	IV16	+1	IV 6	
2491	20 10 11.2	III26 8 46	L	IV 1	III25	-1	V 6	+5	IV24	
92	19 16 2.8	IV13 6 14	D	IV20	IV13	-1	IV20	0	IV12	
93	19 21 46.7	IV 2 9 5	J	IV 5	IV 5	0	IV12	+1	IV 2	
94	20 3 27.0	III22 8 51	L	III28	III28	0	V 2	+5	IV20	
95	20 9 23.8	IV10 3 18	D	IV17	IV10	-1	IV17	0	IV10	P
96	19 15 13.8	III29 11 6	J	IV 1	IV 1	0	V 6	+5	III29	
97	19 21 4.0	IV17 10 47	ME	IV21	IV21	0	IV28	+1	IV18	
98	20 3 0.7	IV 7 2 46	L	IV13	IV13	0	IV13	0	IV 6	
99	20 8 49.1	III27 18 42	V	III29	III29	0	V 3	+5	IV25	
2500	20 14 45.1	IV15 18 44	J	IV18	IV18	0	IV25	+1	IV15	

